

מִצִּיּוֹן מְכַלֵּל יְפִי*

בנושא ייצור מיץ הענבים / יין ומיץ התותים
(וכיוצ"ב מאכלים ומשקים מפירות וירקות נגועים)
הנעשים בימינו באופן האסור, ללא סילוק מוקדם של האיסורים,
וחשיב שמבטלים איסור לכתחילה!
והאם אכן מותר לשתותם ולאוכלם בדיעבד?

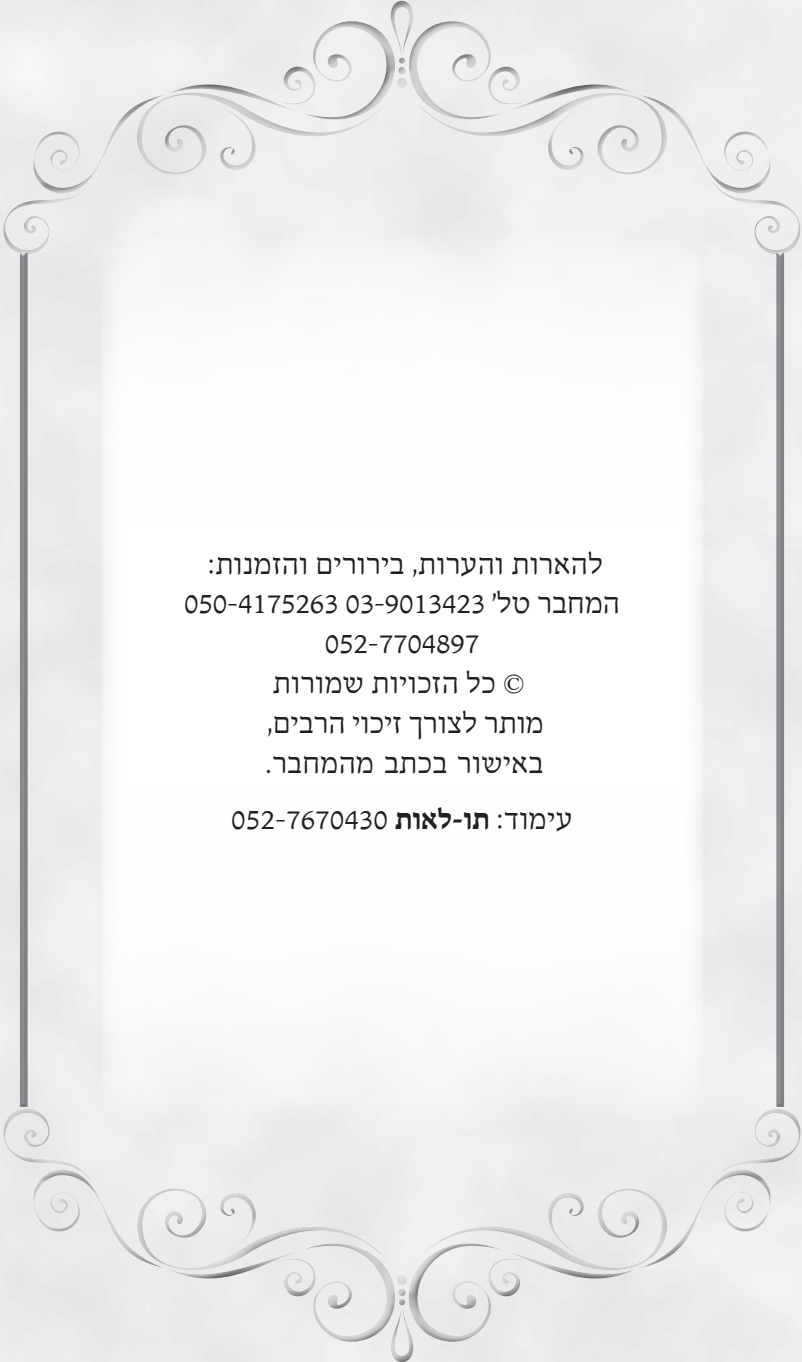
(מצורך נספח פנייה לרה"ר לטיפול בכמה סוגי בעיות כשרות ארציות נוספות.)

בסייעתא דשמיא
דן דוידאן
ראש העין - שנת ה'תשע"ח

* "מִצִּיּוֹן מְכַלֵּל יְפִי הופיע אלקים" (תהילים נ, ב). בגמ' יומא (נד:) תחילה נברא ציון וממנה הוכלל שאר יופי העולם. וז"ל הגמ': "ושתייה היתה נקראת. תנא שממנה הושתת העולם. תנן כמאן דאמר מציון נברא העולם דתניא... וחכ"א מציון נברא שנאמר "מזמור לאסף א'ל אלקים ה'" ואומר "מִצִּיּוֹן מְכַלֵּל יְפִי" ממנו מוכלל יופיו של עולם...". וע' רש"י ומהרש"א (שם).

וחכמי הח"ן כ' (זוה"ק ויחי. וע"ע וישב) לפרש: שלובן העין רומז לאוקיינוס, צבע העין - ליבשת, העיגול שבתוכו - לירושלים מרכז העולם, והנקודה האמצעית, האישון בת עין שבה כח הראיה-רומז לציון, ממנו הוכלל היופי.

ושם הספר נקרא כך לכבוד הורי היקרים הי"ו, ששמש רמוז בפסוק זה. יהי רצון שיזכו לרב נחת יהודי מכל צאצאיהם זרע ברך השם, אריכות ימים ושנים בטוב ובנעימים וכל משאלות לבם לטובה, בכלל ישראל. אכ"ר. ואסיים בתודה להשם בכל לבב, על הכל. ואבקש על העתיד. ובתודה ובכל ברכה"ת לכל אותם שסייעו ומסייעים לנו בעבודת ה' ית' בכלל, ובעבודת קודש זאת בפרט. ובפרט לנוות ביתי תחי'. תהא משכורתם שלמה מעם ה' וימלא ה' יתברך את כל משאלות לבם לטובה. ונזכה עם כל ישראל לגאולה השלמה ברחמים בבי"א.

להארות והערות, בירורים והזמנות:
המחבר טל' 03-9013423 050-4175263
052-7704897

© כל הזכויות שמורות
מותר לצורך זיכוי הרבים,
באישור בכתב מהמחבר.

עימוד: **תו-לאות** 052-7670430

תוכן ההסכמות

**מכתבים מפוסקים ומורי הוראות
שהעבירו התייחסות מפורטת לסעיפי החיבור**

הגאון הרב שמואל יאיר שליט"א

הגאון הרב חיים יוניאן שליט"א

מכתבי ברכה ו/או הסכמה כלליים

הגאון הגדול רבי חיים רבי שליט"א

הגאון הרב בנימין חותה שליט"א

הגאון הרב שקד בוהדנה שליט"א

מכתבי ברכה שניתנו לספר דן ידין עמו

הגאון הגדול הרב יצחק זילברשטיין שליט"א

ואליו הצטרף הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א

הגאון הגדול המקובל הרב אבנר עפגין שליט"א

ואליו הצטרף הגאון הגדול המקובל רבי שריה דבליצקי זצוק"ל

הגאון הגדול הרב לוי יצחק הלפרין שליט"א

מתוך מכתב הרב הגאון שמואל יאיר שליט"א

למעלת הרה"ג חריף ובקי ידיו רב לו במלחמתה של תורה רבי דן דוידאן שליט"א

הובאו לפני גליונות הספר "מציין מכלל יפי" גליוני כסף מעוטרים בעטרת זהב, בבקאות נפלאה ועיון מעמיק בדבר יצור היין בזמנינו. עברתי על רוב ככל דברי תורתו, וכתבתי עליהם כמה הארות כחותה על גחלים, ואף שבכמה מקומות נטתה דעתי מדעתו, מ"מ ודאי שיש בספר זה תועלת גדולה לעורר הלבבות לאיפרושי מאיסורא, ויה"ר שחפץ ה' בידו יצלח ויזכה לחבר עוד חבורים מחוכמים, ויפוצו מעינותיו חוצה, ויזכה לאורך ימים מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא בתפארת בנים דומים לשורשים. אכ"ר....

...ולפי מה שנתבאר בשיחה עם הרב דן דוידאן שבצורת הסחיטה הנעשית היום בלחץ גדול שמתפרק גופם של התולעים בתוך המשקה ואי אפשר לסננו, א"כ הוי כגופן של התולעים בתוך המשקה וקשה להקל, וכל מה שהתיר הראש"ל זצ"ל עטרת תפארת ישראל מי סחיטת התותים, אינו באופן שמתפרק גופם של התולעים במשקה. והמזהיר והנזהר ירבה שלום כנהר.

מתוך מכתב הרב הגאון חיים יוניאן שליט"א

יום רביעי ה' בשבט שנת "דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל" (תשע"ז)

לכבוד הרה"ג ר' דן דוידאן שליט"א מח"ס דן ידין עמו.

הנני לאשר בזה קבלת ספרו החשוב "מִצִּיּוֹן מְכַלֵּל יִפִּי", ובקשני כת"ר לעבור עליו באשר הוא חפץ לשולחו לרה"ר בהקדם, לכן רצה לדעת דעתנו בענין. והן אמת שעברתי על רוב החומר ומצאתיו מלא וגדוש בהוכחות וסברות מוצקות בענין הנזכר בתוכו.

גם ראיתי שכת"ר ירד לעומקה של הלכה בדיון מעמיק ויסודי בכל ענין וענין, ובכ"ד נתן בו טעם כעיקר לסברתו לצד בקיאות בנעשה בבדצי"ם וביקבים השונים. ומדי עברי על גליונות ספרו החשוב רשמתי כמה דברים (בעיקר בדיון היתר ביטול איסור לכתחילה). וכתבתי כן אגב ריהטאי, ובאיזהו מקומן ראיתי שכת"ר הרגיש בחלק מהדברים בהמשך ספרו. ומ"מ אמרתי לשלוח הדברים כמות שהן. וזה החלי. (הדברים מסודרים לפי סדר הדפים וד"ה)...

ומ"מ בעיקר האי דינא אחר שעיינתי בכ"ד כת"ר אני מסכים עם כת"ר במש"כ שיש בעיה גדולה בזה...

...ובסיום הנני לברך את כת"ר שיזכה לברך בקרוב על המוגמר, ויזכה להיות ממעמידי ומקימי עולה של תורה והכשרות על תילה ולהחזיר עטרה ליושנה מתוך נחת ובריאות, ויזכה לראות פירות ופירי פירות העוסקים בנשמות ישראל להצילם ממכשולות במאכלים ובשאר מילי דקדושה.

כה דברי הכותב והחותם למען עמלי התורה ולומדיה בקדושה ובטהרה

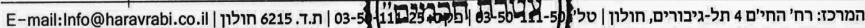
בידידות ובברכת התורה

הצעיר חיים יוניאן

תל-גיבורים חולון

2/ חנוכה

דאס איז געווען
חיים
און געווען חיים

בנימין חותה

רב קהילת אחדות ישראל ומו"צ ביתר עילית מחה"ס כי בו שבת כי בא מועד ועוד

יא' אלול התשע"ח

מכתב ברכה

הובא לפני הספר הנפלא "מציון מכלל יופי" שכולו עוסק בדינא דאין מבטלין איסור לכתחילה וכולו אומר כבוד. ושנים רבות שאני מכיר את המחבר הרה"ג דן דוידאן שליט"א שידיו רב לו בכמה גופי תורה שייף עייל שייף נפיק, ובכל דבר חוקר ודורש הדק היטב בעומק מיצוי הדין לאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא, ורבים מגדולי ישראל נהנים ממנו עצה ותושיה בכמה וכמה תחומים שהיהדות בארץ הקודש נזקקת לתחומים אלו.

וכעת הוציא מתחת ידו האי צנא מלא פירי בהיקף הנושא הנ"ל לאורך ולרוחב לעומקה של הלכה ואמינא איישר חיליה.

ויהי רצון שיזכה עוד רבות בשנים להוציא עוד עוד חיבורים נפלאים כהנה וכהנה ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה מתוך רוחב הדעת אמן.

מנאי הצב"י

ע"ה בנימין חותה

קהילת אור החיים הקדוש
ישיבת חפארת הקדוש

ישיבת חפארת הקדוש
ישיבת חפארת הקדוש

Shaked Bohadana

Rabbi of the congregation "Ohr Hachaim Hakadosh"
and Head rabbi of Yeshivat "Tiferet Hakodesh" Elad

שקד בוהדנא

רב קהילת "אור החיים הקדוש"
וראש ישיבת "חפארת הקדוש" אלעד

תאריך: ב' שנת אב תש"ע

בס"ד

מכתב הרבה והלצה

תשע ולא התעמתתי עימך שאלו עניני מצוה, דחצק את חומת הכשרות, וההלכה,
אשר אמרתי וקדושת ישראל תלוי בהם בראיית בעיניי כאלו: "מני בניי רבי ישראל"
אשר הקב"ה אלוהינו העמיד את ישראל מעצבים אלו השלש דברים שהם מאמין
בשמים ב"י"י וכו' וכו' באריות מספרן של צדיקים.
העיקר כאשר יצא וברור עי' שבמקדס ספר זה הרה"צ בן דודאטן שליט"א אשר מוכר
ע"י אנשי טיב רבנו, הן גברה רעה ויסודי אשר עז עבד שפקדונה וחוקר
ומעתיק ומעתיק רבנו צ"ח לעולם בהם (ולא) האזון ברור, וזלזול ב"י אצל אנשים
אנשים שלדיו, וכאשר מלך דמסקנה (כוחו) בלש רבנו בה האנצבאים שבידו
דאחר העתק את האזון מיקון בידו אור"י והערכה יבדל רבנים בפי השפעה בה ענין
וענין ופחד המעשה יומם מהעשה.
עין ראה אני ענין דחצק ולחצה את פולסו האוב, ומולס את הרבה היצט שיצבה
עמצט חן בעיני אנשים ואדם נחל"י ה' בידו יצלה שהעצב יערה והמאבירה
ולקדש עם שמים ברבים אוב"י

הכותב וחתימתו דודאטן קדוש שליט"א

רצ"ב
שקד בוהדנא

טלפקס: 03-9172200

מעון: רחוב אבטליון 11 אלעד

חלק ממכתבי ברכה שניתנו לספר דן ידין עמו

RABBI YITCHAK SILBERSTEIN

Rabbi of Ramat Elchanan

BNEI-BRAK

יצחק זילברשטיין

רב שכונת רמת אלחנן

בני-ברק

בס"ד י"ג סיון תשע"ז

אבר סע. ה"ט ב' אב ה'תש"ז
ב"ר זלמן אברהם ב"ר יצחק זלמן
י"א זלמן אברהם, י"א זלמן אברהם
י"א זלמן אברהם, י"א זלמן אברהם
י"א זלמן אברהם, י"א זלמן אברהם

ברכת הרב הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א גאב"ד שערי
הוראה ודיין ומו"צ בב"ד של הגר"ש וואזנר שליט"א ורב מערב ב"ב

ז"ל יצחק זלמן אברהם
ז"ל יצחק זלמן אברהם
ז"ל יצחק זלמן אברהם
ז"ל יצחק זלמן אברהם

דיוני נחמיה
שלמה זילברשטיין

RABBI AVNER AFGEN
ROSH YESHIVAT EMET VE SHALOM
6 HEFEZ HAIYM ST.
ROSH HAY'TN

אבנר עפג'ין
ראש ישיבת אמת ושלום
רח' חפץ חיים 6
ראש העין

ד' סיון תשע"ב

בס"ד

מכתב ברכה

ראיתי מגילת ספר כרוכה ובתוכה נושאים רבים ורחבים העומדים על הפרק כמידי זמן בזמן, שכתב, וערך האברך המצוין כפשוטו וכמשמעו הלן בדי' אמות של הלכה מר ניהו

הרה"ג דן דודיאן נר"ו

שיצא לתור ולשאול רבני הדור להשיבו כפעם בפעם עד שנערמו לעלים רבים, וגם הוסיף מדיליה כיד ה' הטובה עליו דברים שאגב לימודו העלם על הכתב, וקרא לחיבורו

דן ידין עמו

לרמוז שמו ועניינו ואמינא איישר חיליה לאורייתא.

ובהיותי מכירו דאיהו גברא דאש קודש בוערת בקרבו לגלות תעלומה להוציא אמתות התורה לאורה יצא ספר דנן במתכונתו בהידור ובעריכה יפה וראוי לברך עליו ברכת הנהנין.

ונברכו שספר זה יתקבל ברצון אצל לומדי התורה וכל תופסי ספר ויה"ר שיפוצו מעיינותיו חוצה להמשיך עבודתו עבודת הקודש מתוך בריאות גופא ונהורא מעליא וכטו"ס.

הכו"ח לכבודה של תורה

מנצח ע"צ ג' ה"ע
שריה דקדו"ק
י' סיון תשע"ב

שריה דבליצקי
רח' ירושלים 50, בני ברק
03-6182649

מכון מדעי טכנולוגי להלכה • Institute for Science and Halacha

1 Hapigsa St., Jerusalem 91161, Israel. P.O.B. 16121
Tel: 02-6424880, 6423230, Fax: 02-6420949
E-mail address: halacha@isdn.net.il

רחוב הפסגה 1, בית גן ירושלים, ע"ר 2-58002484
למכתבים ת.ד. 16121 ירושלים מיקוד 91161
טל. 02-6420949, 6423230, פקס. 02-6424880

בס"ד

בס"ד יום ג' יום שהוכפל בו כי טוב אי' ר"ח סיון תשע"ב

לכל הרוצים ומחפשים את הדרך לדעת את השי"ת ואת תורתו, כי תלת קשרין מתקשרין דא בדא, ישראל באוריתא ואוריתא בקוב"ה. ביום שעם ישראל באו מדבר סיני כנאמר בפרשת יתרו צעד ראשון לקבלת התורה מאת השי"ת, יום מסוגל לכל דבר טוב ובהתחלה טובה. והשי"ת חנן את מיודעינו הגדול והחשוב הרה"ג ר' דן דוידאן שליט"א להוציא ספר נפלא על רבות מענייני התורה ובטוב טעם ובהבנה עמוקה להביאו לדפוס ולזכות אלפי אלופי ישראל וחוץ חן לו על כך. וכל מי שילמד בספרו "דן ידן עמו" יווכח שהדברים הם הרבה יותר ממה שכתבתי ואשריו ואשרי חלקו שזכה להגיע לזה.

בכבוד ובהדר
ובהערכה רבה
חרב לגי צחק הלפרין

י.ה.ק

פתח השער

להלן דיון יסודי בדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים ועד לאחרונים האחרונים בדורנו, לעניין ייצור יין / מיץ ענבים, מיץ תותים ושאר משקים וכן מאכלים, מסחיטה או טחינה או ביסול של פירות או ירקות הנגועים בעצמם בנגיעות מצויה או המוחזקים כמתולעים ו/או כאשר בין הפירות יש איסורים. ובדיקה האם ניתן לתת הכשר **לכתחילה** למוצרים אלה. עם מסקנות הלכתיות מפתיעות: שהן היין והן מיצים ומאכלים שונים הנעשים מפירות וירקות נגועים (כגון מיץ תותים, ריבות תותים, תאנים פטל וכד') נעשים בניגוד גמור להלכה ולעשרות פוסקים ראשונים ואחרונים.

ועובדה קיימת היא ששוררת מבוכה בנושא בקרב חלק ממורי ההוראות. הנה אחד מהם בשו"ת למאזינים בערוץ רדיו חרדי, הורה היתר לטחון לכתחילה פירות וירקות המוחזקים כנגועים, עם כל האיסורים, ובפעם אחרת הורה לאסור ושוב היסס והורה להיפך... אך הנה להלן מוכח להדיא שהדבר אסור ואין כל ספק בכך. ועוד יש לתמוה על כך שכאשר פונים למו"ה בנושא זה, התשובה המיידית שמקבלים הינה בד"כ באופן חוזר אצל רובם ככולם: "אם אינו מתכוון, מותר!" וראה להלן שזאת טעות גמורה שנשתרשה. ותימה. שהרי לפי טיעון זה של "אינו מתכוון" אם די היה בתנאי יחיד זה כדי להתיר, אפשר היה למחוק סימנים שלמים בשו"ע, כיון שאין בייצור התעשייתי והביתי מי שמתכוון באמת לבטל איסורים אלא רק להכין מאכל ומשקה. ולא ראיתי בשו"ע אפילו סעיף אחד המתיר לכתחילה לטחון או לסחוט או לבשל מאכל מוחזק כנגוע עם האיסורים, רק משום ש"אינו מתכוון"... כאשר גוף האיסורים נמחה במשקה, אע"פ שמסנן ו"הכל נקי" בסוף... כי כל האיסור עם זיעתו, דמו ובשרו, נמצא בתוך המאכל/המשקה, וכלום ממנו לא סולק החוצה. רק לא רואים את אותם איסורים כעת בעין. ועוד שהלכות רבות בשו"ע סותרים להדיא הבנה כזו. (אלא שזהו אחד התנאים מתוך כמה, כמפורט בהמשך). וכשיבקשתי מרב באחד הבדצי"ם המפורסמים להצביע על סעיף המתיר זאת, נאלם דומיה. ואדברא, ישנן ראיות רבות לאסור כמו שהבאנו בהמשך. ואכן לאחר דין ודברים קצר ובפרט לאחר שעיינו היטב בראיות שבחיבור זה, היו הדברים ברורים למעיין ולמסקנה הובן כי יש להודות עליהם.

ועוד מפליא, שישנם פוסקים אשר כותבים להדיא בספריהם לחייב מעיקר הדין (ולא בתורת חומרא) לכתחילה ניקוי יסודי אף בטירחה קשה, בעוד שהם בעצמם נותנים הכשר למוצרים שנעשים בניגוד לשיטתם, שנטחנים נגועים ללא ניקוי מוקדם. וראה מה שכתב (תולעת שני ח"ג עמ' נ"ה) לגבי זעתר (ובהמשך לגבי חמצית, כוזברה, לואיזה, מליסה, נענע, פיטרוזליה, רוזמרין, שיבה, שמיר, תרד ועוד): "אופן הבדיקה והשימוש: יש לקחת כמות מועטת של גבעולין ולהשרותן במים עם חומר השהייה למשך 5 דקות, לקחת מספר בודד של גבעולים ולשפשפם באמצעות ספוג רך טבול בחומר, ולשוטפם היטב..."

ולאחר מכן לקחת כל עלה ולהתבונן מול מקור אור לראות שלא נותרו חרקים ושאינ סימנים של מנהרות... לאחמ"כ יש להפריד את העלים..." וכו'. ומגדיר ש "בדיקה זו קשה ביותר!"

ונפקא מינה למורי הוראות לציבור, ולציבור כולו. וכן הבאנו את דעת גדולי הפוסקים אחרוני האחרונים בדורנו ובדור שעבר, לאסור את היצור באופן שנעשה כיום.

ובנספחים להלן הובאו התיחסויותיהם של ג' פוסקים ומו"ה שלמסקנה מאשרים את הדברים שכתבנו: לאסור את אופן הייצור הנעשה כיום, ואת ההכשרים הניתנים למאכלים כאלה. ואלה הם: הרה"ג אהרן בוטבול שליט"א, הרה"ג יאיר שמואלי שליט"א, והרה"ג חיים יוניאן שליט"א. מצ"ב להלן בנספחים: ח', ט', י', התייחסויותיהם.

הספר מועבר בצירוף איחולי הצלחה מלאה בתפקידים החדש, אל הראש"ל, נשיא מועצת הרה"ר הגאון הרב יצחק יוסף שליט"א הממונה החל מחודש אלול התשע"ח על כל נושא הכשרות הארצית בתוקף תפקידו. וכן אל ראש אב"ד, הרב הגאון דויד לאו שליט"א. לצורך טיפולם בנושא זה וכן במכשולות כשרותיות נוספות ברמה הארצית אשר צוינו בנספח יא', מתוך ולאחר התייעצות עם מומחי כשרות יראי שמים העוסקים והמכירים את הנעשה כיום בשוק הכשרות הארצית. (כגון: בעיית חוסר שקיפות בנתוני שחיתת בקר ע"י גופי הכשרות השונים, כך שאין לציבור מדדים אמיתיים לבדוק מי גוף כשרות/ בד"ץ אמיתי ומחמיר (כ-25% "חלק" בממוצע שנתי) ומי מזויף או רשלן (כ-80% "חלק" !!!) שאינו עומד אפילו בדרישות מינימליות... ומטבע הדברים דוחק את רגלי הבד"צ אשר מקפיד על גדרי ההלכה קלה כבחמורה. וע"כ הולכת ומתדרדרת רמת הכשרות הארצית. ה"י. וכבר צווח ע"כ הגאון הרב לנדא שליט"א, ופירסם את הדברים. ודרך אגב: דיבורי לשוה"ר חמורים מזה על זה ובציבור, הנובעים מניחושים על רמת כשרותם של גופי הכשרות השונים, יפסקו עם פירסום הנתונים. ועיין בנספח יא' עדות של ת"ח מומחה כשרות בתחום הבשר שראה בעיניו כיצד באותו קו שחיטה, באותו עדר בהמות הוחלף גוף הכשרות וראה זה פלא אחוז ה"חלק" קפץ בו ברגע מ 35% ל-65% !!! והרי אצל הציבור שאינו יודע מכך שניהם שווים. היש לך הטעייה גדולה מזו ?? והרה"ג יעקב סבג שליט"א, ראש אגף הכשרות הארצית, מששמע על הדרישה והצורך בשקיפות הנתונים לציבור, תמך בנושא וראה בו מנוף לשיפור מהותי ברמת הכשרות הארצית. וראה בנספח יד' תמיכת הגר"ד לאו שליט"א והאחראי מטעמו על הנושא, בקידום פתרון זה. לא נותר לנו אלא לקוות שהרב סבג שליט"א יישם זאת הלכה למעשה בזמן הקרוב ביותר, כפי שהבנתי את כוונתו ודבריו).

חשוב להדגיש כי כל שנכתב בחיבור זה לגבי סחיטת ענבים ליין, ותותים למיץ, נכון גם לשאר משקים ומאכלים הנעשים מפירות או ירקות המוחזקים כנגועים או שמצויים בהם חרקים או שביניהם או על גבם בעלי חיים בשעת הסחיטה / הבישול / הטחינה וכגון:

- ריבות פטל אשר נעשות כידוע מפרי הפטל המוחזק כנגוע וגם קשה לניקוי מחמת אופן גדילתו, המרקם הטבעי שלו ובפרט וק"ו ריבות פטל עם חלקי פרי.

- וכן ריבות תותים וכן"ל, ק"ו עם חתיכות תותים.

- וכן ובפרט (!): ריבות תאנים (טריות וק"ו מעובדות) - וכבר דיווחו מומחי כשרות רבים על בדיקות שנעשו לצנצנות ריבות כאלה הנמכרים בשיגרה לציבור, שנמצאו נגועות.

- כל הנ"ל לא רק בריבות, אלא חמור יותר בקונפיטורות ומעדני פרי מכל הנ"ל: תאנים, תותים, פטל וכיוצ"ב, שם אחוזי הפרי גדולים יותר, קרוב ומעל 50%...

- וכן מלית (ריבה עם חתיכות פרי) קליפות הדורים, כשהקליפות מלאות בכנימות.

- מלית פטל ומלית תאנים.

- ואף מחית, על אף שהפירות נטחנים דק דק כפירה.

- וכן: מאכלים המיוצרים כיום כמאפים או כתבשילים מטחינת חיטים שבד"כ מגיעות ברמת נגיעות גבוהה מאד.

(וראו להזכיר כאן את קלחי התירס המבושלים או צלויים. במכתב ששיגר השנה הראש"ל הגאון הרב יצחק יוסף שליט"א, לאחד ממזכירי הרבנים ששאלו אודות בדיקת קלחי תירס, חזר בו הרב ואמר כי "אומנם בעבר אמרנו שאם התירס טרי - לא מצוי תולעים. אולם נתברר שכיום השתנה המצב עקב... ומצויים הרבה תולעים בתירס, באופן שנראים בעין רגילה בבדיקה היטב היטב, ... ובוודאי שיש לפורר את הגרעינים ולבדוק שאין תולעים כלל - ורק אז יאכל... ומה ששאלתם אם בדיעבד עברו ובישלו את קלחי התירס, אם כפי שכתבתם שהממצאים מראים שגם לאחר הבישול שורדים התריפסים ואינם נמחים, והוא בחזקת נגוע אף לאחר הבישול - על כן יש לפורר את הגרעינים ולבדוק שאין תולעים אף אחר הבישול. ורק אז יאכל... ואשריו של כל מי שיכול להתריע ולהזהיר ולהסביר לציבור שמה שהיה בעבר השתנה מסיבות שונות, וכיום יש להחמיר בזה הרבה.)

ולפי מה שהבאנו את כל הראיות ראשונים ואחרונים לאסור יצור באופן שנעשה ללא ניקוי מקדים, לא מובן כיצד א"כ ניתנים כיום כשרויות למוצרים אלה ??? (ואמנם עפ"י עדותו של מומחה כשרות מפורסם, ישנו בד"צ שאכן לפני כשנתיים חזר בו והסיר כשרותו מהמוצרים הנ"ל לאחר שהבין כי טעה בכך).

על כן ראיתי לנכון להוציא לאור חיבור זה, מכל הסיבות הנ"ל, ובפרט בעיתוי הנוכחי משום שבימים אלה מתנהל דיון הלכתי ברה"ר עם פוסקים ומומחי כשרות, במטרה לפסוק אם לעדכן נוהלים בנושא הנדון. והנה לפני כשנה, ביום ז תמוז התשעז (30 יול' 017) העביר אלי הרה"ג שניאור זלמן רווח שליט"א (בצירוף להתייחסותו לשאלה שהעברתי אליו בנושא), "סיכום הלכתי ומציאותי בכשרות ריבה ומיני מרקחת" (מסיכום שנערך בישיבה עם מחלקת הייבוא שע"י הרה"ר לישראל בהשתתפות רבנים מאר"י ומחו"ל). צרפתיו כנספח טו'. בסיכום זה, במחילה מכבוד תורתם, לענ"ד נפלו טעויות שהובילו למסקנות מוטעות להתיר ייצור ריבות וכו' מפירות נגועים ללא ניקוי מקדים (אם כי יתכן שהסיכום נותר במסגרת

דיון בלבד ולא יושם הלכה למעשה). שהרי נקטו בגישה של לאמץ דעת יחידאה להקל, כנגד להקות פוסקים מחמירים מעיקר הדין, ולהטות הכף להיתר בנידונים שלהדיא אינן במעמד של מחלוקת שקולה !! וכל זאת עוד בהתייחס למצב של "עבר ובישל", "עבר וטחן", כפי שמבוצע כיום בשגרה בייצור התעשייתי בניגוד להלכה. ע"ש בנספח ט"ו.

ולתועלת מעשית שבע"ה תיצמח מהדברים, וכמו שרבי יהודה היה נותן בהם סימנים, סיכמנו את כל אופני ההיתר והתנאים להיתרים, בסימנים, כך שהספר יוכל לשמש גם כספר הדרכה מעשי לכל העוסקים בכשרות ובפרט בקורסים למשגיחי כשרות וכיוצ"ב.

ועוד נתבקשתי ע"י כמה ת"ח לציין בספר את הסכנה הבריאותית העלולה להיגרם ע"י אכילת או שתיית מאכלים או משקים אשר יוצרו בבישול או סחיטה או טחינה עם חרקים ולעיתים לטאות ושאר שרצים, ובפרט ביין ובמיץ ענבים וכו'.

ועל כן, החלטתי להעביר ספר זה, לשר הבריאות ר' ליצמן יעקב הי"ו בצרוף בקשתם לבצע בדיקה בנושא הסכנה הבריאותית. ולכך יש לצרף את בעיית הריסוסים המוגזמים והמסוכנים שנעשים בד"כ בירקות עליים. וכבר פסק הראש"ל הגרש"מ עמאר שליט"א בנושא זה וצווח על כך בקול גדול. ושלוחה בקשתינו לשר הבריאות לחייב את יצרני ירקות העלים דווקא, בבדיקה ואישור של מכונים מתאימים שהריסוס בוצע עפ"י התקן ואינו מסוכן לציבור. וכן בקשתינו לרה"ר לחייב את נותני הכשרות למנוע מתן הכשר ושיווק לירקות עליים ללא אישור מעבדתי כנ"ל.

הדגשה: ברור ופשוט שלא באנו בדברים אלו לפגוע ח"ו במוסד הרה"ר לישראל או במי מרבניו או עובדיו המסורים אשר עושים עבודת קודש נפלאה בנושא הכשרות כבר שנים רבות. ואדרבא, באנו לחזק ידה של הרה"ר כנגד כל גופי הרפורמים ודומיהם הקמים כנגדה במטרה להרוס ח"ו את מערך הכשרות הארצית, היל"ת. אלא שהאמת חייבת להיאמר, וההלכה צריכה להיות מקוימת, ועל כן באנו לדון דיון הלכתי טהור להגדיל תורה ולהאדירה, לחדד את פסיקותיהם של ר"א ואחרוני האחרונים שנאמרו בנושאים הנוגעים באופן מעשי בימינו ולשפר נושאי כשרות נוספים.

הערה: חיבור זה נכתב בשנת תשע"ה בהיותי אברך בכולל "אמת ושלו" בראש העין.

תוכן העניינים

חלק א' - איסור סחיטת, טחינת או בישול פירות וירקות נגועים בלא ניקוי מקדים

- א. מבוא: בימינו היקבים סוחטים ענבים ליין עם בעלי החיים שביניהם (זבובים, יתושים, דבורים, לטאות, נחשים וכו') וכן נעשה בסחיטת פירות נגועים (פנימית ו/או חיצונית) למיצים, כגון מיץ תותים. 11
- ב. דינא דגמרא להדיא, וכן פסקו כמה ראשונים וכן פסק מרן בשו"ע וכן דעת הרמ"א: איסור מדאורייתא אין לבטלו לכתחילה בכל אופן. מה שאין כן באיסור דרבנן. 13
- ג. הרמב"ם אוסר מפורש ייצור יין באופן הנעשה בימינו. וכן פסקו הרשב"א ורבינו יונה ואין חולק עליהם. דעת הפוסקים לאסור לבטל איסורי תורה, אפילו באופן ש"אינו מתכוון לבטל", ולחייב ניקוי חיצוני של הפירות מבעלי חיים לפני הסחיטה או הבישול: הרמב"ם והרשב"א ורבינו יונה והטור ומרן השו"ע והרמ"א והש"ך ועוד. 14
- ד. מהו גדר איסור "ביטול איסור לכתחילה"? 21
- ה. חומרת סוגי האיסורים במאכלים ובמשקים, והשפעתם על נפש האדם. 26
- ו. ראייה לאסור את ייצור היין באופן הנעשה בימינו, ממה שכתב האורחות חיים לענין דבש שנפלו בו נמלים. 27
- ז. ראיות מענין טחינת החטים. 34
- ח. ראייה מפירות מתולעים המיועדים לבישול, או ממאכלים שנעשו על ידי בישולם. 40
- ט. דעת גדולי ישראל בדורות האחרונים לאסור את ייצור היין כנעשה בימינו. וראיות נוספות לאסור משם אחרונים רבים (פרי הארץ, נו"ב, תוס' יו"ט, כנה"ג, פמ"ג, בא"ח ועוד) בסחיטה למיץ / סירופ / הכנת שיכר וכן מטחינת חמוס לפלאפל. 49
- י. האם אפשר לנו ללמוד מהגעלת כלי מדין לענייננו? 58
- יא. ראיות מעניינים נוספים. 61
- יב. סיכום דיני חיוב בדיקת וניקוי (פנימי וחיצוני) של מאכלים - המיועדים לאכילה, בישול, סחיטה או טחינה. ובענין המחלוקת כיצד לקבוע את דרגת הנגיעות: קיימות ב' שיטות סותרות!! והצגת שיטה אמיתית ומדויקת. וכן בדיקת התאמת דיני "חיוב הבדיקה" לדיני "ביטול בתערובות". 64
- יג. האם, ועד כמה צריך לטרוח לצורך סילוק האיסור? 68
- יד. סיכום הכללים המנחים מדברי הפוסקים לענין חיוב הניקוי לכתחילה, בכל גוונא. 75

חלק ב'

בדין איסור ההנאה באופן שנעשה במזיד

- טו. האם ייצור היין באופן הנעשה בימינו חשיב בגדר "שוגג" או "מזיד"? 85
- טז. האם בנדון דידן הגדר כשאר ציורים שכתבו הפוסקים דיש לקנוס שוגג אטו מזיד? 89
- יז. כלפי מי אמרינן 'שוגג' או 'מזיד' בנדון דידן: הפועלים או הבעלים המנחה אותם, או נותן הכשרות, שהבעלים עושה על פיו? 91
- יח. על מי נאסרת ההנאה, בדיעבד לאחר שהמאכל כבר נטחן או נסחט באיסור - דעת הפוסקים: 92
- יט. סיכום הכלל המנחה לענין הנאה בדיעבד: על מי נאסר ונפקא מינה לנדון דידן? 99
- כ. אין הוצאת לעז על ת"ח אשר שתו או השותים יין כפי שמיוצר בימינו. 103

חלק ג'

סיכום ודוגמאות משוק הכשרות

- כא. סיכום דיני בדיקת וניקוי פירות נגועים (פנימית ו/או חיצונית) המיועדים לאכילה או בישול או סחיטה או טחינה. 107
- כב. סיכום ט"ז (16) האופנים בהם שרי לאכול או לבשל או לסחוט פירות נגועים - על פי מרן השו"ע. 112
- כג. שתי דוגמאות לאיסורים הנמכרים בימינו לציבור, בהכשר. והסיבה שלא עושים כהלכה: "מחמת שהדבר אינו רווחי...". 115

נספחים

- נספח א' - דינא דגמרא להדיא, וכן פסקו כמה ראשונים וכן פסק מרן בשו"ע וכן דעת הרמ"א: איסור מדאורייתא אין לבטלו לכתחילה בכל אופן. מה שאין כן באיסור דרבנן. 121
- נספח ב' - בדין מתי ובאיזה אופן שייך ענין הכוונה (דאינו מתכוין) בביטול איסור לכתחילה, כשיקול להתיר או לאסור. 125
- נספח ג' - חומרת האיסורים במאכלות והשפעתם העצומה על נפש האדם - דעת ראשונים ואחרונים. 128
- נספח ד' - פסקי ההלכה ראשונים ואחרונים, עד וכולל בדורנו לענין חיובי בדיקת נגיעות במאכלים - לכתחילה ובדיעבד. 131
- נספח ה' - הגדרת סוגי התערובות במאכלים נגועים, ובדיקת התאמת ההגדרות ההלכתיות בין "דיני הביטול בתערובות" לבין "דיני חיוב בדיקת המאכלים". 142

- נספח ו' - בדין מאכל הגגוע ברמה של 'מיעוט שאינו מצוי', ואפשר לנקות עוד. האם חייב לנקותו עוד, או יכול לטחנו כמות שהוא? ומה הדין במיעוט המצוי?..... 145
- נספח ז' - כמה מילים על היין מהזה"ק..... 148
- נספח ח' - התייחסותו של הרב הגאון אהרן בוטבול שליט"א..... 150
- נספח ט' - התייחסותו של הרב הגאון שמואל יאיר שליט"א..... 151
- נספח י' - התייחסותו של הרב הגאון חיים יוניאן שליט"א..... 157
- נספח יא' - נושאי כשרות כלליים נוספים לטיפולה של הרה"ר לישראל..... 172
- נספח יב' - שתי שיטות סותרות לאופן קביעת דרגת הנגיעות גורמת למחלוקת בין הפוסקים. אחת מחמירה מאד והשניה מקילה מאד. הצעת שיטה שלישית אמיתית ומדויקת ע"פ התשב"ץ..... 179
- נספח יג' - פניה לרה"ר לישראל ביום אזכרתו של מרן הראש"ל הגרע"י זצ"ל עם ראיות מתוך תשובותיו בהליכות עולם לאסור את ייצור היין ומיץ ענבים כפי שנעשה כיום, ולחייב ניקוי מקדים כפי המובא בספר זה..... 189
- נספח יד' - פניה אל הרה"ר לישראל בנושא חוסר שקיפות של נתוני השחיטה בגופי הכשרות השונים והצורך בפרסומם לציבור על מנת להביא לשיפור במערך הכשרות הארצית בנושא זה..... 193
- נספח טו' - עמוד ראשון מ"סיכום הלכתי ומציאותי בכשרות ריבה ומיני מרקחת". מסיכום שנערך בישיבה עם מחלקת הייבוא שע"י הרה"ר לישראל בהשתתפות רבנים מאר"י ומחו"ל - רשם: הרה"ג שניאור ז. רווח, אשר גם העביר את הסיכום אלינו. והתייחסותי בכת"י ע"ג הסיכום..... 195
- נספח טז' - הצעה למודעת אזהרה בנושא נגיעות ואופן בדיקת פירות וירקות ברשתות שיווק וחנויות ממכר..... 196

חלק א'

**איסור סחיטת, טחינת או בישול
פירות וירקות נגועים
בלא ניקוי מקדים.**

א. מבוא: בימינו היקבים סוחטים ענבים ליין עם בעלי החיים שביניהם (זבובים, יתושים, דבורים, לטאות, נחשים וכו') וכן נעשה בסחיטת פירות נגועים (פנימית ו/או חיצונית) למיצים, כגון מיץ תותים.

עובדה שאינה מן המפורסמות, שבימינו ומזה שנים מייצרים את היין על ידי סחיטת אשכולות ענבים יחד עם בעלי חיים שעל גבם וביניהם (דבורים, קונניות, יתושים, זבובים, לטאות ו... נחשים שכידוע נמשכים מאד ליין) ללא ניקוי מוקדם. וכמובן פעמים גם מצוי שיהיו תולעים בתוך גרגירי הענבים עצמם. בעייה זו קיימת גם בייצור משקאות משאר פירות נגועים כגון מיץ שנעשה מתפוזים מלאי כנימות¹ וכן מיץ תותים² וכיוצא בזה.

ועובדה זו התבררה מבדיקה (שיחות) שערכתי עם משגיחי כשרות מחמישה בדצי"ם שונים שכולם אישרו שזאת המציאות ובדרך כלל רואים בעיניהם איסורים בינות לאשכולות הענבים הרבים הנמצאים בארגזים / במכולות, לפני או בזמן העברתם למיכל הסחיטה. (ופשוט שבכשרויות הרגילות המצב עוד פחות טוב).

בנוסף, שהיתי ביקב מסוים למשך כמה שעות תוך צפיה בתהליך העברת אשכולות הענבים לסחיטה עד לגמר הייצור במיכלי התסיסה, בתיאום עם בד"ץ מסוים.

1. **כתב בילקו"י** (פד', כא') שבכנימות שעל גבי קליפת התפוז, אם אי אפשר להגיע למצב שניתן להבחין בחיות וברחישותן, מעיקר הדין אין בהם דין של שרץ השורץ על הארץ. אך אם יש חשש שאפשר בעין (רגילה), להרגיש אפי' קצת ברחישתן, אין להקל. ומקור הדברים **מהגמ' בחולין** (נח). "אמר שמואל קישות שהתליעה באיבה, אסור משום "שרץ השורץ על הארץ". **ופירש"י** (שם), במחוברת (לקרקע) וריחשה בפנים. אך בתלוש נאסרת רק משיצאה לאויר העולם. וכן כתבו **התוס' והרא"ש**, וכן פסק **מרן בשו"ע** (פד', גבי פולים ואפונים, לפי שמקומן צר וכל זמן שלא ריחשו שרי. ואילו **מהרשב"א** בתשובה (ח"א סימן ערה) משמע דלא כוותיה, אלא מעמיד דברי שמואל באופן שאוסר אפי' לא ריחשה, כלומר במחובר ונתלע מבפנים אפי' לא ריחש, כל שכן אם יכול לרחוש, אסור. והני מילי גם בכהאי גוונא שהתולע מבפנים הפרי ורק ראשו ניכר ע"ג הקליפה. **והרמ"א בתו"ח ובהג"ה**, הביאו להלכה. אלא שנראה דסבירא ליה שאינו מעיקר הדין, רק חומרא, שהרי מודה למרן שכתב להתיר בפולין, ולא הגיה. וכן העיר **הש"ך** על הרמ"א. ובפרט שבתו"ח (כלל מ' אות ב') כתב בלשון "טוב להחמיר". ובדיעבד שנתבשל, היקל. **ומכאן** בא הגאון בעל הילקו"י למסקנא דדינא, שהן למרן והן לרמ"א, דלכאורה מעיקר הדין בכנימות מישרא שרי כל זמן שלא ריחשו. וכנראה שכוונתו על פי הציור של הרשב"א. (**שורשב"א** מייירי בתולעת שנמצאת אמנם תחת קליפת הפרי, אך ראשה נראה דרך הקליפה ויתכן אפילו מבצבץ מחוץ לקליפתה, ואילו **לרש"י תוס' ורא"ש** מייירי בתולעת שכל כולה תחת קליפת הפרי. ובה דיבר גם **מרן בשו"ע**).

והלכה למעשה הביא הילקו"י כמסקנת **החכמת אדם** (כלל לח אות ח) שיש לאסור (ויש ליטול הנקודות השחורות בעומק). וגם על פי **הגרש"ז אויערבך זצ"ל** שחזר בו מהיתרו, ואסר, לאחר שנודע לו **שהחזו"א** חושש בזה. וגם מפני שנודע לו כי לפני שהכנימות מתכסות בציפוי מגן, הן רוחשות וניתן בעין רגילה להרגיש בזה. **לכן** למסקנא בנדון דידן אפילו אין רואים בעין רחישה של הכנימות על גבי קליפת הפרי, כל שימצאו כנימות במשקה (תפוז וכד'), אסורות בכל ענין.

2. ואין הנדון מוגבל רק ליצור יין ומשקאות מפירות המוחזקים כנגועים, אלא גם בבישול או בטחינה של ירקות או פירות המוחזקים כנגועים (ברוקולי, כרובית, וכן: חסה, כרוב וירקות עלים נגועים אחרים. וכן בממרחי תמרים מעוכים, בריבת תותים וכיוצא בזה). ובפרט בכל סחיטה וריסוק או בישול של מאכל שלא נוקה, ונעשה עם בעלי חיים שהיו בין מרכיביו.

והמציאות הינה שמדובר במיכלים רבים שבכל אחד מהם מאות (ק"ג) אשכולות ענבים, השוהים על גבי הקרקע שעות רבות ובדרך כלל גם לילות, עד שיועברו למיכל ענק להפרדת השדרות מהענבים, ולסחיטה. ובאותם מקומות בקרבת היקבים, שכיחים עכברים ונחשים ובעלי חיים נוספים רבים הנמשכים לענבים ולמיץ הניגר מהמיכלים. ולא נעשית אף בדיקה באותם מיכלים בשום שלב, במטרה לוודא שאין בהם בעלי חיים ולסלק אם יש, טרם או תוך כדי הכנסתם לתהליך הסחיטה. (ומה שטוען נותן כשרות אחד, שאין האיסורים יכולים להיכנס לסחיטה משום שיש הפרדה של גרגירי הענבים מהשדרות בתוף סובב, הנה טענתו הבל, ואולי באה לפטור עצמו מחובת הבדיקה, כיון שבמציאות ברור שאין דבר זה נכון. (עיין הערה 62). ועוד, מה יענה על מיץ תותים וכיוצ"ב שנותן לו הכשר? והרי בהם אין את הספק (כפי שיטתו) אם נכנס איסור, שודאי נסחטים עם האיסור, שהרי אינם עושים ניקוי מקדים).

ומתוך "השקט" המלווה את עשייתם של דברים אלה, נראה למתבונן, שהדברים כביכול "ניתנו מהר סיני", שהרי עולם כמנהגו נוהג באותם מפעלים ואצל נותני הכשרויות, מזה שנים רבות. אלא שבאנו לעורר ולבדוק אם אכן כל כך מוסכמים וברורים הדברים להיתר, או שמא אסורים, או לכל הפחות נתונים במחלוקת גדולה, דאז לא יתכן לקרוא להכשר כזה בד"ץ... מצד ההלכה הטהורה ומצד ההגינות המסחרית.

וכל זה לעניין הסחיטה, הבישול או הטחינה באופן שנעשה לכתחילה, כבימינו.

ולהלן יובאו ראיות מדעתם של עשרות ראשונים ואחרונים לאסור, ובכללם מרן השו"ע והרמ"א, וכן מפוסקי זמננו.

(ועוד יש לציין ב' בעיות נוספות: איסור "בל תשקצו" שאותם שנודע להם שבתוך היין סחוסים מלבד ענבים גם בעלי חיים, נגעלים וסולדים מהמשקה, ואם ישתו יעברו על האיסור. ומה יעשו בקידוש והבדלה? וכן מה שהובא בגמ' ובפוסקים לענין הסיכון בחולאים רעים ונזק גופני מאכילת איסורים ובפרט חרקים (גמ' חולין צד: עיין פרישה, גמ' עבודה זרה לא: שבת פו: רמב"ן, ראשית חכמה, כף החיים פלאגי סימן כד. חלקם הובאו בספר בדיקת המזון כהלכה (א' עמ' 30) הבאתים בספרי "דן ידן עמו" סימן טו).

ענין נוסף הינו ההנאה (היינו השימוש) בדיעבד בתוצרת: שתיית היין (או מיץ התותים) או אכילת הסלט הטחון מירקות עלים נגועים, בדיעבד לאחר שנעשו. והנה גם בזה טועים לחשוב שהדבר לכאורה מוסכם ומקובל, וכאילו אין בזה כל בעיה, אליבא דמרן השו"ע וגדולי הראשונים. שהרי נותני הכשרויות (כולל המהודרות) וכן פוסקים בימינו, לא שמענו שהעירו בפרהסיא על בעיה כלשהיא גם בענין זה (עד כמה שידוע לנו), והציבור צורך תוצרת זו מתוך מחשבה שאין שום חשש והכל "חלק" לכולי עלמא. האומנם?

האומנם מותר לייצר כן לכתחילה, והאומנם מותר לאכול או לשתות בדיעבד משכבר יוצר?³ להלן ראיות שלרוב ככל הפוסקים ראשונים ואחרונים רבים כולל מרן

3. האם מותר ליהנות לכתחילה או בדיעבד או כלל לא. ועל מנת לפשט, נדבר מעתה בעיקר לענין ייצור היין עליו נוהגים כל בית ישראל לקדש בשבת קודש ובימים טובים. (ומזה ניתן ללמוד ולהסיק על כל

השו"ע וכן הוא **לרמ"א**, אין היתר לייצר כבימינו לכתחילה. וגם בדיעבד לרוב הפוסקים, בכהאי גוונא שנעשה בימינו, אין היתר להינות מהתוצרת שנעשית באיסור.

וכפי שיבואר להלן כן דעת רוב ככל גדולי ישראל שליט"א. וחלק מדברי כמה מהם הובאו לפחות בספר הלכה חשוב אחד בדורנו, אלא שלא הוצגו באופן הראוי ובהדגש הנכון ועל כן נותרו עלומים, שלא קיבלו את הדגש ואת הפרסום הראוי, וכפועל יוצא עולם כמנהגו נוהג, ובמפעלים עושים בימינו באיסור, בניגוד לדעת גדולי ישראל ראשונים ואחרונים (ויש עוד גורמים לזה ולא כאן המקום לפרטם).

והדברים הוצגו לכמה ת"ח (פוסקים ומורי הוראות) שהסכימו עם הדברים לאחר בחינתם הדק היטב. הנה בנספחים ח', ט', י', התייחסותם של ג' מורי הוראות הרה"ג אהרן בוטבול, הרה"ג יאיר שמואלי, והרה"ג חיים יוניאן, שליט"א, שהעירו ולמסקנה הסכימו עם הדברים.

להלן הראיות ותיאור השתלשלות הפסיקות עד לימינו, מזה יובן כיצד הגיעו הדברים לידי ביטול איסור לכתחילה בדרך האסורה, בשגגה מהבנה מוטעית של דברי הפוסקים, שנשתרשה אצל רבים.

ומכל מקום, גם למי שיטען שאמנם אסור לייצר יין בכהאי גוונא הנעשה בימינו, אך בדיעבד מותר לשתות, **ודאי שאין זה ראוי שכל עמ"י עם גדוליו ובני התורה יקדשו את השבת הקדושה, ביין של דיעבד**, ועוד באופן שיש חששות איסור שיכנסו בגופם של ישראל קדושים.

ב. דינא דגמרא להדיא, וכן פסקו כמה ראשונים וכן פסק מרן בשו"ע וכן דעת הרמ"א: איסור מדאורייתא אין לבטלו לכתחילה בכל אופן. מה שאין כן באיסור דרבנן.

בנספח א' הבאנו את **המשנה בתרומות (ה, ט)** לענין תרומה שנפלה לחולין, ואת **הגמ' בביצה (ד:)** לענין עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביו"ט מהן למדים שאין לבטל איסור דאורי', מה שאין כן באיסור דרבנן⁴. ומצאנו ד' שיטות בראשונים בענין זה⁵.

ולמסקנה אין במשנה ובגמ' ובפוסקים שום היתר לבטל מדאורי' מצד של "אינו מתכוון", רק באיסורי דרבנן.

שאר העניינים ביצור משקאות אחרים (תותים וכד') ומאכלים טחונים / מבושלים מירקות המוחזקים בנגיעות או שהיו בעלי חיים נסחטים או נטחנים או מתבשלים עמהם).

4. וע"ש **בנספח א'** מה שהבאנו שחילקו **התוס'** לענין הביטול, בין איסור שיש לו שורש מהתורה, לאין לו.

5. התוס' ר"י וראבי"ה, הרמב"ם הרמב"ן והרשב"א (וכ"פ מרן), י"א ברשב"א, הרא"ש וסיע' (וכ"פ הרמ"א).

ועוד הבאנו דברי הגמ' בגיטין (נד:) ⁶ לענין אגוזי ערלה שנפלו בשאר אגוזים, מהן למדים שאסור לגרום לכתחילה לביטול איסור ע"י ביטול חשיבותו, דחשיב ביטול איסור לכתחילה.

והעולה מהמשנה והגמ' הנ"ל, שיש ד' תנאים להתיר ביטול איסור לכתחילה:

- א. שהאיסור מדרבנן, ולא מדאורייתא.
- ב. שכבר נפל ונתערב, ואפילו הופל בכוונה. כלומר: בדיעבד כשנתערב ולא שהתירו לערב לכתחילה.
- ג. שיש רוב כנגד האיסור.
- ד. שאין האיסור ניכר בעין.

שהרי בנדון דידן האיסורים (בעלי חיים) הם כעצי הדקל (האסורים) ואשכולות הענבים הרי הם כעצים המוכנים להסקה מערב יו"ט. וההיתר לבטל את אלה בתוך אלה, מפורש בגמ' רק בארבעת התנאים הנ"ל.

ואמנם אחר ריסוק בעלי החיים (האסורים) עם הענבים, מתקיימים כבר ד' התנאים, אלא שבעצם פעולת הריסוק עצמה, עובר על תנאי (ב). שעצם מעשה הריסוק האסור עצמו, מוריד את דרגת האיסור מדאורייתא בגין בריה שלימה, לדרבנן בגין חלקי בריה.

ג. הרמב"ם אוסר מפורש ייצור יין באופן הנעשה בימינו. וכן פסקו הרשב"א ורבינו יונה ואין חולק עליהם. דעת הפוסקים לאסור לבטל איסורי תורה, אפילו באופן ש"אינו מתכוון לבטל", ולחייב ניקוי חיצוני של הפירות מבעלי חיים לפני הסחיטה או הבישול: הרמב"ם והרשב"א ורבינו יונה והטור ומרן השו"ע והרמ"א והש"ך ועוד.

ג.1 הרמב"ם אסר ביטול איסורים של תורה לכתחילה, בכל גוונא. ולא התיר ב"אינו מתכוון לבטל".

א. הנה לשון הרמב"ם (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הל' כה-כז) הובאה בב"י סימן צט: "אסור לבטל איסורים של תורה לכתחילה. ואם ביטל הרי זה מותר, ואף על פי כן קנסו אותו חכמים ואסרו הכל".⁷ אבל באיסור של דבריהם, מבטלין האיסור לכתחילה, כיצד?

6. בגמ' ביצה (ד:) ובמשנה תרומות (פ"ה, ט) ובעוד מקורות, מדובר בצירים שונים מהנדון דידן, אך בגיטין (נד:) מיירי בציר דומ' להפליא.

7. הביא בב"י (צט) מדברי הרשב"א (תוהב"א) וז"ל: "ודע שהרמב"ם לא חילק בפירוש בין שוגג למזיד ואף על פי כן יש ללמוד מדבריו שהוא מחלק ביניהם שהרי כתב: "אסור לבטל... ואם ביטל... ואף על פי כן אסרו... משום קנסא" עכ"ל. ודבר ברור הוא דלא שייך קנסא בעושה בשוגג" עכ"ל.

חָלַב שֶׁנִּפְל לַקְדִּירָה שִׁישׁ בַּהּ בֶּשֶׂר עוֹף וְנָתַן טַעַם בַּקְדִּירָה, מְרַבֵּה עָלָיו בֶּשֶׂר עוֹף אַחֵר, עַד שִׁבְטֵל הַטַּעַם. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצָא בִּזְהָ"ל. וְטַעַמוּ מֵהַגֶּמֶל רִישׁ **בִּיצָה** (ד:): גְּבִי עֲצִים שֶׁנִּשְׁרָו מֵהַדֶּקֶל עֵי"שׁ.

הִנֵּה הַרְמַב"ם לֹא חִילַק כָּלֵל (בְּאִסּוּרֵי דְאֻרִּיטָא) אִם הוֹסִיף עַל מִנֵּת לִבְטֹל אוֹ לֹא, אִם זֶה כּוֹוֶנְתּוֹ אוֹ לֹא. אֲלֵא סָתַם לְאִסּוּר, הֵיִינוּ בְּכָל גּוֹוָנָא.

ב. וְהָאִמְתָּ תֹאמַר שֶׁאֵין לָנוּ צוּרֶךְ לְהַבִּיא רֵאיוֹת בְּמִשְׁמַע אוֹ סְבֵרוֹת בְּדַעַת הַרְמַב"ם, כִּיּוֹן דְּמִפּוֹרֶשׁ דִּיבֵּר הַרְמַב"ם בְּנִדּוֹן דִּידֵן לְאִסּוּר אֵת יִיצוֹר הֵיִין בְּאוֹפֵן הַנִּעֲשֶׂה בִּימִינוּ. (הַמִּשְׁךְ הַסְעִיף בְּרֹבּוֹ צִיטוּט מִמָּה שֶׁכָּתְבֵנוּ בְּסִפְר **דִּין יִדִּין עֲמוּ**, שֶׁעַר כְּשֵׁרוֹת הַמֵּאכְלוֹת, סִימָן יא).

הִנֵּה הַרְמַב"ם בְּתִשּׁוּבָה (שׁו"ת "פֶּאֶר הַדּוֹר" סִימָן קִיד מוּבָא בִּ"הֲלִיכוֹת עוֹלָם" הַלְכוֹת תּוֹלָעִים, הַלְכָּה ח' מֵהַד' בְּלֹא סִימָן קַעָה. וּמוּבָא בִּ"תַּפִּילָה לְמֹשֶׁה" ח"ג סִימָן ז) נִשְׁאָל אוֹדוֹת יֵין שֶׁנִּדְרָךְ וְהָיוּ בּוֹ בַּעַת דְּרִיכְתּוֹ תּוֹלָעִים, אִם מוֹתֵר לִשְׁתּוּתוֹ אוֹ לֹא. וְאִם חֲיִיבִים בְּנֵי אָדָם בַּעַת דְּרִיכְתּוֹ הֵיִין לִשְׁרוֹת בְּמִים לִפִּי שְׂאִי אֲפָשֶׁר לִלְקֹט הַתּוֹלָעִים שְׁבוּ. וְהַשִּׁיב: "צִרִּיךְ⁸ לְנִקּוּת מִמֶּנּוּ הַתּוֹלָעִים כִּפִּי שְׂאֲפָשֶׁר וּפַעֲמִים הִרְבָּה רָאִינוּ מִי שֶׁשּׁוֹרָה אֲשַׁכּוּלוֹת הָעֲנָבִים בְּמִים כְּדִי לְנִקּוּתוֹ⁹ מִבְּעֵלֵי חַיִּים וְאִם לֹא עָשָׂה כֵן וְדִרְכָּם כְּמוֹת שֶׁהֵם, מוֹתֵר לִשְׁתּוּת הֵיִין לְכַתְחִילָה לִפִּי שְׂאִין מִשְׁגִּיחִים בִּזְהָ אֲלֵא בְּנוֹתֵן טַעַם¹⁰. וְיָדוּעַ שֶׁלֹּא יִמְצָא בֵּינָן טַעַם אוֹתָן תּוֹלָעִים, וְלִכֵּן מוֹתֵר לִשְׁתּוּתוֹ" עַכ"ל הַזֶּהָב.

וּלִפִּי זֶה דַּעַת הַרְמַב"ם לְהַדִּיא שְׁלִכְתְּחִילָה יֵשׁ לִשְׁטוֹף אֶת הָעֲנָבִים לִפְנֵי דְרִיכְתָּם וְאִסּוּר לְדִרוֹךְ אֶת הָעֲנָבִים יַחַד עִם בְּעֵלֵי הַחַיִּים שֶׁבִּינֵיהֶם אוֹ הַנִּגִּיעוֹת שְׁבִתוֹכֶם, עַל סִמָּךְ שֶׁמִּסְנֵן לְאַחֵר כֵּךְ. וְאֵין חוֹלֵק עַל הַרְמַב"ם בִּזְהָ.

וְאֵף עַל פִּי שְׁבִדִּיעַבַּד כִּיּוֹן דְּשִׁגָּג מוֹתֵר לְהַנּוֹת (וְכוֹוֶנְתּוֹ כְּשֶׁנִּעֲשֶׂה בְּאַקְרָא וְלֹא בְּקַבֵּעַ) אֵךְ מִכָּל מְקוֹם הַדּוֹרְכֶם שֶׁלֹּא בְּשׁוּגָג, בִּידוּעוֹ שֶׁנִּמְצָאִים בּוֹ הַשְּׁקָצִים וְרַמְשִׁים, הָיוּ כְּמִבְטֵל אִיסּוּר לְכַתְחִילָה¹¹.

8. תְּרֻגוֹם הַמִּילָה מִלְשׁוֹן עֵרֶבִי הוּא "צִרִּיךְ" וְכְמוּבָא בְּשׁו"ת הַרְמַב"ם "פֶּאֶר הַדּוֹר". (וִישׁ מְקוּמוֹת שֶׁתְּרֻגְמוּ "רֵאוּי", אֵךְ הַתְּרֻגּוֹם הַנֶּחָן יוֹתֵר הוּא "צִרִּיךְ". וּמִכָּל מְקוֹם גַּם אִם דִּיבֵּר בְּלִשׁוֹן "רֵאוּי", וְדֹאֵי שֶׁבְּכִשְׁרוֹת מֵהוֹדֶרֶת/בְּד"ץ חֲיִיבִים לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּנוֹתֵנָם לְצִיּוּר מֵאֲכָל מֵהוֹדֶר בְּכִשְׁרוֹתוֹ. וּפְשׁוּט! וּבִפְרִט שְׁכֵמָה רֵאשׁוֹנִים וְאַחֲרוֹנִים חֲיִיבִים לַעֲשׂוֹת כֵּן לְכַתְחִילָה, כְּמוּבָא בְּהַמִּשְׁךְ).

9. וּמִכָּאֵן רֵאִיִּיהָ בְּרוּרָה גַּם לֵאלֹהֵי הַטּוֹעֲנִים שְׂאִי אֲפָשֶׁר לִשְׁטוֹף הָעֲנָבִים בְּמִים, מִטַּעַם שֶׁאַחֵר הַסְחִיטָה הוֹפֵךְ הֵיִין לְחוּמָץ. שֶׁהָרִי הַרְמַב"ם מַעִיד שֶׁרָאָה שְׁעוֹשִׂים כֵּן פַּעֲמִים הִרְבָּה, מִשְׁמַע לֹא הַחֲמִיץ (וְכִנְרָאָה שֶׁאַחֵר הַשְּׁטִיפָה, יִבְשׁוּ אֶת הָאֲשַׁכּוּלוֹת מֵהֶמֶם).

10. מִכָּאֵן נִרְאָה דְּדַעַת הַרְמַב"ם דְּתּוֹלָעִים נּוֹתֵנִין טַעַם לְשִׁבַּח וְלֹא נוֹתֵן טַעַם לְפָגַם. וְעוֹד בְּרוּר מִדְּבָרֵינוּ דְּמִיִּירֵי שְׁגוּף הַתּוֹלָעִים מִסּוּלֵק אַחֵר דְּרִיכְתּוֹ הָעֲנָבִים, וְרַק הַטַּעַם נּוֹתֵר בֵּינָן (וּמִמִּילָא בְּטֵל בְּשִׁשִּׁים).

11. וְמָה שֶׁהִתֵּיר הַרְמַב"ם לְהַנּוֹת, הַטַּעַם מִשּׁוּם שׁוּגָגִין וְרַק בְּדִיעַבַּד. שֶׁהָרִי הַשּׁוֹאֵלִים הֵיוּ שׁוּגָגִים וְלֹא יָדְעוּ מְקוּדָם עַל הַתּוֹלָעִים וְלֹא רָאוּ תּוֹלָעִים אֵלּוּ, אֲלֵא רַק "בְּשַׁעַת דְּרִיכְתָּן" (כְּלִשׁוֹן הַשְּׂאֵלָה). מָה שֶׁאֵין כֵּן בִּימִינוּ שִׁידוּעִים שִׁישׁ בְּעֵלֵי חַיִּים וְסוּחֲטִים אוֹתָם עִם הָעֲנָבִים. וּמִשְׁמַע דָּאֵם עוֹשֶׂה כֵּן בְּמִזִּיד וְכָל שֶׁכֵּן בְּאוֹפֵן קְבוּעַ, חֲשִׁיב כְּמִבְטֵל אִיסּוּר בְּמִזִּיד וְאִיסּוּר אֲפִילוֹ בְּדִיעַבַּד מִשּׁוּם קִנְסָא לּוֹ וְלִמִּי שֶׁנִּתְבַּטֵּל בְּעִבּוּרוֹ (כִּנְפִסָּךְ בְּטוֹר שׁו"ע סִימָן צט. עֵיין לְהֵלן סְעִיף יח). וְכִמוֹ שֶׁכָּתְבֵנוּ לְעֵיל, שֶׁאֵין הַטַּעַמָּה "אֵינוּ מִתְכוּיִן לְבִטּוֹל" מוֹעִילָה

וראה גם בשו"ת הרמב"ם פאר הדור (סימן קיד) להגאון הרב דוד יוסף שליט"א, שהביא את פסקי הרא"ש (חולין ז' לה) והר"ן (חולין ק.) שבריה שנתערבה אסור לרסקה כדי שתתבטל בנוותן טעם, ואם עשה כן, הרי הוא מבטל איסור לכתחילה. ושכן פסקו הטור והשו"ע (יו"ד קא' ו') וז"ל: "ומשום הכי פסק רבינו (הרמב"ם) שלכתחילה צריך להוציא את התולעים מן הענבים שאם יטחנם או יסננם כך כמות שהם, הרי הוא מבטל איסור לכתחילה" עכ"ל. וכן הביא את דברי הרשב"א (ת"ה, ד) כנפסק בטושו"ע (סימן קד) "...שמכל מקום כל שאפשר לבדוק ולהעביר במסנת, בודק ומסנן" עכ"ל.

ועד כאן מבואר היטב - שלדעת הרמב"ם ועוד ראשונים, וכן פסקו הטור ומרן בשו"ע - לכתחילה יש להסיר מבין אשכולות הענבים את השקצים ורמשים שביניהם ועל גביהם, שכיון שנראים בעין למשגיחים (וכפי שהעידו כל המשגיחים מהיקבים השונים עמם שוחחתי), יש להסירים ולא לסחוטם ולמחותם ליין. וכן יש לנקות התותים לפני סחיטתם למיץ / טחינתם לריבה וכדו' משום שכידוע בממוצע נגיעותם גבוהה ביותר (35%-55%).

ואחרי דבריו הברורים של הרמב"ם היה לנו לסיים כאן את הדיון בענין, אלא שרצינו להביא גם את דברי ראשונים ואחרונים נוספים. ועוד שיש לנו לדון לענין היתר ההנאה.

2.ג רבנו ירוחם מחייב ניקוי מקדים בכל ענין. ומרן השו"ע מחייב אפילו בפירות שעברו עליהם י"ב חודשים. והש"ך אוסר הכל בדיעבד, אם לא ניקו. והפמ"ג מחייב ניקוי לפני בישול, אף אם אינו מתכוון לבטל.

הביא בכנה"ג (פד, סעיף יו שיטה יב) את דברי הפוסקים בהתייחס לטחינת חטים וז"ל: "וריי' כתב בנט"ו אות כ"ז, ויתנם במים פושרים קודם שיתנם בקדירה, והמתולעים יעלו למעלה ישליכם¹², והאחרים ישליכם במים חמים, מפני שאם נשאר בו התולעת ימות מיד ולא יפרשו לחוץ¹³. ואף על פי שנימוחים ובטלים הם, לכתחילה צריך לעשות תקנה בכל מה שיוכל". עכ"ל.

הנה לנו מפורש שלדעת רבינו ירוחם אף על פי שגם אם לא יסלק את כל האיסורים קודם הבישול, ובסופו של דבר האיסורים ימחו, עם כל זה, חייב לכתחילה לנקות ככל

להתיר לסחוט ענבים נגועים, ליין! כמו כן נקדים ונעיר כבר עתה, שמה שהתיר הרמב"ם לשתות את היין בדיעבד, הינו משום שהשואלים עשו זאת באופן חד פעמי, שלהפתעתם גילו בדיעבד שהיתה נגיעות בענבים. מה שאין כן כאשר שנעשה באופן קבוע, י"ל שאסור.

12. לדעת רבינו יונה חייב להוציא את גוף האיסור.

13. כלומר פעולת מניעה שהתולעים הקיימות לא יפרשו ויאסרו תוך כדי הבישול אחר כך את התערובת (ואף על פי שידוע שיהיו נימוחים ויתבטלו ברוב כיון שאי אפשר לתקן את המאכל בענין אחר. ושיטתו להתיר בכהאי גוונא תואמת את דעת האורחות חיים לענין נמלים בדבש, ודעת כל שאר הפוסקים כמובא בהמשך). עיין בהערה 163 להלן.

האפשר. ובאין ברירה התיר אף למחותם במאכל, כיון שממילא יתבטלו וגם לא יהיו גלויים לעין כלל.

מֵרֵן הַשּׁו"ע מַחֲיִיב נִקּוּי מַקְדִּים אֲפִילוּ בִּפְרִיט שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם י"ב חֻדָּשִׁים!

ופסק **מֵרֵן** בשו"ע (פד, ח) וז"ל: "כל מיני פירות שדרך להתלע כשהם מחוברים, לא יאכל עד שיבדוק הפרי מתוכו שמא יש בו תולעת, ואם שהה הפרי אחר שנעקר שנים עשר חודש... **ומכל מקום**¹⁴ **צריך לבדוק ולהשליך התולעים הנמצאים ביניהם בחוץ או על גבי הפרי**, ואף לאחר שישליך הנמצאים בחוץ, יש לחוש שמא...". וכו'. וכיון שבהמשך הסעיף מבואר שמדבר מֵרֵן אף באופן שפירות אלה עומדים לבישול, הרי לנו מפורש בדעתו שאף על פי שתיכף יבשל, אין שום היתר לסמוך על זה שיסנן בסוף¹⁵, אלא חייב לנקות לכתחילה. וכי יטריח מֵרֵן לחינם לנקות בעוד שאפשר להימנע מכך לכתחילה? ופשוט שלא. ואין, ולו ראשון או אחרון אחד, שפסק שבאופן שעומד לבשל (או לסחוט) פירות המוחזקים בנגיעות, רשאי לכתחילה לבשלם (לסחטם) ללא ניקוי. וקל וחומר שלא פסקו כך לענין בעלי חיים שבין ועל גבי הפירות (שבהם אין את הספיקות הקיימות לגבי נגיעות פנימית¹⁶).

הַשּׁו"ע מַחֲיִיב נִקּוּי מַקְדִּים וְאוֹסֵר הַכֵּל בְּדִיעַבַּד

וכן דעת **הַשּׁו"ע** (שם סקל"א) שכתב: "...אבל פירות שדרך להתלע... ורגיל להיות ביניהם תולעים בחוץ דאז נאסרו מיד, פשיטא כשנתבטלו בלא בדיקה... דהכל אסור דליכא כאן אלא חדא ספיקא דנימוח, דדוקא כשאין לחוש אלא לתולעים שבפנים הוא דיש להתיר מטעם ספק ספיקא וכמ"ש ודו"ק". עכ"ל. וכיון שרבים רבים המה הפוסקים ראשונים ואחרונים האוסרים בכהאי גוונא שהוחזקו הפירות כנגועים (דאז יש רק ספק אחד), אף בדיעבד כשבושל, משמע דדעתם ברורה ומפורשת לחייב ניקוי לכתחילה לפני הבישול¹⁷. ופשוט. ואפילו למי שיטען שבכהאי גוונא שמסנן בסוף שרי, ברור שלכתחילה דעת כולם לנקות לפני ולא לסמוך על סינון בסוף.

14. היינו אפילו בפרי שעברו עליו י"ב חדשים בתלוש! קל וחומר באשכולות ענבים ושאר פירות טריים הנסחטים למשקה, כבנדון דידן.

15. המשגיחים (חמישה או שבעה משגיחים מבדצ"ם שונים) עימם שוחחתי הודו כולם שיש איסורים בעין ונסחטים עם הענבים. ולשאלתי על מה סומכים לעשות כן, ענו: כיון שמסננים בסוף. ושאלתי: ומי התיר לכתחילה לסחוט ללא ניקוי? ענו שכך הורו להם הממונים עליהם. ואם הוראת הרבנים משום שסוברים שבבישול מותר לעשות כן, הנה מפורש שאסור. כמו כן הלכתי לצפות בתהליך סחיטה באחד מהיקבים.

16. שמא התלע במחובר, שמא בתלוש. שמא אפילו אם התלע במחובר, לא יצאו לחוץ וגם לא רחשו בתוכו כלל. ועוד, שמא בבישול מתו לפני שפרשו מהפרי (בתלוש). ועוד.

17. כל הפוסקים: ראב"ד, מהר"ם, הרשב"א, טור, הר"ן, ריב"ש, כנה"ג, תרוה"ד, רדב"ז, ב"י, שו"ע, רש"ל, או"ה הארוך, רמ"א, ט"ז, ש"ך, פני יהושע, חיד"א, פמ"ג, החוות יאיר, תפארת צבי, פר"ח, חינוך בית יהודה,

והנה עד כאן מפורש עושים בימינו יצרנו היין ומיץ התותים וכיוצ"ב ונותני הכשרות, נגד הרמב"ם ונגד הרשב"א ורבינו ירוחם והאורחות חיים והטור והשו"ע והרמ"א והש"ך (והכנה"ג ועוד ראשונים ואחרונים כמבואר בהמשך).

גם הפרי מגדים סבירא ליה שאין מועיל ש"אין כוונתנו לבטל" בכהאי גוונא שבנדון דידן

ועיין עוד בסעיף ח.7 מה שכתב **הפמ"ג** בש"ד (פ"ד סקכ"ו) לחייב הסרת כל האיסורים לפני הבישול, והוכיח שם את האנשים שנהגו לבדוק רק אחר הבישול, הנה סיכם שם את הכלל החשוב: "דאין מבטלין איסור היכא דאפשר על ידי בדיקה מקודם, **אף שאין כוונתנו לכך**". ומפורש נגד אופן יצור היין בימינו.

3.ג. ראה גם מהרשב"א ד"ביטול איסור" הינו דוקא בדיעבד, ואסור לכתחילה אפילו אינו מתכוון.

כתב **בשו"ת נוב"י** היתר ביטול איסור לכתחילה הוי דוקא באיסור שכבר נתערב כמו הנמלים בדבש, אך לערב לכתחילה, אסור (**פת"ש** סימן פד, סק"י), אף על פי שאין כוונתו לבטל. וראיתו העיקרית **מהרשב"א** שהובא **בשו"ע** סימן צט (סעיף ז) שכלי שבלע איסור מועט אם דרכו להשתמש בכלי בהיתר מרובה, שרי להשתמש בו ואין זה נקרא מבטל איסור לכתחילה. מה שאין כן אם לפעמים משתמש בכלי בדבר מועט ויכול להגיע לנתינת טעם, אזי גם אם בפעם זו משתמש בו בכמות גדולה, אסור, גזירה שמא ישתמש בדבר מועט ויביא לידי נתינת טעם.

ולכאורה קשה: מדוע לגזור? דהרי ברור שאינו מתכוון לבטל האיסור, רק לבשל או לאכול בקערה? אלא מכאן ברור שלדעת הרשב"א אין לבטל לכתחילה איסור **אף שאין כוונתו לביטול האיסור**, כיון שסוף כל סוף מבטל איסור.

ועוד, שמה שאסר **הרשב"א**, זה אפילו בטעם הבלוע, אף שאינו מתכוון. קל וחומר שיש לאסור את ביטול ממשות האיסור לכתחילה, אף שאינו מתכוון, כבנדון דידן¹⁸. ואין מועיל שמסנן אחר כך דכיון שמה שאסר הרשב"א הוא אפילו בטעם בלוע.

הדמשק אליעזר, חידושי הגרשוני, צמח צדק, הרב המגיד, הגר"ר פייביש, שלחן גבוה, מהרש"ם, באר היטב, כרו"פ, לחם הפנים, שולחן גבוה, כתב סופר, בינת אדם, זב"צ, כה"ח, אול"צ, הגרשו"א, מרן ביבי"א.

18. כתב **הרשב"א** בתוה"ב הקצר (ב"ד ש"א טז): הובא **בב"י** (קד, ג') לענין דברים המאוסים "אלא אין לך בו אלא מה שחידשה תורה דהיינו גופו. אבל פליטתו, לא".

ג.4. בסעיף י.2. הבאנו מספר שער המלך את דעת תוס' והר"ן (פסחים ל) שאסור לבטל איסור אף על פי שאין מכוון לבטל האיסור כדי להנות. עיין שם.

ג.5. מרן בשו"ע פסק להדיא בכהאי גוונא שבנדון דידן, לאסור לכתחילה ביטול איסור מדאורייתא, בכל גוונא. מה שאין כן באיסורי דרבנן.

א. מפשט לשונו של מרן בשו"ע (בסימן צט) שפסק בזה כהרמב"ם, מובן להדיא שבאיסור מדאורייתא אין לבטל לכתחילה, בכל אופן (וכן דעת ראשונים ואחרונים רבים וכן דעת הרמ"א). מה שאין כן באיסור דרבנן, שם יש תקנה.

הנה לשון מרן בשו"ע ביו"ד (סימן צט, סעיף ה): "אין מבטלין איסור לכתחילה ואפילו נפל לתוך היתר... אין מוסיפין עליו... כדי לבטלו. עבר וביטל וכו" 19.

וכן דעת הרמ"א משלא הגיה כלום לענין זה של לכתחילה 20.

ב. לעומת זאת לענין ביטול איסור מדרבנן כתב מרן השו"ע (בסימן צט, סעיף ו): "איסור של דבריהם אין מערבין אותו בידיים כדי לבטלו" 21, ואם עשה כן במזיד, אסור. אבל אם נפל מעצמו... מרבה עליו ומבטלו". עכ"ל.

הג"ה: "ויש אומרים דאיסור ביטולו כבדאיסורי דאורייתא - וכן נוהגין ואין לשנות" (טור בשם הרא"ש, ת"ה, הגהת ש"ד, ורא"ה ור"ן ומרדכי ואגודה) 22.

19. עוד למדים מדברי מרן בסעיף זה:

א. אפילו בדיעבד אם נפל להיתר, אסור להרבות עליו.

ב. בדיעבד שהרבה עליו - אם במזיד, אסור לו אם הוא שלו, ולמי שנתבטל בשבילו. ואם בשוגג, מותר. והכוונה במותר למרן (בשוגג בדיעבד), כל שהחתיכה לא נעשתה חנ"נ מתחילה. כלומר בבשר וחלב, מה שאין כן בשאר איסורים. וגם ההיתר רק ברוטב, אך החתיכה עצמה נאסרה. ש"כ ופר"ח. אך לשיטת הרמ"א, שיש חנ"נ בשאר איסורים, אסור גם בשאר איסורים. ורק ביבש שרי כיון שלא בלעה איסור. ועוד שהחתיכה שנעשית חנ"נ, נאסרת מצד "אפשר לסוחטו אסור" (כהרשב"א ודלא כהטור), ואם לא נודעת וגם ראויה להתכבד יאסרו כל החתיכות. וכל זאת גם לדעת מרן השו"ע.

20. עוד למדים מדברי הרמ"א בהג"ה בסעיף זה:

כל הדין של דיעבד מדבר ב: יבש ביבש או לח בלח [למאן דאמר], שאין בהם חנ"נ.

מה שאין כן לח ביבש שנעשה חנ"נ, אינו מועיל שהרבה עליו. (רשב"א. וכוונתו שאין ששים כנגד החנ"נ עצמו). בדיעבד שהרבו, לא נהגו (כהאריך) לברר אם ההוספה (בשוגג) נעשתה אחרי שנודע התערובת ואז לאסור. ומה שנאסר למבטל, אסור לו גם למכרו לישראל. (אלא אם כן במחיר שהיה נמכר לגוי - כן כתבו אחרונים).

21. ב' דברים הוסיף מרן בסעיף זה לענין ביטול איסור מדרבנן, מה שלא כתב בסעיף ה. והם: "בידיים", ו"כדי לבטלו".

22. עוד למדים מדברי הרמ"א בהג"ה בסעיף זה:

איסור שנתבטל (כגון ב-ששים) ואחר כך נתווסף בו שוב מהאיסור, חוזר ונעור (כל' אינו בטל. הג' ש"ד).

וברור הדבר שמתוך שהביא מרן בסימן זה (צט) שני סעיפים זה אחר זה, כאשר בסעיף השני מדבר להדיא באיסורי דרבנן ורק שם הוסיף להדיא את המלים "כדי לבטל" (כלומר שתהיה כוונת העושה, דווקא לבטל) כתנאי לאסור הביטול, ברור אם כן שבמידה מדאורייתא לא שייך ענין זה של הכוונה לבטל (במוחזק כנגוע), דמה שסתם שם לאסור היינו בכל גוונא, בין נתכוון בין לא נתכוון, (כהבנתו בדברי הגמרא ובראשונים). שהרי מנע עצמו מלציין את ענין הכוונה בסעיף זה, בעוד שבסעיף העוקב ציינו להדיא. וראיה זו, נוסף למפורשות שיובאו, מגלה את דעתו (בפרט שמוכן כן מפשט לשון הרמב"ם, אחד מ-ג' עמודי ההוראה בשו"ע).

ג. ולכל הפחות, הרוצה לטעון שעדיין אין בזה ראיה, מכל מקום יודה שראיה הפוכה ודאי אין. ויתרה מכך בבואו להתיר ביטול איסורי דאורייתא לכתחילה כפי הנעשה בימינו, מטעם ש"אינו מתכוון לבטל" (רק לתקן המשקה), צריך ודאי להביא ראיה גמורה להיפוך, דחלה עליו חובת ההוכחה. ועדיין לא הובאה בשום מקום.

ומכל מקום בהמשך (סעיפים ו', ז', י' ועוד), הבאנו ראיות רבות וברורות שכן גם דעתו של מרן בשו"ע **מפורש** כדעת ראשונים ואחרונים רבים. עיי"ש.

ד. ועיין **בנספח ב'** להלן, בנוגע לכוונת המבטל, מה טעם נפסק להלכה שאין לבטל לכתחילה, מהתורה או מדרבנן, ולמאן דאמר מדרבנן, בארנו (הסברות הינן של הרה"ג חיים והב שליט"א ראש הכולל "אמת ושלום") שעיקר טעמם לגדור, שלא יהיה פתח לפירצה זאת ולא תתפשט אצל רבים, העלולים לבא לאיסורי דאורייתא על ידי זילזול ב-ג' דברים:

א. באכילת איסורים (על ידי ביטול, ומזה גם באופנים אחרים).

ב. שיעשו ביטולים שלא כראוי (כגון שלא בכמות היתר מספקת).

ג. (בכהאי גוונא השייך לנדון דידן) שיעשו ביטול מבלי לסנן ולסלק האיסורים אחר כך (שהרי כבר נתבטלו), או שישכחו או שלא ידעו כיצד לסנן ולסלק איסורים כראוי, או שינקו אחר כך רק באופן חלקי, וכיוצא בזה.

וכמה דעות ראשונים בזה: **ש"רמב"ן ולרשב"א ולהרא"ש ולהר"ן ולטור ולב"י** (וכן נראה דעת מרן השו"ע) **ולרש"ל ולט"ז** מצא מין את מינו, חוזר וניעור. אך **לראב"ד** שיטה שונה בזה דקמא קמא בטיל, למעט ביין נסך שבו יש דין חוזר וניעור.

(ואמנם אינו קשור לענין הנדון, אך כמה מפליא שבשמו של חוני המעגל ע"ה רמוז בר"ת האירוע המיוחד שחווה, שחזר וניעור. שהרי ר"ת "חוזר וניעור" הינם חוני. ואין לך מידי דלא רמיז בדאורייתא).

חלב שנפל למים ונתבטל ב-ששים, ונפלו המים לקדרת בשר, אף על פי דאין ששים בבשר נגד החלב, שרי שהרי נתבטל. (ובתו"ח כתב הרמ"א דאף לכתחילה מותר ליתן החלב במים כדי לבטלו וליתנו בבשר, אך מסימן צט משמע שחזר בו דאסור לכתחילה. וכן הסכמת האחרונים).

ד. מהו גדר איסור "ביטול איסור לכתחילה"?

1. ד. להקת ראשונים ואחרונים: גדר "אין מבטלים איסור לכתחילה" הינו רק בכהאי גוונא שמנקה תחילה לסלק איסורים וגם אחר הסחיטה מסלק את גוף האיסורים.

ולענין מהו גדר "מבטל איסור לכתחילה" להלן נביא ראיות למכביר מרוב המוחלט של הפוסקים, שכל ההיתר לסחוט פירות למשקה באופן שלא יחשב כמבטל איסור לכתחילה, הינו אך ורק באופן שניקו תחילה כמה שאפשר ואחר כך סחטו באופן שגוף האיסורים לא נמחה, ולבסוף לאחר סחיטה סיננו וסילקו את גוף האיסורים מהמשקה. שבאופן כזה הטעם הפגום של האיסורים, זיעה בעלמא, נסחט לתוך המשקה, וכיון דאינו מורגש וגם בטל ברוב, שרי. אך בכל אופן אחר אסור מדאורייתא או מדרבנן, כיון דחשיב מבטל איסור לכתחילה. להלן נביא ציטוטים ממה שלקט בילקו"י אשר דן בביטול איסור לכתחילה, מהם עולה בבירור כדברינו (אלא שמסקנת דברינו אינה מסוכמת שם).

הנה **בילקוט יוסף** (איסור'ה ב' סימן פד עמוד קצ"ו - ר') דן בענין אופן והכשרת חומץ שהתליע, וז"ל:

"וכתב **בכנסת הגדולה** (סימן פד הגכ"י אות סו) דלפי זה אין התיקון הזה מועיל, אלא דוקא לדבש שמתוך שהיא עבה, אינה עוברת במסננת²³. אבל לא בשאר משקין הנגררים יפה כגון מים ויין וחומץ ושכר ושמן שעוברים במסננת. וכיון שהתולעים עוברים במסננת אין להתיר לכתחלה לבשלם כדי שהתולעים ימותו ולא יעברו דרך המסננת **דהוי מבטל איסור לכתחלה**. וכן יש לדקדק מדברי **המפרשים** שלא כתבו תיקון החימום לכתחלה אלא בדבש. ובשאר המשקין כתבו אם עבר ובישלם לסנן הרוטב. וכבר בא לידי מעשה בחומץ שיש בו תולעים וסיננו אותו פעמיים ושלוש, ואף על פי כן היו עוברים התולעים, ולא ראיתי להורות היתר לבשלו ואחר כך לסננו. **ועיין שם שחוכך אם יש בזה משום מבטל איסור לכתחלה**²⁴. והובאו דבריו **בפרי מגדים**. אך בשו"ת **האלף לך שלמה** (חלק יורה דעה סימן קמו) העיר על דבריו דאיני יודע טעם למה יחשב זה בכלל מבטל איסור לכתחלה. הרי אין כוונתו לבטל רק אדרבה על ידי כן **יסיר התולעים מהחומץ**. ועיין שם שצירף עוד סברא להיתר שהרי התולעים סרוחים מעיקרא, ואכתי אינן בכלל איסור בתערובת, וממילא לא שייך בזה מבטל איסור לכתחלה. אך כתב שם דעדיין צריך בדיקה בש"ס ובפוסקים ולכן מהני לצרף סברא זו לסניף להקל היכא

23. עיין בסעיף ה להלן שהבאנו ראיה לאסור את ייצור היין כפי הנעשה בימינו, ממה שכתב **האורחות חיים** לענין הוצאת נמלים מהדבש.

24. כלומר, אפילו באופן שמוציא אחר כך את גוף האיסורים! (כל ההערות אינן מתוך הילקו"י).

דבלאו הכי אין כוונתו לבטל האיסור **רק להסיר האיסור** דאין לחוש בזה לדברי הכנסת הגדולה. וכן נוהגים **כל העולם** להתיר על ידי סינון החומץ²⁵.

ואמנם עיין **בשו"ת בעי חיי** (סימן קכו) שחילק בין אם יודע בודאי שיש כאן איסור, לאינו יודע בודאי שהאיסור קיים. גם **באוהל יוסף מולכו** (סימן יח) כתב לחלק כן, אלא שהעיר שם מדברי **מרן הבית יוסף** (בסימן פד סעיף יג) בנפלו נמלים בכלי הדבש, שמותר לחמם הדבש עד שיהיה ניתן ויסננו וישארו הנמלים למעלה ואין כאן משום מבטל איסור לכתחלה, שאין כונתו אלא לתקן הדבש²⁶ ע"כ. הרי דהתם שהוא יודע שיש בתוכו איסור, מחמם אותו לכתחלה כדי לבטלו ולא מיקרי מבטל איסור לכתחלה. ויש לומר דלא דמי לנדון דידן דשאני התם שהנמלים עולים למעלה על ידי הסינון ואין גוף האיסור נשאר בתוך הדבש והחימום של הדבש כדי לסננו אינו כל כך חימום כדי שנאמר שהנמלים נימוחים בתוכה ולכן לא אמרינן דזה מיקרי מבטל איסור לכתחלה, אבל **בנדון דידן שבודאי גוף האיסור נמחה בתוכו**²⁷, **בזה ודאי אמרינן דמיקרי מבטל איסור לכתחלה**. ושוב הביא דברי **הרב כנסת הגדולה** שכתב להדיא דדוקא בדבש התירו לכתחלה על ידי בישול לפי שהנמלים עולים למעלה וכן במים ובדבר לח וגם דוקא בידוע שלא נתלע במחומר. אבל בתולעים שבמחומר שבפירות ושבירקות יתבאר בסמוך דלא מהני כהאי גוונא, וכן אפילו התלע בתלוש ואינו דבר לח והנמלים אינם עולים למעלה. ע"כ. הרי דאפילו בתלוש אם התלע ואינו דבר לח **כיון שהאיסור נמחה בתוכו, מיקרי מבטל איסור לכתחלה**. ואין להקשות מחיטים שטוחנים אותם לכתחלה אף שהתם גוף האיסור נמחה בתוכו, דשאני התם דהוא ספק אם יש איסור בתוכו שהרי **בתחלה בוררין כל הכרי בדקדוק** מכל המנוקבים, וכמו שכתב **הרב המהרא"י**. וגם המתולעים הם מועטים, ועוד דשם התולעים רוחשים ובורחים מתוך האפרכסת מקול ונדנוד הריחיים.

ואמנם **מרן החיד"א במחזיק ברכה** (סימן פד סק"ח) כתב שבתחילה יש לסנן החומץ בבגד עב ואחר כך מרתיחין ומסננין אותו שוב. וכן ראה לרבנן קדישי שבעיה"ק ירושלים ת"ו שכן נוהגים. ע"ש. וכן כתב **בשו"ת חקרי לב** (חלק א' מיורה דעה סימן מב) שכן דעת רבני ירושלים ת"ו דהואיל ואפשר לסנן החומץ תחלה הכי עבדינן ולא דמי לדבש שהוא עב. ועיין שם שדחה דברי הכנסת הגדולה והביא ראייה **מהרשב"א והר"ן** דלא אמרו איסור לכתחלה. אלא במתכוין לערב איסור בהיתר כדי ליהנות ממנו אבל כשאינו רוצה ליהנות מן האיסור **אלא רוצה להפריד האיסור ולהשליכו לא מיקרי מבטל איסור לכתחלה**. וכן כתב **בחסד לאברהם** (חלק יורה דעה סימן ו) והביא דבריהם **בזבחי צדק**

25. כלומר, גם לדעת **האלף לך שלמה** שרי רק באופן שמסלק את גוף האיסורים.

26. שוב, כהאי גוונא שמסלק את גוף האיסורים (הנמלים) מהדבש!

27. בדיוק כבנדון דידן בסחיטת ענבים ליין ותותים למיץ ועוד.

(אות כ') וכתב שכן נוהגין בבגדאד שקודם מסננין את החומץ בבגד עב ואחר הסינון מרתיחין אותו באש וחוזרין ומסננין אותו אחר שהרתיחו אותו²⁸. ע"כ.

2. ד מתי אין אומרים אין מבטלין איסור לכתחלה?

וז"ל הילקו"י (שם): "והנה במה שכתבנו דכשאינו רוצה לבטל האיסור **אלא להפרידו ולהשליכו** ליכא בזה אין מבטלין איסור לכתחלה כן כתב גם **בשו"ת הרשב"א** (חלק א סימן תצה) שאין אומרים דין אין מבטלין איסור לכתחלה אלא אם כן מבטל האיסור ואוכלו, אבל אם סוחט האיסור **ומשליכו** אין בזה משום מבטל איסור לכתחלה שאם כן ביטלת כל הגעלה וליבון וטיחת הכחל. וסיים הרשב"א אלא דברים אלו בטלים ואסור לשומען והטורח בסתירתו וביטולו כמוציא זמנו לבטלה. ע"כ. **והוא יסוד גדול בדין אין מבטלין איסור לכתחלה**. וכיוצא בזה מבואר גבי דבש שנפלו בו נמלים שמותר לחממו עד שיהיה ניתן **ויסננו** ולא הוי מבטל איסור לכתחלה, וכמו שנתבאר **בשלחן ערוך** (סימן פד סעיף יב) גם בסעיף יד מבואר כן גבי חיטים המתולעים שמותר לטחנן וכתבו **הט"ז והש"ך** משום דאינו מתכוין²⁹. גם **בשו"ת תורה לשמה**, (סימן שב) כתב לדון בענין... והוכיח כן מהמבואר **במשנה בבכורות** (פרק ה') מעשה בזכר של רחלים זקן ושערו מדולדל וראהו קסטור אחד ואמר מה טיבו? אמרו לו בכור הוא ואינו נשחט אלא אם כן היה בו מום. נטל פיגום וצרם אזנו, ובא מעשה לפני חכמים והתירו. ופירש **רבינו עובדיה ז"ל** אף על פי שהנכרי נתכוין להטיל בו מום, כיון שלא נתכוין לעשות נחת רוח לישראל, מותר. **פירוש שאינו יודע שהיה זה מותר לשחטו על ידי מום זה שעושה בו**, כי חשב מקודם שאין נשחט אלא אם כן נפל המום מאליו. וכן פירש **רש"י**. ע"ש³⁰ עכ"ל הילקו"י.

ועד עתה נשים לב, שבין לדברי הרב כנסת הגדולה והרב אוהל יוסף מולכו הנ"ל, שסוברים דזהו גדר מבטל איסור לכתחילה, ובין לדברי האחרונים דנקטי דכל שאין כוונתו לבטל אף שידוע בודאי שיש בתערובת זו תולעים אינו בכלל מבטל איסור לכתחלה, מיירי במוציא גוף האיסורים **שלא נמחו** במשקה, לאחר הסחיטה! דבר שלא נעשה בנדון דידן ולכן גם לשיטתם אסור.

וממשיך הילקו"י וז"ל: "ועל כל פנים לענין החומץ כתב **בשלחן גבוה** (סימן פד אות מג) שאין צריך לסנן את החומץ קודם הרתיחה אלא מרתיח החומץ תחלה עד שהתולעים מתים ואחר כך **מסננים אותו**. וכן נהגו פיעה"ק ירושלים ת". והובאו דבריו **בשו"ת יביע**

28. בהמשך דבריו כתב הזב"צ שבלבשל בלי סינון איכא משום "בל תשקצו" כיון דמאיס טפי, וכן הדבר בנדון דידן שכל מי ששמע שבימינו סוחטים הענבים עם בעלי חיים שביניהם, נגעל מהשיקוף ופסק לשתות.

29. אינו מתכוין, וכאשר ניקו לכתחילה ואחר כך גוף האיסורים מסולק. ולא כמו שטועים בימינו כמה וכמה מורי הוראות, ש"אינו מתכוין" הינו לכאורה תנאי מספיק לעצמו.

30. ולפי זה הן **לרש"י** והן **לרע"ב**, אסור לסחוט ענבים ליין בכהאי גוונא הנעשה בימינו, שהרי כל ההכשרים יודעים שעל ידי ריסוק האיסורים יהיה מותר לשתות את היין ושאר המשקים.

אומר (חלק א' חלק יורה דעה סימן ו אות ה) וכתב אלא שיש **מחמירים לסנן החומץ תחלה הואיל ואפשר בזה** (עיין ט"ז סימן קלח ס"ק יד). ועל כל פנים היכא דלא אפשר משרא שרי כל שאין כוונתו לבטל האיסור. ע"כ. וכן כתב **בנתיבי עם** (סימן פד מ"ג)... וגם **בשו"ת יד יוסף** (ירושלים תרס"ג בקונט' אחרון סימן יד) דן בענין החומץ וכתב שהתקנה היא לבשל החומץ כדי **שימותו התולעים** ואחר כך **לסננו בבגד** דק שלא יעברו התולעים דרך הבגד ע"ש³¹... ויש עוד טעם בזה, שאינו מתכוין ליהנות מטעם התולעים שנתבשלו **אלא רצונו להפרידם ולהשליכם** ודמי למה שכתב **מין הבית יוסף** (סימן פד) **בשם הארחות חיים** להתיר לחמם הדבש כדי לסננו מהדבורים ונמלים שבתוכו שאין כוונתו אלא לתקן הדבש וכן פסק **בשלחן ערוך**. וכן הסכימו **האחרונים**... ועיין **בשו"ת חקרי לב** (חלק א' מיוורה דעה סימן מב) שהביא מה שכתב הכנסת הגדולה (סימן פד הגב"י אות סו) ובתשובה (חלק יורה דעה סימן קכו) לפקפק בדין התולעים אם מותר לבשלם לפני הסינון ולא דמי לחומץ שיש בו תולעים. והקשה עליו מדברי **הר"ן** שאין לאסור משום מבטל איסור לכתחלה אלא במכוין לבטל כדי ליהנות מהאיסור. וכן כתב **הריב"ש** (סימן שמט) וכן מוכח **מהטור**³² (סימן תנג). ועיין עוד בתשובת הרשב"א (סימן תסג) ו**בשו"ת תרומת הדשן** (סימן קיד וקעא). ונסתייע עוד מד' המחזיק ברכה הנ"ל. ועוד שמכיון שעדיין לא פירשו התולעים ואפילו אם פירשו בדופני הכלי מבפנים מותרים ואין שום איסור לבשלם וכו' ע"ש. וכן כתב בשו"ת האלף לך שלמה (חלק יורה דעה סימן קמו) ועיין עוד בשו"ת חסד לאברהם (חלק יורה דעה סימן ו) ובזבחי צדק (ס"ק יט - כ) וכף החיים (ס"ק כד כה כז) "עכ"ל הילקו".

ומסכם הילקו": "מסקנא דדינא שמותר לבשלו ואחר כך לסננו. ועיין בשו"ת דברי יוסף בירדוגו (חלק יורה דעה סימן כז) ובתשובה מאהבה (סימן צד) וראה באורך במ"ש הרה"ג

31. טעם אחר להתיר בחומץ מצינו במחזיק ברכה והוא משום דסבירא ליה ששם התולעים לא פרשו. הנה מה שכתב בילקו"י (שם): "ועיין **למין החיד"א** במחזיק ברכה (סימן פד סק"ח) שהביא מה שכתב **הכנסת הגדולה** שחכם אחד העיד לפניו שבעה"ק צפת היו מבשלים את החומץ ומסננים אותו, וכן נהגו בפני גדולי הרבנים מהר"ר אליהו פאלקון ומהר"מ ברזילי זולתם מגדולי הרבנים. ואפשר דסבירא ליה שהתולעים הללו אינם אסורים שכל שעברו עם החומץ היינו רביתייהו ואינם אסורים, רק שלא רצו לאכול התולעים עצמם משום מיאוס או בל תשקצו, לכן בשלוהו תחלה שימותו התולעים ולא יעברו במסנת וליכא בהכי משום מבטל איסור לכתחלה כיון דמעיקרא לא אסירי. וכן כתב הרב החסיד מהר"ר **יעקב מולכו** בתשובה כתיבת יד שמותר לבשל ולסנן החומץ ואין כאן משום מבטל איסור לכתחלה, ונראה טעמו כמו שכתב הכנסת הגדולה, ע"ש".

ובהמשך כתב: "ועיין עוד **להגאון מהר"מ בן חביב בשו"ת קול גדול** (סימן ה) שכתב עינינו הרואות שאלו התולעים אינם פורשים מן החומץ ואף שנדבקים בדופני הכלי מכל מקום אין להם כח ויכולת לרחוש ונמצא שתולעים אלו הנמצאים בו מעולם לא פירשו אלא שמכל מקום אין הדעת מסכמת להתיר באיסור תורה, אחר שיכול לבשלו, ואחר הבישול יסנן אותו ואין כאן משום מבטל איסור לכתחלה, וכמו שכתבו הפוסקים שאין כוונתנו אלא לתקן החומץ ולא לבטל התולעים. ע"כ". ולפי זה בנדון דידן חמירא טפי.

32. לדעת החקרי לב גם הם שלשתם (הר"ן הריב"ש והטור), סבירא ליה דשרי לבשל מבלי לסנן תולעי חומץ לפני כן, (באופן שמסלק גוף האסורים אחר כך), ואין להחמיר ולאסור בכהאי גוונא (כפי שרצה הכנסת הגדולה). ושכן דעת הרשב"א, תרומת הדשן והמחזיק ברכה.

רבי יאיר שמואל שליט"א בקונטרס שי לאברהם (בסוף ספר זכרונות אליהו סימן ח) להוכיח שדעת מרן כדברי כנסת הגדולה שאוסר. ע"ש. "עכ"ל הילקוט יוסף.

3. ד. לסיכום: נמצאנו למדים לדעת כל הפוסקים הנ"ל ועוד רבים כמוהם, לאסור סחיטה / בישול וכיוצא בזה באופן שלא הקדים לנקות ככל יכלתו לפני הסחיטה, וגוף האיסורים נמחה במשקה. רק חולקים ביניהם לגבי העובר על הוראה זו ועושה בכהאי גוונא שנעשה כענין הנמלים בדבש גם בשאר משקים, האם חשיב כמבטל איסור לכתחילה או לא. אך לכולי עלמא, אסור היכא שיכול לפני כן לנקות ואחרי כן לסלק האיסורים.

שלכנה"ג ושו"ת יוסף מולכו ושו"ת בעי חיי ושו"ת תורה לשמה בראיות מהמשנה בבכורות ומרש"י ורע"ב, בשאר משקים חוץ מהדבש אסור אפילו לחמם כיון שאפשר לסנן שאינם סמיכים כל כך כדבש, ולכן אין להתיר (לפחות לכתחילה) שטעם האיסורים יעבור למשקה / למאכל, אף שמסלק אחר כך את גוף האיסורים. וקוראים לזה "מבטל איסור לכתחילה". וגם לשיטת מרן החיד"א ושו"ת חקרי לב, שניהם בעדות על רבנן קשישאי בירושלים, וכן לחסד לאברהם ולזבחי צדק בעדות על רבני בגדד, יש לסנן עוד לפני החימום אלא שאין הם קוראים לזה "מבטל איסור לכתחילה".

ואילו לרשב"א, הטור, הר"ן, אורחות חיים, הריב"ש, תרומת הדשן, מרן השולחן ערוך, האלף לך שלמה, שולחן גבוה, נתיבי עם, שו"ת יד יוסף, מהר"מ בן חביב, כף החיים, יביע אומר (לחומרא), ועוד - שרי לא רק בדבש אלא גם בשאר משקים, לחמם לבשל או לטחון את הפירות, אך באופן שלא נמחה גוף האיסורים במשקה אלא מסולק אחר כך, שלא יאכל על ידי האוכלים. ובלבד שינקה לפני כן ככל יכולתו. ואינם קוראים לזה "מבטל איסור לכתחילה"³³.

ולפי זה, היות שבנדון דידן ניתן לנקות לפני ולא מנקים וגם גוף האיסורים נמחה ביין, יוצא שלכל להקות הפוסקים הנ"ל (לרשב"א וסיע' ולכנה"ג וסיע' ולמרן החיד"א וסיע') אסור באופן הנעשה בימינו, דחשיב להדיא כמבטל איסור לכתחילה.

33. ומצאנו תימוכין לשיטה זו מעניינים אחרים בהלכה כגון: מה שכתב מרן הגרע"י זצ"ל להתיר לבצע בדיקת מעבדה לשוקולד חלב, אף שיש חשש שיש בו שומן מן החי, כיון שאפילו נמצא שבישל בשר בחלב אך כיון שעושה כן דוקא כדי לסלק את האיסור (לאסור את הכשרת השוקולד למכירה), שרי. וכן התיר להחזיק ביד אשתו נדה בדרך לטבילתה, במקום שיש סכנת החלקה, כיון שפעולתם להדיא הינה לסלק את איסור הנדוה, וכמעידה עליהם. וכנ"ל.

ובנדון דידן הכא נמי חימום החומץ ימית התולעים ונעשה לצורך סילוקם. אלא שעדיין יש לטעון דשאני התם. ולא דמי, דהתם אי אפשר בענין אחר. מה שאין כן הכא אפשר, ואם כן לפי זה צודקים דברי הסוברים כהכנה"ג וסיעתו, שכל שאפשר בענין אחר כלומר בדרך כל שהיא לסלק האיסורים מבלי לעבור על האיסור של נתינת טעם, יש לעשות כן. (ואולי המתירים יטענו שלא ראו צורך להטריח בכהאי גוונא, משום שאיסור נתינת טעם שבטל בשישים קל יחסית).

ד. גם מצד דיני פסיק רישיה אין היתר לסחוט ענבים ליין כפי הנעשה בימינו.

ועוד אפשר לנו ללמוד בענין ה"אינו מתכוון לבטל", מדיני פסיק רישיה בשבת.

הנה **להערוך** וכן דעת **הרא"ש**, דיני פסיק רישיה תקפים לא רק בדיני השבת. לפי זה בנדון דידן עסקינן בפסיק רישיה דניחא ליה, ואסור בכל גוונא. שהרי הסוחט את הענבים ליין או התותים למיץ, אמנם אינו מתכוון אלא לרסק את הפרי, אך כיוון שודאי ירסק את בעלי החיים שבין הפירות או בתוכם³⁴, וודאי שגם זהו רצונו, שאם לא כן, תהיה במשקה בריה דלא בטילה אפילו באלף, ותאסור את כל המשקה³⁵.

ועתה לשיטת **הראב"ד והרמב"ם ועוד** (דסבירא ליה ביטול איסור לכתחילה הוי מדאורייתא - ראה בהערה 49), מיירי בפסיק רישיה בדאורייתא דניחא ליה והוי איסור מדאורייתא לעשות היין והמשקים כבימינו, ואף אם תרצה לומר דחשיב כפסיק רישיה בדאורייתא דלא ניחא ליה, עדיין אסור מדרבנן.

ולשיטת **התוס' הרשב"א והר"ן**, איירי בפסיק רישיה בדרבנן דניחא ליה ושוב אסור מדרבנן³⁶.

וכל זאת, אפילו אילו התירו הפוסקים בלא לנקות תחילה כל שיכול, מה שלא נעשה בימינו.

ה. חומרת סוגי האיסורים במאכלים ובמשקים, והשפעתם על נפש האדם.

וראוי מאד, לפני שנעסוק בסוגיא, לדעת מה דעת חכמינו ראשונים ואחרונים, לענין הנזק הנגרם מאיסורים במאכל, ומה גודל השפעתם הרעה כל כך עד שהגדירים הרמח"ל כ"אֵרֶס בנפש האדם" ורבינו הקדוש ציוה את החכמים בדורו על זה (בכלל ג' דברים) לפני פטירתו. נפקא מינה לדברי הפוסקים שיובאו בהמשך בנדון דידן.

ידועים דבריהם הנוקבים של חז"ל בענין הקשר וההשפעה הישירים של המאכלים האסורים על נפשו של היהודי והנזק העצום הנגרם בגינם, וכגון **שפוגמים ומטמאים הנפש** (משנה וגמ' מפורשות (יומא ועוד) זוה"ק, מדרשים רבים (ויק"ר ילקוט שמעוני), רש"י, הרמב"ם, חכמת אדם, השל"ה הק', אוה"ח הק', האברבנאל, העמק דבר, אבני נזר, כנפי יונה לרמ"ע מפאנו, שו"ת רב

34. במציאות בימינו הדבר ודאי שבסחיטה ירוסקו כל החרקים ולא יוותרו שלמים.

35. וגם רצונם בכך מצד הגדלת המכירות, שכל שאין הקונים רואים בעין שקצים ורמשים במשקה / במאכל, יקנו יותר ונמצא דודאי ניחא להם בריסוק ובמיחוי האיסורים במשקה. אזי הנדון דידן בגדר פסיק רישיה דניחא ליה.

36. ורק אי נימא בדעתם דהוי פסיק רישיה בדרבנן דלניחא ליה, יהיה שרי, אלא שגם הם סוברים שלכתחילה חייב לנקות כל שיכול ושכלל גוונא אין לעשות באופן כזה שנמחה גוף האיסורים במשקה.

פעלים ועוד רבים), ומטמטמים הלב (יומא, רש"י, יסוד ושוורש העבודה, לב אליהו, המשך חכמה, הנצי"ב בהעמק דבר, שו"ת חת"ס, הש"ך, האדמו"ר מצאנז ועוד רבים), משנים הטבע והמזג מטוב לרע (האר"י הק', אוה"ח הק', הראשית חכמה, שו"ת חת"ס ועוד רבים), זורקים אפיקורסות באדם (הרמב"ם, תורת משה לחת"ס, ר' שמואל אבן תדון, הדברי חיים, ועוד רבים) ונוזקים חמורים נוספים (ספר החינוך) בהם האריכו חכמי ישראל רבים נוספים מכל הדורות.

להלן בנספח ג' כמה ציטוטים מדבריהם.

ועוד יש להזכיר את ההשפעה ההרסנית שעלולה להיות לחרקים ושאר איסורים כשנטחנים או מתבשלים למאכל או נסחטים למשקה, על הבריאות הגופנית, כמו שכתבו כמה וכמה פוסקים. הו"ד בספר דן ידן עמו שער הכשרות. עיי"ש.

ובעיה חמורה נוספת הינה הריסוס המוגזם של ירקות עלים בחומרי הדברה. וכבר אסרם הראש"ל הגרש"מ עמר שליט"א. ועל כן יש לצרוך עם אישור מעבדה שהריסוס עפ"י התקן.

ולאוהבי תורת הח"ן, הבאנו בנספח ז' את דברי הזוה"ק לענין כמה גבוה וקובע ענין היין לקדושת ישראל. דברים מדהימים עיין שם.

ן. ראייה לאסור את ייצור היין באופן הנעשה בימינו, ממה שכתב האורחות חיים לענין דבש שנפלו בו נמלים

1.1 פסיקת מרן בסימן צט מקורה ממה שפסק באורחות חיים לענין דבש שנפלו בו נמלים, ומדבריו נשתלשלו פסקי כל האחרונים לענין ביטול איסור לכתחילה. ונפקא מינה שבכל ביטול איסור מדאורייתא, יש לוודא שנעשה באופן שהתיר האורחות חיים (ואחריו כל דעימיה), היינו לכתחילה אסור אלא אם כן מוציא את גוף האיסור מהמאכל או מהמשקה אחר הסחיטה או הטחינה, מה שלא נעשה בימינו.

הנה לשון הפוסקים, לבאר יותר הענין:

2.1 כתב מרן בב"י (פד, יג): "כתב בארורות חיים מעשה שנפלו נמלים בכלי הדבש והורו שיחמם הדבש עד שיהא ניתן ויסננו וישארו הנמלים למעלה, ואין כאן משום מבטל איסור, שאין כוונתנו אלא לתקן הדבש, עכ"ל". ופשוט שקשה על אותם שלקחו טעם זה, של "אין כוונתנו אלא לתקן המאכל", והתירו בגינו בציורים ואופנים אחרים לגמרי, בהם אין גוף האיסור מסונן ומסולק, אלא נאכל!!! (האמת היא שלא התירו אותם פוסקים, אלא הובנו שלא כהלכה). להלן נראה שגם מפשט לשונם של כל שאר הפוסקים עולה שכוונתם באמרם "אין כוונתנו אלא לתקן המאכל" הינה באופן שמוציא האיסור ונותר רק הטעם. (ודוקא מוציא ולא ממחה את גוף האיסור במשקה בטענה מוטעית ומטעה: שכביכול מה שחשוב וקובע הוא שבתוצאה הסופית אין איסור בעין).

3.1 על דברי מרן בשו"ע (צט, ה): "אין מבטלים איסור לכתחילה וכו'" שכידוע מדבר בהם מרן בסעיף זה, באיסורים מדאורייתא, כתב **הט"ז** (סק"ז): "אין מבטלין איסור לכתחילה וכו'. בסימן פד סעיף יג מבואר דאם אין כוונתו רק לדבר אחר כגון לתקן הדבש, מותר. ובסימן קלז סעיף ב (סק"ד) כתבתי דהיינו דווקא באי אפשר בעניין אחר". עכ"ל.

ומשסמך **הט"ז** את דבריו על ענין הדבש, יש לומר גם כאן דודאי כוונתו למה שכתבו **הארחות חיים והב"י** (וכל הפוסקים) דמייירי באופן של הוצאת הגוף האסור מדאורייתא (בנדון דידן הנמלים), מהמאכל. דרך אז, אם אין כוונתו אלא לתקן (ולא לבטל), שרי. ובאר תנאי נוסף דגם באופן כזה לא שרי לכתחילה (כיוון דמכל מקום טעם האיסור נסחט לתוך המשקה), אלא דווקא באי אפשר בעניין אחר³⁷.

ונלענ"ד שרצה **הט"ז** להדגיש דלא בכל גוונא שרי, כיון דחשש שיטעו הציבור וחש בסכנה שיטענו "כל שאינו מתכוון, שרי" ולכן הקדים לימוד לטעות, היינו "הקדים תרופה למכה". ואכן צדק **הט"ז** בתחושתו וחששו, שאכן טעו בזה לא מעט.

ובנדון דידן כיון שאפשר גם אפשר בענין אחר על ידי שינקו את אשכולות הענבים, התותרים (או שאר פירות) לפני או סמוך להעברתם לסחיטה³⁸, הרי שעושים בימינו גם נגד מרן השו"ע והט"ז.

37. הביא בשו"ת היכל שלמה כמה אופנים לביטול איסור לכתחילה בהיתר, כדלהלן: עצים שנשרו לתוך התנור כוללי עלמא התירו לבטלם משום דמיקלא קלי לאיסורא (ביצה ד:). בתרומת וחלת חו"ל אפשר שהכל מודים שמערבין ומבטלין אותם ברוב אף לכתחילה (**רשב"א** על פי בכורות כז. אך לר' שמשון התירו דוקא לכהן שאינו טהור אך לא לזרים. הובאו דבריו בבי"י).

בשו"ע (סעיף ז): אם נבלע איסור מועט בתוך כלי כשר, והדרך להשתמש בו בשפע היתר, כיון שאי אפשר לבא לידי נתינת טעם, התירו. אך **הט"ז** (סקט"ו) חולק דמייירי שהבלוע נותן טעם לפגם. כמוזכר לעיל, **הט"ז** (צט, סק"ז) כתב שאם אין כוונתו לבטל האיסור רק לדבר אחר כגון לתקן הדבר, מותר כשאי אפשר בענין אחר. וכוונתו כבשו"ע (פד, יג) לענין הנמלים בדבש דשרי לחמם אף על פי שיפלט טעמם. (ובלבד שמוציא גוף האיסור מהמאכל). וצריך לומר דאף על גב שטעם הנמלים פוגם בדבש (סימן קד סעיף ג על פי הרשב"א) מכל מקום אסור לבטל לכתחילה אפילו איסור פגום. אפשר גם לדחוק ולהעמיד אליבא דהסוברים שטעמם אינו פוגם, אך זהו דוחק (מקור הדברים בא"י) ומשום שהשו"ע פסק כהרשב"א שהנמלים פוגמים (קד, סעיף ג).

בש"ך (פד סק"מ, צב סק"ח, קיד סק"א, קטו סק"ח) כתב דמותר לבטל ספק איסור לכתחילה. **ובדרכ"ת** (צט, סק"ז) הביא מחלוקת אם רק באיסור דרבנן או אף בדאורייתא. ומכל מקום הסכמת כל הפוסקים שגם בספק צריך לבדוק ולנקות ולא לבטל לכתחילה, אלא אחר שניקה עד היכן שידו מגעת.

בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סימן קכה) כתב: "נראה דבדבר המותר לצורך מצוה והפסד מרובה, רשאי להוסיף כדי לבטלו ב-ששים ומותר לאכלו אפילו חד בחד ואפילו בלי סעיף מצוה".

ונוסיף על דבריו: מין במינו יבש ביבש, חד בתרי בטיל בחתיכה שאינה ראויה להתכבד (וכגון עוף לא מבושל שלא נמלח), למון שרי לבשלו עם עוד ששים.

38. ולענין עד כמה צריך לטרוח עיין בסעיף יג, שהמעייין יופתע מאד עד כמה לא הקלו חכמינו הפוסקים בענין זה.

4.1 והנה השתלשלות הפסקים באותה הבנה ממשיכה גם באחרונים. הנה מה שכתב על דברי מרן (צ"ט ה') **בפתחי תשובה** (שם סכ"ד) וז"ל: "לכתחילה. עיין באה"ט בשם ט"ז דהא דמותר אם אין כוונתו, דווקא באי אפשר בענין אחר". (כתב באר היטב (סק"ח) וז"ל: "וכתב בט"ז דבסימן פד ס"ג מבואר... וכו'. ושם העתיק הבאה"ט במדויק את דברי הט"ז).

וכבר כאן ניתן לראות ממה שקיצר הפתחי תשובה, דאף על פי שכוונתו באופן שדיברו הט"ז והבאה"ט (שעליהם מתבססת פסיקתו), שגוף האיסור מסולק מהמאכל, עלולים הלומדים לבא לטעות מדבריו, שלכאורה די בכך שאין כוונתו לבטל ואי אפשר בענין אחר. (ויתכן שמתוך שלא עיינו במקורות, רק בקיצור דבריהם של האחרונים הגיעו רבים לכלל טעות).

אך האמת הפשוטה ברורה לכל המעיין ומדקדק בדבריו ש"אינו מתכוון לבטל" אינו תנאי יחיד, אלא תנאי נוסף לתנאים שקבע **האורחות חיים**, והם הוצאת גוף האיסור ו"אי אפשר בענין אחר".

וממשיך **הפתחי תשובה** (שם) וז"ל: "**ובפמ"ג** (מש"ז סק"ז) מבואר דאף אם אפשר, רק שהוא טירחא, נמי שרי. עיי"ש. ועיין בספר **בית יהודה** שכתב: עפ"ז נראה בפרי העץ שקורין מאלינש שמבשלים במים ואחר כך סוחטים את המאלינש וזורקים אותן³⁹ ומסננין את הסאק⁴⁰ ומבשלין אותו בדבש לטבל בהם פת ובשר, דאין צריך לבדוק מקודם את המאלינש אחד אחד לראות בתוך הנקבים לבדוק מתולעים דשכיחא בהם מאחר דאיכא טירחא מרובה לבדוק כולם. אך אין דברי הפמ"ג מוכרחים⁴¹. ע"ש".

הנה מבואר להדיא, דאפילו למי שמייחס **לפמ"ג** שיטה מקילה (שכאמור לעיל כתב הבית יהודה שאין דבריו מוכרחים. ויישבנו שמדבר בענין אחר לגמרי, בהגעלת כלים) על פי פשט דבריו באופן שיש טירחא, מתיר הוא שלא לסלק את הפירות המתולעים עוד לפני הביטול,

39. וכמו מה שהביא **הילקו"י** (פ"ד) משם **תוס' יו"ט, כנה"ג ופמ"ג** - שהתירו בכהאי גוונא כיון שהעידו עושי המשקה שגוף התולעים חיים מסולק ונזרק עם קליפת הפרי. (ויתכן דבימינו "דילגו" על ה"זורקים אותן" וגם על ה"מסננין" והסתפקו בסינון בגמר התהליך עת הכל מחוי במשקה, ואין לזה היתר).

40. ולא רק שגוף התולעים נזרק עם קליפות הפרי, אלא שלדברי **הבית יהודה** אף מסננין את המשקה לאחר הסחיטה, לפני הביטול השני, היינו אף שיתכן ויתן טעם במשקה, אך מכל מקום חייב להוציא את התולעים חיים או מתים אם נותרו במשקה.

ובזמנם הסחיטה היתה חלשה ביותר, יחסית לסחיטה בימינו, שמתבצעת באוטומציה תעשייתית בכוחות גדולים ביותר שאינם מותירים כלום מגוף האיסורים (ועוד שאחר כך נשארים במשקה לתסוס ונמחים גם כימית ולא רק פיזית), ולכן בזמנם היה שייך לסנן, כי גוף התולעים אם לא נזרק עם הפרי הסחוט, היה נראה בעין. מה שאין כן בימינו שהסינון נועד לסלק רק את קליפי הפרי וגלעיניו, שמהאיסור לא נותר כלום.

41. וגם אם נעמיד שכוונת הפמ"ג אכן להקל בכהאי גוונא, ויש סתירות לכך מדבריו בהמשך, עדיין דעת יחידאה. מכל מקום, עיין בסעיף י' להלן שישבנו את דברי הפמ"ג שלא יסתרו מניה וביה (שכתב להחמיר מאד בכמה מקומות), על ידי שהעמדנו את דבריו שמתייחס להגעלת כלים, דהתם כיון שהטעם שנפלט נזרק עם המים ואינו מתכוון לבטל איסור רק לבטל הכלי, אפשר להקל בענין מסוים באופן ההגעלה, משום טרחא. ולא שייכים דבריו להקל בסחיטת פירות מתולעים.

אף על פי דאפשר בטירחא⁴². אלא יבשל הכל, ואף על פי שהטעם עובר למשקה כפי המתרחש בחימום הדבש, ואחר כך יוציא את גוף האיסור על ידי סילוק קליפות הפרי הסחוט. או על ידי זיהוי וסילוק הפירות הנגועים דאז ניתן לזהותם בקלות יותר. (כלי התיר לדחות את הבדיקה והניקוי מהאיסורים לאחר הבישול, במקום קודם הבישול). והיקל לעשות כן, אף על פי שבדבש אי אפשר בענין אחר, מה שאין כן הכא דאפשר. ואף על פי כן התיר, ובלבד שגוף האיסור מסולק (בנדון דידן - עם קליפות הפרי בתוכו נמצאים) והמשקה שוב מסונן אחר כך⁴³. (ועיין בסעיף ח.7 שגם לשיטת הפמ"ג אין לעשות כן לכתחילה, ובפרט שאסור לעשות כן בפירות קטנים מצד חנ"נ. וטעם האיסור).

אך מאן דכר שמיה בכהאי גוונא שגוף האיסור עצמו בממשותו ולא רק טעמו מרוסק כולו ונמחה במשקה/בתבשיל? דאפילו לשיטתו של הפמ"ג שהיא המקילה ביותר בנדון דידן, זה אסור.

ויש להדגיש שאף בהיתרו של הפמ"ג מיירי בנגיעות בתוך הפרי, מה שאין כן בנדון דידן דמיירי בבעלי חיים גם בין הפירות. והפמ"ג מיירי ב"מיעוט המצוי" ולא ב"מוחזק כנגוע". ואם כן בנדון דידן דחמירא טפי בכמה וכמה עניינים ובפרט שגוף האיסור אינו מסולק, ודאי שגם הפמ"ג לא היה מתיר.

וללמוד עוד על שיטתו של הפמ"ג בנדון דידן, ראוי לציין שהיו שרצו ללמוד מנדון הדבש לאורחות חיים, להקל בנתינת טעם של ירקות נגועים בתבשילין, באופן שמכניסים את הירק לכיס בד וקושרין היטב ומכניסים לתבשיל החם⁴⁴. וכגון בכמהין יבשים כשהם מתולעים, יש שכתבו לכורכם בבגד פישתן וליתנם בתבשיל למתקן, שהרי אין כוונתו אלא על הרוטב של הכמהין. והפמ"ג (שפתי דעת, סקל"ג) אסר מטעם דלא דמי, דגבי כמהין אף על גב דאינו מתכוון לבטל האיסור, רק מעונין בטעם הכמהין ברוטב, עדיין אסור. שהרי בחימום דבש, באנו לתקן את הדבש ולהפרידו מהאיסור, מה שאין כן בכמהין. וסיים דמכל מקום אין לגעור במי שעושה כן, רק שיקפיד בבגד עב מאד באופן שאין שום אפשרות לתולעת לצאת⁴⁵. ומכאן הבנה בשיטתו של הפמ"ג

42. ולענין טירחה רוב ככל הפוסקים מחמירים יותר ויותר משיטת הפמ"ג (עיין סעיף יג).

43. ועוד שמדבר הפמ"ג (על פי הבנת הבית יהודה) בפירות הנגועים ברמת "מיעוט המצוי" ולא "מוחזקים כנגועים" (שכתב "תולעים דשכיחא בהם") מה שאין כן בנדון דידן שידוע שבעלי-חיים נסחטים עם הענבים, ובתותים ממילא מוסכם דמיעוט המצוי של נגיעות יש בהם.

44. וכגון מה שכתב בבדיקת המזון להלכה להרה"ג משה ויא שליט"א, שמותר לשים כרפס (וכד') אף שנגוע, בתוך כיס קשור היטב ("אל-בד" וכד') ולהכניסו לתבשיל, כדי להטעימו. וכן כתב להתיר בילקו"י (פד, כז). ובמחכ"ת לענ"ד טעו בזה כיון שמבואר להלן שלכתחילה אין לעשות כן (כמו שכתב הפמ"ג שרק "אין לגעור במי שעושה כן"), דלא דמי לנמלים בדבש דהתם אי אפשר בענין אחר ועוד דבאנו לתקן מצב נתון ולא לעשות דבר שאינו לכתחילה.

(ונלע"ד דרך באופן שמנקה כל מה שיכול לכתחילה, ואי אפשר בענין אחר, ניתן להקל).

45. וגם הזב"צ פסק לאסור (סימן פד אות טט) אלא שהתיר לעשות כן בשיכר עם כמה מיני תבלינים (אות סג) וכתב כף החיים (אות עז) ליישב דבריו, שמה שהתיר הוא כשהטעם בטל (בששים למאן דאמר או ברוב

שאינו מיקל באופן גורף דכל היכא שיש טרחא להתיר מבלי ניקוי, כמו שרצו כמה להבין. במחכ"ת. טעות בידם.

ונלע"ד שגם בכמהין היו צריכים לנקות מה שאפשר לכתחילה, למקילין לעשות כן בתבשיל. מכל מקום נלמד מזה קל וחומר שבכהאי גוונא שממחין את האיסור במשקה או במאכל, כבנדון דידן, ודאי לא שרי לכתחילה, אלא באופן שמוציא את גוף האיסור, לכל הפחות בסוף התהליך. וראוי וצריך דוקא בתחילת התהליך, לפני הבישול.

5.1 אישור מוחלט לדברינו מצאנו בכה"ח (סימן צט סקכ"ט) - אשר מפנה לסימן פד סעיף יג (דבש שנפלו בו נמלים) וז"ל: "מבואר דאם אין כוונתו רק לדבר אחר כגון לתקן הדבש, מותר, והובאו דבריו באי אפשר בענין אחר, ט"ז סק"ז, כנה"ג, בהגה"ט או יו"ד. לה"פ או ט. בל"י או ח. הל"פ בסעיף ד. חו"ד או ח. מש"ז או ז. בי"צ ח"ב או א. ערוך השלחן או כט. זב"צ או יט. ועיין בדברינו לשם סימן פד או קל"עכ"ל.

ובסימן פד סעיף קל כתב כה"ח: "דבש שנפלו בו נמלים יחממנו וכו' ואין כאן מבטל איסור לכתחילה, שאין כוונתו אלא לתקן הדבש, ב"י בשם או"ח. ט"ז סק"ח. ש"ך סקל"ח. פר"ח אות לח. לחם הפנים א' כט. בית לחם יהודה או כ"ה. ור"ל שאין כוונתו להנות מן האיסור אלא אדרבא להסירו ולתקן את הדבש. ועיין לעיל או כ"ו". עכ"ל.

הנה מפורש מדבר כה"ח משם כל להקת הפוסקים שההיתר הוא רק בהסרת האיסורים.

6.1 וגם מדברי הנו"ב⁴⁶ ברור שכל ההיתר הוא להוציא הנמלים באופן שכתב האורחות חיים ובהאי גוונא של דיעבד במצב נתון שכבר נפלו נמלים בדבש, וכי אין לעשות כן לכתחילה אפילו אין כוונתו לבטל. וז"ל הנו"ב (יו"ד סימן כו בהג"ה. הובא גם בנחלת צבי): "ולדעתי לא הקילו בזה לערב⁴⁷ לכתחילה אפילו בדבר שאין כוונתו לבטל, רק אם כבר נתערב אלא שעדיין לא נתבטל, והוא עושה איזה דבר ועל ידי זה מתבטל, בזה

לרשב"א ולמרן). ולמגיה סיבה אחרת, שמה שהתיר, הוא בספק מתולע ואסר בודאי מתולע.

46. כתב הנו"ב (שו"ת מהדו"ק יו"ד סימן נז) ד"כל כמה דאפשר לברורי צריך לבדוק ולברר". ויש שמוסיפים בשמו שמכל מקום אם גם אחר הבירור לא יהיה מבורר, אין צריך לברר. ולא ראיתי שם בתשובה. מכל מקום הכוונה בזה כשאין דרך לברר בשום אופן. וגם ידוע לנו בודאות שאין המאכל מוחזק בנגיעות.

47. ובנדון דידן "לערב" משמעו לסחוט ולרסק את האיסורים עם הפירות, שעד אז אינם נחשבים מעורבים, כיון שבעלי החיים נמצאים בין או על גבי הפירות (ענבים) או על פני קליפתם (תותים) ואינם מעורבים בהם אלא נפרדים מהם (מטעם זה נפסק להלכה דשרי להוציא תולעת מפרי או ירק בשבת ואין בזה איסור בורר, כמו שפסק בש"כ (ח"א, פ"ג, סל"ו) משם הגרש"ז אויערבאך דדין זה דמי להסרת נוצה מן הבגד בשבת, כמו שכתב הרמ"א (סימן סב, סעיף א)). ולכן, "רק אם כבר נתערב" הכוונה שבדיעבד ששגג וריסקם ביחד, ועתה האיסורים נתפרקו ואבריהם מעורבים עם המיץ הזב וחלקי הפרי הסחוט, בכהאי גוונא כיון דהשתא איסורו מדרבנן, אם אינו מכוון לבטל אלא לתקן המשקה, שרי כמו שפסק מרן בסימן צט סעיף ו לגבי איסור של דבריהם. אך לכתחילה, אסור. ועיין עוד בהערה 255 שלהגר"א ועוד אחרונים אין דין ביטול בריה אפילו נתרסקה! ועיין בנספח ו דוגמא לסוגי תערובות במאכלים גנועים.

אזלינן בתר הכוונה, שאם הכוונה לבטל אסור, ואם הכוונה לדבר אחר, מותר. וראיה גדולה לדבר ממה שכתב **הרשב"א**... "וכו' עיי"ש.

ומובן להדיא שכל מה שכתבו להקת הפוסקים הנ"ל הינה ש"אין כוונתו לבטל" הינה תנאי נוסף להסרת גוף האיסור, ולא תנאי המספיק גם בכהאי גוונא שגוף האיסור נמחה במשקה או במאכל.

ולא עוד אלא שגם אז ההיתר מתייחס לדיעבד ולא לכתחילה.

7.1 ולסיכום, לא נמצא אפילו פוסק אחד שהתיר ריסוק (סחיטה, טחינה, בישול) לכתחילה של פירות מתולעים, באופן שנמחים במשקה גוף האיסורים עצמם, ואפילו כשהניקוי כרוך בטורח מרובה, (כמפורט בסעיף יג להלן) כל שמוחזק בנגיעות (וכל שכן כאשר יש נגיעות חיצונית הנסחטת עם הפירות). (וגם לדיעה שהפמ"ג הקל בטורח מרובה, הכוונה שהתיר לדחות את הבדיקה והניקוי לאחר הבישול, וגם לזה יש סתירה מדבריו שהחמיר ככל הפוסקים).

8.1 והעולה, שאף על פי דטעם כעיקר מדאורייתא (אך לא בנותן טעם לפגם), ואין ליתן טעם של האיסור לתוך ההיתר לכתחילה אפילו יש ששים, בנדון דידן של בישול או סחיטת פירות מתולעים, התירו החכמים לעשות כן ואף על פי כן לא יחשב כביטול איסור לכתחילה, בהתקיים ה' תנאים גם יחד (כענין חימום הדבש להוצאת הנמלים):

א. אין לערב לכתחילה. אלא שכבר נתערב בשוגג ועדיין לא נתבטל. (נו"ב. וכן הסכמת כל הפוסקים).

ב. הטעם היוצא פגום. (כמו שכתב הרשב"א בתוה"א וכן פסק מרן (סימן קג סעיף ב) וכן פסק הש"ך (סק"ה), דאינו בגדר טעם כעיקר דאורייתא)

ג. אי אפשר בענין אחר (היינו להוציא גוף האיסור מבלי שיתן טעם⁴⁸. **אורחות חיים** וכל הפוסקים). וכמובן כל מה שיכול להוציא באופן אחר מה שבתוך הפרי מוציא, ובודאי מה שעל גביו.

ד. גוף האיסור מסונן ונזרק חוץ למשקה ולא נמחה במשקה. (אורחות חיים, ב"י וכל הפוסקים).

ה. ודאי דאינו מתכוון לבטל האיסור (כל הפוסקים).

ו. יש רוב בהיתר כנגד טעם האיסור (כל הפוסקים. ולמאן דאמר, יש ששים).

בהתקיים כל התנאים הנ"ל גם יחד, שרי יהיה לסחוט / לבשל / לטחון הפרי המתולע, ולא יהא חשיב מבטל האיסור לכתחילה. אי לאו הכי, אסור.

⁴⁸ כמו כן: ראוי שהפעולה תיעשה באופן שתיגרם הוצאת טעם המועטה ככל הניתן (אשר תאפשר סילוק גוף האיסור). **בית לחם יהודה, פמ"ג, זב"צ, כהח"ס וש"א**. ובנדון דידן, כגון שאפשר על ידי חימום מתחת ליד סולדת (פחות מכ-40 מעלות).

9.1 לסיכום עד כאן נמצאנו למדים שייצור היין כפי שנעשה בימינו ללא ניקוי מוקדם נאסר על ידי כל הפוסקים ראשונים ואחרונים שהובאו עד עתה והם: הרמב"ם והרשב"א ורבינו ירוחם ואורחות חיים ומרן הבית יוסף והשו"ע וכנה"ג וט"ז וש"ך ופר"ח ובאה"ט ופת"ש ונו"ב ונח"צ ובהגה"ט ולחם הפנים ובית לחם יהודה והל"פ וחזו"ד ומש"ז (לכף החיים) ובי"צ וערוך השלחן והזב"צ וכף החיים. ויש לומר גם לשיטת הבית יהודה שהביא גם הוא משם הפמ"ג אפילו שהיקל משום טרחא, אלא שדיבר בפרי מתולע ורק מיעוט המצוי ולא בבעלי חיים שבין ועל גבי הפירות שנסחטים.

ולא מצאנו עד עתה אפילו פוסק אחד המתיר לכתחילה.

10.1 וכדרך חז"ל ליתן סימנים לזיכרון, נסכם את הדרך היחידה המותרת לעשות לכתחילה בענין של "ביטול" (לכאורה) של איסור מדאורייתא, היכא שהפרי מוחזק כנגוע או שמצויים בו הנגיעות, בששה תנאים המסוכמים בסימנים הבאים: **בְּדֵן אִם וְאֵב, גֵּן טַף יִשְׂרָאֵל**. כלומר:

בדיעבד נתערב, אינו מתכוון (לבטל האיסור), **ואין ברירה** (אי אפשר בענין אחר), **גוף** (האיסור) **נזרק, טעם** (האיסור) **פגום, יש רוב** (בהיתר כנגד טעם האיסור).

בהמשך נוסיף תנאי נוסף והוא שהמאכל בסוף נקי ואין אף איסור בעין (ראה הערה 56 להלן).

ויש לדעת שביטול איסור מדאורייתא אי הוי מדאורייתא או מדרבנן, אינו מוכרע, דמיירי במחלוקת שקולה, כמובא בהערה⁴⁹.

⁴⁹. בין הראיות שהובאו לאלה שיובאו, ראוי לדון כאן במה שכתבו הפוסקים בדיון חומרת איסור "מבטל איסור לכתחילה":

התוס', הרשב"א והר"ן - סבירא ליה שביטול של איסור שאיסורו מדאורייתא, לכתחילה, אסור מדרבנן. **לעומתם הראב"ד** - סבירא ליה שאסור מדאורייתא.

ובכנה"ג הביא שאין הראב"ד דעת יחידה. ולפי זה יתכן לומר שהמחלוקת שקולה. וז"ל **בכנה"ג** (צט, סעיף כא, שיטה מב): "אבל **הראב"ד** כתב, דמדאורייתא הוא כו'. נ"ב: ולזה נוטה **דעת הרמב"ם** בפרק ט"ו מהלכות מאכלות אסורות **הרלנ"ח** סימן פח וכן כתב ד"א דף רפ"ח ע"א, וזה נראה **דעת הרא"ה בספר בדק הבית** דף ק"ט ע"ב".

ובאחרונים, הש"ך והפר"ח חולקין בזה: לש"ך האיסור מדרבנן, אך לפר"ח האיסור מדאורייתא (לאחר שחזר בו!).

ואילו לנו"ב שיטה יחודית, שמחלק: ביטול של יבש ביבש - איסורו מדאורייתא (כיון דניכר). וביטול של לח בלח - איסורו מדרבנן (כיון שאינו ניכר).

ולענין כיצד פוסקים הלכה למעשה בנדון דידן אי ביטול האיסור נדון כאיסור מדאורייתא (כהראב"ד **והרמב"ם** וסיע' וכן פסק **פר"ח**) או כאסור מדרבנן (**כהתוס' רשב"א** ור"ן. וכן פסק **הש"ך**) באין לנו דעת מרן השו"ע בזה, יש לנו סיוע מהענין **יצחק** (ח"ג כללי ההוראה. כללים בדעת השו"ע עמוד תמט) להגר"י יוסף שליט"א, אשר דן בנושא בראיות משם ראשונים ואחרונים ונביא קצת מדבריו: "...דלא אמרה תורה 'אחרי רבים להטות' אלא בסנהדרין שנחלקו פנים אל פנים, אבל לא במחלוקת פוסקים שלא ראו אלה את אלה פנים אל פנים, וכמו שכתב מהר"ם בן חביב בגט פשוט.

7. ראיות מענין טחינת החטים

אחר שלמסקנא מענין הדבש שנפלו בו נמלים, לשיטת כל הפוסקים צריכים את ששת התנאים הנ"ל להתיר ביטול איסור לכתחילה, נבחן מה דעת הראשונים ואחרונים מסוגיית החיטים.

1.7 הנה בב"י (סימן פד) הביא את **תרוה"ד** (סימן קעא) שתחילה כתב להחמיר בחטים מתולעים. ואחר כך שמע שמקילים בדבר, מטעם שהתולעים "בורחים לחוץ דרך דופני האפרכסת מפני קול ונדנדוד הריחיים. ונראה דאף אם תרצה לומר דאין דבר זה ברור, מכל מקום אין להחמיר, שאף אם יטחנו התולעים בטלים בששים בתוך הקמח. ואין זה מבטל איסור לכתחילה **כיון דספק הוא אם יתערב שום איסור כלל. וגם אינו מכוון לבטל**, אפס נראה שצריך לרקד הקמח לאור היום כדי לראות יפה אם נפלו בקמח תולעים שמתו מהבל ואבק הקמח דריחיים" עכ"ל.

והנה מבואר להדיא דדעת **תרומת הדשן** להתיר טחינת החיטים המתולעות רק באופן שאינם מוחזקים בנגיעות, רק ספק מתולעות. וזהו עיקר טעמו. ונוסף לזה גם הטעם שאינו מתכוון לבטל. וכמו שכתבנו לעיל שאין די ב"אינו מתכוון", היכא דביטול האיסור מדאורייתא ומוחזק כנגוע.

וגדולה מזאת, גם בכהאי גוונא חייב תרוה"ד לבדוק שוב לאחר הטחינה, כדי לוודא שאין תולעים.

וכן פסק **מרן** בשו"ע (פד, יד): "חטים מתולעים מותר לטחון והוא שירקד הקמח לאור היום. (רמ"א: וכל תולע שיראה שם, יזרקנו, והשאר מותר)". והכוונה מבוארת ב**ש"ך** (סקל"ט) **מהגהות שערי דורא** ועוד, שיש שהורו להשליך המתולעות לנהר. ומבאר הש"ך שהכוונה שמתולעות הרבה עד כדי כך שלא ניתן לבררן, דאז ודאי לא סמכין על צדדי ההיתר שהביא תרוה"ד⁵⁰. וכן חילק **רש"ל**.

וכעין זה כתב **הש"ך** (חו"מ סימן כה סק"ט) "...שביו"ד סימן רמב (איסור והיתר) העליתי דבאיסור דאורייתא לא אזלינן בתר רבים אם מסכימים להקל, משני טעמים" עי"ש.

ולענין הכלל הלכה כבתראי, הביא **העין יצחק** (שם) את דברי **הש"ך** (חו"מ סימן כה סק"א) "**בשם מהר"ם אלשיך** שכתב, דעל כרחק לא אמרינן הלכה כבתראי לגבי קמאי, אלא כשאין בין קדמאי לבתראי אלא כדרגת אמוראי קמאי לאמוראי בתראי, אבל היכא דאיכא בינייהו כדרגת בין אמורא לתנא, לא אמרינן הלכה כבתראי. אלא אדרבא..." וכו' עי"ש.

ונפקא מינה שיש לחשוש בנדון דידן להחשיב את ייצור היין, המשקאות והמאכלות כפי הנעשה בימינו במפעלים, מפירות וירקות הנסחטים / נטחנים בהיותם מוחזקים כנגועים (ואולי אף במיעוט המצוי, כל שכן בפירות קטנים שאין בפרי ששים כנגד התולע - לשיטת **רמ"א**) כביטול איסור לכתחילה, האסור מדאורייתא.

50. שהרי היתרו של תרוה"ד קאי באופן שאינו מוחזק בנגיעות, רק ספק נגוע. וגם הצריך לברר קודם הטחינה (על ידי שבורחים דרך האפרכסת) ולבדוק לאחר הטחינה, לסלק גוף התולעים, אם נותרו. וכמובן כוונתו שאחר הטחינה אם נטחנו התולעים בטלים בקמח. ומכאן ברור שגם דעת **הש"ך** לאסור סחיטת

הנה כתב **הש"ך** (פד, סקל"ט) באופן מפורש וחד משמעי, בדעת מרן הב"י, ומשם ראשונים ואחרונים רבים דדברי תרוה"ד אינם חולקים עליהם, רק יש לחלק דמיירי לשיטת תרוה"ד בחטים שאינן מוחזקות בנגיעות. ועוד הוסיף גדולה מזאת שאילו היה תרוה"ד חולק עליהם "לא היה לנו לסמוך עליו להתיר" כלומר לטחון החטים המוחזקים בנגיעות ולסמוך על צדדי ההיתר שהביא⁵¹, מכל מקום חילק ליישב כולם, וז"ל: חטים מתולעים כו'. **ובהגהת שערי דורא** (סימן נב ס"ק א ד"ה שמעתי) ומביאו **בית יוסף** (קלה. ד"ה וכתב בהגהות) כתב "ושמעתי שאבא מארי עשה מעשה כן שהתלעו חטים וצוה להוליכם לנהר דונא"י ולהשליכן בו ולא רצה להתיר למכרם לגוי פן יאפה פת וימכרנו לישראל תשובת הר' חיים כהן" עכ"ל. ובב"י סיים וכן קבל **מהרי"ב ממהר"ש** וכן הביא **בתורת חטאת** (כלל מו דין י) על שם **מוהר"ם** וכן הוא **בתשובת מיימוני ובאיסור והיתר הארוך** (כלל מא דין ה) **בשם מהר"ם** ודוחק לומר **דמהרא"י** פליג אפל הנך רבוותא. ועוד דאם כן לא היה לנו לסמוך עליו להתיר. ונראה לחלק דהנך פוסקים מיירי כשהם מתולעים ברוב בענין דאי אפשר לבררן, דאז ודאי לא סמכינן אהנך צדדין שמצא **מהרא"י** להתיר, דגם מהרא"י לא התיר אלא בענין שיבררו קודם הטחינה כמבואר מדבריו **בתרומת הדשן** (סימן קעא) **ובהגהת ש"ד** (סימן מו ס"ק ה) להדיא דאז כיון דליכא אלא חששא דיש עוד תולעים שם סמכינן אהנך טעמי, אבל לא כשנמצאו מתולעים ברובן בענין דאי אפשר לבררן. וכן חילק **מהרש"ל** פא"ט סימן קכה בהדיא עיין שם".

אתה הראת לדעת דדעת רוב ככל הפוסקים דאין יצוה ואין תבונה נגד ה', בכהאי גוונא שאי אפשר לנקות המאכל, וישליך הכל לאבדון, ואל יבטלם לכתחילה להאכילם לבנ"י. ורק באופן שאינו מוחזק ועשה כל שיכול לנקות ויש ספק אם בכלל יכנסו אותם שלא הצליחו לנקותם, לתהליך הסחיטה וכו' מתחיל הדיון איך יעשה⁵².

והנה הקורא יבחין שהכא בענין החטים שבו גוף האיסור נמחה, מיירי בצירור שונה מענין הנמלים בדבש שבו גוף האיסור מסולק: דהכא עסקינן בספק מתולע, מה שאין כן בארחות חיים דיבר בחשיב כמוחזק כנגוע שהרי רואים הנמלים בעין (ולכן אין היתר למחות).

ועדיין קושיא במקומה, על מה סומכים יצרני היין ונותני הכשרות, בימינו??

ענבים המוחזקים כמתולעות או עם בעלי חיים. ולאסור סחיטת תותים, שהרי ידוע שהנגיעות הינה **לפחות** ברמת מיעוט המצוי.

51. ויתרה מכך, בסק"ג כתב **הש"ך** שגם בכהאי גוונא דהחטים ספק מתולעות, **ועשה כל יכולתו לנקות**, עדיין אם יכול לטחון בריחיים שיש בהם יותר סיכוי שגם אם נותרו איסורים, ימלטו משם ולא יטחננו, כן יש לעשות.

52. ואמנם יש לחלק בין חיטה המוחזקת בנגיעות בכהאי גוונא שאם אי אפשר לנקות אין לזה תקנה, כיון דאי אפשר לסלק גוף האיסור, שלא כבנדון הנמלים בדבש. מה שאין כן בפירות המיועדים לסחיטה, אם יכול לעשות בתנאים שכתבנו (וסימנך: **בין אם נאב, גן טף ישר ונקי**) שגוף האיסור נזרק לאחר הסחיטה (העדינה), אזי יש תקנה. אלא שבנדון דידן בסחיטת הענבים ליין (ותותים למיץ) לכאורה בימינו אין עושים על פי ההלכה, וגוף האיסור אינו מסולק דהכל נמחה במשקה.

ולפי זה, נמצאנו למדים מסוגיא זו דחיטים, שבכהאי גוונא שגוף האיסור מדאורייתא, נמחה, יש חמשה תנאים לשיטת תרוה"ד, הרש"ל ודעימיה⁵³: ספק מתולע⁵⁴, ומברר קודם הטחינה, ואינו מכון לבטל, ויבדוק אחר כך, ויש רוב כנגד האיסור⁵⁵. (להלן יורחב הכלל לששה תנאים, לאחר שנדון בסוגיות נוספות, דאז נגדיר את הכלל בשלמותו).

ונבחין דשאני מסוגיית הנמלים בדבש של הארחות חיים שבו גוף האיסור (מדאורייתא) **מסולק** דיש בו ששה תנאים אחרים וסימנן: **בְּדֵן אִם וְאִם, גֵּן טַף יִשְׂרָאֵל** (ונקי - תנאי נוסף להלן). ואין הם שייכים להתיר בכהאי גוונא שגוף האיסור נמחה במאכל.

ופשוט דהיכא שיכול להוציא את גוף האיסור, אין שום היתר למחותו במשקה או במאכל (אפילו בספק נגוע).

2.2 וכבר ראינו מה שכתב **הכנה"ג משם רבינו ירוחם** (הובא בסעיף ג.1 סק"ג) לענין ניקוי גרגירי החטה לפני טחינתם: "ואף על פי שנימוחים ובטלים הם, לכתחילה צריך לעשות תקנה בכל מה שיוכל". היינו חיוב גמור לנקות לכתחילה גם בכהאי גוונא שהאיסור נמחה כולו ואינו ניכר כלל במשקה או במאכל בסוף התהליך. והרי טענתם העיקרית של נותני הכשרות למיץ תותים וליין הנעשים באופן של סחיטת הפירות עם האיסורים, הינה שממילא אין איסור בעין בסוף התהליך. והנה גם מדברי **רי"ו** נראה מפורש שאוסר באותו ציור בדיוק. ועיין בהערה ⁵⁶ של **הרי"ף והרמב"ם והר"ש והמרדכי**

⁵³. **תרוה"ד, הרש"ל, הב"י ומרן בשו"ע, הרמ"א, הש"ך, הגהות ש"ד** (ועוד, כמפורט לעיל: הר' חיים כהן משם אביו בתשובה, מהר"ב, מהר"ש, מיימוני. ועוד כדלהלן).

⁵⁴. ועוד מבואר **בש"ך** (סק"מ) שכוונת **תרוה"ד** להקל רק בריחיים שיש בהם אפרכסת שהתולעים יכולים לברוח החוצה. אך למעשה הקל הש"ך בכל ריחיים ממה שכתב תרוה"ד שאם אחר הטחינה התולעים בטלים בששים בקמח, וכיון שספק יטחנו התולעים, אזי אין בזה מבטל איסור לכתחילה, וגם הרי אינו מכון לבטל.

⁵⁵. **הט"ז** (סק"כ) כתב בדעת **הרמ"א** שבדיעבד השאר מותר משום ספק ספיקא: שמא אין עוד תולעים ושמא נימוח באפיה, ואין כאן מבטל איסור לכתחילה שהרי אינו מכון אלא לאפות. (וכבר כתבנו ש"אינו מכון" שייך רק באיסורי דרבנן. או באיסורי דאורייתא באופן שאינו מוחזק, כדברי הט"ז כאן). ומה שכתבנו שצריך רוב כנגד האיסור הוא בנותן טעם לפגם, ולשיטת הסוברים שתולעת אינה נותן טעם לפגם, צריך ששים.

⁵⁶. הנה **בכנה"ג** (צט, סעיף לא) כתב וז"ל: "ספק הוא אצלי אם **הרמב"ם** סובר דבאיסור של דבריהם מבטלים לכתחילה (כוונתו לאחר שכבר נתערב בשוגג. כלומר מדבר בלכתחילה שאחר דיעבד - ד.ד.). אפילו אם האיסור בעין ולא נימוח לגמרי, או דילמא לא התיר אלא היכא דאין האיסור בעין, **שלה"ג** שם ובסוף כתב דדברי **הרי"ף והרמב"ם ור"ש והמרדכי** מוכחים דהיינו דוקא היכא דלית' לאיסורא בעיני". עכ"ל. ועוד כתב בכנה"ג (צט, סעיף כז) וז"ל: "ומסתברא דהא דאמר שאם ערבו בשוגג בטל הא דאמר דמבטל את האיסור כשנפל מעצמו דדעתו להיתר היינו דוקא היכא דאינו מכיר את האיסור קודם שהרבה עליו ההיתר, דאלו האיסור היה ניכר **אין לו היתר לעולם**. ונראה דאם מתחילה היה מכיר ובא להרבות עליו... שלא יהיה האיסור ניכר, דאינו מועיל ואפילו היה עיקר איסורו מדרבנן דבכהאי גוונא **לא התירו לו חכמים**, אפילו בעצים שנשרו מן הדקל. **שה"ג** פרק השוכר את הפועל". עכ"ל. ומטעם זה דואגים יצרני המשקאות לנקות האיסורים שלא יהיו בעין. אלא שכאמור אין דבר זה מועיל לכתחילה.

וכתב **הנובי** שכל שהאיסור בעין אסור לבטלו לכתחילה אפילו אם אין כוונתו לבטל האיסור. וכן מתבאר בהרבה ראשונים (שהם רוב) קיבצם בספר **"תפילה למשה"** (ח"ג ס"ז) והם: **התוס' והרמב"ן והמאירי**

והשלה"ג (הובאו בכנה"ג) וכן **לתוס' ולרמב"ן ולמאירי ולהר"ן והמכתם והריטב"א והראב"ד ורבנו יונה והרשב"א ומרן השו"ע והנו"ב** - כל שיש איסור בעין, אין היתר לעולם לבטלו אפילו באיסורי דרבנן, אפילו בדיעבד (לאחר שנתערב)! ובנדון דידן האיסורים בעין, מדאורייתא, ומבטלים אותם על ידי הסחיטה לכתחילה. ובאופן קבוע שאינו שוגג אלא מכוון. על מה סומכים??

3.ז בטור או"ח (סימן תנג) גם כן תואם למסקנתנו עד עתה. שכתב שם הטור משם **רבינו פרץ** לענין חמץ בפסח שיש נוהגים לברור החטים ולהוציא הנישוכים מעכבר, לפני טחינתם, ושאיין לחוש לזה, שאפילו אם יש, אינו אלא אחד מאלף, ומתבטלים הם לגמרי כשיטחן אותם. ואין כאן משום מבטל איסור לכתחילה, שאינו מכוין בטחינתם כדי לבטלם.

הנה בזה פשוט ומפורש הטעם דלא אסרו משום שאינו מוחזק בנגיעות (רק מיעוט שאינו מצוי או מוחזק כנקי), ומשום שעל אף שהאיסור, אם יהיה הינו מדאורייתא, אך כלל אינו ודאי, רק בכל גרגיר יש ספק ספיקא⁵⁷. ומשום הכי ממילא חשיב שאין איסורו מדאורייתא אלא מדרבנן⁵⁸, וספיקא דרבנן לקולא, וממילא כבר נפסק להלכה שבכהאי גוונא דחשיב כ"מוחזק כנקי", לכולי עלמא אין חיוב לבדוקם לכתחילה (הן לריב"ש והן למשכנו"י עיין בסעיף יב)⁵⁹.

והר"ן והמכתם והריטב"א והראב"ד ורבינו יונה והרשב"א (ושלא כדעת הנח"צ). וכן משמע דעת מרן וכמ"ש בתפילה למשה (שם).

ועיין עוד בהערה 89. ולהלן נוסיף תנאי זה בהמשך, לשישה התנאים שהזכרנו במאכלים מסוג של "נפלו בו נמלים" (בדן אס וְאָב, גן טף ישר).

57. שהרי אין ודאות שהעכבר נשך גרגיר זה, ואם נשך לא ודאי שהפריש רוק ואם הפריש לא ודאי שהחמץ הגרגיר. וכמו שכתב בטור (שאפילו ליתא אשר מותרת בגמ', גזרו בזה הגאונים להחמיר).

58. ומטעם זה כתב שם **בטור** בסיפא "ואין כאן משום מבטל איסור לכתחילה **שאינו טוחן כדי לבטלן**" וכבר כתבנו לחלק, שטעם זה שייך לצינו רק באיסורי דרבנן, שאם לא כיוון לבטלו, שרי. מה שאין כן באיסורי דאורייתא שלא חילק מרן בזה (על פי הראשונים), אין מביאים טעם זה כתירוץ להתיר. ודו"ק.

59. ועוד אפילו נימא דיש רק ספק אחד וספיקא דאורייתא לחומרא, הכא אינו בגדר ספק, כיון שהגרגירים הנכנסים למטחנה הוי בגדר ד"כל דפריש, מרובא פריש" ואינם בגדר "קבוע, כמחצה על מחצה דמי". ומכל מקום, גם אילו היה מדבר רבינו פרץ בחטים הנגועים ברמת "מיעוט שאינו מצוי", עדיין לא היה היתר לטחנם לכתחילה בלי לבדוק, שכל מה שאפשר לבדוק ולנקות חייב לעשות כן. (וגם הכא מיירי בנדון דידן שכבר בדק מה שיכול ואינו מוצא כלום כיון דיש רק אחד לאלף, וגם אינו ניתן לזיהוי כל כך). וכן כתבו רוב הפוסקים דלכל הפחות ראוי לבדוק בכהאי גוונא, שהרי לא יתכן שיתירו רבנן לטחון או לבשל באופן שיש 30% נגיעות (**כהריב"ש**). ויש אומרים שכוונתו במיעוט שאינו מצוי, אפילו ליותר מזה וכגון 45%), לכתחילה מבלי לבדוק ולנקות, והרי לא יעלה על הדעת לומר בדעת הריב"ש שהתיר באחוזי נגיעות כל כך גבוהים, לטחון או לבשל הכל באופן כזה. ואף לשיטת המשכנו"י (שדירב ב-10%) יש לומר כן.

כל שכן, כמו שכתבנו דיש מחלוקת ראשונים שקולה לענין אי ביטול איסור לכתחילה הוי איסור מדאורייתא או מדרבנן **שלהראב"ד והרמב"ם והרלנ"ח והד"א והרא"ה** - איסורו מדאורייתא. ואילו **לתוס' לרשב"א ולר"ן** איסורו מדרבנן (עיין בנספח ד').

ולענין מדוע מתירים איסור משום ספק ספיקא ומה דעת הרמב"ם והרשב"א בזה עיין בהערה⁶⁰.

והשתא שלדעת כל הראשונים ואחרונים שהבאנו עד עתה אין היתר לעשות יין באופן שנעשה בימינו, יש לתמוה טובא על הענין.

4.7 ענין נוסף ממנו ניתן ללמוד לנדון דידן הוא מה שכתב ה"ז (בסימן פד סק"ז) על מעשה בחג השבועות שקנו כל הנשים קמח ועשו ממנו לחמים ונמצאו כל הלחמים נגועים, ובדקו אצל המוכר ונמצא כל הקמח נגוע. נשאל ה"ז הלהתיר את אלו שניקנו קודם שנתגלו הנגיעות? והשיב להתיר משום ספק ספיקא **כהרשב"א** [(תוה"ק בג' שג' פג'): הובא בב"י (סימן קלה "בדין עבר ובישל תוך שנים עשר חודש בדברים שדרכן להתלע"ן)], על ידי שעשה שם ספק ספיקא שמא לא היו (חרקים בקמח כבר אז) ואם תרצה לומר שהיו שמא נִימוחו (בתנור). (ולתרומת הדשן, והראב"ד, הר"ן, האו"ה ארוך, המהר"ם, הש"ך, והבאה ט"ז⁶¹, אי אפשר לעשות ספק ספיקא בכהאי גוונא). כמוכן שאסר ה"ז את כל אותם הלחמים שנאפו אחרי שניתגלה שהיה הקמח נגוע ונמצאו בלחמים.

והביא הבאר היטב (שם, סקכ"ה) את דברי הטור דתוך יב' חודש אין לו תקנה.

וכן הביא שם שחלקו על היתר ה"ז (לענין המעשה בשבועות) כמה וכמה פוסקים, דסבירא ליה לאסור בכהאי גוונא גם את הכיכרות הראשונים. ובהם: החוות יאיר, התפארת צבי, הפר"ח, התשובת חינוך בית יהודה ומשם חכמי פוזנא. ושהפרמ"ג במשב"ז כתב שאין למחות במורה להיתר בהפסד מרובה ושמחת יו"ט. ואילו בחידושי הגרשוני כתב: מצאתי כתוב בספר **דמשק אליעזר** פרק אלו טרפות, "שבימי הגאון מהור"ר פייביש ז"ל אירע מעשה ממש כזה שמביא ה"ז, בק"ק קרקא, והגאון אסר הכל אף על פי שהיה הפסד מרובה וביטול שמחת יום טוב מאד, מכל מקום לא חש לזה. ורבים גמגמו עליו שלא מדינא פסק כך, רק משום חסידות. ובעל **דמשק אליעזר** צידד למצא טעם להוראה זו... "וכו", עכ"ל. ויש לנו ללמוד מענין זה לנדון דידן שאם היו עוצרים את סחיטת הענבים ליין, באמצע תהליך הייצור (וכגון שראו שלתוך מיכל הסחיטה נכנסו איסורים),

60. כתב הפר"ח **דלרמב"ם** ספיקא דאורייתא אסור מדרבנן (בין בספיקא דדינא, או במציאות ועוד). וכן פסק הפר"ח בעצמו.

ואילו השפ"ד חולק וסובר שגם **לרמב"ם** ספיקא דאורייתא אסור מהתורה. וכן פסק. **לרשב"א** (תה"א. הביאו ש"ך ק"י) ספיקא דאורייתא אסור מהתורה כוודאי.

לפי זה, הטעם שהתירו לעשות ספק ספיקא לשיטתם הינו: לדעת הרשב"א ספק ספיקא לקולא כדין רוב, ואחרי רבים להטות (ש"ך, פמ"ג בשפ"ד, ערה"ש) אך לרמב"ם הטעם שספק ספיקא לקולא כיון שספק ראשון אסור מדרבנן וספק ספיקא הוי כספק מדרבנן לקולא.

61. **לתרוה"ד** (סימן עא) אי אפשר לעשות ספק ספיקא במוחזק כנגוע, כי יש רק ספק אחד, לענין חטים מתולעות (בהא"ט סקכ"ד). וכן דעת האיסור והיתר הארוך (ככלל מא) שבמוחזק בנגיעות לא אמרינן ספק, ואי אפשר לעשות ספק ספיקא להקל, וכ"נ מדברי מהר"ם מלובלין בתשובה (סימן כז) הובא בש"ך (שם סקכ"ט). וכד' הראב"ד והר"ן (יט): הובא בש"ך (שם סקכ"ב).

וכעת היו בודקים על פי הנחיית הפוסקים את אותם מכולות ובהם האשכולות שעדיין לא נסחטו, והיו מוצאים בהם איסורים (בודאי, כפי שהעידו המשגיחים), היו כל אותם להקת פוסקים אוסרים לא רק את המשך ייצור היין, אלא גם בדיעבד את כל היין שכבר יוצר מאותה סדרת ייצור (שהרי המכולות מוחזקות כנגועות באיסורים, ואם כן גם בקודמים היו) משום האיסורים שנמחו ונמצאים כעת ביין.

5.2 לסיכום עד כאן ניתן לומר שלדעת תרומת הדשן וכן דברי הרש"ל, הגהות שערי דורא, הרב חיים כהן בשם אביו, מהרי"ב, מהר"ש, מיימוני, הבית יוסף, ומרן השו"ע והרמ"א והט"ז והש"ך, שמאכל המוחזק כנגוע, לכתחילה אין לטחנו כלל, ורק אם עשה כל טצדקי לנקותו והפחית את נגיעותו ככל שיכל, שיהיה לכל היותר ברמת נגיעות של "מיעוט המצוי", כיון דכעת ספק⁶² אם יתערב האיסור במאכל⁶³, שרי לטחנו או לסחטו או לבשלו, כל ובתנאי שאינו מתכוון לבטל, ובתנאי שאחר הביטול יש רוב (או ששים) כנגדם, ועוד הצריכו לבדוק אחר הביטול⁶⁴. וכמו שעלה מכל הסוגיות והראיות שהובאו עד עתה בסעיפים הקודמים.

62. וגדר ספק אינו דוקא בכהאי גוונא של ריחיים שיכולים לברוח. אלא בכל דרך: כגון שברר לכתחילה עד היכן שידו משגת וכעת אינו מוחזק כנגוע ואף אין האיסור מצוי אלא מיעוט שאינו מצוי (ובלבד שעשה הברירה / הניקוי, על פי הנחיית הרבנים והמומחים). או שיש ספק אמיתי אם יכנסו האיסורים לסחיטה. וכן על זה הדרך. ובנדון דידן אינו בגדר ספק כיון שבזמן הפרדת גרגרי הענבים מהשידורה, נמצאים שם גם האיסורים ואחר כך כשעוברים הגרגירים דרך חורים עגולים בתוף הסובב, אל תהליך הסחיטה, בודאי שנכנסים עימם לסחיטה גם אותם איסורים שעוביים קטן מקוטר החור (מדובר בכ-2 סנטי' עד 3 סנטי') כלומר, יתושים, זבובים, דבורים, תולעים, ואף לטאות ונחשים קטנים יכולים בקלות להיכנס, בין חיים בין מתים. וכיון שודאי נמצאים במכולות אם כן נכנסים גם לסחיטה. כל שכן אותם איסורים הדבוקים בחזקה לגרגירים (קונכיית וחלזונות וכד'), שנכנסים איתם לסחיטה. ועל כן בכהאי גוונא חובה לנקות ולסלק את האיסורים עוד בהיותם במכולות או לפני כניסת הגרגירים לסחיטה (ואם אי אפשר לשטוף במים, יטפו במיץ ענבים ואולי דווקא באלה שמופרשים אחר כך למעשר). ואותו מומחה כשרות הטוען שאין האיסורים נכנסים לסחיטת הענבים ברור שטועה במציאות. שהרי כשם שהענבים נכנסים לסחיטה דרך פתח בגודל של 4-3 סנטימטר, כך כל החרקים והאיסורים שבגודל קטן מכך, עוברים ונסחטים עם הענבים. ובכלל מה יענה על כך שהוא מכשיר מיץ מתותים נגועים והרי בזה אינו יכול לטעון שאין האיסורים נכנסים לסחיטה?! הנה בערב שבת קודש פרשת משפטים תשע"ז סיפר הרה"ג אהרן בוטבול שביקש להיווכח בעיניו האם אכן יש בעית נגיעות של טריפסים בתותים כיון שקשה במציאות לגלותם. והנה בתיאום עם הרה"ג ש"ז רווח שליט"א חילקו לכמה אברכים ת"ח מהכוללים חיווה דעת ויביע אומר חבילות של תותים לבדיקה בביתם ואלה לא מצאו אפילו חרק אחד. ולאחר שהתכנסו כולם בכולל בדק הרה"ג שז"ר לעיניהם 25 תותים ומצא 14 טריפסים וחרקים ממינים שונים סה"כ 56% נגיעות, מוחזק כנגוע ועיין עוד בהמשך תוצאות בדיקה של 375 תותים שביצע.

63. ואם מתולעות הרבה שאי אפשר להביאן לגדר ספק - ישליך הכל לנהר, ש"ך (סקל"ט) וכל הפוסקים. (ועיין שבהמשך כתבנו לחלק בין חטים וכיוצא בזה שאין להם תקנה, לפירות אחרים שאם יש דרך לנקותם, שרי לסוחטם באופנים מסויימים).

64. ולענין ההנאה בדיעבד, עיין להלן בסעיף יח, שיש לחלק בין אינם מוחזקים בנגיעות (כגון חומס וקמח), למוחזקים (יין, מיץ תותים וכיוצא בזה). **ורע"א** הביא בדעת הריב"ש וכן פסקו גם הפר"ח ופמ"ג, שגם למי שאמור לקנות אסור, בכל גוונא, כיון דנעשה למכירה עבורו. עיי"ש.

ועוד הבאנו להקת פוסקים ראשונים ואחרונים (ששה עשר פוסקים!) שגם בדיעבד, אי אפשר לעשות ספק ספיקא להתיר בכהאי גוונא שהפירות מוחזקים כנגועים, כבנדון דידן (דאפילו מיעוט המצוי בספירת כל פרי ופרי, חשיב כמוחזק כנגוע כשסוחט יחד הרבה פירות, דודאי שיש בהם כמה וכמה איסורים הנטחנים עם הפרי).

ח. ראייה מפירות מתולעים המיועדים לבישול, או ממאכלים שנעשו על ידי בישולם.

ח.1 מהגמ' (חולין נח.) עולה ראייה חשובה נוספת, לפיה פסקו ראשונים ואחרונים רבים ומרן השו"ע, כדלהלן:

"א"ר הונא כל בריה שאין בו עצם אינו מתקיים שנים עשר חודש, א"ר פפא שמע מינה מדרב הונא הא דאמר שמואל קישות שהתליעה באביה אסורה, הני תמרי דכדא לבתר תריסר ירחי שתא שריין". עכ"ל.

כלומר, מדברי שמואל לענין שקישות שהתליעה במחובר לקרקע אסורה באכילה כיון שהקישות נחשבת 'קרקע', והתולעת נחשבת כשרצה על הארץ⁶⁵. מסיק רב פפא שלפי זה תמרים⁶⁶ המונחים בכד וכשבאו לאכלם, פתחו כל תמר ותמר ומצאום מתולעים⁶⁷, ואין ידוע אם נתלעו במחובר או רק אחר כך, אזי כיון שעברו י"ב חודש מקטיפתם, מותרים. והטעם, דממה נפשך, אותם תולעים ודאי שלא נוצרו בפרי במחובר (שהרי אותם שהיו במחובר, כבר הפכו לעפר בעלמא⁶⁸), ועתה שנוצרו בתלוש והרי מעולם לא יצאו מתוך הפרי, אם כן לכולי עלמא מותרים, אף ללא בדיקה.

65. דכתיב 'וכל השרץ השורץ על הארץ, שקץ הוא לא יאכל' (ויקרא יא, מא). מה שאין כן תולעת שנוצרה בפרי התלוש שאסורה רק אם פירשה מחוץ לפרי. ומחלוקת בפרי המחובר, שלתוס' (ד"ה דיקא) להחשיב "שרצה" זה רק בריחשה בתוך הפרי. וכן הוא לרש"י ולהרא"ש ומהר"ם וכן פסק מרן בשו"ע (פד, ו). ואילו לרשב"א ולהר"ן (בגמ' כאן) בין רחשה בפרי בין לא, חשיב כ"שורץ על הארץ", כיון שנוצרה במחובר (וכן דעת הרמ"א והגר"א).

66. להר"ן ולהרא"ש דוקא בתמרים דנקט רב פפא, ולא בסתם שאר פירות, לומר לך דמיירי בפרי המוחזק כנגוע או אפילו נגוע ברמת מיעוט המצוי. דבכל כהאי גוונא צריך לחשוש ולבדוק. ואילו לרש"י אין הפרש (ובכל פרי שנמצא נגוע לאחר י"ב חודש, משמע התליע בתלוש, אזי כיון שלא רחשו בתוכו, שרי).

67. נגיעות פנימית בלבד (לא נגיעות חיצונית על גבי ובין התמרים). היינו כגון שנשמרו התמרים סגורים באופן שלא נכנסו חרקים מבחוץ למקום אחסנתם.

68. ואילו היו התולעים רק מתות, אך נשארות בלחותן, עדיין היו אסורות. אך כיון שהן מתפוררות והופכות לעפר כלשון רב הונא "כל... שאין בו עצם אינו מתקיים" י"ב חודש" שמדבריו דייקו (הרא"ש בשם הראב"ד, הר"ן ועוד) שלא נקט "אינו חי" אלא אינו "מתקיים". (והמהר"ם שיף מדייק מלשון רש"י שמה שהתיר רב פפא את התולעים (שלא פרשו) החיות בלבד, כיון שהמתות אינן הופכות עפר).

ופסק הרמב"ם (פ"ב) וכוותיה פסק מרן (בסימן פד, סעיף ח): "כל מיני פירות שדרכן להתלע כשהם מחוברים⁶⁹, לא יאכל עד שיבדוק הפרי מתוכו שמא יש בו תולעת...ומכל מקום צריך לבדוק להשליך התולעים הנמצאים ביניהם בחוץ... או על גבי הפרי" וכו'. הנה, אף על פי דמירי בפרי שאינו מוחזק בנגיעות (שהרי נקט מרן בלשון "שמא יש בו תולעת"), מחייב מרן לבדוק לכתחילה את הפרי⁷⁰.

ואם תאמר שמרן מדבר באכילת הפרי החי ולכן חושש יותר, הנה לא חילק מרן ובדיקה זאת נצרכת מכל מקום, בין עומד לאכלו חי ובין יבשלו ויאכלנו. שאם בכל גוונא שעתיד לבשל (והרי אינו מתכוון לבטל) לא הצריכו הפוסקים לבדוק, היה למרן לפסוק את הכלל דכל היכא שעומד לבישול, אין צריך בדיקה, ויסמוך על "אינו מתכוון" ו"שמא ימחה" בבישול. אך ח"ו לאמר כך, שזה דבר מופרך מיסודו. ומעולם לא פסק כך מרן, ולא אף פוסק אחר.

ואכן בהמשך הסעיף מדבר מזה מרן במפורש, אף בכהאי גוונא שתיכף מבשל, לחייב בדיקה מדוקדקת ואפילו בטורח. כמפורט להלן.

ועוד, עיין מה שהביא הבאה"ט משם הט"ז⁷¹, ומכל מקום כבר כתב המהרש"ל (שם) שמחייב אפילו בתלוש, בדיקה לכתחילה אחד אחד.

69. הביא בבאה"ט (פד, סק"ז) דברי הט"ז שהבין מדברי מרן ד"משמע דבדבר שאין דרכו להתלע אלא בתלוש, אין צריך בדיקה ועל כן אין חיוב בדיקה בקמח או בפירות יבשים, כגון... אם יש שם מילון קטנים דאין שם איסור אלא לאחר שפירשו דהוי ספק ספיקא, ובספק ספיקא מותר אפילו בשל תורה. עכ"ל הט"ז. ועל זה כתב הבאה"ט "ובדאי דלכתחילה צריך בדיקה ולא הוי ספק ספיקא מאחר שהוחזק בכך. מיהו אם עבר ובישול דהוי עוד ספק שמא נימוח ונתבשל, מותר. ועיין בש"ך סק"ל א". עכ"ל. ומכאן נלמד שספק ספיקא עושים בכהאי גוונא רק בדיעבד "שמא היו תולעים ושמא נימוחו" (ולא לכתחילה "שמא יש או ימצאו בו תולעים ושמא ימחו בבישול", דהוי ביטול איסור לכתחילה) ועוד כתב (שם) וז"ל: "כתב הש"ך דבאשר"י ורשב"א איתא דפולין ועדשים וקטניות דרכן להתלע במחובר, מיהו בשאר פוסקים איתא דקטניות וכיוצא בזה אין דרכן להתלע אלא בתלוש ונראה דע"ז סמכו האידנא שאין נוהגין לברור הקטניות אפילו תוך שנתן, רק נותנין אותן בקדירה צוננת ושופכים כל מה שעולה למעלה, והנשאר מבשלין ברותחין, אף שפסק מהרש"ל שיברור כל אחד ואחד בפני עצמו דוקא. והעולם מקילין בזה. ואפשר נמי שהאידנא אין דרכן להתלע במחובר... והמחמיר תבא עליו ברכה" עכ"ל.

ולשון מרן "מחוברים" מועתקת מהרמב"ם (פ"ב, הט"ז). וכן כתב הרשב"א (ת"ה). (אך הרא"ש (סימן נג) השמיט מילת "כשהם מחוברים" או "באיביה").

70. ואפילו לא נקט בלשון "שמא יש בו תולעת שריחשה" משמע יתכן שחושש גם לשיטת הרשב"א והר"ן, דאפילו לא ריחשה, אסורה.

71. שהסיק בדעת מרן שבתלוש לכתחילה אין צריך בדיקה. ואפילו נימא דיש לדייק הכי מלשון מרן, הרי שבנדון דידן אין נפקא מינה לזה, דהרי מיירי בבעלי חיים הנמצאים בין ועל גבי אשכולות הענבים וחלקם נכנסים למתקן סחיטת הגרגירים ונסחטים עימם. ובכהאי גוונא לכולי עלמא אסור. (והנפקא מינה רק לתולעים הנמצאים בתוך גרגרי הענבים. וכן הדבר בשאר פירות הנסחטים). ובתותים ממילא ידוע שנגיעותם במחובר ואף חמור מכך נראה כחשיבי "על גבי הפרי" דאז אין נפק"מ כבמחובר אם ריחשו או לא.

ועדיין, הבנת הט"ז במרן שבתלוש לכתחילה אין צריך בדיקה (הכוונה לבדיקה פנימית בתוך הפרי, שבדיקה חיצונית לעולם צריך), מיירי להלכה רק במיעוט המצוי, שכן לשון וכוונת מרן "שמא יש בו תולעת". משמע דכל היכא שמוחזק כנגוע, אפילו בתלוש, חייב בדיקה גם לשיטת מרן השו"ע והראשונים (הרמב"ם. והרשב"א

2.ח כאמור לעיל, אם ננסה לטעון שבסעיף זה (סימן פד סעיף ח) וגם מה שסתם מרן (סימן צט סעיף ה) לאסור ביטול איסור לכתחילה, הוא דוקא בכהאי גוונא שאינו מבשל או סוחט אחר כך, הנה פשוט שאין זו טענה נכונה כלל, כיון דמפורש מדבר מרן בהמשך הסעיף (פד, ח) דאפילו בכהאי גוונא שתיכף יבשל חייב לנקות ואף לטרוח טובא, לפני הבישול (וה"ה לטחינה וסחיטה כבנדון דידן), וז"ל (פד, ח): "כל מיני פירות שדרך להתלע כשהם מחוברים, לא יאכל עד שיבדוק... הלכך הבא לבשל לאחר שנים עשר חודש פירות שהתלעו, יתנם לתוך מים צוננים, המתולעים והמנוקבים יעלו למעלה ואחר כך יתנם בקדירת מים רותחים שאם נשאר בו תולעת ימות מיד"72 עכ"ל.

3.ח הנה גם הרמ"א בהג"ה על השו"ע (פ"ד, ח'), חייב משם הרשב"א (ת"ה, ובתשובה סימן רעד) בדיקת כל הפירות73 ולא הסתפק בבדיקת חלקם בלבד, וזה אפילו שעל הפירות המתולעים עברו י"ב חודשים, אף על פי כן אין להקל בבדיקה לפני בישולם, היינו אין לבדוק מדגם ואפילו רובם, אלא חייב לבדוק את כולם. ומבואר דמיירי במיעוט המצוי. קל וחומר במוחזק כנגוע, וקל וחומר בנו של קל וחומר בכהאי גוונא שצריך להסיר את בעלי חיים שבין ועל גבי הפירות. ומבואר מדברי מרן עצמו להדיא דיש לטרוח אפילו הרבה לברור, לנקות ולסלק הפירות המתולעים (כל שכן בנדון דידן שלא עברו י"ב חודש), משכתב ליתנם בצוננין ואח"כ ברותחין, ולא היקל בזה על סמך שעתידין להתבשל וגם עברו י"ב חודש. ואין הטעם שיסנן אחר כך מועיל למרן ולרמ"א משם הרשב"א, שלא כתבו לפטור מבדיקה מטריחה זו אם יסנן אחר כך. וידוע שבדרך כלל אין מי שלא יסנן אחר כך. כלומר, אף על פי שודאי יסנן בסוף, חייב לנקות לכתחילה את כל הפירות.

4.ח ומפורש מלשון מרן האיסור לבשל ללא ניקוי לכתחילה (אף במיעוט המצוי - ניקוי פנימי, ובכל גוונא ניקוי חיצוני), עד כדי שמדקדק מרן לקרוא לפעולת העושה שלא כהלכה, בלשון עבריי. הנה לשון מרן בשו"ע (פד, ט): "**עבר** ובישל תוך שנים עשר חודש בלא בדיקה, אם יכול לבדוק בודק, ואם לאו, מותר..." וכו'.

והרא"ש ועוד) שפסק כוותייהו. (וכל שכן לשיטת המהרש"ל וכן לשיטת הש"ך והבאה"ט). וכמו שכתבנו בטבלה בסעיף יב עיי"ש.

72. היה צריך לזה מרן מטעם המוסבר בב"י (פ"ד) וז"ל: "ומדברי הר"ן למדתי תירוץ אחר שכתב צריך להיזהר להשהותן במים צוננים וכל הפירות הקלין צפין ועולין למעלה וזורקין אותן ואינך שרו דמסתמא לא נשאר בהם פרי שהתלע... מיהו אך תקנתא תוך י"ב חודש לא סגי שאין הפירות שמתלעים במחובר צפים כמו אותם שמתלעים בתלוש ע"כ". עכ"ל. ומכל מקום בנדון דידן עסקינן בענין החמור יותר והוא הנגיעות החיצונית אך עדיין גם בדברי הר"ן אלה יש נפקא מינה לנדון דידן.

73. הג"ה: ולא מהני בהם אם בדק הרוב אלא צריך לבדוק כולם דהוי מיעוט דשכיח (רשב"א שם).

ומלשונו "עבר" ובישל, משמע להדיא שהעושה כן לכתחילה, **עובר** על ההלכה⁷⁴ דמבטל איסור לכתחילה, אף על פי שמבשל, סוחט או טוחן אחר כך. (ולא נקט מרן לשון: "אסור לבשל ללא ניקוי, אלא אם כן יסנן אחר כך", וכיוצא בזה).

והרי פשוט למרן שהשווג בזה יסנן אחר כך, דהרי לא ניקה לכתחילה, וודאי לא יאכל או ישתה את המאכל או המשקה כמות שהוא עם כל בעלי חיים שבו (בין שלמים בין מרוסקים), ועם שאריות קליפי וגרעיני הפירות הנסחטים. ועם כל זה לא רק שלא התיר לעשות כן לכתחילה, אלא חייב בדיקה כל שאפשר.

ויתרה מכך, כל זאת מיירי, במאכל שאינו מוחזק בנגיעות, רק במיעוט המצוי⁷⁵, קל וחומר במאכל המוחזק בנגיעות חיצונית כבנדון דידן, כמו שכתבנו דחמירא טפי.

והיעלה על הדעת שיתיר מרן לעשות לכתחילה מה שאסר לעשות בדיעבד, ועוד בציור קל הרבה יותר?⁷⁶

אמור מעתה כשבאים לסחוט תותים למיץ ואת גרגירי הענבים ליין, שאין כל ספק שחייב לנקותם לכתחילה לדעת מרן השו"ע וגם הרמ"א, על פי עשרות הראשונים והאחרונים שהבאנו עד כה, ואין לסמוך על כך שימחו ויבוצע אחר כך סינון⁷⁷ וזה לענין בעלי חיים שבין ועל גבי האשכולות. ואם גם הגרגירים נגועים פנימית במיעוט המצוי, הכא נמי יש לנקות.

ח. גם הרמ"א בהג"ה (לסעיף ט') גילה דעתו ופסק להדיא שכל המוחזק בנגיעות אין לסחטו לכתחילה אלא חייב לסלק ולסנן התולעים לפני הסחיטה. הנה כתב מרן וז"ל: "עבר ובישל תוך שנים עשר חודש בלא בדיקה, אם יכול לבדוק, בודק. ואם לא, מותר. ואם נמצאו קצת בקדירה, משליכם... ויש מי שאומר... שלושה או ארבעה, הכל אסור", עכ"ל.

74. מחלוקת הפוסקים שקולה אי עבר חיוב מדאורייתא או עבר איסור מדרבנן (עיין בהערה 49). (ידוע דדעת כמה פוסקים שהעובר על איסור דרבנן חמור אף יותר משום דחשיב כעובר גם על דאורייתא משום "ועשית ככל אשר יורוך, לא תסור...").

75. **תרוה"ד, ומהרש"ם. ש"ך** (פ"ד סקל"ג) ועוד.

76. ובהמשך, נוסף **לרמב"ם** שהבאנו, שאסר במפורש בנדון, ונוסף לראיות מראשונים ואחרונים הרבים שאסרו שהבאנו עד כה, ומהשו"ע שאסר להדיא ועוד, תובא דעתם ופסיקתם של פוסקי זמננו.

77. ביצור היין למשל, מה שאומרים שממילא אחר כך מסנן, הטענה מטעה כיון שאין מה לסנן מגוף האיסור שכבר נמחה כל כולו ביין, והסינון הוא לקליפי הפרי (וגרעיניו) בלבד. וכידוע, נמצאים כל הזמן בעלי חיים בארגזים ובמכולות, בינות לענבים (ושאר פירות) לפני סחיטתם, ולא שלשה אלא הרבה יותר וכמו שהעידו בשיחה עמי, משגיחי כשרות מכשרויות בד"ץ שונות, כולם ללא יוצא מן הכלל. קל וחומר בכשרויות רגילות ששם המצב בודאי אינו טוב יותר וכו"ה בסחיטת התותים שאם אין נקוי יסודי או קילוף חיצוני אין ספק שכל הטריפסים (נגיעות של 35%-55%) מסתתרים בכיסים שעל פני התותים, נסחטים עם המיץ ותחולת גופם נמצאת בתוך המיץ ששותה הציבור. ולא מובן כלל על מה סומכים לעשות כן נגד כל הפוסקים?

הג"ה: "ודוקא מאכל דאי אפשר לסננו ולהסיר משם התולעים. ומאחר שהוחזק בתולעים, כולו אסור" וכו', כלומר, במאכל שהוחזק כנגוע (מצד שהיו בו בעלי חיים) לא רק שאין היתר לבשלו או לסחטו או לטחנו לכתחילה כמות שהוא. אלא אף בדיעבד, כל מה שלא אפשר לנקותו לגמרי, אסור כולו⁷⁸. ויש לומר בודאי דזאת דעת מרן גם כן, כיון דדבריו בסעיף זה ("ואם לא, מותר") קאי גבי פירות הנגועים במיעוט המצוי (כמו שהבאנו לעיל), וגם למרן בכהאי גוונא שמוחזק כנגוע, אין תקנה אלא אם כן ינקה כולו. ומפורש דיבר הרמ"א "להסיר משם התולעים" היינו גוף האיסור ממש.

ח. ב"ז (פ"ד, סק"ד) על דברי מר"ן **בשו"ע** (פד, ט): "עבר ובישל תוך שנים עשר חודש בלא בדיקה, אם יכול לבדוק בודק...". וכו', הביא דברי **הרמ"א בתו"ח** (כלל מ"ו דין ז') שלכתחילה יש לברור הקטניות על גבי שולחן ולהשליך הנקובין. **והרש"ל** כתב שכיון שצריכים בדיקה יפה, ואיכא טירחא, אין להאמין לנשים בבדיקה זו. והיינו כוונתו שיבדקו אחרים אף על גב דיש טירחא בזה. ומה שכתב התו"ח שהמנהג להקל בזה, היינו אין כוונתו להקל בבדיקה, אלא בכל זאת להאמין לנשים בבדיקה. וכל זאת הלא מיירי בקטניות המיועדות לבישול, ומבואר להדיא דיש לנקותן ולברורן תחילה היטב, ולא לסמוך על ספק ספיקא אחר הבישול. וגם אין היתר לבשלן נגועות ולברור אחר כך. ואף על פי שיש טרחא הרבה בזה.

ח. הנה בשפתי דעת (פד, סקכ"ז) כתב הפרמ"ג מפורש כדברינו לענין הנדון, וז"ל: "דע מה שבסעודות גדולות מבשלין קטניות בלי בדיקה כלל, ואחר כך לאחר הבישול כשאוכלין רואין אם יש שם תולעים, לאו שפיר עבדי. חדא לפי מה שכתב **הש"ך** באות ל"מד בפירות קטנים הפרי נעשה נבלה ואוסרין השאר, ועוד **דאין מבטלין איסור היכא דאפשר על ידי בדיקה מקודם** (אף שאין כוונתנו לכך). ועוד שמא ישכח ויאכל בלי בדיקה, על כן אין לעשות כן". עכ"ל⁷⁹.

הנה מפורש גם דעת **הפרמ"ג** לאסור את הנעשה בימינו בייצור התעשייתי של היין ושל מיץ תותים ושאר משקין מפירות נגועים (ובמאכלות כיוצא בזה) וקורא לזה מפורש ביטול איסור לכתחילה. וגם טעמו שכתב משם **הש"ך** לאסור בישול הקטניות בלא בדיקה, אף על פי שאחר כך בודקין, אפשר דשייך לנדון דידן שהרי כפי שהקטנית הנגועה הופכת לנבלה⁸⁰, שמא גם גרגירי הענבים באשכול, כיון שחלקם נגועים, ברגע

78. ועיין **ב"ז** (שם סק"ז) שהביא משם **הרש"ל** (פא"ט סימן ק) דמיירי אפילו במיעוט המצוי, דאז מחמירין כמוחזק בנגיעות (מה שאין כן במיעוט שאינו מצוי). וכן דעת **המנ"א (פת"ש סק"ז)**.

79. ועיין בסעיף 4.1 שמה שכתבו משם **הפמ"ג** שכביכול מיקל, כל שיש טרחא, הנה מבואר כאן להדיא מפיו עצמו, דאין להקל.

80. חנ"נ, לשיטת **הרמ"א**. אומנם לא לשיטת **מרן בשו"ע** דחנ"נ שייך בבשר וחלב בלבד.

שנסחט הגרגיר אזי התולעת⁸¹ שבו מתרסקת ומעבירה טעם לנבל את גרגיר הענב כולו⁸².

וכל מה שהתירו חכמים משום ספק ספיקא, הוא בדיעבד. היינו, שמא היו שמא לא היו ואם תרצה לומר שהיו, שמא נימוחו. וזה אפילו במאכל הנגוע ברמה של מיעוט המצוי (עין טבלה סעיף יב.1). ולמעשה כיצד יש לעשות? היה מאכל הידוע כנגוע במיעוט המצוי (כגון תותים), מנקה אותו ככל שיכול על פי שיטות המומחים⁸³ ורק אחר כך שרי לסוחטו / לבשלו⁸⁴. ונפקא מינה לעניננו שכאשר סוחט במפעלים את אשכולות הענבים או את התותים כשלא ניקה קודם, יתכן היה לומר שאסור המשקה מצד חנ"נ⁸⁵, לכל קהילות אשכנז. (בהמשך נראה שאסורים לכולם מטעמים אחרים).

והעולה מדבריו, מה שהניח לנו הפמ"ג כלל, יסוד ברזל יתד שלא תימוט בתורת ביטול האיסורים: **"אין מבטלים איסור היכא דאפשר על ידי בדיקה מקודם, אף שאין כוונתנו לכך!"**

ח.8 ובאותה שיטה נוקטים עוד גדולי הפוסקים וכגון מה שהביא הבאה"ט (פד, כד) וז"ל: **"בתשובת מהר"ם מלובלין** התיר בדוחק בשנה שהתלע בה כל הכישות ובשלו

81. או הקונכיה הצמודה אליו, או היתוש הדבוק בו וכד'.

82. ובכחאי גוונא די באחוז נגיעות נמוך ביותר (1.7%, היינו אפילו מיעוט שאינו מצוי) כדי לאסור מטעם זה את בישול או סחיטת הפרי, לשיטת הרמ"א. אמנם, נלע"ד דאינו להלכה כיון דשאני בישול (מה שכתב הש"ך) לסחיטה (כנודון דידן) דהתם הטעם בבישול עובר מהתולעת (כבריה) אל הקטנית ומנבל אותה, מה שאין כן הכא בסחיטה יתכן שמחשיבים את התולעת ברגע התפקעות גרגיר הענב, כבטילה בתוך כל שאר גרגירי הענבים. כלומר בטלה מיד בששים (היכא דנמחה ואינה עוד בריה). (ראה הערה 131). ועוד, דנראה שאין בנדון דידן דוחקא דסכינא ואיסור הדבוק, להצדיק הגדרת חנ"נ. ולדעה שיש בכחאי גוונא איסור חנ"נ, אזי שייך גם דין חוזר וניעור, שבמצבים מסוימים יכול להשפיע לאסור את התערובת בשעת ריסוקה.

ולהקת פוסקים ראשונים ואחרונים סבירא ליה שבמצא מין את מינו, חוזר וניעור. והם הרמב"ן והרשב"א והרא"ש (חולין פז, סימן לז) והר"ן והטור (סימן צט) והב"י (סימן קט). וכ"נ דעת מרן בשו"ע. וכן דעת הרמ"א וכן דעת הרש"ל (במין במינו, יבש ביבש) והט"ז. (ולש"ך במין במינו יבש ביבש, בהפסד מרובה אין דין חוזר וניעור). אך לראב"ד דעה שונה, דקמא קמא בטיל (למעט בין נסך).

83. היינו בתותים חותך העלים ומקצת הראש ומבצע ניקוי כדלהלן: חמש דקות במים עם חומר ניקוי סטרילי או אמה, ואחר כך שטיפה אחד אחד תחת זרם מים, תוך שפשוף באצבעות להוציא הטריפסים החבויים בתוך חורי התות. וזה לשיטת הרה"ג ש.ז. רווח שליט"א. אך לשיטת הרה"ג משה ויא שליט"א אין דבר זה מועיל כל כך וחייב לקלף הפרי כולו.

84. כיון דכעת לא אמרינן (אפילו אם נאמר שזו שיטת הרמ"א והש"ך גם בנדון דידן) דנעשה חנ"נ, כיון שאחר ניקויו יצא מגדר מיעוט המצוי לגדר נקי, שהרי אי אפשר למצוא בו רעוּתא יותר. ואילו היו מבשלין התותים בלא ניקוי, (או אפילו אחרי ניקוי שאינו יעיל לשיטת הפוסקים והמומחים על פי ההוראות), לא היה מועיל בזה אפילו ספק ספיקא להתיר, רק לשיטת מרן השו"ע (ביש רוב בהיתר כנגד התולעים).

85. ומה שכתבו הש"ך והפמ"ג כן דעת הרמ"א, עיין מה שכתב בסימן פד סעיף ט שלא אסר (בעבר ובישל) את כל התבשיל מצד חנ"נ, מטעם שכתב: **"כי אין לך פרי שאין בו שישים נגד טעם התולע שבתוכו"**. (ואמנם יתכן שבתותים יש שישים מה שאין כן בגרגירי הענבים).

בה המון עָם אחר כך השיכר בלא סינון, דיותר טוב למכור לגוי, ובאם שאי אפשר למכור הכל לגוי, כשיבוא לסנן השיכר דרך הסל שיניח גם כן בגד על הסל, ומה שכבר בישל בלא סינון אם יוכל לסנן בשעת שתיה אז טוב. ובדיעבד כאשר הוא מעוות שלא יוכל לתקן והפסד מרובה ושעת הדחק, מותר. ע"ש".

הנה להדיא דעתו שאפילו בדיעבד שבישל, לכתחילה ימכור לגוי. ויש לשאול מדוע שלא יסנן והרי כשעתה יהיה נקי לגמרי ורק טעם התולעים בו, ישתה?

אלא שאפשרות זו נותרת אחרונה, ומותרת רק ב-ג' תנאים: באי אפשר בענין אחר ובהפסד מרובה ובשעת הדחק. הא למדנו שאם בדיעבד כך, אזי לכתחילה ודאי אין לעשות כן⁸⁶.

ומיד בהמשך דבריו מביא הבאה"ט שכן דעת **הצמח צדק**⁸⁷ ובהמשך הביא חילוק זה גם משם **הגהת לחם הפנים**. ע"ש.

ומכאן למדנו מפורש דהיכא שגוף האיסור נתרסק ונמצא במשקה, אפילו בדיעבד יש למכרו לגוי, ורק באי אפשר ובשעת הדחק ובהפסד מרובה יסננו לישראל, להיותו נקי לגמרי. ולכתחילה ודאי דאסור לעשות כן. מה שאין כן כאשר נסחט הפרי באופן שגוף האיסור לא נמחה, רק נסחט עמו, דמקרי זיעה בעלמא, וגוף האיסור נברר ונזרק לחוץ, בדיעבד שרי לישראל אפילו בלא הפסד מרובה (וכוונתו לתנאים שכתב **אורחות החיים** לעניין הדבש).

לסיכום עד כאן: עד עתה חזינו לעשרות פוסקים ראשונים ואחרונים שכולם הצריכו את ו' התנאים שסיכמנו בסעיף 1.2 והם: ספק (ולא ודאי) מתולע, ומברר ומנקה קודם הטחינה / הסחיטה, ואינו מכון לבטל, ויבדוק אחר כך, ויש רוב נגד האיסור. ונפקא מינה דהם כולם אוסרים לסחוט ליין ולמיץ תותים (ושאר פירות) בכהאי גוונא הנעשה בימינו!

9. ח. הגרי"ח זצ"ל ברב פעלים (יו"ד ח"ד סימן ח) נשאל מפי חכם שהוא מאריה דאתרא בעיר יזד בפרס "על ענין מיני מתיקה הנעשים מצוקר... שעושים אומני הגויים... שנותנים הצוקר בקדירה עם המים ומבשלים אותם... ומי המעינות שבעירנו, הכל כאשר לכל, הם מתולעים והגויים אין דרכם לסנן המים" וכתב השואל

86. ויש לזכור **שהמהר"ם ושפתי דעת ובאה"ט** מדברים בסחיטה של פעם, שגוף האיסור עצמו לא נמחה, אלא מסונן ונזרק. מה שאין כן בימינו דהכל נמחה בסחיטה שנעשית בטכנולוגיה מתקדמת בכוחות עצומים.

87. וז"ל: "וכתב **בצמח צדק** סימן נא היינו דווקא היכא דאיכא חשש איסור ממשות התולעים דגופן נתרסק ונתבשלו בשיכר. אבל ביין שרף דליכא חשש איסור, דאינו אלא מן הטעם וזיעה היוצא מפירות ומהתולעים, ודאי דשרי אפילו בלא הפסד מרובה". עכ"ל. ובנדון דידן, אכן מתרסק גוף התולעים (ושאר בעלי חיים) ונמחה ביין.

שהיהודים שם אוכלים את הממתקים⁸⁸, והאם מותר? ואחר שדן הר"פ בענין דומה, והוא פת שנילושה במים מתולעים וסבירא ליה לאסור בזה ככמה וכמה גאוני האחרונים, מסקנתו דהכא יש לאסור גם כן, ולא רק שאין לעשות כן לכתחילה, דזה פשוט, אלא אסר אף בדיעבד מהטעמים הבאים:

א. במי מעיין נובעים אין ספק שמא לא פרשו אלא ודאי פרשו, (מה שאין כן במים תלושים הנקיים בבור מהגשם), וכל התולעים הגדלים בהם אסורים לכולי עלמא משום שרץ המים.

ב. ואפילו אם היו משתמשים במי בורות מכונסין שאינם נובעים, עדיין בשאר המרכיבים ליכא למימר ספק שמא לא פרשו, וכמו שכתב **הגאון שפתי דעת** דודאי פרשו על הקמח והסכים עמו **הגאון חיד"א ז"ל**, וה"נ נאמר דודאי פירשו על הסוכר.

ג. ויותר ספק אחד שמא נתרסקו התולעים בהגסה ובבישול הסוכר עם המים. וכעת הדין כבפת: שאם עדיין יש תולעים בעין ואפשר להפריש את כל התולעים שבעין מן התערובת (כלומר בהיותה עדיין בצק נוזלי, ובנדון דידן שעדיין תערובת הממתקים נזחית) - אזי יהיה מותר. ואם אי אפשר, אסור. דספק אחד אינו מועיל אפילו בדיעבד⁸⁹.

ומאידך ויש בנדון הממתקים עוד ענין והוא שלעתים כשיש פסולת בתערובת הסוכר המבושלת במים, מסננין אותה הגויים "כדי להעביר ממנו הפסולת והעכירות... בשביל תיקון המלאכה". ואפילו ספק יעברו התולעים במסננת, עבדין ספק ספיקא (מתהפך): שמא לא עברו תולעים בסיון ואם תרצה לומר שעברו שמא נימוחו בהגסה ובבישול.

עוד מבואר שפנה הרב השואל בבקשה אל הגויים עושי המיני מתיקה, שיסננו את המים לכתחילה לפני בישולם בסוכר. וכיון שלא הסכימו למלא בקשתו, אזי, בכהאי גוונא שמסננים אחר הבישול ויש גופי איסורים שאפשר לסלק, שלא נמחו לגמרי, אזי בדיעבד יהיה אפשר להתיר.

נמצאנו למדים גם מתשובת הרב פעלים לשאלה זו, דודאי **שלכתחילה** אין לסחוט פרות מתולעים, או נקיים עם בעלי חיים שביניהם, למשקה, אפילו יסננו אחר כך הכל.

88. וכמה דומיא ענין זה לנדון דידן, דהרי כך בדיוק עושים היין בימינו, דהתם הגויים היו מבשלים הסוכר ושאר חומרי המתיקה עם המים המתולעים, והיו התולעים נמחים עד שבסופו של תהליך נעשו מיני מתיקה שאין בהם זכר לתולעים... בדיוק כביין הצלול כל כך... ומטעה כל כך...

89. כמו שכתבו **הרדב"ז** (בתשובה, סימן תשכג) ו**רוב ככל הפוסקים** שכשהוחזקו שראינו בעין שיש בהם תולעים, נסתלק הספק שמא היו שם שמא לא היו, שהרי היו שם. ויש לבאר, למען הסר ספק: מה לנו ראינו בעין ממש, או ידענא דיש בו, אפילו לא ראינו, שהרי מוחזק כנגוע. ואם כן פשוט שאם נחפש כראוי, נמצא. ועיין עוד הערה 56.

ורק בספק היו תולעים ובושלו (בהגסה) או נסחטו וכד' ואחר כך סוננו באופן שחלקי התולעים סולקו מהתבשיל, אפשר להתיר **בדיעבד** משום ספק ספיקא, וגם זה רק באי אפשר בענין אחר, היינו באופן שמטעם כל שהוא אי אפשר לנקות לכתחילה (כבענין הגויים שלא הסכימו) וגם לקונים אין מקום אחר לרכוש תוצרת שנעשתה לכתחילה כהלכה.

ועיין עוד בספר **בדיקת המזון כהלכה** (פ"ז דיני ביטול הערה 12) שכתב: "אבל מאכל שאפשר לבודקו אפילו עומד לטחינה יש לבודקו. וכן הביא **בספר ארץ חיים** (י"ד סימן פד סעיף ח **בשם ספר פרי הארץ**) וכן נוהגים כל ועדי הכשרות למהדרין, לגבי חומוס המשמש להכנת פלאפל, שבודקים אותו טרם טחינתו". והבאנו ראיות למכביר דכן יש לעשות הלכה למעשה לרוב ככל הפוסקים.

ח.10 ועתה שהגענו לזה מכל הסוגיות שהועלו ומה שפסקו בהם פוסקים ראשונים ואחרונים דמוסכם לכולי עלמא, ניתן בהם סימנים לזיכרון, שבכל כהאי גוונא שאי אפשר לסלק את כל האיסורים מהפירות בדרכים הרגילות ואפילו לסלק את גוף האיסורים על ידי חימום אי אפשר, כלומר ידוע מראש שגוף האיסורים יתרוקן וימחה במאכל, אזי בישול, סחיטה או טחינה של הפירות הנגועים, יהיו אסורים, אלא בהתקיים כל ז' התנאים הבאים גם יחד והם מסוכמים במילים:

ניסיון לאם ואב אם טף ישר ונקי. ופירושו:

ניקוי יסודי סילוק והרחקת נגיעות (קודם לכל, עד היכן שידו מגעת, ועל פי הוראות הפוסקים והמומחים).

לא מוחזק (בנגיעות, רק ספק נגוע כגון 'מיעוט המצוי'⁹⁰).

ואין ברירה (אלא לרסק הפרי עם האיסורים, דאפילו בחימום לא ניתן להוציאם).

אינו מכוון (לבטל).

טעם (האיסור) **פגום**.

90. ומכל מקום ספק ברור אם האיסורים יכנסו לתהליך. כלומר ודאי שרוב האיסורים לא יכנסו לסחיטה. כדוגמא שהבאנו בייצור יין, מיץ תותים וטחינת מאכל כגון גרגירי חומוס מתולעים, שאין תולעים בעין ועשה כל מה שיכול לברר המתולעים בחומוס/בענבים/בתותים, וכן ניקה כל בעלי חיים שביניהם ועל גבם. ולמעשה: אחר כל הניקוי, צריך לבדוק את רמת הנגיעות, ואם נתברר שעדיין "מוחזק כנגוע" - אינו חשיב ספק, ואסור. אך אם ניקה באופן שעשה ככל יכולתו והצליח להביא את המאכל לדרגת ניקיון שכעת הוא מוגדר ברמה של "מיעוט המצוי", ואי אפשר לעשות יותר מכך. כל שכן "מיעוט שאינו מצוי", הרי זה חשיב כבר כספק נגוע, ושרי לבשלו או לסוחטו או לטוחנו בתנאים שצוינו לעיל. ועיין בסעיף יג לענין עד כמה צריך לנקות.

יש רוב (בהיתר כנגד האיסור, לאחר הסחיטה או הבישול או הטחינה. ולמאן דאמר צריך ששים גם בכהאי גוונא, סימנך י"ש).

ונקי (ניקה המאכל היטב) בסוף (התהליך בגמר הכנתו).

ח. 11 בסיכום עד כאן נמצאנו למדים שיש ד' סוגי מצבים:

- א. מאכל הניתן לניקוי בלא להשאיר טעם האיסור במשקה, כלל.
- ב. מאכל שסילוק האיסורים אינו אפשרי אלא רק באופן שיפלט טעם האיסור, למשקה.
- ג. אי אפשר באופנים א', ב' הנ"ל, אך בתנאים מסוימים שרי אחרי ניקוי, לטחון המאכל הנגוע.
- ד. אי אפשר באופנים א', ב' הנ"ל, וגם אין היתר לטחון כלל אלא יזרוק הכל לאבדון. וברור שלכתחילה יש לסלק האיסורים בלא שיפלט טעם, כבאפשרות א'.

ובנדון דידן דנים אנו באפשרויות ב' ו-ג'. ועד עתה ראינו שיש הבדל מהותי ומשמעותי בין מצב ב', שהאיסורים שבתוך או על גבי הפירות ניתנים לסילוק רק באופן שתעשה פעולה (כגון חימום) הפולטת טעם מהאיסור למאכל, לבין מצב ג', שבו, אף על פי שניקו ככל יכולתם אך הפירות עדיין נגועים, מותר בתנאים מסוימים לטחנם כך.

שבמצב ב' להלן יכונה מסוג "נפלו בו נמלים" - ההיתר לסחוט או לבשל או לטחון הינו רק בדיעבד (שכבר נתערב הפרי עם האיסור, בשוגג) ובאופן שמסלק את גוף האיסורים מהמשקה.

ואילו במצב ג' להלן יכונה מסוג "חטים מתולעות בריחיים" - שרי אף לכתחילה לסחוט או לבשל או לטחון את הפרי אף שנגוע, ובלבד שניקה ככל יכולתו ואין הפרי "מוחזק בנגיעות", ואף על פי שגוף האיסורים שנותרו, נמחה כולו במשקה.

אך בשני המקרים, צריך שיתקיימו התנאים המשותפים שצויינו: שלכתחילה מנקה כמה שאפשר, וטעם האיסורים פגום, ואינו מתכוין לבטל, ואי אפשר בענין אחר, ואין איסור בעין, ויש רוב כנגד טעם האיסור. והמשקה נקי בסוף מכל האיסורים.

וסימנך:

סוג "נפלו בו נמלים": בָּדֵן אִם וְאֵב, גֵּן טֶף יִשְׂרָאֵל וְנָקִי.

סוג "חטים מתולעות בריחיים": נִיסּוּן לֹא אֵב, אִם טֶף יִשְׂרָאֵל וְנָקִי.

ט. דעת גדולי ישראל בדורות האחרונים לאסור את ייצור היין כנעשה בימינו. וראיות נוספות לאסור משם אחרונים רבים (פרי הארץ, נו"ב, תוס' יו"ט, כנה"ג, פמ"ג, בא"ח ועוד) בסחיטה למיץ / סירופ / הכנת שיכר וכן מטחינת חומס לפלאפל.

מתוך הספר "דן ידין עמו".

דעת גדולי ההוראה בדורות האחרונים: לכתחילה יש לנקות הענבים ולסלק האיסורים לפני הסחיטה.

ט. 1. מרן רשכבה"ג ראש"ל הגרע"י זצ"ל פסק בספרו **"הליכות עולם"** (פרש' נשא הל' ט) שמותר לכתחילה לייצר יין מענבים שהתלעו (והתולעים בתוך גרגירי הענבים) וכן מיץ מתותים שהתלעו, אך ורק בתנאי שמסלק את גוף התולעים. וטעם ההיתר ממה שכתב **מרן בב"י** (סימן פד) בשם **הארחות חיים** "דבש שנפלו בו נמלים" וכו'. וקיימא לן בעניין הדבש שמדובר בדבש שהוכן ואחר כך נפלו בו נמלים (ואז בדיעבד נתעוררה השאלה אם ואיך להתיר), ואין ללמוד מזה להתיר לערב בכוונה בידיים איסורים במאכל לכתחילה, אף על פי שמתכוין אחר כך לנקותו. וכן משמע מדיוק בלשונו של מרן זצ"ל (שם שמדבר בלשון עבר) וז"ל: "צימוקים וענבים שהתלעו... וכן מותר לרסק תותים שיש בהם תולעים...". ועוד דמיירי בענבים "שיש בהם" דוקא, ולא ביניהם ועל גביהם. ולמעשה יש לומר שדיוק זה יוצא גם מלשונם של כל האחרונים והראשונים, ושזור לאורך כל הסוגיות. וכן עולה להדיא מתשובתו וז"ל: "בדין דבש שנפלו בו נמלים... מחמם הדבש להתירו ולהפריד ממנו הנמלים ולהשליך אותם. ורק ממילא נפלט הטעם..." עכ"ל. ובהמשך ז"ל: "ומכל מקום יש לומר שכיון שלבסוף הוא מסנן המשקה להפריד גוף התולעים, שפיר דמי שסופו הוכיח על תחילתו" עכ"ל. ואם כן ברור שמרן הגרע"י זצ"ל אוסר לסחוט הענבים ללא ניקויים תחילה. או לחילופין התיר (בדעת הרמב"ם) לסחוט באופן שאחר כך מסלק את גופי האיסורים שנותרו, שהרי כתב לבאר את כוונת הרמב"ם וז"ל (שם): "ונראה שכוונתו להתיר על ידי סינון היין".

ובימינו עושים סחיטה שאינה מותירה גופי איסורים אלא ממחה אותם ביין.

ט. 2. הגרי"ש אלישיב זצ"ל בתשובה (הובאו דבריו בספרו של הרה"ג משה ויא שליט"א **"בדיקת המזון כהלכה"** מעמוד 175) בעניין הכנת כמויות מזון גדולות בהיקף מסחרי, מירקות מתולעים, פסק לחייב לסנן, להפריד ולסלק לאחר הבישול גם את גוף התולעים שהיו בתוך הירקות וז"ל: "שיהי' בידו לסנן ולהוציא התולעים **וכחכמת אדם** (כלל לח) ובעניין זה כתב וז"ל: "דבש שנפלו בו נמלים יחממנו - כיון שמסננו להוציא האיסור, ולא יאכל האיסור". ועוד פסק לאסור את הדבר מדאורייתא, כשפסק על פי **תבו"ש** לחייב להפריד ולסלק את האיסורים שרואים בעין וטעמו "כיון דאפשר להכיר האיסור הו"ל דאורייתא" עכ"ל. (ובנ"ד, אילו היו מסתכלים ודאי ד"אפשר להכיר").

כמו כן מובא בספר **"הכשרות"** לרה"ג יעקב יצחק פוקס שליט"א (פרק יג, סעיף כב (נד)) בענין ייצור יין וז"ל: וכן שמע הרה"ג משה ויא שליט"א למעשה מהגרי"ש אלישיב זצ"ל לעניין לעשות יין על ידי סחיטת הענבים למרות שלא נבדקו (שמותר)... בתנאי שישטפום תחילה ואחר כך יסננום דרך בד עב או נייר פילטר ע"כ. ומבואר שגם דעתו לחייב לשטוף לכתחילה את האשכולות להסיר השקצים ורמשים שעל גביהם וביניהם.

(ועוד יש לציין שבתשובתו הנ"ל הדגיש הגריש"א שליט"א את טעמו להתיר בשטיפה בלבד ולא להחמיר בבדיקה יסודית יותר, כיון שבזמנו (כשפנו אליו בשאלה לפני כ-20 שנה) לא היתה דרך לנקות את ירקות העלים הנגועים בצורה יסודית, באופן ידני אלא בטרחה כל כך מרובה, עד כדי כך שהפונים אליו כתבו שאם לא ימצא פתרון סביר שיאפשר פשרה בניקוי הירק, אזי עלול כל הציבור שלא לעמוד בכך ויבואו לאכול ללא היתר וללא כשרות כלל.

מה שאין כן בימינו שיש בחסדי ה' ית', פתרונות טכנולוגיים נפלאים המאפשרים שטיפה אוטומטית בתוך התהליך, ללא טרחה כלל וביעילות גבוהה מאוד, כך שכל האילוצים הנ"ל (בשאלת הפונים) אינם שייכים, שהרי ניתן כחלק מתהליך יצור היין ומיץ התותים, לשטוף ולהסיר את השקצים ורמשים שבין ועל גבי האשכולות ובקליפת התותים, באופן אוטומטי, וזה פשוט לעוסקים בנושאים כאלה).

3.ט הגאון רבי משה לוי זצ"ל בתשובה מקיפה ומנומקת היטב ("תפילה למשה" ח"ג, סימן ז) פסק גם כן לאסור את ייצור היין כפי הנעשה בימינו. וז"ל: "ענבים שהתלעו מותר לדרכן... ובפרט שנוהגים לסנן היין מגופי הענבים והזגים והחרצנים ואם כן אין לחוש לתערובת תולעים. שהתולעים נבררים ונשארים בחוץ... לכן יש להתיר לדרוך ענבים מתולעות לאחר ששטפו אותם היטב במים וניקו אותם מהתולעים שביניהם ועל גביהם" עכ"ל. ובסיכום מסיים וז"ל: "ומכל מקום יש לשטוף... תחילה... שכל מה שאפשר לתקן שלא יהיו תולעים צריך לתקן" עכ"ל.

4.ט שאלה זאת (בשינויים קלים) נשלחה לפני כמה שנים אל **ראש בית ההוראה יביע אומר, הגאון הרב אהרן בוטבול שליט"א**, והשיב בכתב תשובה מפורטת שעיקרה: לכתחילה ודאי שאין לסחוט בלא ניקוי. ובדיעבד, אף שמותר לשתות, אינו ראוי להיקרא כשרות מהודרת / בד"צ, רק "כשר" רבנות. כיון שבכשרויות אלה אמורים ליישם אפילו חומרות, כל שכן את עיקר הדין.

5.ט בילקו"י (סימן פד הלכה מו), כתב הראש"ל הגר"י יוסף שליט"א: "מותר לעשות מיץ מפירות שמוחזק להיות בהם⁹¹ תולעים אפילו אם אי אפשר לבודקם

91. מדבר בנגיעות פנימיות. "בהם", ולא ביניהם ועל גבם. ושלא כבנדון דידן. וכפי שמסביר בהערה מ"ו. ועיין בהערות 93 ו-94 להלן.

ולבררם מבלי שישאר בהם תולעים⁹². ובלבד שיסנן את המשקה באופן שלא יהיה בו תולעים". כוונתו, "ובלבד" באופן שגוף התולע לאחר הסחיטה, מסונן ונזרק. וכמו שהביא בהערה שם כמקור, את מה שכתבו **תוס' יו"ט וכנה"ג** (הובא בפמ"ג סימן צט **משב"ז** סק"ח⁹³) שכל מה שהתירו לכתחילה הוא **שטעם** התולע יסחט אך גופו יזרק לחוץ, וכן כתב מפורש וז"ל (בהערה מ"ו): "ועוד כתב טעם להתיר על פי מה שכתב בתוס' יו"ט ובכנסת הגדולה (הובא בפמ"ג) והכי נמי כיון דסוחט המשקה שבפירות ואם⁹⁴ יש תולעים נסחט גם טעם התולע עמו, שפיר שרי לבטל⁹⁵. ועל כל פנים בכהאי גוונא שאין כוונתו לבטל. ושוב הוגד לו מעושי המשקה דברור הוא שהתולעים נשארים חיים בין קליפי הפרי שזורקים לחוץ, ולא יכנס להפירות כלום מהתולעים"⁹⁶.

ולכן ברור שכוונתו באופן שכתבנו לעיל, כפי מה שהתירו **התוס' יו"ט, כנה"ג, פמ"ג, בא"ח, פר"ח שו"ת בית דוד**⁹⁷, היינו לסחוט הפירות המתולעים באופן שהמיץ הסחוט כולל את זיעת האיסור, ואילו גוף האיסור (התולע) עם קליפי או שיירי הפרי הסחוט, יסוננו ויזרקו חוץ למשקה. אלא שהניסוח עלול להטעות כאילו פסק להתיר לרסק

⁹². הניסוח מטעה כיון שלכאורה מתיר לטחון את הפירות בהיותם מוחזקים בנגיעות. בודאי טעות היא כפי שהבאנו לעיל. וגם הילקו"י אין כוונתו להתיר אלא לאחר ניקוי, אמנם לא מוחלט. אלא שהניסוח לא נכון כיון שלא ברור מדבריו שצריך להוציא הפירות מ"חזקת נגוע". (וטעות נוספת בניסוח שכתב: "אם אי אפשר", אך צריך להיות כתוב: "כל שאי אפשר". וזו כוונתו. אחרת המשמעות: "כל שכן אם אפשר לבדוק", וזה ודאי לא יתכן. או שתושט המילה "אפילו". ומכל מקום עדיין **חסר העיקר**, שאין היתר לסחוט כל עוד מוחזק כנגוע, אפילו ניקה ככל יכולתו. וכן שגוף האיסורים מסולק. ויש בסעיף זה גם כמה טעויות דפוס כגון: "כמו" במקום "עימו". וכן סק"ח במקום סק"ח).

⁹³. בילקו"י נפלה טעות דפוס. וצ"ל: סק"ח. וז"ל **המשב"ז** (סק"ח): "יחממנו. עיין ט"ו, והיינו **כיון דאי אפשר בענין אחר, שרי**. ועוד כתב שם שיש לעיין במה שכתב **הכנה"ג** שאסור לחמם חומץ ובו תולעים, כדי שימותו ואז ניתן לסננם, כי זה מבטל איסור (לכנה"ג). מה שאין כן בדבש עבה מותר לחמם ולסנן. אך הפמ"ג כתב על זה "ויש לעיין בזה". ויש לומר שזו כוונתו שבדבש שהוא עבה אי אפשר בענין אחר, מה שאין כן בחומץ. ואם כן, שיטת **הט"ז** מה שהדגיש להתיר רק באי אפשר בענין אחר, הסכימו להדיא **הפמ"ג והכנה"ג** ובאין חולק, נפסקה **לכולי עלמא**.

⁹⁴. כאן בהערה כתב **הילקו"י** "ואם יש תולעים" ואילו בהלכה עצמה כתב "פירות שמוחזק להיות בהם תולעים", והרי זה לכאורה סותר. אלא יש לומר שכוונתו שניקה את הפירות כל שיכול וכבר אינם מוחזקים בנגיעות, רק מיעוט המצוי (או אינו מצוי) דאז חשיב כספק מתולע. והרי גם בכהאי גוונא שרי (בתנאים נוספים שציינו!!!) לסחוט למשקה.

⁹⁵. כמו שכתבנו בתנאים שסיכמנו למסקנה בסימנים. ואין לטעות שצריך לזרוק כל הפירות, בכהאי גוונא שניתן לנקותם (כגון בתותים). כיון שמה שהסכימו רוב ככל הפוסקים שבמוחזק כנגוע יושלך לאבדון, זהו דוקא בכהאי גוונא שאי אפשר לנקותו, כבנדון החטים. (עיין **ש"ך** סימן פד סק"ט. הובא דבריו בסעיף ובהערה 51) מה שאין כן בנדון התותים (וכיוצא בזה), שניתן לנקותם. וגם אם לא, יש תקנה באופן שמוציא את גוף האיסור כמו שכתב כאן בילקו"י, והרי זה בתנאים שכתבנו, וסימנך **בדן אם ואב, גן טף ישר ונקי**. היינו שלא היתה אפשרות בענין אחר. אמנם בימינו לא שייך לסחוט ולהוציא גופי האיסור כיון שהכל נמחה במשקה, על כן נלע"ד יהיה שרי רק בהתקיים התנאים שכתבנו באפשרות הבאה **ניסיון לאם ואב, אם טף ישר ונקי בסוף** כמפורט בסעיף 11.1.

⁹⁶. כוונתו "ולא יכנס למשקה כלום מגוף התולעים". והנה חוזר שוב על סיבת ההיתר, שרק טעם האיסור אולי יכנס למשקה ולא גוף האיסור, שמסולק ונזרק.

⁹⁷. וכמו שפסק **הרמב"ם** מפורש שיש לנקות תחילה את אשכולות הענבים מבעלי החיים שביניהם ועל גבם, לפני סחיטתם (הובא בסעיף ג). וכן הוא בסחיטת התותים.

את הפירות המתולעים בהיותם מוחזקים בנגיעות, ולמחותם למשקה, ואחר כך לסנן ולהוציא, אם ישארו, את שאריות גופי האיסורים (תולעים ושאר שקצים ורמשים), עם פסולת הפרי, דזה אסור לכתחילה. (וכבר כ' שבנדון דידן ממילא בסחיטת התותים והענבים כל גוף האיסור עצמו נמחה במשקה).

ובהערה הביא הילקו"י, שהדברים על פי המבואר בשו"ת נו"ב ובשו"ת עצי חיים, הובאו בדרכי הלכה דכל היכא דאיכא לברורי מבררין, מכל מקום אם גם אחר הברור לא יהיה מבורר, אין צריך לברר. ופשוט דאין כוונתו להתיר לכתחילה סחיטת פרי ה"מוחזק כנגוע" נגד הרמב"ם מפורש, וכל עשרות הפוסקים שהבאנו. וכפי שהלכה למעשה נוהגים בימינו כל הפוסקים לאסור לבשל ולאכול תירס קלחים, ברוקולי וכרובית ועוד כמה מאכלים שבאופן מעשי אינם ניתנים לניקוי⁹⁸.

ועיין בסעיף כב להלן שהבאנו ב' דוגמאות: אצות ים, וסחיטת תותים, הלכה למעשה לפי כל הראשונים ואחרונים שסיכמנו את דבריהם בסימנים שנתנו.

ט.ו.6 ועוד מה שכתב הילקו"י (שם בהערה מ"ו) משם שו"ת יד יצחק (ח"ג, סימן קנח אות א'. הובא בדרכי הלכה) ש"כתב בענין הסירוף מפירות מתולעים שיש להתיר בזה, כי בודאי יש ששים בסירוף ובסוכר כנגד התולעים", יש לומר ודאי שכוונתו בדיעבד ולא לכתחילה. ולבסוף הביא (שם בהערה) דברי התוס' יו"ט, כנה"ג ופמ"ג להתיר מטעם "דאם משנה האיסור מכמות שהיה לערבם, מותר לבטלם, וה"נ כיון דסוחט המשקה שבפירות, ואם יש תולעים נסחט גם טעם התולע עמו, שפיר שרי לבטל. ועל כל פנים בכהאי גוונא שאין כוונתו לבטל, ושוב הוגד לו מעושי המשקה...". וכו'.

הנה מובן מהמשך ההערה שגם בהלכה זאת נקט ככל הפוסקים ראשונים ואחרונים לאסור לכתחילה, ולהתיר רק בדיעבד מטעם ביטול בשישים. ועוד, רק "טעם" התולע נכנס ולא גופו. וכן מיירי בספק "אם" יש תולעים. וכן עדות שגוף התולעים נזרק לאחר סחיטה לחוץ, מה שאין כן ביצרני היין, מיץ ענבים, מיץ תותים (וכיוצא בזה) בימינו, שכל האיסורים נמחים במשקה, לכתחילה.

והבאנו את הדברים כיון שהיו שהבינו מדברי הילקו"י בסעיפים הנ"ל דשרי לכתחילה, וחלקו על דברינו בראיה מדבריו, בלא שהבינו את כוונתו אל נכון. (ואכן קל לטעות בדבריו, כיון שהניסוח שם אינו מושלם).

98. בתירס מגידול רגיל הותרו שיניו בלבד (לא כתירס קלחים). וברוקולי וכרובית - בגבעול ללא פרחיו, בלבד. וכמו שכתב הש"ך משם כמה ראשונים ואחרונים לגבי חטים המתולעים הרבה שאין להם תקנה, אלא ישליכם לנהר. וכן כתבו כל הפוסקים כמובא בסעיף ז. ואם כן יש לומר דכוונת הנו"ב באופן שאינו מוחזק כנגוע ואף אינו מיעוט המצוי שכן חייבו כל הפוסקים מדאורייתא לבדוק לכתחילה במוחזק כנגוע (ש"ך, פד סקל"ה) ואפילו בדיעבד אסרו המאכל אלא אם כן ינקה כולו מכל האיסורים (רדב"ז, כתב סופר, מרן היב"א). ובמיעוט המצוי חיוב הבדיקה לכתחילה מדרבנן (רשב"א, ב"י, שו"ע, רמ"א, כנה"ג, מרן, החיד"א, שלחן גבוה, אול"צ) ואף בדיעבד חייבו לבדוק את התבשיל כולו ורק אם אי אפשר, התירו. והוא שנעשה באקראי (יש"ש, צמח צדק, הגרשז"א, יב"א). ועיין עוד בטבלה בסעיף יב.1.

ט.ז. 7. אחד הפוסקים המצוטט ביותר להיתר כביכול, (שו"ת פרי הארץ) גם הוא ככל הפוסקים אוסר אלא שגם דבריו הובנו שלא כראוי.

בילקו"י (סימן פד הערה מד), כתב כי **שו"ת פרי הארץ** (ח"ב סימן יג) העלה גם כן להתיר לרסק תותים מתולעים ולשתות המשקה היוצא מהם על ידי סינון בבגד וכתב שאין בזה נדנוד איסור מבטל איסור לכתחילה, דדמי למ"ש מרן הב"י (פ"ד) מהארחות חיים, דבש שנפלו בו נמלים וכו' כיון שאין כוונתו אלא לתקן הדבש.

וכבר כתבנו לעיל והוכחנו בראיות גמורות ששם כוונת האורחות חיים, מפורש, וכל הפוסקים אחריו, דגוף הנמלים מסונן ונזרק. ואם כן, יש להעמיד דברי פרי הארץ דכוונתו כוותיה בודאי⁹⁹. ועוד, דבריו קאי על תולעים שבתוך התותים (נגיעות פנימית) ולא על גבי ובינות לתותים, דטפי חמירא. כידוע ומפורסם כיום שהטריפסים מתחבאים בתוך הכיסים שעל פני התותים.

ואמנם אחר כך מצאנו אישור לדברינו בשו"ת **המהרש"ם**¹⁰⁰ (ח"א סימן קעד) שהביא מדברי פרי הארץ, בהם מבואר להדיא ששו"ת פרי הארץ מדבר באופן שמוציא ומסלק את גוף האיסור (תולעים ויתושין שבתוך הפרי) מחוץ למשקה, לאחר סחיטתו. ורק טעם וזיעה בעלמא נכנסים למשקה והרי בטלים בשישים. והאמת תאמר שגם מפשט לשונו יש ראייה, משאמר: "על ידי סינון בבגד". והרי מה בא לסנון? הרי את גוף האיסור בודאי¹⁰¹. ופשוט.

ט.ז. 8. וגם מה שהביא ופסק בילקו"י (פד, מד) **כהבא"ח** (פר' נשא אות ט"ו) "מותר להוציא שיכר מקמח שהתלע וכן מתמרים וצימוקים שהתלעו" כבר כתב מיד את הטעם "כי זעה בעלמא הוא". ע"כ. והוא על פי **הפר"ח** שחלק על **הט"ז**, מטעם שבא הט"ז לגזור גזירות מדעתו (לאסור עשיית השיכר אטו שיאכל מהפרי המתולע). והסכים בזה גם **מרן הגרעי"ז** להיתר¹⁰². וכן דעת **שו"ת בית דוד**.

⁹⁹. ועל הצד שרצה לחדש להתיר מה שאסרו הרמב"ם וכל הראשונים ואחרונים שהבאנו (דבר שאינו סביר בעליל) ודאי שצריך להביא ראיות, מה שלא הובא בשום מקום משמו.

¹⁰⁰. שו"ת פרי הארץ עצמו, לא נמצא בידינו.

¹⁰¹. וגם כבר הערנו שבזמנם היה שייך לסנון אחר סחיטת התותים את גופי האיסורים כיון שסחטו בידיים או בסחיטה עדינה אחרת. מה שאין כן בימינו בייצור תעשייתי, שכוחות הסחיטה גדולים מאד ומוחים הכל במשקה.

¹⁰². מרן הראש"ל הגרעי"ז זצ"ל **בהליכ"ע** (נשא, ט). ומה שהתיר שם, לא היה צריך לטעם דנגיעותם הינה ברמת 'מיעוט המצוי' ולא ברמת 'מוחזק כנגוע'. אלא די בסיבה שגוף האיסור כלל אינו נכנס למשקה, רק זוהי זיעה בעלמא הנהפכת למשקה, דחשיב קיל טפי מטעם גוף האיסור שנמחה. שבזיעה הבאה מאדים לא שייך ביטול איסור.

וברור דגם הכא מיירי באופן שכתבנו וכשיטת כל הפוסקים, דרך הטעם או הזיעה בעלמא נותרת במשקה¹⁰³. ואפילו קל יותר ממה שכתב בארחות חיים, דהתם מיירי בטעם והכא בזיעה (זיעת המאכל ואולי גם זיעת האיסור) בעלמא, שהם סתם אידים הנאספים למשקה.

וקושיא במקומה עומדת, מאן דכר שמיה במחיית גוף האיסור בפרי מוחזק כנגוע, בתוך המשקה??

ט. הנה גם בנוגע לפלאפל שנעשה מגרגירי חומוס נגועים שנטחנו בשוגג - פסק הילקו"י (סימן פד סעיף לג) וציין **שכן הסכמת מרן הגרע"י זצ"ל**, שבדיעבד אפשר להתיר משום ספק ספיקא:

ספק ספיקא ראשון - שמא לא התליעו במחובר אלא בתלוש ולא פירשו דאז שרי. ואת"ל שפירשו שמא נתרסקו ונימוחו בטחינתם ובטיגונם ברותח.

ואפילו במקום שדרכו להתליע במחובר, עושה הילקו"י ספק ספיקא שני - שמא הלכה **כהתוס'** (חולין 104:) בשם **ר"ת ורבינו נתנאל ורש"י ורבינו חננאל ורשב"ם וריב"א**¹⁰⁵ שאין הלכה כשמואל, שסובר שכל שהתליע במחובר ולא יצא, בין רחש בפרי בין לא רחש, אסור משום "שרץ השורץ על הארץ"¹⁰⁶. **ואם תרצה לומר** שהלכה **כהרי"ף והרמב"ם והשאלות ובה"ג וסיע'**¹⁰⁷, דקיימא לן כשמואל, אזי **שמא** כל דבריו נאמרו על פירות "רחבים" שיש בהם מקום לרחוש, אך בגרגירים (אפונים כגון חומוס), כיון שהמקום צר, חשיב כלא יכולים לרחוש, נפקא מינה דגם לשיטת המחמירים (רי"ף וסיעתו) דבכהאי

103. החיטים, הצימוקים או התאנים המתולעים מתבשלים עם התולעים שבתוכם באופן שהאידים מקבלים טעם מהפרי ושוב הופכים לנוזל שיכר. ומכל מקום גוף האיסור ובכל כהאי גוונא כלל אינו נכנס אפילו למשקה, שהרי נעשה מאסיפת האידים, ועל כן התירו רוב ככל הפוסקים. ועם כל זה דלהלכה כן פסקו וכן נוהגים, אך עיין בספרנו **"דן ידן עמו"** (ח"א, שער הכשרות, סימן יא) שם הבאנו דדעת **הגאון חקרי לב** לאסור עשיית י"ש אף באופן שרק טעם וזיעת התולעים נכנסים ביי"ש ואף על פי שמתבטלים בששים.

104. צריך להיות **חולין נח**.

105. יש להוסיף דכן פסקו **הרא"ש ומהר"ם**. וכן פסק **מרן השו"ע** (פד, ו).

106. היינו לשיטתם אין די בנתלע במחובר אם לא פירש חוץ לפרי, אלא האיסור קאי רק באופן שגם ריחש בתוך הפרי. וכן פסק **מרן בשו"ע** (פד, ו) וז"ל: "תולעים הגדלים בפירות בעודם במחובר, חשוב כשורץ על הארץ ואסור, אף על פי שלא פירש, והוא שריחש. אבל תולעים הנמצאים בפולין ואפונים תחת הקליפה, והקליפה משחרת עליהם מבחוץ, וכשמסירים הקליפה מוצאים היבחושים תחתיה, מותרים, לפי שהם מונחים במקום צר ולא קרינן בהו השורץ על הארץ כל זמן שלא ריחשו, אבל הנמצאים בשרביטין אסורים **שיש להם מקום** לרחוש" עכ"ל.

וכוונת מרן במלים "כל זמן" הינה כבציר הנדון, שלא ריחשו וכמו שמבאר מרן בהמשך לאסור בשרביטין, ולא כתב "משום שריחשו" אלא "שיש להם מקום לרחוש".

107. יש להוסיף דכן פסקו **הרשב"א והר"ן**. ובאחרונים **הרמ"א והגר"א**.

גוונא¹⁰⁸ התולעים שבהם אסורים מדרבנן ולא מדאורייתא, דלא נאסר משום שרץ השורץ על הארץ¹⁰⁹.

ואם כן למדנו מענין זה דגם לכל הני רבוותיה ודאי דאין לטחון החומוס הנגוע לכתחילה. ואפילו בדיעבד נחלקו על פי הראשונים אם להתיר, ומרן היקל בזה (כשיטת ר"ת, התוס', הרא"ש וסיע' דלא כשיטת שמואל בגמרא, אף על פי ש-ב' עמודי ההוראה הרי"ף והרמב"ם - החמירו)¹¹⁰. ורק בדיעבד פסק להתיר משום ספק ספיקא **כנגד מרן**. מכל מקום לכתחילה ודאי דלכולי עלמא אסור לטחון את גרגירי החומוס הנגועים לקציצות הפלאפל. ובנדון דידן ודאי שיש לאסור כיון דמיירי בבעלי חיים שרחשו על גבי אשכולות הענבים והתותים ואין כאן שום ספק ספיקא, ובכהאי גוונא אסרו כולם. ובנדון דידן חמירא טפי מכל הדיון המתייחס לנגיעות הפנימית בלבד בגרגירי החומוס וכיוצא בזה. וממילא בלי ניקוי וסילוק כל בעלי חיים שעל גבי התותים ועל גבי ובין הענבים לפני הסחיטה, אינו מועיל כלום, ואסור לכל להקט הפוסקים ראשונים ואחרונים שהבאנו גם בנדון זה.

אלא שהדברים מבוארים ב**ילקו"י** רק בהערה, מה שאין כן בהלכה שבסעיף עלול להשתמע שבדיעבד מותר בכל גוונא, שכן כתב שם (פד, לג): "אם טחנו חומוס בלא בדיקה מהתולעים שבו, ועשו ממנו פלאפל, יש להתיר את הפלאפל באכילה, אחר

108. היינו דגם **להרי"ף והרמב"ם וסיע'**, בכהאי גוונא דמיירי בגרגירים (קטנים) שנתלעו במחובר, שרי מטעם שכל דבריהם להחמיר ולאסור קאי בפירות גדולים באופן שיש מקום לרחוש, אפילו לא רחש האיסור. מה שאין כן באין מקום לרחוש, שרי בכל ענין (כיון דודאי דלא רחש). והנה יוצא לנו נפקא מינה מענין, דכל היכא דמיירי בפרי קטן (כקטניות) שאי אפשר לתולעת לרחוש בו, מותר יהיה לבשלו לכתחילה משום ספק ספיקא. וכמו כן יהיה מותר אפילו לאכלו חי. במה דברים אמורים? באופן שאין שום חור באותו פרי ושום ריעותא שרחש בתוכו האיסור, כלומר נראה שלם לגמרי מבחוץ ושום חור בקליפתו ואינו קל יותר משאר הגרגירים. וכגון: אם דובדבן קטן נחשב כפרי קטן (כחומוס ואפונים) והוא שלם מבחוץ ללא חור ושום ריעותא, על פי ספק ספיקא הנ"ל שרי לאכלו, (ולא כתבתי זה הלכה למעשה, אלא ישאל מורה הוראות).

ולפי זה לא ברור מדוע כתב הגאון בעל ה**ילקו"י** להתיר החומוס לפי הספק ספיקא השני: שמא כהרי"ף והרמב"ם וכמרן כשמואל בגמ' שבלא רחש בתוך הפרי, שרי, ואם תרצה לומר דלא כוותיה, שמא בפרי קטן בכל ענין חשיב כלא רחש / שרץ. והרי ב' הספיקות אינן מתקיימות בכהאי גוונא שהשואלים שבאו לשאול אם להתיר הפלאפל בדיעבד, ראו חורים בגרגירי החומוס שנותרו ולכן פנו לשאול, ואם כן, הרי ב' הספיקות ממילא אינן מתקיימות, ואי אפשר להתיר על סמך ספק ספיקא זה. וצ"ע. (אלא אם כן באמת ראו שבכל גרגירי החומוס הנגועים, לא ריחשו, כגון שפתחו וראו התולע בפנים, בלא חלל. ובילקו"י לא ציין זאת כלל).

109. כתב (שם בילקו"י) שזה **כהתוס' והרא"ש ומרן השו"ע** (פד, ו'), ואף על פי שהרשב"א והר"ן ורבינו יחיאל אוסרים בזה. וכן דעת כמה אחרונים וכמו שכתבו **הזב"צ וכה"ח**. והוסיף שכל שכן לפמ"ש **"הפרי"ח הובא בכה"ח** שאורז ואפונים (חימצ') אין דרכם להתליע במחובר (אלא סייג, שענין זה תלוי במקום ובזמן).

110. ואפילו בדיעבד אילו היה בידינו לברר את המציאות שהיתה באמת, לא היה הנדון מתקיים להתיר אלא רק באופן שדברו בו החכמים, היינו: שנתלע בתלוש ולא פירשו התולעים. או פירשו אך בשוגג כבר נתבשלו ונימוחו. או באופן שאמנם נתלע במחובר אך ודאי שלא ריחשו התולעים לא על גבי הפרי ואף לא בתוכם. (אלא אם כן בגרגירים כבנדון דידן דאז אין צריך שלא ריחשו בפועל, כיון שממילא אין להם אפשרות לרחוש שם, ואז צריכים הגרגירים להראות שלמים ללא חור וללא ריעותא כלל). אך בכל אופן אחר, ממילא אסור.

שלא נתכוונו לבטל את התולעים אם היו שם. עכ"ל. ובמחכ"ת, משמע לכאורה דדי בזה שלא נתכוון לבטל. ובה עלולים לטעות ולהתיר גם באופנים האסורים, בטענה שלא התכוון (כגון באופן שקטנית היתה מוחזקת כנגוע או שהאיסור דווקא נותן טעם לשבח ולא נותן טעם לפגם, או שהביטול נעשה במזיד ולא בשוגג. ועוד). ולכן לענ"ד היו הדברים ברורים יותר אילו היה הניסוח כדלהלן: 111 "אם טחנו חומס מתולע שלא היה מוחזק בנגיעות (שהרוב לא נגועים) וגם לא היו בזמן טחינתו איסורים (תולעים) בעין שנטחנו עם החומס, וטחנו את החומס בשוגג (ולא במזיד) בלא בדיקה וניקוי מהתולעים, ועשו ממנו פלאפל, בדיעבד יש להתיר הפלאפל באכילה, אחר שכעת לא ידוע לנו אם נתלעו במחומר או בתלוש, ואם ריחשו בפנים החומס וגם נטחנו שלא במתכוון לבטל את האיסורים, והרי טעמם פגום והם נותן טעם לפגם בפלאפל. ומכיון שיש רוב בפלאפל כנגד התולעים, ועתה קציצות הפלאפל נקיות מכל איסור בעין, הרי שבהצטרף כל אלה הטעמים להיתר, בדיעבד מותר לאכלם. אך לכתחילה אין לעשות כן".

ומהיות טוב, צריך לענ"ד להוסיף ולבאר, למען הסר ספק: "ואם ידוע לנו שנתלעו בתלוש ושהתולעים פרשו על גבי גרגירי החומס, אסור. וכן, אם נתלעו במחומר ויש ראייה שפירשו בתוך החומס (כגון שיש חורים הנראים מבחוץ או שחלק מהגרגירים קלים וצפים - משמע יש בהם חלל פנימי), גם כן אסור, אפילו בדיעבד". (ואמנם במציאות לא שייך כל כך מצב כזה, כי אם ידוע, אז היו מסלקים הנגועים).

ובאמת, שעל פי מה שכתבנו בתנאים להיתר לטחון לכתחילה: "ניסיון לאַם וְאָב אם טף ישר

ונקי) אם "נמחוק" את אותם תנאים שבדיעבד אינם שייכים יותר, כלומר:

א. ניסיון - ניקוי יסודי סילוק והרחקת נגיעות.

ב. ואב - ואין ברירה אלא לטחון כמו שהם (כיון שניקו ככל אשר יכלו ולא מוצאים עוד, אף שיתכן שיש נגועים ואי אפשר להוציא בחימום וכדו').

ג. אם - אינו מתכוון לבטל.

אזי כדי להתיר בדיעבד שנעשה בשוגג, צריכים להתקיים כל שאר התנאים אשר צוינו לעיל: לאם - שלא היה הפרי מוחזק בנגיעות, (וגם לא ראו בשעת טחינתו איסורים בעין), טף - וטעם האיסורים פגום, ישר - ויש רוב כנגדם, ונקי - וכעת המאכל נקי לגמרי (ואם לא, חייב לנקותו לגמרי, אחרת אסור באכילה).

111. וכתבנו בדוקא נוסח, כיון שידוע שסדרת הספרים ילקו"י נפוצה לא רק בבתי מדרש ובישיבות בארץ ובחו"ל, אלא גם קובעים בו עתים לתורה גם בעלי בתים רבים (ולא רק הם) שפעמים מסתפקים בקריאת ההלכה בלי להיכנס להערות, והדברים ידועים. ובכאזי גוונא לענ"ד צריכה ההלכה הקצרה שבראש העמוד בילקו"י להיות מבוארת היטב בעצמה, בלא שיוכלו לטעות אותם שאינם קוראים את ההערות. והנלע"ד כתבתי.

ועל כן ניתן להתיר את הפלאפל בכהאי גוונא שנתקיימו כל התנאים הנ"ל כמו שכתבנו כמסקנה וסיכום עד כאן: כבסעיף ח.11.

לסיכום עד כאן: הוכח, שגם לדעת גדולי הדורות האחרונים, יש לכתחילה לנקות (כגון שטיפה) ולברור ולסלק את הטריפסים מעל גבי התותים ואת בעלי החיים, השקצים ורמשים הרוחשים או המתים שבין ועל גבי אשכולות הענבים, לפני סחיטתם לין. ולא לסוחטם ולמחותם במשקה באופן שידוע לכתחילה שיהפכו לחלק מהיין / מיץ התותים לאחר הסחיטה (ולעתים בין גם בתהליך הריקבון שבתסיסה), ואין היתר כלל בכך שאינם נראים במשקה, בתום הסינון.

י. האם אפשר לנו ללמוד מהגעלת כלי מדין לענייננו?

1.י ראינו שפשוט שאי אפשר לנו ללמוד היתר לסחוט פירות מתולעים באופן שכל גוף האיסור נמחה בתוך המשקה, מענין חימום הדבש (שבו כאמור הציור שונה לגמרי כנ"ל). והוא הדין לענין ללמוד מהגעלת כלי מדין, דשאני בכמה עניינים מהותיים: התם מיירי רק בטעם ולא בממשות, ועוד שהטעם עבר למים הרתוחים ושפכו אותם לאבדון. ועוד, שבהגעלת כלים האיסור לא רק שאינו נאכל, אלא גם אי אפשר בענין אחר, כלומר אין אפשרות לסלק את האיסור, אלא רק באופן של "בישול" הכלי. ועל כן אין על הגעלת כלים שם של "מבטל איסור לכתחילה"¹¹². ואם כן מנא לן ללמוד מהגעלת כלים היתר לנדון דידן?? להלן נפרט מה שכתבו בזה **הרשב"א ועוד ראשונים** וכן **מרן השו"ע והפרי"ח**, לחלק בין ביטול איסור בהגעלת כלים דמותר, לביטול איסורים במאכלות דאסור ושאין ללמוד מזה לזה.

2.י הנה התירו חכמים את הגעלת הכלים, בתנאים וסייגים מסוימים. אלא שאין לנו לבוא לדמות ולהתיר בשופי, לביטול איסורים במאכלים.

112. ונלע"ד דמה שכתב **הפתי"ש** שמבואר **בפמ"ג** (סק"ז) דבטירחא נמי שרי (הובא בסעיף 4.1 לעיל), כוונת הפמ"ג להקל היתה דווקא לענין הגעלת כלים (ולא לענין אחר), שכן כתב (שם) "והא דלא מכשיר היורה אחר כך (אחר הכשרת כלים הבלועים באיסור, בתוך יורה כשרה), כיון דבעינן גדנפא (הכשרה של שפת הכלי, שצריך שהמים הרותחים בתוכו יגלשו גם על שפתו וצריך לבנות "גדר" על שפתו), הוי טרחה וכל כהאי גוונא תו שרינן". עכ"ל. וכן הוא בנוגע לתשובת **מהר"ם מרוטנבורג** סימן קצ, ולדעת **הר"ן** בגמ' ע"ז (לג): שמדברים להתיר היכא שלא נתכוון לבטלו, דוקא בהגעלת כלים. כל שכן שתירצו כמה ראשונים ליישב ההיתר לתת לכתחילה שיכר או מים לתוך הכלי שהיה בו יין עכו"ם ולבטל על ידי כך את היין האסור, שמכיון שהיין הבלוע הוא מועט כל כך, והקנקן דרך בני אדם להשתמש בו בדבר מרובה, הרי אין חשש שהיין יתן טעם למשקה. ובאופן כזה לא אמרינן גדר מבטל איסור לכתחילה (תורת הבית בשם רבינו יונה. ועוד. ה' בשוט"ע"ז לג). ולפי זה מנא לן שכוונת הפמ"ג להקל באופנים אחרים מהגעלת כלים? אדרבא נראה להיפך.

נבחן ונמצא שיש ד' הבדלים בין ביטול איסור במאכלות לביטול איסור הבלוע בכלי¹¹³:

- א. בכלי מדגן מיירי רק בטעם (כל שכן אי - מיירי בטעם של איסור עשה, דזהו ספק איסור דרבנן וקיל טפי), אך בנדון דידן מיירי בממשות או בגוף האיסור.
- ב. בכלי מדגן מושלך הטעם לאבדון, אך בנדון דידן נאכל (אמנם לא בפני עצמו אלא כנימוח בתערובת).
- ג. בכלי מדגן נעשית הפעולה להדיא מתוך כוונה לבטל האיסור הבלוע לצורך תיקון הכלים. אך בנדון דידן אין כוונה בדוקא לבטל האיסור אלא להכין (לתקן) מאכל.
- ד. בכלים אי אפשר בענין אחר. מה שאין כן במאכלות דאפשר (בדרך כלל) לתקן המאכל גם בלא הביטול.

ברוח דברים אלה לחלק בין הגעלת כלי מדגן לשאר ביטולי איסור ושלא ללמוד מזה לזה, כתב **היד אברהם משם הפר"ח** לענין הדבש שנפלו בו נמלים (פד, יג) וז"ל: "ולא הוי מבטל איסור אלא לאכלו¹¹⁴, אבל כשמתכוון להתיר ההיתר ולהפריד ממנו האיסור, מותר¹¹⁵. כך כתבו **הרשב"א** בתשובה סימן תצד **והר"ן** פ"ב דע"ז גבי הגעלה. ובספר **שער המלך** הלכות מאכלות אסורות הקשה דמדברי **תוספות ור"ן** בפסחים (דף ל') משמע דאסור אף על פי שאין מכוון לבטל האיסור כדי להנות¹¹⁶. ולפמ"ש **הפרי חדש** באורח חיים סימן תנג לא קשה מידי דשאני גבי הגעלה שכוונתו להפריד האיסור מן ההיתר ובכי האי גוונא לכולי עלמא מותר".

113. ולהלן נביא מה שכתבו בזה **הרשב"א** ו**עוד ראשונים** וכן **מרן השו"ע והפר"ח**, לחלק בין הגעלת כלים לביטול איסורים במאכלות ושאינן ללמוד מזה לזה.

114. "אלא" כשעושה כן כדי "לאכלו". כצ"ל.

115. וכוונתו להפריד ולהשליך גוף האיסור.

116. בגמ' **פסחים** (ל') מחלוקת בענין כלי חרס שבישלו בהם חמץ קודם פסח. "אמר רב קדרות בפסח, ישברו" (משום טעם החמץ הבלוע בהן) "ואמאי? לשהינהו אחר הפסח, וליעבד בהו שלא במינן". (ובאופן זה לא יאסור החמץ את התבשיל אפילו לשיטת רב).

והקשו הראשונים דלכאורה יש בזה ביטול איסור לכתחילה (ביצה ד:). שהרי על ידי השימוש בקדירה אחר הפסח מבטל את טעם החמץ הבלוע בהן? ואחד התירוצים בתוס' שאם נאסור לבשל בה, לא תהיה לה תקנה ויצטרכו לשברה, והרי זה חשיב כדיעבד, על כן שרי לבשל בה.

ומזה למדנו שיש מי שסוברים (בגמרא ובראשונים) שאפילו ביטול איסור בלוע, בלא שיתכוין לכך (שהרי מתכוין רק לבשל בו, ולא לבטל האיסור) - גם כן אסור. וצריכים היו לתרץ הפסד דמים, כדי להתיר. ובנדון דידן דמיירי בממשות, חמיר טפי בכמה היבטים.

הנה רואים מכאן שדימו חכמים את הגעלת הכלים לענין דבש שנפלו בו נמלים דבשניהם (שאי אפשר בענין אחר) מפריד ומסלק את האיסור מההיתר. מה שאין כן בנדון דידן ממחים את האיסור בתוך המשקה¹¹⁷.

3. י אישור נוסף למה שכתבנו יש לנו **משו"ת הרשב"א** (ח"א, סימן תצה ד"ה ומעתה אם) שם כתב יסוד חשוב בענייננו, דלא אמרינן 'אין מבטלין איסור לכתחילה', "אלא כשמבטל האיסור ואכלו. אבל לסחוט את האיסור ולהוציאו מתוך ההיתר אין זה מבטל איסור, אלא מכשיר את ההיתר ומפריד ממנו האסור, שאם כן ביטלת כל הגעלה וליבון וטיחת הכחל".

וגם **בכנה"ג** (צט, סעיף יא) כתב כן וז"ל: "הא דאין מבטלין איסור לכתחילה היינו לאכלו, אבל לסחוט האיסור מובלע שבו, מבטלים". וציטט (שם) דברי **הרשב"א** בתשובה (ח"א, תצה) **והר"ן** (פרק אין מעמידין) "וכן כתב **בשה"ג** פרק השוכר את הפועל בשם **סמ"ג** סימן קכא בהגהת **הטור**". עכ"ל.

ומכאן ראייה נוספת למה שכתבנו לחלק בין הגעלת כלים לסחיטת/טחינת מאכל נגוע (כבנדון דידן), שאין להסיק היתר מזה לבטל איסור בזה. ושכל מה שהותר בסחיטת או טחינת פירות המוחזקים כנגועים (חיצונית ו/או פנימית), הינו רק באופן שהתיר הארחות חיים לענין הדבש (ואחריו נגררו שאר הפוסקים כולם) היינו כשגוף האיסור מסולק לחוץ. ובכחאי גוונא שאין הפירות מוחזקים בנגיעות רק בגדר מיעוט המצוי וכדו', אזי באופן שמנקה כל שיכול ובשאר תנאים שציינו בגוף החיבור, שרי.

¹¹⁷. מאידך, סוגיא אחרת ובה האיסור אינו מסולק, מביא **הרשב"א** ופוסק שם להתיר לבטלו. אלא שהסיבות שם שונות בתכלית מהנדון דידן, ועל כן אין ללמוד גם מענין זה לנדון דידן: הנה מה שכתב **מרן בשו"ע** (צט, וכן בסימן קכב), הדברי **הרשב"א** דאיסור מועט שנבלע בכלי שאין דרכו להשתמש בדבר מועט (אמנם בכלי שדרכו לפעמים להשתמש דבר מועט, אסור. מפורש הטעם בסימן צט דגורין אטו שישמש בדבר שאינו מועט. וכן הוא בתורת הבית הארוך. ולפמ"ג שםא פעם אחר יתן טעם. הובאו דבריו ב**נחלת צבי**), מותר להשתמש בו (וגם בזה חולקים **הרא"ה והטור** כמבואר באחרונים שם), מבואר בכל הפוסקים דהיתר זה הוא דוקא בטעם הבלוע ומועט, אי לאו הכי (וכגון שהטעם הבלוע אינו מועט), אסור. ולא קשה מזה לנדון דידן, כיון דשאני ביטול טעם בלוע מביטול ממשות של בעלי חיים ביין וכיוצא בזה, ראשית משום דמיירי בטעם וכבר חלקו הראשונים אי טעם כעיקר מדאורייתא או מדרבנן **דלרש"י ולרמב"ם ולרמב"ן ולהר"ן** - טעם כעיקר מדרבנן. ואילו **לר"ת ולראב"ד ולרבינו חיים** (לשיטת **הטור**) **ולרשב"א** (כדלהלן), טעם כעיקר מדאורייתא. (וכן פסק **מרן**). והרי כתב **הטור משם הרשב"א** שנפקא מינה (אם הביטול מן התורה או מדרבנן) בספקות. ויש כמה ספיקות בנוגע לטעם הבלוע: **ש"לרשב"א** (חולין צט): מפורש דסבירא ליה דטעם כעיקר מהתורה דוקא בגיעולי נכרים. מה שאין כן בגיעולי כלי ישראל. ולכמה פוסקים טעם באיסור בלוע שאני מטעם בממשות, בכמה עניינים, וכגון במה שמחמירין לשער שכל הטעם נבלע בכלי, ושלא נפגם מהכלי עצמו. ועוד שיש איסורים בלועים שאינם מפעפעים (ואין לאסרם, ט"ז סימן קה). וכתב **הש"ך** (שם) "ואף על גב דלא מפלגינן בין כחוש לשמן היינו בגוף הדבר, אבל מה שנאסר על ידי בליעה, לא מחמירין". ועוד כמה הפרשים בין טעם הבלוע לטעם ממשות (כולל מראית-העין, ושלא יבואו לזלזל) שמזה למסקנא מקילין להתיר ביטול הטעם המועט הבלוע, בכלי שדרך להשתמש בו בשפע, מה שאין כן בממשות כבנדון דידן בייצור יין ומשקאות או מאכלים, מפירות וירקות נגועים (חיצונית ו/או פנימית). וברור שאין ללמוד ולהקיש מסקנא מזה לזה.

וכמו שכתב הרשב"א להגדרתו "אין זה מבטל איסור" דווקא באופן של "לסחוט את האיסור ולהוציאו מתוך ההיתר"¹¹⁸.

יא. ראיות מעניינים נוספים.

יא.1 ראה מדברים המאוסים שנמחו בדיעבד בתבשיל.

א. מרן בשו"ע (קד, ג) כתב וז"ל: "דברים המאוסים¹¹⁹ שנפשו של אדם קצה בהם כנמלים וזבובים ויתושים¹²⁰, שכל אדם בודל מהם למיאוסן, אפילו נתערבו בתבשיל ונמחה גופן לתוכו¹²¹, אם ההיתר רבה עליו, מותרים. ומכל מקום, כל שאפשר לבדוק ולהעביר במסננת בודק ומסנן". (מיהו בחלא ושכרא יש לחוש כמו בעכבר. ב"י לדעת הרשב"א).

118. מדברי הרשב"א כנ"ל למדו הפוסקים לענין קליית קטניות, שמותר, אף על פי שחלקם נגועים. ואין בזה משום מבטל איסור לכתחילה. ופסקו להיתר לפי מה שכתב הט"ז שמותר לחמם הדבש אף על פי שטעם הנמלים יפלט לדבש, דאין לחוש בקליית הגרעינים אפילו אם טעם התולעים הנשרפים יפלט לגרעינים.

אמנם נלענ"ד דלא דמי כל כך ובכל זאת יש הפרש:
לחומרא - כיון דדבש אי אפשר בענין אחר, מה שאין כן בקטניות שאפשר לבדוק ולהפריש הנגועים. (ובפרט דיש בימינו מכונות חדשניות המזהות על ידי עין אלקטרונית קטניות נגועות פנימית ו/או חיצונית).
ולקולא - שבגרעינים אפשר לסלק הנגועים גם לאחר קלייתם. (כגון לפתוח, לפרק הגרעינים ושאר הקטניות אחד אחד, במכונה או ביד).

ועוד לקולא: שהעברת הטעם כדבש הינה בלח ויותר משמעותית מאשר בגרעינים.
(ועוד שאם התולעים נשרפים, עדיף טפי ממה שכתב בגמ' (ביצה) שהתירה בעצי מוקצה מטעם מיקל קלי איסורא, שהרי שם נהנה בשעת ביעורן, מה שאין כן הכא).

119. לענין דברים המאוסים (יתושים, נמלים, זבובים וכיוצא בזה), חלקו הפוסקים:
להרשב"א והר"ן. וכן פסק מרן בשו"ע (קד, ג) וכן כתב הרמ"א. (בלשון 'נוהגין להקל') וכן כתב הט"ז:
כל הדברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהם, הם כעכבר לענין נותן טעם לפגם. כלומר אין אוסרין בפליטתן אלא בחלא (חומץ) ושכרא (שיכר) דמשבחי בהו, ובכל השאר די ברוב אפילו נמחו לגמרי.
ואפילו יש כזית בכדי אכילת פרס (ב"י במשמע מרשב"א).

והני מילי בבריה שנתרסקה בודאי, היינו שיש ראיות שנתרסקה (ורק לערוה"ש אפשר דבבריה פגומה שאינה ניתנת לריסוק מפני קטנותה, כמילון, בדיעבד שנפלה ואי אפשר למוצאה בשום אופן, יש להקל. אך לא להלכה לשאר הפוסקים).
ואילו ר' ירוחם בשם הר"מ והרא"ש וכן שערי דורא, אסרו פליטת זבוב בקדירה ומוזה למד הב"ח בדעתם שדינם כעכבר, שלשיטתם אוסרים גם בשאר משקין. והיינו אין די ברוב.

הרש"ל החמיר כשיטה זאת. וכן דעת הב"ח (אלא אם כן בהפסד מרובה). וכן דעת הש"ד.
כלומר לשיטת מרן כהרשב"א וסיע' עזנ"ת (עכברים, זבובים, נמלים, יתושים, תולעים) וכיוצא בזה פוגמים, ודי ברוב היכא דאין בריה. ואפילו נמחו בדיעבד, כל שאין כלום בעין, ויש רוב כנגדם, שרי. (ולענין התולעים - עיין בהערה 122 להלן).

ואילו לר' ירוחם בשם הר"מ והרא"ש וכן לשערי דורא, לרש"ל לב"ח ולש"ך - שיטה אחרת, שאוסרים. אלא אם כן יש ששים כנגדם.

120. הנה כאן מדבר מרן מפורש על נגיעות חיצונית (ולא פנימית) כבנדון דידן שלמכולות הענבים נכנסים בעלי חיים, ואחר כך עוברים לסחיטה.

121. נלע"ד ברור דכוונת מרן הינה: "דברים... שכל אדם בודל מהם למיאוסן, באופן שנתערבו בתבשיל ואפילו נמחה גופן לתוכו, אם...". וכו'. דמילת "אפילו" לרבותא היא ומתייחסת ל"נמחה", שאין משמעות

ושוב למדנו מזה שאפילו בדברים מאוסים כבנדון דידן (עזני"ת וכיוצא בזה)¹²² אין היתר לערב ולמחות את גוף האיסור בתבשיל לכתחילה ומין והפוסקים מדברים רק על מה התנאים להתיר כעת בדיעבד, שכבר נתערבו ונמחו בשוגג או באונס, ומפורש דיבר מרן דאחד התנאים הוא לסנן את התבשיל ובנדון דידן את המשקה (שבזה ודאי יכול). ומכאן עוד ראייה ברורה שמה שעושים בימינו שממחין את האיסורים על סמך שמסננים אחר כך והכל "נקי" בסוף, זה רק בדיעבד שרי לעשות, אחר שבשגגה נתערבו, אך מפורש וודאי לא לכתחילה! (ובימינו הסחיטה עצמה של התותים עם הטריפסים ושל הענבים עם האיסורים, היא היא ערוב האיסור בתוך המאכל בידיים ובמזיד) ומה שכתבנו הוא מוסכם לכולי עלמא, שהרי **הטור בשם הרשב"א, ומרן בב"י ובשו"ע והרמ"א וט"ז ועוד רבים**, הסכימו ופסקו כן. ועוד יש כמה פוסקים שחלקו להחמיר אפילו בדיעבד¹²³. ומכל מקום, לענין הלכתחילה אסור לכולי עלמא.

ב. ואילו בימינו עושים לא רק ביטול האיסור לכתחילה, אלא אף עירובו במשקה לכתחילה. והרי לא פסק מרן: "דברים מאוסים מותר לערבם לכתחילה בתבשיל ולמחות גופם ובלבד שיהיה רוב בהיתר ויסנן אחר כך". ועיין בהערה¹²⁴ שאפילו לא

לרבותא גבי "התערבו". ומדברי מרן בסעיף זה עולה שסחיטת הענבים עם בעלי החיים שעל גביהם היא היא שנחשבת ונקראת "לערב" בידיים, ושעד אז אף על פי שנמצאים יחד במכולה, לא חשיבי כמעורבים.

122. עזני"ת ר"ת עכברים, זבובים, נמלים, יתושים, תולעים. ונחלקו הפוסקים לענין התולעים עצמן, אי חשיבי כשאר מאוסים הפוגמים, או לא.

שלמחן השו"ע (ק, ד) משמע **בדעת הרשב"א** שתולעים טעמם פגום גם כן, מתוך שהתיר בדיעבד, מי שלקות (מרק) שנתבשלו בו ירקות מתולעים, בסינון בלבד ולא הצריך ביטול בששים. **ובדעת הרמ"א** לכאורה סתירה: בהג"ה (פד, ט) משמע שתולעת צריכה ביטול בששים ממה שכתב שפרי מתולע שנתבשל, זורק התולע וכיון דיש בו ששים, שרי. אך **הש"ך** (שם, סק"ל) כתב שבתו"ח צריך דעת רבים לסברתו שטעם התולע פגום כזבוב. (ואמנם לענ"ד ייתכן שיש ראייה נוספת דעת הרמ"א שתולעת נותנת טעם לשבח, ממה שהתיר בדיעבד לענבים שנסחטו נגועים בשוגג, מבלי שהזכיר בטעם להתיר, שטעמם פגום. אלא שאינו מוכרח כל כך).

והש"ך (שם) כתב **שלוש"א** תולע אינו פגום.

ולהט"ז (שם סקט"ז) תולעת פוגמת כזבובים ויתושים.

ומכל הנ"ל להלכה יש לנהוג כמחן השו"ע בדעת הרשב"א (וכספק ברמ"א, וכת"ז) - שתולעת טעמה פגום (עיין הערה 37), ולפיכך תולעים דינם כעכבר זבוב וכיוצא בזה (עזני"ת) שפוגמים, ודי ברוב אפילו נמחו, כל שאין בריה ואינם בעין.

123. כמובא בט"ז (סק"ו) שרש"ל והב"ח החמירו וזה לשונם: "רש"ל פ' גיד הנשה (סימן מט) פסק להחמיר בזה וכן מו"ח ז"ל (ס"ד) מסיק להחמיר אבל כבר כתב **רמ"א** בסימן קז ס"ב שאין לשנות המנהג שנוהגין להקל". עכ"ל. **והש"ך** (סק"ז) גם כן החמיר משם ראשונים ואחרונים. אלא שכל זה רק לענין הדיעבד, שלשיטתם אין די ברוב וצריך ששים. קל וחומר שבנדון דידן גם לכל אלה אסור לכתחילה ייצור מיץ התותים והיין כבימינו (ועיין בנו"כ למחן השו"ע בסימן קז סעיף ב, מה שהחמירו אפילו לא נמחה גוף האיסור).

124. שבסעיף זה, אפילו בדיעבד שנמחה גופם במשקה או במאכל, הצריכו הפוסקים רוב (אף על פי שטעמם פגום וכבר אינם בעין להכל נמחה) אך הוא הדין גם בכהאי גוונא שלא נמחה בתבשיל. הנה **בשו"ע יו"ד** (קז, ב): "זבוב וכיוצא בזה מדברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהם, שנמצא בתבשיל, זורקו והתבשיל מותר, שאין פליטת דברים אלו הפגומים אוסרת".

היה גוף האיסור נימוח כולו אלא רק פולט טעם ומסולק, אף על פי כן, אפילו בדיעבד יש המחמירים. וגם בכהאי גוונא, שהוא קל יותר דהרי מסולק¹²⁵, לכולי עלמא אין היתר לבטלו לכתחילה, אפילו דרך פולט טעם.

2.א. ראייה מבריה שנפלה לתבשיל.

א. גם בסימן ק סעיף ג מה שכתב **מרן**: "קדירה של מרק שנפלה שם בריה ונאבדה אסור הכל". משמע להדיא שאסור לכתחילה לגרום או לאפשר לבריות ליפול למאכל ולאבדם שם כמו שעושים בימינו. וכתב **הש"ך** (שם סק"י): "היינו כשאי אפשר על ידי סינון". ומה שהתירו הפוסקים בדיעבד לסנן את גופי האיסור, הפך בימינו לכתחילה שסוחטים הכל יחד ומסננים. ובנדון דידן טפי חמירא כיון שבסינון אין מוציאין את גופי האיסור, כיון שבמציאות הכל נמחה במשקה. והסינון הוא רק לקליפות ולגרעינים. ואת"ל שמה שאוסר מרן זהו משום שנותרה בריה, אין הדבר כן כי כתב "מרק" וסתם מרק רותח ומסתמא נתפרק האיסור לאבריו. ויתכן שרק משום הספק שנותרה בריה, אוסר. וה"נ בנ"ד. ובפרט ש"מאבדים" ב"קום ועשה" את האיסורים במשקה היין / תותים.

ב. וכן בעוד מקומות בשו"ע ועוד פוסקים בהכל דנים על הדיעבד, כיון שאין כל היתר לעשות כן לכתחילה¹²⁶. ובמאכלים חמירא טפי¹²⁷.

"הג"ה: וכן המנהג פשוט אף על גב דיש מחמירין, דברי המקילין עיקר. (ב"י פסק כרשב"א ורוקח וטור סימן קד) ואין לשנות המנהג."

למדנו שאפילו בכהאי גוונא שגוף האיסור לא נימוח כולו אלא מסלקין אותו, אין היתר לכתחילה לעשות כן. רק בדיעבד שנפל בשוגג וכד' מסולק לחוץ שאז רק טעם האיסור נפלט ושרי. ואפילו בכהאי גוונא יש מחמירים. ועוד שגם הנוהגים על פי מרן בסעיף זה (קז, ב) הנה לדעת הרמ"א שהסכים גם כן, הינם בגדר מקילים, שהרי קרא למה שפסק מרן בשו"ע מעיקר הדין (לענין הדיעבד) בלשון "נוהגים להקל". כל שכן כשעושים שלא כהלכה זו להדיא, שבכך עושים גם כנגד כל אותם פוסקים רבים נוספים שהוזכרו לעיל: **רבנו ירוחם בשם הר"מ, הרא"ש, שערי דורא, הרש"ל, הב"ח**, (שאמנם היקל בהפסד מרובה) **הש"ך**, (שליטתם אין חילוק בין עכבר לזבוב שפליטתם אוסרת והצריכו ששים בכל המשקים). ומאידך גם כנגד **הרשב"א והר"ן ומרן (בב"י, וכן פסק בשו"ע) והרמ"א והט"ז** (שגם שליטתם אין חילוק בין עכבר לשאר דברים המאוסים אלא שפליטתם וגם מיחוי גופם בטלים ברוב ואין צריך ששים, בשאר המשקים, כולל יין. ורק בחלא (חומץ) ושכרא (שיכר) צריך ששים בהיתר). ואם כן מה שבימינו סומכים על הסינון בסוף, להתיר לכתחילה סחיטת הענבים עם בעלי חיים שביניהם, ודאי דלכל הני רבוותיה אסור להלכה.

125. שיטת **הרשב"א** (תוה"ב הקצר ב"ד ש"א טז:) הובא **בב"י** (קד, ג), לענין דברים המאוסים: "אין לך בו אלא מה שחידשה תורה דהיינו גופו אבל פליטתו לא". וכשכל גופו נמחה במשקה ב"קום ועשה", לרשב"א זה איסור תורה! ועיין עוד בהערה 255 שלהגר"א ועוד אחרונים חשיב כבריה גם באופן שנתרסקה.

126. שכל מה שכתבו הפוסקים להתיר בדיעבד בתנאים מסוימים תבשילים שנפלו או נתגלו בהם איסורים, ודנו בזה לענין בדיעבד, (שכמה אוסרים אף בדיעבד וכמה מתירים בדיעבד) ראייה היא שאוסרים לכתחילה. שאם שרי לכתחילה כל שאינו מתכוון, היה להם להתיר לכתחילה גם באותם תבשילים, שהרי סתם בני אדם רוצים לבשל לאוכל ואין מי שמתעסק לבטל איסורים כענין בפני עצמו, אם לא שהוא אינו מן היישוב. ופשוט. (ואף לא הביאו בפסקיהם דיון בענין הכוונה כשיקול בלעדי להתיר או לאסור). ויש

יב. סיכום דיני חיוב בדיקת וניקוי (פנימי וחיצוני) של מאכלים - המיועדים לאכילה, בישול, סחיטה או טחינה. ובענין המחלוקת כיצד לקבוע את דרגת הנגיעות: קיימות ב' שיטות סותרות!! והצגת שיטה אמיתית ומדויקת. וכן בדיקת התאמת דיני "חיוב הבדיקה" לדיני "ביטול בתערובות".

יב.1 דיני חיוב בדיקת המאכלים

בספרי דן **דין עמו** (חלק א סימן יב, שער הכשרות) הבאנו טבלת סיכום לדיני חיוב בדיקת מאכלים לכתחילה ובדיעבד ובדרגות נגיעות שונות, אלא שצריכים הדברים ביאור יותר והרחבה בציון פרטים חשובים נוספים.

להלן הטבלה המסכמת, מעודכנת.

בנספח ד' הבאנו כמה וכמה נושאים ונתונים הדרושים להבנת הטבלה שתובא להלן, ואלו הם:

א. הגדרת רמות הנגיעות במזון: "מוחזק כנגוע", "מיעוט המצוי", "מיעוט שאינו מצוי" או "מוחזק כנקי".

ב. ג' השיקולים העקרוניים בפסיקה: הסיכוי להיכשל, חומרת הנזק (האיסור), ויכולת הציבור לעמוד בפסקים ובגזירות דרבנן. ('וחי בהם')

ג. שיטת פוסקי זמננו כהכרעה המספרית של הריב"ש והמשכנו"י לדרגות הנגיעות.

לזכור שההיתר מטעם אינו מתכוון קאי רק באופן שביטול האיסור הוא מדרבנן, (כגון כדבש שנפלו בו נמלים, וכן כבסעיף הנ"ל (קז, ב) וכיצא בזה).

ויש אנשים שהרחיקו בטעותם למחזות רחוקים, עד כדי שחושבים (בדעת הפוסקים ל"אינו מתכוון") שאם אינו מתכוון לבטל מותר לו לרסק המאכל הנגוע בעין באיסורי דאורייתא. אפילו באופן דניחא ליה בביטול לכתחילה, כגון שאין לו כח או חשק לטרוח לנקות, ואפילו "יריח" תוספת גוף האיסור בתבשיל, כל שאינו מתכוון להדיא לבטל האסור בדוקא. ואין לך **טעות גדולה מזו** (וטענות כאלה נשמעו גם מאברכים ואפילו ממורי הוראות!). ובהמשך הבאנו ראיות שאף בטרחה אין להתיר מטעם אינו מתכוון. שהרי אם כך, ניתן היה "למחוק" סימנים שלמים משו"ע... כי אף אחד אינו מתכוון לבטל איסורים, רק להכין מאכלים... וזה פשוט!

127. אמנם כל הדברים דלעיל קאי גבי סחיטה של משקאות. אך בטחינה (גסה) של פירות וירקות המוחזקים כנגועים, (כל שכן בריסק גס, שם נותרים בריות שלמות (כגון יתושונים, טריפסים, כנימות וכד') דאז חמירא טפי, בפרט שאי אפשר לזהות ולסלק גוף האיסורים. וכגון בטחינה של ירקות עלים שאינם מגידול נקי. ומהרמ"א בהג"ה לסעיף א' (שם) משמע כביכול שבריה פגומה, בטלה באלף. ותמהו על זה **השו"ת פנים מאירות** (הובא בפ"ש ק' סק"ג). אך **הגר"א** ביאר שהרמ"א איירי בבריה חשובה כגון עוף טמא שמעצמו אינו פגום רק נסרח דאז אינו אוסר. מה שאין כן בבריה פגומה מיסודה כזוב ושאר שרצים (שמן התורה חייב כשאוכלה בפני עצמו), אף בתערובת אינה בטלה אפילו באלף.

ד. חיוב הבדיקה לכתחילה בכל אחד מ-ד' דרגות הנגיעות - פסקי הראשונים ואחרונים.

ה. חיוב הבדיקה בדיעבד (כשעבר ובישל/סחט/טחן) בכל אחד מ-ד' רמות הנגיעות - פסקי הראשונים ואחרונים.

ויש לציין ענין חשוב נוסף, שחיוב הבדיקה לכתחילה (ובדיעבד) נקבע גם לפי אופן ההתלעה: בתלוש או במחובר.

שבתלוש, האיסור כידוע מדרבנן. ומה שאין כן במחובר איסורו מדאורייתא. והנה **במוחזק כנגוע** הן בתלוש והן במחובר, חיוב הבדיקה לכתחילה מדאורייתא. **ובמיעוט המצוי** דלרוב הפוסקים חשיב כספק נגוע, אזי בנתלע במחובר חיוב הבדיקה מדרבנן (דמי לספיקא דאורייתא דחשיב לדרבנן) ואילו בנתלע בתלוש היו צריכים לכאורה לפסוק לפטור לכתחילה מבדיקה, משום ספקא דרבנן¹²⁸ לקולא. אלא שבמיעוט המצוי גם בתלוש החמירו לכתחילה להצריך בדיקה משום שחששו למיעוט המצוי¹²⁹ הכוונה להחשיבו כאילו ודאי נגוע, ולכן גם כן חייב בדיקה מדרבנן.

ועד כאן לכאורה אין הפרש בנפקא מינה למעשה בין תלוש למחובר שבכולם צריך בדיקה. אלא שב**מיעוט שאינו מצוי**, כבר יש נפקא מינה בין נתלע בתלוש לנתלע במחובר. שבנתלע בתלוש פטרו מבדיקה (דמי לספיקא דרבנן ולקולא), ויש שכתבו שראוי לבדוק מדגמית (טו"ד). אך בנתלע במחובר חייב לבדוק, כיון דהוי ספיקא דאורייתא, ואם כן חובה לבדקו מדרבנן.

128. ענין המיעוט המצוי זהו הספיקא, וענין התלוש הוא הדרבנן.

129. **צמח צדק** (סימן פד) ועוד פוסקים רבים.

לסיכום: דין חיוב בדיקת מאכלים (בדיקת נגיעות פנימית¹³⁰) וניקוי לכתחילה ובדיעבד, בנתלע במחובר (ובהערות התיחסנו גם לנתלע בתלוש), הינו כדלהלן:

רמת נגיעות	מדד	בדיקה לכתחילה	בדיקה בדיעבד כשבושל ¹³¹	הערות
מוחזק כנגוע	50% ויותר	מדאורי ¹³²	המאכל אסור. ורק אם יכול לבדקו כולו ולהבטיח ניקוי מלא, שר ¹³³ .	
מיעוט המצוי	50% - 30% (ריב"ש) 50% - 10% (משכנו"י)	מדרבנן בדיקה מלאה ¹³⁴	חייב לבדקו כולו. ורק באי אפשר - שר ¹³⁵ . (והוא שנעשה באקראי ולא בקבע)	אם נתגלו ג' חרקים הופך לגדר של "מוחזק כנגוע" ודינו כנ"ל.
מיעוט שאינו מצוי	30% - 1% (ריב"ש) 10% - 1% (משכנו"י)	מדרבנן בדיקה מדגמית ¹³⁶	אין חיוב	
מוחזק כנקי	1% ופחות	אין חיוב ¹³⁷	אין חיוב	

130. ונגיעות חיצונית על גבי ובין הפירות, לעולם צריך לבדוק ולנקות. שו"ע סימן פד סעיף ח.

131. לדעת הרמ"א והש"ך והפמ"ג (דסבירא ליה חנ"נ גם בשאר איסורים) בבישול של פירות קטנים, הפרי נעשה נבילה ואוסרים הכל (פמ"ג שפד סימן פד ס"ק כו בשם הש"ך. ורמ"א בסימן פד סעיף ט). ומה שהבאנו בטבלה אינו בצירוף כזה, אלא באופן שיש רוב בפרי כנגד התולע. אי לאו הכי, צריך רוב בתערובת כנגד האיסור (כיון שנתן טעם לפגם). ולמאן דאמר דתולעים נותן טעם לשבח, הכל אסור (אלא אם כן היה ששים בהיתר, היינו בפירות הנקיים, כנגד הפרי הנגוע, כלומר נגיעות נמוכה ביותר, כ-1.7%).

132. במחובר ובתלוש. כל הפוסקים וכמבואר בש"ך (פ"ד, סקל"ה): תרוה"ד, ראב"ד, הר"ן, או"ה הארוך, מהר"ם (הובאו בש"ך ובבאר היטב), ש"ך, באר היטב, טור, רדב"ז, פמ"ג, וכן החוות יאיר, תפארת צבי, פר"ח, חינוך בית יהודה (הובאו בפת"ש), וכן הגר"ר פייביש והדמשק אליעזר (בחידושי הגרשוני).
(אך בית אדם היקל דאפילו מוחזק, כל שאינו קרוב לודא, היו ספק).

יב.2 קיימת מחלוקת כיצד לקבוע את דרגת הנגיעות: קיימות ב' שיטות סותרות. ונציע שיטה ג' אמיתית ומדויקת.

נושא מרתק ביותר שכמעט שאינו מפורסם ואין אפילו מודעות לגביו גם בקרב מורי הוראות. ונפק"מ שעל אותו מאכל באותו אריזה ע"פ שיטה א' הגדרתו "מוחזק כנגוע" על כל המשמעויות הנלוות כנ"ל. ואילו ע"פ שיטה ב', חשיב כ"מיעוט המצוי" ואולי אפילו כ"מיעוט שאינו מצוי"... הכיצד?! להלן בנספח יב' ההסבר בהצעת שיטה שלישית ברוח דברי **התשב"ץ** שאינה מחמירה מידי כשיטה א' ואינה מקילה מידי כשיטה ב'. ונלע"ד דיש לאמצה בכל עוז בספרי הפוסקים ובהוראות לגופי כשרות ולציבור. (נלקח מספרי "דן ידן עמו" סימן יב).

יב.3 התאמת "דיני בדיקת המאכלים" ל"דיני ביטול בתערובות"

להלן **בנספח ה'** כמה דוגמאות לסוגי מאכלים נגועים והגדרתן כתערובת על פי סיווג מין במינו / מין באינו מינו, יבש ביבש / לח ביבש / לח בלח, ודיני הביטול בצירופיהם השונים מדאורייתא / בדרבנן, בששים / ברוב.

133. **רדב"ז, צמח צדק, פמ"ג, כתב סופר, יבי"א.** ולשיטת **מרן הגרעי"י ביבי"א**, כרדב"ז והכתב סופר: במוחזק אי אפשר לומר שמא נגוע, אלא ודאי, ולא מהני ספק ספיקא אפילו בדיעבד. וכן דעת **הכרו"פ**.

134. במחובר ובתלוש. **הרשב"א** (סימן רעד לענין בדיקת סירכה), **הרב המגיד, צמח צדק** ("חששו למיעוט המצוי"), **ב"י, שו"ע** (פד, סעיף ח ט ועוד), **רמ"א** (פ"ד ח' הגה "צריך לבדוק כולם"), **או"ה** (בענין גבינות עכו"ם), **כנה"ג, החיד"א, שלחן גבוה, פני יהושע, תרומת הדשן, רדב"ז, מהרש"ם, באר היטב, ש"ך, אול"צ, יביע אומר.** וגם **לרש"ל** במיעוט המצוי אינו חשיב כספק נגוע אלא כודאי נגוע וכן פסקו **הט"ז והפר"ח** (פ"ד סקל"א) ו**כרו"פ** (פ"ד סקט"ז) (ויתכן דבאינו מוחזק, בתלוש, שאין מחייב הט"ז בדיקה).

ובתלוש יש ספק ספיקא להקל לפטור מבדיקה: שמא אין תולע ושמא לא פירש (ט"ז, **כנה"ג, לחם הפנים, שולחן גבוה, פמ"ג, זב"צ, כה"ח**). אלא שלהלכה ראינו שנקטו בכלל שחששו למיעוט המצוי ובכל ענין יש לבדוק תחילה, ורק לענין דיעבד, סמכו (חלקם) על ספק ספיקא.

ולהר"ן (כן משמע מהגר"א. וכן להגאון מליסא בשם פוסקים רבים) וכן **לפנ"י**, חיוב הבדיקה הוא מדאורייתא על פי הכלל שאין הולכים אחרי הרוב היכא דאפשר לברורי.

135. **יש"ש. הגרשז"א. מרן ביבי"א** (י"ד, ו, סימן כד). **ולהרשב"א** חייב לבדוק הכל (בהג"ה פ"ד סעיף ח) **והמהרש"ם** מלובלין התיר רק באי אפשר בענין אחר, בשעת הדחק ובהפסד מרובה והסכים עמו **הצמח צדק** (הובאו בבאר היטב).

136. במחובר. מכל מקום ודאי שבדיקה כללית חובה לעשות הן במחובר הן בתלוש כדי לוודא בכלל שאכן אין מצויה נגיעות, כלומר מיעוט שאינו מצוי. ובתלוש, רק ראוי לבדוק ואין חיוב, כיון שתלוש הוא מדרבנן וספיקא דרבנן לקולא. (מה שאין כן במיעוט המצוי שחששו לכתחילה והחמירו כולם להצריך בדיקה מדרבנן). **ולהר"ן** כן משמע מהגר"א וכן להגאון מליסא בשם פוסקים רבים וכן **לפנ"י**, חיוב הבדיקה הוא מדאורייתא על פי הכלל שאין הולכים אחרי הרוב היכא דאפשר לברורי.

137. **שו"ע, פר"ח, ש"ך** (פד, סקכ"ג). ואם תנאי האחסון אינם נאותים, יצא מחזקת נקי.

להלן טבלת סיכום ל"דיני הביטול בתערובות":

מין באינו מינו	מין במינו	
מדאורייתא - ששים. (אך לדברים המאוסים די ברוב)	מדאורייתא - רוב מדרבנן - ששים (ובבריה אין ביטול)	מעביר טעם (לח בלח או לח ביבש)
מדאורייתא - רוב מדרבנן - ששים (לבריה - אין ביטול) אך אם גם האיסור וגם ההיתר (שנתערבו ואי אפשר להכיר) מבושלים, די ברוב, כיון שהגזירה שמא יבשל, לא שייך (ילקו"י - קיצור שו"ע, סימן צח הל' מב עמוד תתמ"ח)	מדאורייתא ומדרבנן - די ברוב בחתיכה שאינה ראויה להתכבד (חד בתרי בטיל) אך בחתיכה הראויה להתכבד - אינה בטילה אפילו באלף (מדרבנן)	אינו מעביר טעם (יבש ביבש)

ולמסקנה קיבלנו (בנספח ה') שאכן יש התאמה מלאה בין דיני הביטול בתערובות, לדיני בדיקת המאכלים, כצפוי וכנדרש.

יג. האם, ועד כמה צריך לטרוח לצורך סילוק האיסור?

כיון שיש המביאים את הפמ"ג כראיה לכאורה שהיכא שצריך לטרוח ניתן להקל כביכול לכתחילה, ומזה הבינו בטעות שבטרחא מתיר לבטל איסור לכתחילה, יבואר להלן שלא הבינו דבריו כלל ואדרבא, ראיות יש למכביר שסובר הפמ"ג דוקא להיפך. ומה שהיקל, היה באופן מסויים שיבואר להלן (ואינו מבטל האיסור). ומכל מקום, גם אם צדקו דבריהם עדיין דעתו של הפמ"ג בזו הקולא היתה דעת יחידה ואילו רוב ככל הראשונים ואחרונים פסקו שגם במקום טירחא יש לטרוח בטובא. כמפורט להלן.

יג.1 הנה טושו"ע (צ"ח, ד), כתב להלכה שהן באיסור מדאורייתא והן מדרבנן, משערין ששים כנגד כל האיסור אפילו סולק, שאין ידוע כמה פלט, וכשיש ששים, גם הקדירה מותרת. ושחומרא זו אפילו באיסורי דרבנן. כן כתבו מרן בב"י, רמ"א, ש"ך, מהריק"ש, פר"ח, בית לחם יהודה, לחם הפנים, פמ"ג (וראיתו מכחל דרבנן דצריך נגד כולו), חכ"א, זב"צ וכהח"ס בשמם.

והרמ"א הוסיף בהג"ה שאם נפל חֶלֶב בתבשיל בשר, אף על פי שנתבטל ב-ששים חייב להסירו כיון דאפשר וכתב שיעשו כן על ידי שישפוך מים צוננים ויקפא החלב ויצוף (משם הגהות מרדכי בחולין¹³⁸, ובארוך) וזהו כלל שכל שיכול להסיר, מסיר (כמו שכתבו רבנו ירוחם והנו"ב). והכא הוסיפו הפוסקים, דאפילו איכא שישים.

וז"ל הרמ"א בהג"ה (סימן צח, סעיף ד): "וכל איסור שמבטלים בששים, אם מכירו¹³⁹ צריך להסירו משם, אף על גב דכבר נתבטל טעמו בששים, ולכן אם נפל חֶלֶב לתוך התבשיל ונתבטל טעמו בששים, צריך ליתן שם מים צוננים, וטבע החלב להקפיא ולצוף למעלה על המים ויסירו משם **דמאחר דאפשר להסירו**¹⁴⁰ **הוי כאילו מכירו וצריך להסירו** משם (הגהות מרדכי בחולין ובארוך כלל כ"ג)".

2.ג הסכימו האחרונים להג"ה זאת (ב"ח¹⁴¹ ושי"ך וט"ז ועוד) **והמשב"ז** כתב (סק"ז ד"ה ולכן): "**עט"ז** דבעינן ששים ותקנתא מים צוננים לחומרא הוא דהוה כמכירו. וכן הסכים **הש"ך** אות טז וכן הוא **בת"ח** כלל פה דין יז וכן כתבו **הפר"ח** אות ט"ו ו**הפר"ת** אות יא אף דלא דמי לחתיכה שסילקה... וכו', ו**בכר"ו** אות ו' היקל כשהמאכל מתקלקל על ידי צינון כמו לקמן סימן קב (ס"ג) בכלי על ידי הגעלה. ע"ש. ויש לחלק ביניהן¹⁴² כי כאן הוא כמכיר האיסור... עכ"ל.

וכדעת הרמ"א משם המרדכי כן הוא בגליון **מהרש"א** שם **ובמ"ה** בפסקים סקי"ט.

וכלל זה: "דכל מאי דאפשר להסיר את האיסור, הוי כאילו מכירו וצריך להסירו משם אף על גב דאיכא שישים" שהביאו הרמ"א והב"ח משם הגהות מרדכי בחולין ע"ש הרוקח. וכך קבעו ופסקו הראב"ן והאור"ה, והגליון מהרש"א, ומ"ה, ופר"ח, והפר"ת והפמ"ג והכרוז"פ, והחכ"א, והזב"צ ועוד¹⁴³, הינו **כלל היסוד** יתד שלא תימוט בהסכמת

138. משם הרוקח. כן כתב הב"ח (סימן צח ס"ק ט).

139. כוונתו אם יודע ממנו. ואף אינו מכירו בעין כי נעלם הוא כעת, אך יכול לעשות שיהא ניכר. כן משמע מהמשך דבריו.

140. מפשט לשונו של הרמ"א משמע אפילו בטירחא שכתב: "דמאחר דאפשר להסירו" לא חילק ולא כתב "בקל" בדווקא, משמע דעתו שבכל גוונא.

141. ואם לא היה שישים, אפילו הסירו אחר כך את השומן הצף, אינו מועיל להתיר. כן כתב הב"ח **משם הרמ"א והאזה"א** (צח, סק"ט) וז"ל: "ומיירי בדאיכא שישים, דכל מאי דאפשר להסיר את האיסור, צריך להסירו אף על גב דאיכא שישים. אבל בדליכא שישים אין לסמוך על הסרה זו, אף על גב דעכשיו מסיר החלב, כבר נאסר התבשיל מתחילת נפילה, שנתן בו טעם ונאסר, ואפשר לסוחטו אסור. וכך פסק **מהרמ"א** בתורת חטאת כלל פ"ה (דין י"ז) וכן כתב **באו"ה הארוך** (משם ראב"ן)... וכו'.

142. ומשמע דסבירא ליה **למשב"ז** דגם **הכר"ו** יסכים עמו בנדון דידן, שאפילו יתקלקל המאכל, יש לעשות הפעולה לסילוק האיסור.

ויש לומר דכוונתו לקילקול זמני שאחר כך יחזור התבשיל לאיתנו היינו למצבו הקודם ובנדון דידן אחר שיסלק את החלב הצף, ירתיח את התבשיל שוב.

143. יתכן לומר שכן דעת **הטור ומרן השו"ע**, שהרי לא נחלק אותם בדווקא עם כל להקת הפוסקים ראשונים ואחרונים שפסקו כן. ובאין ראיות להיפוך מהטור או ממרן נגד שיטת כל הראשונים ואחרונים

כל הראשונים ואחרונים שאף על פי שבדיעבד כבר נתבטל, אפילו הכי, אם יש דרך, ואפילו בטרחה (ולמשב"ז¹⁴⁴ אפילו אם יתקלקל האוכל)¹⁴⁵, אז צריך להוציא האיסור אפילו אינו בעין. קל וחומר בלכתחילה והאיסור בעין כבנדון דידן. אף על פי דמוציא ממון וזמן¹⁴⁶ על זה. היינו צריך לעשות כל טצדקי לסלק האיסור גם בטרחה כזו. וכמ"ש **הנו"ב** דכל דאפשר לברר מבררין שזה כולל עשיית פעולות להפרדת האיסור. ועוד דמיירי הכא אפילו באופן שנעלם מן העין וצריך לעשות פעולה לגלותו, והחמיר בזה הרמ"א, לדעת שלא רק בגלוי לעין יש לטרוח, שמא תאמר דדוקא משום שהוא איסור בעין (כמו שאסרו כמה פוסקים בזה עין בהערות 56, 89), אלא אפילו נעלם הוא ו"כאילו מכירו" וכבר נתבטל, צריך לגלותו ולהסירו.

וכל זה בדיעבד. ומזה נלמד בקל וחומר על שאר הציורים¹⁴⁷ ועל ה"לכתחילה"¹⁴⁸.

ג.3 ראייה לענין הטרחה ממה שפסקו גדולי הפוסקים בענין עלי הגפן.

הנה לענין עלי גפן שנגיעותם כידוע מוחזקת כרבה, כבר נמנעו רבים מלאכלם, ויש מקומות שהסכימו לאסור עלי גפן במקומם, עליהם ועל זרעם. **ומרן החיד"א במחזיק ברכה** (אות כד) כתב בשם **מהר"י זיין** שבאותם מקומות שאסרו, ודאי דאין לפרוץ גדר. ובשאר המקומות הורו כל החכמים את העם לעשות כמה וכמה פעולות נצרכות ומחויבות שרק אחרי כן יותרו העלים לאכילה, ולהלן יובן כמה טרחא השיתו על העם,

הנ"ל המחייבים סילוק החלב, ודאי דיש ליישבם ולומר דכן נראה דעת הטור והשו"ע, ומה שכתב **הרמ"א** בהג"ה (צה, ד) אינו חולק אלא מביא דוגמא.

¹⁴⁴. ומכאן ראייה נוספת וברורה שמה שכתב **הפמ"ג** להקל בטרחה (עין סעיף 4.1) אינה ראייה לשיטתו להקל בנדון דידן, וכמו שבארנו דכוונתו רק לדחות סילוק האיסור לאחר הביטול במקרים מסויימים בלבד. והנה **בשפת דעת** (פ"ד ס"ק כ"ו) כתב מפורש "דאין מבטלים איסור היכא דאפשר על ידי בדיקה מקודם (אף דאין כוונתנו לכך)". (עין סעיף 7.7) ואסר מה שמקילים בסעודות גדולות. וגם הכא לענין החלב שנפל לתבשיל, קבע מפורש דיש לשפוך צוננים למאכל, היינו אפילו באופן שמתקלקל המאכל. ומכל דברים אלה מובנת שיטתו כעקבית וכרוב וכל הפוסקים שלא להקל אלא לסלק האיסורים אפילו בדיעבד, כל שכן לכתחילה.

¹⁴⁵. ולענ"ד לכל הפחות באופן שמתקלקל זמנית ואחר כך אפשר להחזירו למצבו הקודם, כגון שהצטנן ונרתחו שוב ובוודאי כשיכול בקל. ופשוט.

¹⁴⁶. דלפי **החכ"א** (מסעיף טו) **וזב"צ**, אם חושש שיתקלקל מהצוננין, ימתין שיתקרר ויוציא.

¹⁴⁷. כל שכן בנדון דידן שבעלי חיים, שקצים ורמשים נמצאים בין אשכולות הענבים ובין ערימות התותים ובתוכם שלזה אין היתר בעולם משום פוסק, לרסקם לכתחילה עם הפרי, וגם לתולעים שבתוך הפירות עצמם אילו היה דרך לסלקם לפני הסחיטה, ודאי דכן היה צריך לעשות. ועיין עוד בהערה 255 שלהגר"א ועוד אחרונים בבריה אין ביטול אפילו נתרסקה.

¹⁴⁸. דודאי שאם בדיעבד (כשנתבטל האיסור ועתה מותר המאכל) הכריחונו כל הני רבוותיה ראשונים ואחרונים לעשות כן, קל וחומר בנו של קל וחומר שלכתחילה יש לעשות כן, לפני ביטול האיסור. היינו לא רק ד"כל כמה דאפשר לברורי צריך לבדוק ולברר" (שו"ת נו"ב מהדו"ק יו"ד סימן נז) אלא שלדעתם כולם צריך אף לטרוח בזה, ואפילו היו כבר מבוטלים ואפילו לא בעין. רק יודע מהאיסור.

באין ברירה אחרת, וודאי לא מתוך רצון להחמיר ולהקשות אלא מתוך הכרח להציל ולמנוע כשלון באיסורי דאורייתא רבים כל כך.

ומדבריהם נצא ונלמד לנדון דידן, שהרי כמה צדדים שוים בין סחיטת ענבים ליין ותותים למיץ לבין בישול עלי הגפן¹⁴⁹.

להלן מה שכתבו רבותינו בענין ניקוי עלי הגפן. (חלק מהדברים הובאו מ**מילקו**י סימן פד, כה).

הנה **מרן החיד"א** (שם) **משם מהר"י זיין** כתב שבמקומות שנהגו היתר, יחתוך תחלה המקום שהם מחוברים בו באילן, ואחר כך יבדוק כל עלה ועלה לבדו, ויקנח במפה, ואחר כך יניחם במים רותחים שהיד סולדת בהם, ואחר כך יכול לבשלם בלי פקפוק. וכן הסכים **המשאת משה** (שם סימן ה) מטעם דאיכא תרי ותלתא ספיקי. ע"ש.

ופשוט דטורח גדול ורב לעשות כן ואף על פי כן חיוב גמור הוא לשיטתם, ועוד שבנדון דידן אין לנו תרי ותלתא ספיקי.

והנה לנו שיטות מטריחות אף יותר כמובא בספר **יד דוד די בוטון** (יורה דעה סימן פד אות כט), שמצא **בתשובה כתב יד מרבני ירושלים**, שכתבו שאין להתיר אלא באחד משני אופנים, או שירתיח אותם מראשית השנה ברותחים, ואחר כך יניח העלים במים ומלח עד עבור ששה חודשים שלמים. או שיניח העלים במים ומלח י"ב חודש. והובאו דבריו **בספר ארץ חיים סתהון** (יורה דעה סימן פד סעיף ח). וכן הוא **בנתיבי עם** (סימן פד אות סח).

ועיין שם בארץ חיים שהביא **בשם שו"ת אדמת קודש** (חלק ב' יורה דעה סימן א) שכתב, על דבר עלי גפנים שנוהגים כל העולם לאכול אותם מבושלים על ידי מילוי בבשר ואורז, וקודם הבישול בודקים אותם מהתולעים שנמצאים בהם, ואחר הבדיקה שולקים אותם במים רותחים, דאפילו אם תמצא לומר שנשארו בהם איזה תולעים קטנים שאין העין שולטת בהם, יהיו נימוחים ברותחים, וכן היו נוהגים עד עכשיו **בעיה"ק ירושלים** ת"ו. והנה בזמנינו בעיר ארם-צובא בדקו ומצאו בהם אחרי הבישול

149. א. כשם שעלי הגפן מוחזקים בנגיעות, כן אשכולות או גרגרי הענבים (או שאר פירות נגועים) הנסחטים, מוחזקים בנגיעות מצד בעלי חיים שעל גבם וביניהם. (בנוסף לנגיעות פנימית שפעמים יש ופעמים אין).

ב. כשם שקשה מאד לבדוק את עלי הגפן, לזהות את התולעים הקטנות (אמנם בגודל הנראה לעין, אך מסתתרים ומוסווים היטב בקפלי העלים) ולנקותם, כן קשה וטרחא רבה לבדוק את המכולות הגדולות ובהם כמות גדולה של אשכולות ענבים ולהוציא מתוכם את היתושים, הדבורים, התולעים, הזבובים, והקונניות והלטאות (ולעתים קרובות גם נחשים). וכן טירחה למצוא ו/או להסיר את הטריפסים הנחבאים בכיסים על פני התותים.

ג. כשם שעלי הגפן נאכלים רק אחר בישולם, ולא חיים כמות שהם, ואם כן היה לנו הווא אמינא שמא יקילו הפוסקים בספק שמא ימוחו האיסורים, כן בפירות הנסחטים יתכן והיה מועיל להקל משום הספק שמא ימוחו האיסורים אחר הסחיטה. ואם לא לכתחילה, אולי בדיעבד. (והלכה למעשה, כידוע, אף על פי כן אסרו הפוסקים בכהאי גוונא אפילו בדיעבד).

תולעים קטנים מתים שלא נימוחו, והסכימו שם **רוב הגדולים** לאוסרם עד שיעבור עליהם י"ב חודש¹⁵⁰. וחכם אחד (עיין ריח שדה) אמר שיש תיקון על ידי שיהבהבו כל עלה ועלה של הגפן הבהוב קל על גבי אש של קש ותבן, ואז יהיו התולעים נשרפים. ועשו כן, ואפילו הכי מצאו אותם חיים וקיימים אף אחר ההבהוב. וכן **הסכימו בירושלים** ת"ו, שלא יאכלו עוד עלי גפנים בני שנה, אפילו על ידי שליפה ברותחין, קודם הבישול.

גם **מרן החיד"א במחזיק ברכה** הנז' כתב דבעיר ארם צובא היתה מבוכה גדולה בענין עלי הגפן (יאפרק"ס), שבדקום ומצאום מלאים בתולעים דקים, ואחר שנבדקו כמה פעמים עינא דשפיר חזי נגד השמש אכתי פשו טובא, ועשו נסיונות הרבה. ולכן עלתה הסכמת הרב החסיד ראש על אר"ץ **מהר"ש לאניאדו, ושאר החכמים**, לאוסרם לגמרי. וכן הרב המופלא מאור הגולה **מהר"ח אבולעפיא** הסכים לאסור. וכן הסכימו **רבני ירושלים ורבני חברון**. ויש חכמים שהאריכו בכחא דהיתרא, לקיים מנהג ישראל דאכלי מעלי הגפנים הנזכרים, ובלבד שיעשו כל מה שהורו החכמים לכתחילה כמובא לעיל.

ואם יבא החכם ויטען שהנה כבר נוהגים מזה שנים רבות כאן בא"י ובחו"ל לייצר יין (ושאר משקאות) מפירות מוחזקים בנגיעות, ולא ראינו שגדולי ישראל יצאו נגדם בחוזק לאסור, ולא רק זאת אלא יתכן שכמה שותים יינות כאלה בעצמם, נענה להם שאין בזה ראייה. ראשית יתכן שלדעתם אסור לייצר את היין כך לכתחילה אך בדיעבד מותר לשתות. (כתשובת הרמב"ם¹⁵¹). ושנית יתכן דכן אוסרים, אלא שהמתירים נוהגים על פי שיטה השונה מזו של גדולי ישראל.

דוגמא לכעין זה, הביא **בשו"ת בית דינו של שלמה** (יורה דעה סימן יט), במה שנהגו מקדם שהיו אוכלים עלי הגפנים בפני גדולי ישראל, ולא היה מי שרפרף בדבר, ועתה בדקו היטב וראו שיש בהם תולעים דקים מאד עד שקשה לבודקם, ואסרו אותם הרבנים. ויש רבנים שכתבו שכיון שכבר פשט המנהג בפני גדולי ישראל ולא מיחו, אין לבטל המנהג. אולם כתב הבית דינו של שלמה **שאין שייך בזה דין מנהג**, דהא תינח אם בזמן הרבנים הקדמונים היה נודע להם שמצאו בהם תולעים, ואפילו הכי היו מניחים את העם לאוכלם, אבל מאחר שבזמננו לא ידעו כלל שיש תולעים, ורק עתה אכן נודע הדבר שבדקו ומצאו שיש בהם תולעים דקים מאד שאי אפשר לבדקם, אין שייך בזה דין מנהג, שהרי לא על דרך הזה היה המנהג, דמאן לימא לן שאם הרבנים הקדמונים ראו הנגלות לנו בזמנינו, לא היו צווחים ככרוכיא לאסרם עליהם ועל זרעם. ע"כ. גם **בזבחי צדק** (אות צט) הביא דברי הרבנים האוסרים הנ"ל, וכתב, גם פה עירנו בגדאד יש

150. ואילו אפשר היה לסנן ולהוציא את גוף כל אותם איסורים מתים, נלענ"ד שהיו מורים כן. שכמו שכתבנו בענין הנמלים שנפלו בדבש, היתרו של הארחות חיים לחמם (ובנדון דידן לבשל) הוא באופן שמוציא את גוף האיסור (או שימתין י"ב חודש).

151. אלא שמה שהתיר **הרמב"ם** היה כיון דהיו שוגגים ועשו באקראי, מה שאין כן בנדון דידן שלפוסקים רבים ככהאי גוונא שנעשה בימינו אין בזה דין שוגג, כפי שיבואר להלן. ועוד שבנדון דידן נעשה באופן קבוע, דחמיר טפי.

הסכמה קדומה משנים קדמוניות שלא לאכול עלי גפנים ואצלנו הם אסורים כמו בשר חזיר. וזה פשוט אצל ההמון. וזה כמו שתי שנים שהיינו בפרדס אחד עם כמה אנשים, ואחד מהם הביא עלי גפן והראה לנו היכן הם התולעים, והנחנו אותם בשמש כמו ג' דקות, וראינו בחוש כמה וכמה מהם שהם רצים ומרקדים ומרצדים בתוך העלים, ואמרו לנו, ברוך שבחר בהם ובמשנתם. ע"כ. וכן כתב **בבן איש חי** (פרשת נשא סעיף ח), דעלי גפנים כבר אסרום **רבני ארם צובא** לגמרי, ולא יועיל להם בדיקה. וכן פה עירנו בגדאד נוהגים בהם איסור. גם **בכף החיים** (סימן פד אות צד) האריך בזה, וכתב, שכל בעל נפש אף שנוהגים במקומו היתר, יש לחוש לעצמו להחמיר. גם בספר **יצחק ירנן** (סימן סד) הביא מחלוקת **המהר"ש לניאדו** בעל בית דינו של שלמה (הנ"ל), ובין **מהר"ש דוויק** בעל ריח שדה, ונמנו ורבו ואסרו את עלי הגפן כסברת **המהר"ש לניאדו**, שכתב על זה תשובה ארוכה בספרו (הנ"ל).

אתה הראת לדעת כי אין עצה ואין תבונה באופנים ובציורים מסוימים כבנדון דידן אלא אחת משתיים: או שימנע מלאכול את האסור, או שיטרח הרבה לעשות כהוראת חכמינו על פי תורתנו הקדושה, ואף כי חסה על ממונם ועל זמנם של ישראל, ושמחה להקל ולהטיב היכא דאפשר, אך כשאי-אפשר, יקוב הדין את ההר.

ועל כל המפעלים מייצרי היינות (ושאר משקאות מפירות נגועים) ועל כל נותני הכשרות, עם כל הקושי הכרוך בזה, בפרט אחרי שנים רבות שהתרגלו לעשות באופן האסור, והדבר כרוך במאמץ וממון, אין כל ברירה אחרת אלא לטרוח ולעשות כדברי חכמינו, או להפסיק לייצר באופן הנעשה בימינו.

ג. 4. ראיות מפירות שעברו עליהם י"ב חודש

פסק מרן בשו"ע (פד, ח) **כהרא"ש והטור** ועוד, שבפרי שדרכו להתליע במחובר, אף על פי שעברו עליו י"ב חודש בתלוש (דאז כבר מתו ונתפוררו התולעים), כיון שיש חשש שנתווספו עוד תולעים מבחוץ אזי צריך לטרוח טובא כדי להסיר ספק. וז"ל: "ומכל מקום צריך לבדקן להשליך התולעים הנמצאים ביניהם בחוץ או על גבי הפרי, ואף לאחר שישליך הנמצאים בחוץ, יש לחוש שמא... הלכך הבא לבשל אחר י"ב חודש פירות שהתליעו, יתנם לתוך מים צוננים... ואחר כך יתנם בקדירת מים רותחים¹⁵², שאם נשאר בו תולעת, ימות מיד", עכ"ל.

והרמ"א בהג"ה (שם) הסכים וביאר דצריך להחמיר יותר וז"ל: "ולא מהני בהם אם בדק הרוב אלא צריך לבדוק כולם דהוי מיעוט דשכיח. (רשב"א בת"ה ובתשובה סימן רעד)".

152. מבואר **בש"ך** (סקכ"ד) דמייירי בנגיעות פנימית, איסורים שחדרו אחר כך בתלוש, ואם כן הרי חיים. ומרן אזלי לטעמיהו **דהרא"ש והטור** דסבירא להו פירשה מתה, מותרת. ועל כן, בצוננים יעלו כל הפירות המנוקבים. והמעט שלא עלו, ימותו התולעים ברותחין דאז אפילו פירשו בבישול, אין איסור.

וכיון דהדברים נכונים גם לפירות שדרך להתליע במחובר, אף אם לא עברו עליהם י"ב חודש, וכן בכהאי גוונא דלא ידוע אם נתלעו במחובר או בתלוש (כן משמע מהשו"ע פד, ז') אזי ברור להדיא דדעת מרן והרמ"א כהרשב"א, והרא"ש והטור (ועוד ראשונים ואחרונים) דיש לטרוח טובא בבדיקת הפירות אחד אחד, לסילוק האיסורים בעין שביניהם ועל גבם, ואחר כך בצוננים ואחר כך ברותחין, כל זה לפני הבישול. ודון מיניה לנדון דידן.

יג. 5. ראיות מענין נאמנות לבדיקה

פסק מרן בשו"ע (פד, יא) כהרשב"א וארחות חיים ש"אשה שנמצא אחר בדיקתה שרץ הנראה לעיניים... אסור לאכול מבדיקתה. אבל אם לא נמצאו אלא תולעים המתליעים בתוך העלים שאינם נראים אלא לאחר שליכתן, מותר לאכול מבדיקתה". עכ"ל.

למדנו מכאן שאף תולעים המתליעות בתוך העלים שאינם נראים כיון דמוסווים היטב ומסתתרים הם בינות לעלים או בתוכם, אף על פי כן צריך לטרוח הרבה לגלותם ולסלקם. ובכלל זה לשלוק העלים¹⁵³ (או כל פעולה אחרת כהוראת הפוסקים והמומחים). ודוקא בכהאי גוונא שקשה מאד, היקלו שלא לפטר ולסלק את הבודק (ופשוט שהמאכל אסור עד שימשיכו וינקו היטב).

והמהרש"ל החמיר יותר כמו שהביא **הש"ך** (פד, סקל"ה) וז"ל: "דעת המהרש"ל... דאין הנשים נאמנות בבדיקה שיש בה טורח... **והא"ח והמחבר** מיירי בדבר שאין בהן טורח¹⁵⁴, אבל בברירת קטניות ודגים קטנים ושאר דברים שיש בהם טורח, אין נאמנות באיסור דאורייתא...". וכו'.

הנה מפורש דנים הפוסקים בענין נאמנות הבדיקה, מתוך שפשוט דאפילו יש טורח, אין מקילין וחייבים לבדוק. ודון מינה לנדון דידן.

יג. 6. כתב **הגרשז"א** בתשובה (הובאו דבריו ב"בדיקת המזון כהלכה" עמוד 178) שאף על פי שבמיעוט המצוי חיוב הבדיקה הוא מדרבנן, אפילו הכי "גם בכהאי גוונא שאי אפשר לבדוק אלא על ידי טורח גדול מאד... החמירו בזה הפוסקים".

153. כמו שכתב **הפמ"ג** להקל בכהאי גוונא שקשה לגלות האיסורים עד אחר שיבשל, התיר לדחות את הבדיקה לאחר הבישול, אף על פי דנותן טעם.

154. ואם בדיקה כזו (תולעים בתוך העלים, הנראים רק אחר שליכתן) חשיבי **להא"ח ולמרן** (אליבא דהש"ך) כדבר שאין בו טורח, אזי מובן שלשיטתם בבדיקה שיש בה טורח, מיירי בהרבה יותר מזה.

יך. סיכום הכללים המנחים מדברי הפוסקים לענין חיוב הניקוי לכתחילה, בכל גוונא.

להלן תקציר סיכום דעת כמה ראשונים ואחרונים שהבאנו לעיל אשר פסקו כללי **יסוד** בתורת האיסור והיתר, לחייב בדיקה וניקוי לכתחילה בכל גוונא (אפילו מיועדים לבישול או לסחיטה או לטחינה, ויתבטלו בודאי). ואין חולק עליהם.

יך. 1 הרמב"ם והרשב"א והטור ורבנו ירוחם והר"ן והאורחות חיים והגהות מרדכי והאיסור והיתר ומרן בבית יוסף ובשו"ע והרמ"א והט"ז והש"ך והכנסת הגדולה ופנ"י והנו"ב והגר"א והפמ"ג ועוד, וכל גדולי הדורות האחרונים חייבו לכתחילה בדיקה וניקוי ראשוני, בכל מצב וענין. וגם בדיעבד פסקו לבדוק.

א. הרמב"ם בתשובה (שו"ת "פאר הדור" סימן קיד מובא ב"הליכות עולם" הלכות תולעים, הלכה ח' מהד' בלאו סימן קעה. ומובא ב"תפילה למשה" ח"ג סימן ז) נשאל אודות יין שנדרך והיו בו בעת דריכתו תולעים, אם מותר לשתותו או לא. ואם חייבים בני אדם בעת דריכת היין לשרות במים לפי שאי אפשר ללקט התולעים שבו. והשיב: "צריך¹⁵⁵ לנקות ממנו התולעים **כפי שאפשר** ופעמים הרבה ראינו מי ששורה אשכולות הענבים במים כדי לנקותו מבעלי חיים¹⁵⁶ וכו'. וכלשונו "כפי שאפשר" נקטו בלשון דומה כל הפוסקים אחריו כמובא להלן. וברור מללו שפתיו שלכתחילה צריכים לנקות לפני סחיטה (וה"ה בישול וטחינה). וכל הדיון כעת הוא עד היכן מרחיקים לחייב "כפי שאפשר". והדברים מבוארים עוד בהמשך.

ובשו"ת הרמב"ם פאר הדור (סימן קיד) **להגאון רבי דוד יוסף שליט"א**, כתב על זה: "ומשום הכי פסק רבינו (הרמב"ם) שלכתחילה צריך להוציא את התולעים מן¹⁵⁷ הענבים שאם יטחנם או יסננם כך כמות שהם, הרי הוא מבטל איסור לכתחילה עכ"ל.

155. תרגום המילה מלשון ערבי הוא "צריך" וכמובא בשו"ת הרמב"ם "פאר הדור". (ויש מקומות שתרגמו "ראוי", אך התרגום הנכון יותר הוא "צריך". ומכל מקום גם אם דיבר בלשון "ראוי", ודאי שבכשרות מהודרת/בד"ץ חייבים לעשות כן בנותנם לציבור מאכל מהודר בכשרותו. ופשוט).

156. ומכאן ראייה ברורה גם לאלה הטוענים שאי אפשר לשטוף הענבים במים מטעם שאחר הסחיטה הופך היין לחומץ. שהרי הרמב"ם מעיד שראה שעושים כן פעמים הרבה משמע לא החמיץ (וכנראה שאחר השטיפה, יבשו את האשכולות מהמים).

157. ואם מעיקר הדין חייבו לנקות גם תולעים שבתוך הענבים (שבהם עוד יש כמה ספק ספיקא להקל), קל וחומר בנגיעות חיצוניות ובפרט בכשרויות מהודרות / בד"ץ שאמורות ומחויבות לעשות הידורים...

ב. **מרן בשו"ע** (קד, ג) פסק **כהרשב"א** (ת"ה ד') **וכהטור** (קד) וז"ל: "דברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהם כנמלים וזבובים ויתושים¹⁵⁸, שכל אדם בודל מהם למיאוסן, אפילו נתערבו בתבשיל ונמחה גופן לתוכו¹⁵⁹, אם ההיתר רבה עליו, מותרים. ומכל מקום, כל שאפשר לבדוק ולהעביר במסנת בודק ומסנן" וכן הובא בב"י. וכן דעת הרמ"א והט"ז.

ג. **הרמ"א** (משם הגהות מרדכי בחולין ובארוך כלל כ"ג) בהג"ה (סימן צח, סעיף ד) כתב: "וכל איסור שמבטלים בששים, אם מכירו¹⁶⁰ צריך להסירו משם, אף על גב דכבר נתבטל טעמו בששים, ולכן אם נפל חלב לתוך התבשיל ונתבטל טעמו בששים, צריך ליתן שם מים צוננים, וטבע החלב להקפיא ולצוף למעלה על המים ויסירו משם דמאחר דאפשר להסירו¹⁶¹ הוי כאילו מכירו וצריך להסירו משם".

ד. **בכנה"ג** (פד, סעיף יו שיטה יב) הביא את דברי הפוסקים ובכללם כתב וז"ל: "**ור"י** כתב בנט"ו אות כ"ז, ויתנם במים פושרים קודם שיתנם בקדירה, והמתולעים יעלו למעלה ישליכם¹⁶², והאחרים ישליכם במים חמים, מפני שאם נשאר בו התולעת ימות מיד ולא יפרושו לחוץ¹⁶³. ואף על פי שנימוחים ובטלים הם, לכתחילה צריך לעשות תקנה בכל מה שיוכל". עכ"ל.

158. לענין דברים המאוסים (יתושים, נמלים, זבובים וכיוצא בזה), חלקו הפוסקים: **לשיטת מרן כהרשב"א והר"ן**. וכן דעת **הרמ"א והט"ז**: עזנ"ת (עכברים, זבובים, נמלים, יתושים, תולעים) וכיוצא בזה פוגמים, ודי ברוב היכא דאין בריה. ואפילו נמחו, כל שאין כלום בעין, ויש רוב כנגדם, שרי. ואילו **לר' ירוחם בשם הר"מ והרא"ש וכן לשערי דורא, לרש"ל לב"ח ולש"ך** - שיטה אחרת ואוסרים. אלא אם כן יש ששים כנגדם.

ובסעיף זה מדבר מרן מפורש על נגיעות חיצונית (ולא פנימית), כבנדון דידן שלמכולות הענבים נכנסים בעלי חיים, ואחר כך עוברים לסחיטה. וכן הוא בתותים, וכ"ה בקלחי תירס.

159. וראה נא שכתבו בלשון ברורה: "נתערבו" ולא כ' "שערבן" כיון שכוונתם לדיעבד שנעשה בניגוד להלכה, בשוגג. ולכן נלע"ד דכוונת מרן הינה: "דברים... שכל אדם בודל מהם למיאוסן, באופן שנתערבו בתבשיל ואפילו נמחה גופן לתוכו, אם...". וכו' דמילת "אפילו" לרבותא היא ומתייחסת ל"נמחה" שאין משמעות לרבותא גבי "התערבו". וע"ע בהערה 255.

160. כוונתו: אם יודע ממנו. ואף אם אינו מכירו בעין כי נעלם הוא כעת, אך יכול לעשות שיהא ניכר. כן משמע מהמשך דבריו.

161. מפשט לשונו של **הרמ"א** משמע אפילו בטירחא שכתב: "דמאחר דאפשר להסירו" לא חילק ולא כתב "בקל" בדווקא, משמע דעתו שבכל גוונא.

162. הנה מפורש גם לדעת **רבינו ירוחם** חייב להוציא את גוף האיסור **כהאורחות חיים** המפורש וכמו שכתבנו שכן דעת **כל הפוסקים**.

163. כלומר צריך לעשות פעולת מניעה שהתולעים הקיימות לא יפרשו בחיים, שלא יאסרו תוך כדי הבישול אחר כך, את התערובת (ואף על פי שידוע שיהיו נימוחים ויתבטלו ברוב) שכן דעת **מרן השו"ע** שתולעת שפירשה מתה, אינה אוסרת. ובענין זה מחלוקת הפוסקים הובא **בש"ך** (פד, סק"ב) **שהמגיד משנה בשם הרי"ף ור"ח והרשב"א** (וכן הובא בב"י (קלד.) ובד"מ) דעתם **כהרמב"ם** שאסר אפילו פירשה מתה, וכן כתב **הכל בו בשם ר"ת**.

ואילו דעת **סה"ת והמרדכי** (חולין סימן תרמד) **והסמ"ג והג' מיימוני והסמ"ק והשערים** ושאר פוסקים, כדעת **הרא"ש** (ס"ו ס"ח) דסבירא ליה פירשה מתה, מותרת, ושגם **רבינו ירוחם** (נט"ו אות כ"ז) כתב **שגדולי המורים**

והנה לנו הבנה בדעת רבנו ירוחם שכוונתו "בכל מה שיוכל" הינה לניקוי וסילוק האיסורים בדרך הרגילה, והמתת האיסורים לפני פרישתם. ודבריו מצטרפים לשיטות אחרות שצינו פוסקים נוספים וכגון **האורחות חיים** שדיבר על חימום הדבש וסינונו, **והרמ"א** שדיבר על הקפאת החלב וסילוקו וכיוצא בזה, כל דרך ושיטה המאפשרים לגלות ולסלק לכתחילה את כל האיסורים.

ה. מדברי **הר"ן** (חולין יא.) וכן משמע **מהגר"א** (יו"ד א, סק"ד), בדיקת סירכא, הגם ש(אם תהיה) בגדר מיעוט המצוי, אף על פי כן היא מדאורייתא כיון שהטעם לבדיקת סירכא הוא משום **דלא אזלינן בתר רוב היכא דאפשר לברורי**. וכבר כתב **הרשב"א** ללמוד מענין הסירכות לענין התולעים. וכן כידוע דברי הרשב"א שחייב בדיקה מלאה ולא מדגמית. וכן **לפנ"י** (פסחים ט:) כל שאפשר לברורי (לברור) אינו בגדר ספק וחיובו מדאורייתא.

ודברים מפורשים וברורים אלה מצטרפים לדבריהם של הראשונים ואחרונים שהבאנו, שמפשט דבריהם לא חילקו בדרגות הנגיעות, ואם כן כוונתם לחייב לכתחילה בדיקה וניקוי בכל ענין (ולא רק במוחזק כנגוע אלא בודאי גם במיעוט המצוי ואף במיעוט שאינו מצוי).

וכן פסקו הלכה למעשה, כל גדולי דורנו והדורות האחרונים: **מרן הגרשז"א, מרן הגריש"א, מרן הגרע"י מרן הגרב"צ אבא שאול, מרן הגר"ש וואזנר, (זצ"ל), ויבלאו"ט הגר"נ קרליץ** ועוד, (שליט"א): שבכל דרגת נגיעות (למעט מוחזק כנקי) יש חיוב לבדוק, כל שאפשר לעשות כן, קודם האכילה או הבישול או הסחיטה¹⁶⁴. ודלא כמו שנעשה בימינו.

ו. **בשפתי דעת** (פד, סקכ"ו) כתב **הפרמ"ג** מפורש כדברינו לענין הנדון, וז"ל: "דע מה שבסעודות גדולות מבשלין קטניות בלי בדיקה כלל, ואחר כך לאחר הבישול כשאוכלין רואין אם יש שם תולעים, לאו שפיר עבדי. חדא לפי מה שכתב **הש"ך** באות ל"מד בפירות קטנים הפרי נעשה נבלה ואוסרין השאר, ועוד **דאין מבטלין איסור היכא דאפשר על ידי בדיקה מקודם** (אף שאין כוונתנו לכך)¹⁶⁵. ועוד שמא ישכח ויאכל בלי בדיקה, על כן אין לעשות כן". עכ"ל. ושיטתו עקבית דאפילו

הסכימו לדעת **הרא"ש** וכן פסקו **האו"ה הארוך, ומהרש"ל** וכ"נ דעת **מרן השו"ע** (סימן פד סעיף ד, ח, ט"ז, ובבדק הבית).

164. ונראה שיש בנדון דידן ד' כללים הגוברים זה על זה, להגיע לפסיקה הנ"ל: כנגד הכלל (1) של ספיקא דאורייתא לחומרא לפיו לכאורה הוא אמינא שצריך לבדוק אפילו במיעוט שאינו מצוי (במחבור), בא הכלל (2) של כל דפריש מרובא פריש ומורה שאין צריך, אלא שכנגדו בא הכלל (3) **דכל היכא דאפשר לברורי מברנין ולא אזלינן בתר רוב**, ושוב מחייב בדיקה בכל דרגת נגיעות. ועליהם הכלל (4) **דכל היכא שיש איסור בעין, אין שום היתר עד שיסלקו, בכל ציור שהוא**.

165. כלומר: "אף שאין כוונתנו לבטל את האיסור". והוא שכתבנו מתחילת החיבור שאין מועילה טענת "אינו מתכוון" כדי לבטל, ודאי לא באיסורי דאורייתא. וגם באיסורי דרבנן, טענת "אינו מתכוון"

לענין חלב שנפל לתבשיל, קבע מפורש דיש לשפוך צוננים למאכל היינו אפילו באופן שמתקלקל המאכל. ומכל דברים אלה מובנת שיטתו כעקבית וכרוב וכל הפוסקים שלא להקל אלא לסלק האיסורים אפילו בדיעבד כל שכן לכתחילה. ואפילו בטירחה!

ז. וז"ל הרמ"א בהג"ה (סימן צח, סעיף ד): "וכל איסור שמבטלים בששים, אם מכירו¹⁶⁶ צריך להסירו משם, אף על גב דכבר נתבטל טעמו בששים, ולכן אם נפל חלב לתוך התבשיל ונתבטל טעמו בששים, צריך ליתן שם מים צוננים, וטבע החלב להקפיא ולצוף למעלה על המים ויסירו משם **דמאחר דאפשר להסירו¹⁶⁷ הוא כאילו מכירו וצריך להסירו** משם (הגהות מרדכי בחולין ובארוך כלל כ"ג)".

וכלל זה: "דכל מאי דאפשר להסיר את האיסור, הוא כאילו מכירו וצריך להסירו משם אף על גב דאיכא שישים" שהביאו הרמ"א והב"ח משם הגהות מרדכי בחולין ע"ש הרוקח. וכך קבעו ופסקו הראב"ן והאור"ה, והגליון מהרש"א, ומ"ה, ופר"ח, והפר"ת והפמ"ג והכרז"פ, והחכ"א, והזב"צ ועוד¹⁶⁸, הינו **כלל היסוד** יתד שלא תימוט בהסכמת כל הראשונים ואחרונים שאף על פי שבדיעבד כבר נתבטל, אפילו הכי, אם יש דרך, ואפילו בטירחא (ולמשב"ז¹⁶⁹ אפילו אם יתקלקל האוכל)¹⁷⁰, אז צריך להוציא האיסור אפילו אינו בעין. קל וחומר בלכתחילה והאיסור בעין כבנדון דידן. אף על פי דמוציא ממון וזמן¹⁷¹ על זה. היינו צריך לעשות כל טצדקי לסלק האיסור גם בטירחא כזו.

מועילה רק היכא שניקה ככל יכולתו לפני כן וכל שאר ששת התנאים שסיכמנו בסימן: נסיון לאם ואב וכו'.

166. כוונתו אם יודע ממנו. ואף אינו מכירו בעין כי נעלם הוא כעת, אך יכול לעשות שיהא ניכר. כן משמע מהמשך דבריו.

167. מפשט לשונו של הרמ"א משמע אפילו בטירחא שכתב: "דמאחר דאפשר להסירו" לא חילק ולא כתב "בקל" בדווקא, משמע דעתו שבכל גוונא.

168. יתכן לומר שכן דעת **הטור ומרן השו"ע**, שהרי לא נחלק אותם בדווקא עם כל להקת הפוסקים ראשונים ואחרונים שפסקו כן. ובאין ראיות להיפוך מהטור או ממרן נגד שיטת כל הראשונים ואחרונים הנ"ל המחייבים סילוק החלב, ודאי דיש ליישבם ולומר דכן נראה דעת הטור והשו"ע, ומה שכתב **הרמ"א** בהג"ה (צח, ד) אינו חולק אלא מביא דוגמא.

169. ומכאן ראייה נוספת וברורה שמה שכתב **הפמ"ג** להקל בטירחא (עיין סעיף 4ה) אינה ראייה לשיטתו להקל בנדון דידן, וכמו שבארנו דכוונתו רק לדחות סילוק האיסור לאחר הבישול במקרים מסויימים בלבד. והנה **בשפתי דעת** (פ"ד ס"ק כ"ו) כתב מפורש "דאין מבטלים איסור היכא דאפשר על ידי בדיקה מקודם (אף דאין כוונתנו לכך)". (עיין סעיף 7ז) ואסר מה שמקילים בסעודות גדולות. וגם הכא לענין החלב שנפל לתבשיל, קבע מפורש דיש לשפוך צוננים למאכל, היינו אפילו באופן שמתקלקל המאכל. ומכל דברים אלה מובנת שיטתו כעקבית וכרוב וכל הפוסקים שלא להקל אלא לסלק האיסורים אפילו בדיעבד, כל שכן לכתחילה.

170. ולענ"ד לכל הפחות באופן שמתקלקל זמנית ואחר כך אפשר להחזירו למצבו הקודם, כגון שהצטנן ונרתחו שוב ובוודאי כשיכול בקל. ופשוט.

171. דלפי **החכ"א** (מסעיף טו) **זב"צ**, אם חושש שיתקלקל מהצוננים, ימתין שיתקרר ויוציא.

ח. וגם מדברי הנו"ב שכתב (שו"ת מהדו"ק יו"ד סימן נז) **"כל כמה דאפשר לברורי צריך לבדוק ולברר"**¹⁷² עולה מפורש שבכל אופן וענין, אין היתר לסחוט פירות נגועים למשקה, דזה ביטול איסור לכתחילה, וחייב לנקות ככל יכולתו ולא לסמוך על הסינון בסוף. וזה אפילו לשיטת המיקלים דסבירא ליה להתיר ספק ספיקא אף במקום חזקת איסור! ועוד שהנו"ב מדבר על דיעבד, בעוד שבנדון דידן מיירי בלכתחילה.

ועוד ברור מדבריו שכל ההיתר הוא להוציא את האיסורים, לכל היותר באופן שכתב האורחות חיים (כלומר על ידי חימום) ובכל אופן, לאחר שבדיעבד המצב נתון שכבר נפלו נמלים בדבש, וכי אין לעשות כן לכתחילה אפילו אין כוונתו לבטל. וז"ל הנו"ב (יו"ד סימן כו בהג"ה. הובא גם בנחלת צבי): **"ולדעתי לא הקילו בזה לערב"**¹⁷³ **לכתחילה אפילו בדבר שאין כוונתו לבטל**, רק אם כבר נתערב אלא שעדיין לא נתבטל, והוא עושה איזה דבר ועל ידי זה מתבטל, בזה אזלינן בתר הכוונה, שאם הכוונה לבטל, אסור. ואם הכוונה לדבר אחר, מותר. וראיה גדולה לדבר ממה שכתב הרשב"א... "וכו' עיי"ש.

ט. **הבאה"ט** (פד, כד) הביא דעת המהר"ם מלובלין שאפילו בדיעבד שבשווג ביטול כישות מתולע בלא נקוי, לא הסכים לסנן וכו' אלא פסק שלכתחילה ימכור לגוי. ורק אם אי אפשר וזהו שעת הדחק והפסד מרובה, התיר לסנן ובלבד שיהיה נקי לגמרי ורק אז שרי. ק"ו בלכתחילה. ובדעה זו גם **הצמח צדק והגאון לחם הפנים** (עיי' סעיף ח.8).

172. הנה דברי הנו"ב (מהדו"ק יו"ד סימן נז) במלואים וז"ל: "ומעתה יצא לנו ההכרעה שבמקום שיש חזקת היתר ממש, ואף ליכא חזקת היתר ממש, מכל מקום גם חזקת איסור ליכא כלל גם להרשב"א מתירין ספק ספיקא, ואין צריך לעמוד על הברור כלל, אפילו היכא דאפשר", (מכל מקום ברור שכדי לדעת אם יש או אין חזקת איסור או היתר צריכין לעשות הבדיקה הראשונית לברר זאת - ד.ד.) "ובמקום שיש חזקת איסור ממש, לדעת הרבה פוסקים לא שרינן ספק ספיקא כלל. ואף למאן דמתיר מכל מקום כל כמה דאפשר לברורי צריך לבדוק ולברר", עכ"ל. ויש שמוסיפים בשמו ש"מכל מקום אם גם אחר הברור לא יהיה מבורר, אין צריך לברר". ולא ראיתי שם בתשובה. מכל מקום הכוונה בזה שניקה ככל יכולתו ועתה כבר אין דרך לברר עוד בשום אופן. וגם ידוע לנו בודאות שאין המאכל מוחזק בנגיעות. וכדברי הנו"ב כן כתב בשו"ת **עצי חיים** (יו"ד סימן ח) הובאו **בדרכי הלכה**.

173. ובנדון דידן "לערב" משמעו לסחוט ולרסק את האיסורים עם הפירות, שעד אז אינם נחשבים מעורבים, כיון שבעלי החיים נמצאים על גבי הפירות ואינם מעורבים בהם אלא נפרדים מהם (מטעם זה נפסק להלכה דשרי להוציא תולעת מפרי או ירק בשבת ואין בזה איסור בורר, כמו שפסק בשש"כ (ח"א, פ"ג, ס"ו) משם הגרש"ז אויערבאך דדין זה דמי להסרת נוצה מן הבגד בשבת, כמו שכתב הרמ"א (סימן סב, סעיף א). ולכן, "רק אם כבר נתערב" הכוונה שבדיעבד ששגג וריסקם ביחד, ועתה האיסורים נתפרקו ואבריהם מעורבים עם המיץ הזב וחלקי הפרי הסחוט, בכהאי גוונא כיון דהשתא איסורו מדרבנן, אם אינו מכוון לבטל אלא לתקן המשקה, שרי כמו שפסק מרן בסימן צט סעיף ו לגבי איסור של דבריהם. אך לכתחילה, אסור.

י. וחשבנו להוסיף עוד הבנה בדעת **האורחות חיים** שכתב להקל להוציא הנמלים אפילו על ידי חימום (והרי פולט טעם נמלים לדבש. ואיך התיר? אלא משום שאי אפשר בענין אחר, וממילא טעם פגום הוא ובטל ברוב / בששים) ומדלא חילק לומר שאם אינו אוכל את הדבש כמו שהוא אלא מבשלו¹⁷⁴ שרי גם בלא ניקוי, כיון דממילא אינו מתכוון לבטלם רק לתקן המאכל, הרי לנו ראייה בדעתו דסבירא ליה דבכל גוונא חייב לנקות לכתחילה כל מה שיכול. וכדעת כל הפוסקים ראשונים ואחרונים שהבאנו.

ולכל הנ"ל נוסיף את הכלל המקובל **על הכל** שכל שיש איסור בעין אין לו היתר לעולם בכל גוונא. עיין בהערות 56, 89.

יד. 2. מאכל הנגוע ברמה של "מיעוט שאינו מצוי" אך אפשר לנקותו עוד, האם יכול לטחנו כמות שהוא? התשובה הינה שחייב לנקותו **כמה שיכול עד היכן שידו מגעת**, וגם בטרחא, כפי דבריהם המפורשים של כל הפוסקים שהבאנו (עיין בסעיף הקודם).

הנה לשון הרמב"ם: "צריך לנקות... **כפי שאפשר**" וכן דעת הטור והשו"ע.

ולשון הרשב"א והטור: "**כל שאפשר** לבדוק... בודק ומסנן". וכן פסקו מרן בב"י, והרמ"א והט"ז.

ולשון הרמ"א משם הגהות מרדכי "...מאחר **דאפשר להסירו, צריך** להסירו".

ולשון רי"ו הביאו הכנה"ג: "...לכתחילה צריך לעשות תקנה **בכל מה שיוכל**".

ולשון הר"ן כהרשב"א והפנ"י: "...דלא אזלינן בתר רוב **היכא דאפשר** לברורי". וכן משמע מהגר"א.

ולשון הפרמ"ג: "דאין מבטלין איסור **היכא דאפשר** על ידי בדיקה מקודם...".

ולשון הנו"ב: "**כל כמה דאפשר** לברורי צריך לבדוק ולברר...". וכן כתב בשו"ת עצי חיים הובאו בדרכי הלכה.

לשונם המפורשת אינה מותירה ספק, שלא רק במוחזק כנגוע ובמיעוט המצוי חובה לנקות כמה שיכול, אלא אף במיעוט שאינו מצוי, יש לעשות כן. וכפי שכבר למדנו, אף בטרחא.

וניתן ללמוד על החיוב המפורש מדבריהם, גם מענן נוסף והוא מיעוט הפסולת בתערובת כלאיים (גמ' ב"ב (צד)).

174. כדרך רבים הנוהגים להוסיף דבש מבושל במאכלם או בעשיית מיני מתיקה אפויים או מבושלים מדבש.

עיי' בנספח ו'.

ד. 3. כוונת הפוסקים במלים "אין צריך בדיקה" כשידוע שהמאכל נגוע אפילו מעט, הינה שאין צריך לבצע בדיקה יסודית, אך בדיקה כללית ראשונית חובה לעשות בכל המצבים.

ועד כאן עולה ברור שבכל מצב חובה לבצע בדיקה וניקוי אלא אם כן מדובר במוחזק כנקי, ודאי. ולפי זה, מה שכתב ב"לקו"י (פד, יג): "אבל פירות שאין דרכם להתליע אלא כשהם תלושים, אינם צריכים בדיקה"¹⁷⁵ ובהערה (יג) כתב: "ועיי' בכה"ח (אות סג) שהביא שם ט"ז, כנה"ג, שלחן גבוה ועוד אחרונים, דאם אין דרך להתליע אלא בתלוש, אין צריך בדיקה!". אין לטעות בדבריו ולהבין מזה דמותר בתלוש לאכול או לבשל וכד' בלי בדיקה ונקוי, ח"ו, כיון שיכשל בכמה וכמה איסורי דאורייתא ודרבנן. אלא שחייב לעשות בדיקה ראשונית כללית (מדגמית על פי קביעת המומחים כגון 10% - 5%) ורק אז על פי התוצאות כשידע את אשר לפניו, תכריע ההלכה בהמשך הטיפול במאכל.

וכמה סיבות נציין מדוע אסור "לוותר" על הבדיקה הראשונית כנ"ל:

- א. בכל ענין, חייב לוודא שאין נגיעות חיצונית על גבי המאכל או בין חלקיו, בכל סוגי מאכל. ובפרט בפירות ושאר דברים מתוקים שנמשכים אליהם איסורים.
- ב. אפילו בתלוש חייב בדיקה כיון דיתכן שיש מיעוט המצוי או אולי מוחזק כנגוע, (וכמו שכתב ה"לקו"י עצמו לחייב לבדוק גרעינים פיסטוק וכד' שנתלעים בתלוש).
- ג. בדרך כלל סחורה, עד הגעתה לצרכן, עוברת כמה וכמה ידיים, ומי יתקע לידינו שבאחת התחנות תנאי האחסון לא היו גרועים, ואף על פי שבדרך כלל ובספרות ההלכה, אותו מאכל אפילו מיעוט אין מצוי בו, אך שמא הפעם נגוע הרבה יותר?
- ד. בכל ענין, על מנת לקבוע את המשך הטיפול במאכל על פי ההלכה, חייב לדעת את דרגת הנגיעות, ואיך ידע אם לא יבדוק לפחות חלקית. (ומה שכתוב, אם כתוב בספרות, אינו מתייחס לתנאי איחסון, ואם כן אינו מייצג תמיד את המציאות).
- ה. אם חורו נקוב לחוץ, הרי יתכן שיראה תולעים רוחשות בפנים ואז אף על פי דבתלוש, אך אסור מדרבנן גם למרן השו"ע, (ולרמ"א אסור בכל אופן), וכיצד אם כן יאכלם או יבשלם בלי בדיקה?

175. ובהמשך כתב להוציא מכלל זה: פיסטוק חלבי, בוטנים, גרעיני חמניות ושקדים "מאחר ואין מצוי בהם הרבה מתולעים, אין צריך לבדוק כל בוטן ובוטן" עכ"ל. ומשמע אם כן מדבריו דסבירא ליה שבדיקה חלקית או ראשונית מכל מקום, בכל זאת, צריך, וכדברינו.

וכל זה פשוט שמוסכם על מרן השו"ע שכן פסק בכמה מקומות (וכגון פ"ד, ח, עיי"ש) וכמו שכתב **ביש"ט** (פ"ג דחולין סימן קג) לענין מה שעושים פאוידל"א מגודגדיות קטנים, שמבשלים אותם מבלי בדיקה קודם, עד שנימוחים. שדווקא בגודגדיות שלא רואים בהם ריעותא והם בריאים ולחים אפשר לעשות כן, כיון דלא מחזיקינן ביה שום ריעותא. מה שאין כן אם נראה בהם ריעותא וכגון נקבים, ודאי שצריך לבדוק לכתחילה. ואף בדיעבד כתב דכל ירא שמים ימשוך ידיו מהם כיון שאין ששים כנגד התולעת. ומזה נלמד גם כן שהבדיקה בהסתכלות ראשונית מחוייבת לכולי עלמא ובכל מצב.

חלק ב'

**בדין איסור ההנאה באופן
שנעשה במזיד**

טן. האם ייצור היין באופן הנעשה בימינו חשיב בגדר "שוגג" או "מזיד"?

1. טן. הנה לפי לשון מרן (בסימן צט סעיף ה, ו) מובנים להדיא כמה דברים: שבאיסורי דאורייתא כל שמצוי בו נגיעות אין לכתחילה לבטל בכל גוונא, וגם אם נפל מעצמו אין להוסיף עליו. משמע אפילו וכל שכן אם הפיל בשוגג. וכל שכן וקל וחומר אם הזיד להפיל. ואפילו באיסורים של דבריהם לא רק שאסר מרן גם כן לכתחילה לבטל ("בידיים", ו"כדי לבטל") אלא שהתיר להוסיף עליו דוקא "אם נפל מעצמו ואין בהיתר כדי לבטלו" (צט, ו). ומזה למד הא"ר שדקדק בלשון מרן, שרק בכהאי גוונא שרי, מה שאין כן אם הפיל בשוגג, דאז אין להוסיף עליו. וציין רע"ק בחידושיו, לדברי הא"ר (סימן תרעז).

ובאמת שאילו רצה מרן להתיר בכהאי גוונא שהפיל בשוגג, היה לו לכתוב "אבל אם הפיל בשוגג... מרבה עליו" ומלשונו נראה ברור כהא"ר ורע"ק, לאסור בהפיל בשוגג ולהתיר רק בנפל מעצמו¹⁷⁶ ומכל מקום, גם מפשט לשון המשנה בתרומות (ה, ט): "סאה תרומה שנפלה..." וכן מפשט לשונו של רב מתנא בגמ' (חולין ד): שאמר: "עצים שנשרו מן הדקל..." וכו', נראה ברור שכוונתם כמו שכתבו הא"ר ורע"ק לדקדק מלשון מרן, דמיירי דווקא בנפלו מעצמם ולא מהופלו בשוגג. (וגם בגמ' גיטין (נד:)) "נפלו ונתפצעו", ההמשך "אחד שוגג אחד מזיד" קאי על נתפצעו).

נפקא מינה, שבנדון דידן אף אם נחשיב את המבטל כאינו מזיד אלא כשוגג (למרות שביטל בכוונה), הרי אפילו באיסורי דרבנן אסר מרן (וכן דעת הרמ"א) למפיל בשוגג. כל שכן באיסורי דאורייתא, כבנדון דידן.

2. טן. ראיות מענין הנאה ממלאכת שבת

כל העוסק בשאלת הנאה מאיסור הנעשה במזיד או בשוגג בנושא "איסור והיתר" יודה שאין לך דבר המזכיר ודומ'ה לנושא זה יותר מענין ההנאה ממעשה שבת. דגם

¹⁷⁶. טעמי ונימוקיו עמו, ברורים הם אם נסתכל בהם מצד גדר וסייג, שדוקא בדברי מאכל שיש להוסיף אחריהם, ובפרט בעניינים של מסחר וכסף מלשון "נכסוף נכסף" שמתאווה להם האדם שהזהירה אותנו התורה הרבה על זה, מצוי יותר שחכמינו גדרו והרחיקו מלפרוץ הגדר. וכמו שמצינו בהלכות שבת שגזרו או החמירו חכמים בעניני מאכל הן בלכתחילה והן בדיעבד יותר משבשאר ענינים. (וכגון לענין שהייה, חזרה ונתינה לכתחילה, מה שפסקו הרי"ף והרמב"ם כחכמים. וכגון מה שאסרו כמה וכמה פוסקים לישראל פת שאפאה נוכרי לעצמו בשבת, ואחד מהטעמים משום דחיישין שמא יאמר לנכרי בשבת אחרת לבשל ולאפות לו, דאכילה להוט אחריה וגזרינן טפי, משום הכי אפילו עשה הנכרי לעצמו אסור לישראל).

וז"ל המשנ"ב (שכ"ה סקט"ז) לענין איסור על ישראל בפת שאפה הנכרי לעצמו בשבת: "שמא יאמר לאינו יהודי לבשל ואף על גב דאינו יהודי שהדליק נר לעצמו לא גזרינן, כמו שכתב בסימן רעו, במידי דאכילה דלהוט ביותר גזרינן טפי. וכתב המג"א בסימן תקיז דמדברי המחבר (מין הש"ע) שם משמע דסבירא לה כטעם הזה" עכ"ל.

וביאר הגרש"ז איוערברך זצ"ל (שלחן שלמה סק"י) דשאני אכילה, שאכילה הראשונה גוררת אכילה נוספת.

התם קנסינן ליה שלא יהנו לו מעשיו, ודמי בעוד דברים מהותיים. ובאמת כיון שכן עלתה בדעתי הבאתי דברי הפוסקים מענין השבת לחדש ולהעמיד ראיות מהשבת לנדון דידן, אלא שאחר כך ראיתי שכן כתבו כבר **הרשב"א** (בב"י) **והט"ז**¹⁷⁷, וברוך שכיוונתי לדעתם.

להלן דברי הפוסקים לענין ההנאה ממעשה שבת, בנוגע להגדרת "שוגג" או "מזיד".

הנה בשו"ע (סימן שיח סעיף א) פסק מרן כרבי יהודה בגמ' וז"ל: "המבשל בשבת (או שעשה אחת משאר מלאכות) (טור) במזיד, אסור לו לעולם, ולאחרים מותר למוצאי שבת, מיד, ובשוגג אסור בו ביום גם לאחרים, ולערב מותר גם לו מיד". ע"כ.

דנו הפוסקים לענין הנאת המבשל עצמו ולענין מי שנתבשל עבורו.

המשנ"ב (סק"ה) כתב דהדין לאסור עד מוצ"ש הוא גם למי שנתבשל בשבילו. ולענין "שגג" כתב (סק"ו) משם **הרמב"ן** שהכוונה שגג בדין, ומשם **המג"א** שהכוונה שכח.

ובשו"ת **צמח צדק** (סימן מ) כתב שהשואל דבר הלכה למי שיודע שאינו בקיא, חשיב כמזיד. וכן הסכים **מנחם הגרעי"ל** (ילקו"י שיח עמוד יח).

טו. 3. אלא שכנגד ההבנה הפשוטה של "שוגג" "מזיד" מענין השבת מצינו הגדרה שונה והיא דעת **הטור והרש"ל** ש"מזיד" אין הכוונה שיודע האיסור ואף על פי כן מבטלו בכוונת זדון לעבירה, אלא אפילו אינו יודע, כל שמכוון להרבות לבטל האיסור, חשיב כמזיד. הנה לשון **הט"ז** (צט, סק"ט) החולק עליהם בענין זה: "לכאורה נראה מלשון **הטור** שכתב כאן אם לא כיוון לבטל האיסור וכו'. וכן אחר כך שכתב אבל המכוון לרבות כו' דהעיקר תלוי בכוונה להרבות אם נתכוון בזה אף על גב דטעה בדין וסבר שמותר להרבות לבטל האיסור מכל מקום מקרי מזיד כיון שנתכוון במזיד לבטל האיסור וכן משמע מדברי **רש"ל** (פג"ה סימן נט) שאזכיר בסמוך אחר זה סקי"ב ובאמת לא נראה כך... וכו'. ובסקי"ב כתב: "ואני הוכחתי לעיל (סק"ט) דאם לא ידע שיש איסור בדבר שרי בכל הביטולים". עכ"ל.

ויוצא שיש ג' מצבים בהגדרת שוגג או מזיד.

א. שאם ידע על האיסור ובכל זאת מבטלו בכוונת ביטול בידועו שאסור - לכולי עלמא מזיד, ואסור.

¹⁷⁷. **הרשב"א** למד מדיני הנאה ממעשה שבת לנדון דידן, (תוה"א ב"ד ש"ג לב. הובא בב"י צ"ט). וגם **הט"ז** (צט, סק"ט) הביא ראיות לענין הנאה מביטול איסור, מענין מעשה שבת וכתב להגדיר שוגג על פי הגדר בשבת וז"ל: "וראייה משבת פרק כלל גדול (זו): ...אם שכח שיש איסור מלאכה בזה אף על גב שיודע שהיום שבת מקרי שוגג, וה"נ דכוותיה ואין לומר דיש איזה חילוק בין שוגג בשבת לשוגג בשאר איסורים (גיטין נג. נד. ופרק הניזקין) "עכ"ל.

ב. ואם נעשתה הפעולה באקראי (לא קבוע, חד פעמי) שמבלי כוונה הפיל ועירב ונתבטל - לכולי עלמא שוגג ומותר.

ג. ואם ידע שיש איסור וידע שמבטל, רק חשב שמותר לעשות כן, לטור ולרש"ל חשיב כמזיד.

4.טו ומעתה שבסחיטת הענבים ליין יודעים כולם שנסחטים גם האיסורים, ויודעים שמבטלים הם ונמחים ביין, ונעשה הדבר באופן קבוע, אם כן למסקנה בנדון דידן חשיבי כמזידים.

עם כל זאת, יש להקשות על דברי הטור, שלכאורה נראים בלתי מובנים. שמהיכא קרא לשוגג בדין, מזיד? הרי סוף כל סוף שגג?

ונלענ"ד לתרץ שמקורו **מהמשנה** (פ"א, ד, טז): "רבי יהודה אומר, הוי זהיר בתלמוד ששיגגת תלמוד עולה זדון". ע"כ.

ובגמ' **פירש"י** (אבות יא:): "וז"ל: "ששיגגת תלמוד עולה זדון - שמתוך שאין מדקדקין בלימוד ומורין הוראה שלא כדין, נעשה כזדון, לפי שתלמידי חכמים השגגות נעשה להם כזדונות. נ"א שאם נכשלת בה אפילו בשוגג חשובה כמזיד שהיה לך לדקדק ולשמוע עד סופה" עכ"ל.

ורבינו יונה (שם) כתב: "שיחזור הדברים עד כי לא יוכל לשכוח דבר עד ירד לעמקן של דברים כי טבע האנוש קצר להבין החכמה, והשכחה מצויה בבני אדם, גם לא יסמוך בסברא הראשונה כמו שכתבנו בתחילת הספר אשר בכל זה עושה זדון, כי בכל דבר מדברי התורה והמצוה שהטעות מצויה ולא נתן אל לבו וחוטא, אין זה שוגג אך נקרא פושע שהיה לו לחשוב כי כל אדם טועה ולהזהיר שלא יחטא, ולא נזהרו וארבעה הם פושע קרוב למזיד שוגג קרוב לאונס" ¹⁷⁸ עכ"ל.

וכיון שמקורו של **הטור**, **במשנה וברש"י** וכן כתב **רבינו יונה**, ולא רק שאין חולק על הטור בראשונים אלא פשוט שמסכימים עמו, אם כן ודאי שזו התורה לפיה יקבע גדר "מזיד" או "שוגג". ונפקא מינה לנדון דידן שסחיטת אשכולות ענבים ליין, עם בעלי החיים שביניהם מבלי לנקות קודם, חשיב מזיד, כיון דמיירי בת"ח ובענין שנמשך כבר שנים הרבה.

¹⁷⁸. ועל מנת להמחיש: בכהאי גוונא שנפלה טיפת חלב לקדירת בשר, וחשב בטעות שהבשר עוף, ואם כן האיסור מדרבנן, ולכן הוסיף. בכהאי גוונא, חשיב כשוגג. ששגג במציאות, לא בדין. ואילו היה בקדירה בשר בהמה וידע, והוסיף כי חשב דגם בכהאי גוונא האיסור מדרבנן ושירי להוסיף, חשיב כמזיד כיון דשגג בדין. וכל שת"ח הוא, עולה לו השגגה לזדון. כל שכן ובפרט אם התמידו בזה. וה"נ בנדון דידן. (מה שאין כן בעם הארץ ששגג בדין זה בכהאי גוונא, יחשב כשוגג).

5.10 ולפי זה בנדון דידן, אם נגדיר על פי הגדרת הרמב"ן, **הטור והרש"ל** אזי אף על פי שאין כוונת יצרני ומכשירי היין בדוקא לבטל את האיסורים ביין בכוונת זדון, רק סברו דשרי לעשות כן לצורך תיקון היין¹⁷⁹ עדיין נחשבים הם כמזידים¹⁸⁰ כ"ש שמפורסם מה שאסרו **מפורש** הרמב"ם ועוד ראשונים את ייצור היין באופן שהם עושים, וודאי שהיה להם לדעת בפרט שיש עוד ראיות רבות לאיסור, ועוד שהרי גופים אלה ממונים בדוקא על ענין זה של ההכשר וכבר שנים עושים כן, וכיון שגם נוחא ליה ליצרנים בביטול האיסורים ועוד שהקימו את כל מפעלי הייצור מראש באופן כזה, אזי בכהאי גוונא יש לומר דאינו מקרי שוגג אלא מזיד¹⁸¹.

6.10 לימוד וראיות להגדרת שוגג ומזיד מענין ייצור החשמל בשבת.

ועוד יש לנו ללמוד לענין הקנסא על מי, ממה שאסרו כמה מגדולי ישראל את השימוש בחשמל המיוצר בחברת חשמל לישראל, משום חילולי השבת הנעשים בייצור¹⁸². ובהם: **החזו"א** (או"ח סימן לח סק"ד) **והאגרו"מ** (או"ח ח"ד סימן סד, וח"ה סימן מג אות י"ז) **הגרא"ז מלצר** (מאורות נתן, בהקדמה עמוד 15), **הגרי"ש אלישיב** (שבות יצחק חשמל פ"ט אות ב'), זצ"ל, והרי לנו שדעתם בזה שהמזיד לעשות ולמכור, אסור לו ולכל מי שנתבטל בשבילו, היינו לכל הציבור¹⁸³. והכא נמי בנדון דידן שאם נחשיב את יצרני היין למזידים, אסור יינם על כל הצבור. ויש לומר דכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט השני ח"ב פכ"ב) ממה שאסר לשמוע בטל' הודעות שנערכו בשבת במזיד כגון תחזית מזג אויר וכד'. וכן לענין שימוש בבנין שנבנה בשבת לרבים (שם).

ועוד לימוד חשוב יש לנו מכל להקת פוסקים אחרונים אלה וגם **ממין הראש"ל הגרעי" זצ"ל**, לענין הגדרת "שוגג" או "מזיד" דיש לומר שהסכימו כולם להגדיר את

179. דלפי הפוסקים שהבאנו, דשוגגים הם בדין, שסוברים שמותר לעשות כן כיון שמסננים לאחר כך ואין נותר איסור בעין, אף על פי שהאיסורים כולם כבר הפכו חלק מהמשקה, והקונים למעשה "אוכלים" אותם בדרך של שתייה, עם היין עצמו. ומכל מקום גם אם יהיו בגדר שוגג, דלפי זה מה שעשו עד עתה, שרי לשתות. הרי שמכאן ואילך, שהתפרסם האיסור, הממשיך בזה חשיב כמזיד, וכל תוצרתו נאסרת מרגע שידע על האיסור.

180. ובפרט שבשנת התשע"א שלחתי לכמה גופי כשרות חיבור בנושא עם ראיות ברורות (הובא בספרי "דן ידן עמו" ח"א), אלא שלא התקבלה שום תגובה. ואם כן כיון שכבר אז ידעו מהאיסור, צריך היה הקנס לחול כבר מאז, או מזמן אחר כך משבדקו ובאו למסקנה שאכן יש איסור בדבר.

181. ומכל מקום ודאי **שצריכים בזה לפסיקת גדולי הדור שליט"א** ונפקא מינה אם לאסור תוצרת מהעבר ממתי ועל מי וכן על להבא.

182. ואף על פי שבנדון דידן אינו ענין השייך לפיקוח נפש, אך העיקרון זהה וניתן ללמוד מזה לזה כמבואר בהמשך. ואמנם להאוסרים, טענתם העיקרית הינה חילול שם שמיים ח"ו, אך גם לשיטתם, יש איסור הנאה גם עקב חילולי השבת.

183. **והגרש"ז אויערבך** (מנחת שלמה ח"ב סימן כד **ושש"כ** פל"ב הערה קע"ד) כתב "רק" שמכוער להתענג וראוי להימנע בבתי כנסת ובתי מדרש, אף כי לא אסר מעיקר הדין.

חח"כ"מזיד" מתוך שיש להם את האפשרות לייצר את החשמל באופן המותר (היינו שיסבו את כל מערכת הייצור באופן שיהיה אוטומטי) אילו נערכו מראש¹⁸⁴ וכיון שלא עשו כן¹⁸⁵ חשובים כמזידים, ואף על פי שעתה כשמייצרים תוך חילולי שבת, אי אפשר לאסור עליהם לחלל משיקולי פיקוח נפש¹⁸⁶. ומכאן לנדון דידן באותו עיקרון (ואף על פי דאינו לענין פיקוח נפש) כיון שיכלו להיערך בעבר לניקוי מהאיסורים ביקבים ובמפעלים, ולא עשו כן לכתחילה, חשיבי כמזידים.

טז. האם בנדון דידן הגדר כשאר ציורים שכתבו הפוסקים דיש לקנוס שוגג אטו מזיד?

הנה כי כן ראינו דלנדון דידן יש דין של מזיד כמו שפסקו הרמב"ן הטור והרש"ל (ועוד כל אותם שהסכימו עמהם), ואף אם נמצא שיטה אחרת לפיה נאמר דשוגג מקרי, עדיין יש לדון אי נכנס לגדר שחייבו חכמים קנסא בשוגג אטו מזיד.

הנה בטור (סי צט) כתב דקיימא לן להלכה שכל האיסורים שריבה עליהם בשוגג, מותרים. במזיד, אסורים. ואילו בסימן קי, כתב הטור לגבי איסור חשוב שלא בטיל אפילו באלף כגון בריה או חתיכה הראויה להתכבד וכיוצא בזה, שנתערבה באחרים, ונאכל אחד מהם או נפל לים, אם היה בשוגג, הותרו כל האחרים, שאנו תולים לומר שהאיסור הלך לו. אך מביא הטור משם ר"י בתוספות (זבחים עד. ד"ה ונפלה) דדוקא אם

184. וכמו שאצל יולדת כיון שהגיע לתחילת התשיעי להריונה חייבים להעריך ככל יכולתם למעט בחילולי שבת, באם יולד בשבת, וכגון ינעלו מערב שבת את הרכב במפתח ולא בשלט חשמלי, ינתקו רדיו ואורות פנימיים הנדלקים עם פתיחת הדלתות, יכינו מדבקות או פתקים עם כל פרטי היולדת למנוע כתיבתם בחדר המיון, יתאמו מראש עם נכרי או אמבולנס להגיע על ידי צלצול של לחצן בודד, ואפילו ישבתו סמוך לבית החולים במידת האפשר וכיוצא בזה. הכא נמי יש להעריך מראש בחח"י. וכמובן אם לא עשו כן, יהיו חייבים לחלל עליה שבת גם בדברים אלה, בגדר ההלכה, שכעת הותרו משום חשש פיקוח נפש. אלא שלעבירה תחשב להם שלא נערכו מראש.

185. וברוך השם זכינו שבעשור השנים האחרונות עושה חח"י (ההנהלה והעובדים) מאמצים גדולים מאד להסב את הייצור באופן המותאם להלכה. ובשיתוף פעולה נפלא עם אנשי המכון מדעי טכנולוגי להלכה בעיה"ק ירושלים תובב"א בראשות הג"ר לוי יצחק הלפרין שליט"א. ולמעשה בעת כתיבת חיבור זה (חשוון התשע"ה) אף על פי שיש עדיין חילולי שבת, קרובים אנו לברך על המוגמר בע"ה בבי"א. יישר כוחם של כל העוסקים לטובה במלאכת הקודש.

186. וזה לשיטת כל הפוסקים ללא יוצא מן הכלל. אלא שמרן הגרעי" זצ"ל התיר לציבור להינות מהחשמל המיוצר תוך חילולי שבת, מטעם שממילא מייצרים עבור חולים ולצרכי ביטחון. ומשום הכי חשיב (באותה שבת) כנעשה בהיתר. אלא דגם הוא מסכים דחשובים מזידים לענין שלא נערכו מראש, אף על פי שיכלו. וגם הוא כתב שראוי מאד להימנע, למי שיכול. לעומתו, האוסרים אסרו דווקא מצד חילול ה' ר"ל, דגם הם מסכימים שכעת באותה שבת אי אפשר לאסור על חח"י לייצר חשמל. וממילא בין אם שאר הציבור (הבריאים) יצרכו חשמל בין לא יצרכו, יחללו שם שבת לצורך החולים, כולל פעולות הנעשות שלא מצד חשש פיקוח נפש אלא משיקולים כלכליים (או אחרים) גרידא.

נפלה מעצמה הדין כן¹⁸⁷ אך אם הפילה אדם, אפילו בשוגג קנסינן אטו מזיד, וכן דעת הרא"ש בתשובה. ולא הביא שום חולק בנדון זה¹⁸⁸. וכתב הב"י לתרץ שיש חילוק, שבמפיל בשוגג צריכים לקנוס שוגג אטו מזיד. וכן פסק מרן בשו"ע שבסימן צט (סעיף ה) פסק להתיר כשבטיטל איסור בשוגג, ובסימן ק"י (סעיף ז) פסק לאסור אם הפיל (או נאכל) בשוגג, ולהתיר רק בנפל מעצמו לים, בשוגג. והש"ך (סק"ב) והט"ז (סק"ח) כתבו בדעת מרן שנראה דכוונתו לאסור כשהפיל בשוגג דוקא אחר שנודע התערובת.

והנה כתב הב"ח ג' תירוצים לחלק בין מבטל או הפיל בשוגג, דאסור. לבין נפל בשוגג, שהתירו. ול-ב' מהם נפקא מינה לנדון דידן:

א - במפיל, יש חשש שיעשה כן בפעם הבאה במזיד, כיון שהאיסור קל בעיניו, שהרי תולים שהאיסור נאבד מן העולם. מה שאין כן במבטל איסור, שכיון שידוע שהאיסור קיים רק הוסיפו עליו, הרי זה חמור בעיניו ולא יבא לעשות כן בפעם הבאה. ובזה לא קנסינן שוגג אטו מזיד.

ב - על פי האו"ה הארוך אמנם אין הפרש בין מפיל לנפל, אלא הענין הוא הזמן: אם נעשה לאחר שנודע על התערובת, קונסים אטו מזיד. והב"ח ביאר (סימן קי) עוד שבדברים החשובים, אם נתרסקו או נתפצעו על ידי האדם עצמו, קונסים בשוגג אטו מזיד, מה שאין כן כשנעשה מאליו, לא שייך לקנוס בזה, וכתב הב"ח שלדעת הרא"ש והטור, גם ר"ש ור"י מודים בזה. ועוד כתב הב"ח שבמבטל איסור לא קונסים בשוגג, כיון שאין חשש שיעבור על איסור תורה במזיד (מה שאין כן במפיל בשוגג, אינו איסור תורה¹⁸⁹ ויכול לבא להזיד בזה).

ונפקא מינה לנדון דידן כיון שמכניסים בידיים את האיסורים (שבחלקם בריות שלמות) עם הענבים לסחיטה, וכל זה נעשה אחר שנודע התערובת (במכולות), ומסתמכים על כך שבסוף יסננו את הכל (והוי שוגג בדין) הרי שהריסוק של הענבים עם הבעלי חיים דמי ל"מפיל לים" (מעלים האיסור) בשוגג, שמזה תולים לומר שהאיסור הלך לו שהרי נתבטל ברוב ואינו נראה בעין. וכל זה נעשה בידיים, היינו דין "מפיל בידיו" אמנם בשוגג בדין, אך כבר גזרו החכמים דבכהאי גוונא קנסינן "שוגג אטו מזיד". (ואמנם ראינו שאף לכתחילה חשיב כמזיד, אלא שלשיטה דזהו שוגג, יש לאוסרו מדין קנסא בשוגג אטו מזיד). ולפי זה, ממה נפשך: אם תאמר שהתערובת היא במכולות, יוצא שהריסוק הוי ביטול לאיסור בידיים במזיד.

187. וכגון שנתרסקה בריה או נתפצעו האגוזים מעצמם. בשוגג, דינו כהוספת היתר על האיסור בשוגג. שבכל זה מתירים הרא"ש והטור. מה שאין כן אם הפיל את האגוזים או את הבריה אף על פי שבשוגג, אוסרים את התערובת.

188. אמנם הב"י (סימן קי) מביא דעת הרשב"א שחולק על התוס' והרא"ש וסובר שאין לחלק בין מפיל למבטל.

189. שהטור ומרן מדברים שם (סימן קי) ביש רוב (ואם מין באינו מינו בלח ונפלה בריה, יש ששים). היינו האיסור מדרבנן, דמהתורה שרי (ומשום הכי גם הקלו כאן החכמים בענין "כל דפריש מרובא פריש" והקילו להחשיב שדוקא האיסור עצמו נפל לים).

ואם בשוגג, קנסינן שוגג אטו מזיד. ואם התערובת היא אחר הריסוק, ממילא חייב גם כן לנקותם אך מכיון שאי אפשר לנקות יוצא שגרם מראש ובכוונה לתערובת הכוללת איסורים בלא שניתן לנקותה ובדיעבד מותרת. אך אין זה כשרות מהודרת או בד"ץ. אלא כשרות רגילה ובדיעבד.

יך. כלפי מי אמרינן 'שוגג' או 'מזיד' בנדון דידן: הפועלים או הבעלים המנחה אותם, או נותן הכשרות, שהבעלים עושה על פיו?

ויש להבהיר דמה שכתבו הפוסקים לאסור למבטל, מיירי באדם רגיל העושה לעצמו או לביתו או לאחרים כגון אורחים וכד', ולא בפועל שכיר יום שעושה על פי הוראת בעל הבית, שאם הוא שכיר העושה כהוראת מעבידו, הדין שהמבטל הינו המעביד, כיון שאין הפועל יודע מה כוונת המעביד, שמא רצונו למכור לגויים, או ליתן המאכל או המשקה לבעלי חיים, ופעמים אף אינו בקיא בהלכה ואינו יודע שבפעולתו מבטל איסור לכתחילה¹⁹⁰. ולכן נלע"ד, שהמבטל אשר אותו קונסים החכמים בכהאי גוונא, הוא המעביד. ובדקים אם שגג בדין או הזיד ונפקא מינה להתיר או לאסור התוצר¹⁹¹.

ואולם בכהאי גוונא שגם המעביד "כפוף" לרב נותן הכשרות ועושה על פיו, והרב נותן הכשרות הוא הקובע במקום, שהמעביד נתן בידו את כל הסמכות לקבוע לו ולפועלים כולם את המותר ואת האסור, ואם רוצה הרב יכול מיד לעצור את קו הייצור ועל פיו יעשו, כיון שגילה המעביד (היצרן) את רצונו בכך שהייצור (יין וכיוצא בזה) נעשה למכירה בדווקא עם כשרות בלבד, כיון שמיועד לצבור מסויים, ובלאו הכי אינו מייצר כלל, שהרי יפסיד את השוק אליו מיועדת התוצרת. אפילו בכהאי גוונא שנעשה כבימינו במפעלים בכלל וביקבים בפרט, פשוט שהגדרת המבטל כמזיד או כשוגג קאי על נותן הכשרות שהוא הסמכות הבלעדית. ולא על הבעלים, המנהל והעובדים שהם עושי דברו. ולא עוד אלא שגם בדרך כלל אין להם יד או רגל בהלכה, וגם אם ידעו הלכה, הרי שאם טעה הרב נותן הכשרות, אזי מה שאחז"ל "שגגת תלמיד עולה זדון" קאי עליו שהרי הוא ת"ח (בעוד שהם נדונים כשוגגים, שאינם יודעים ההלכה).

190. שהפועל בכהאי גוונא הוא כחלק מהמכונות שבמפעל או כידו הארוכה של מעבידו (ואולי כשליח) ואין לו כל שיקול דעת בענין וגם אם יביע דעתו אינו נחשב כמבין ואין לו סמכות לשנות כל דבר בלי הסכמת המנהל או הבעלים, והרי הוא כמכונה (רובוט) לענין זה. ועוד שסתם פועל פשוט שיועד שיש רבנים חשובים שנתנו כשרות למוצר, מבטל דעתו בפניהם, אפילו יש לו מושג בהלכה.

191. ועוד שנתן מכשול בפני עיור, מלבד שעבר על דברי חכמים בביטול האיסור. ואם גם הפועל יודע שמבטל איסור והדבר אסור, שאחר כך מוכרו המעביד לישראל, ודאי שאסור לו לעשות כן אף על פי שעושה כציווי המעביד, דאיסור עביד ואינו יכול לפטור עצמו בזה שאינו קובע, ולא עוד אלא שחייב גם להוכיח את המעביד על מעשיו הרעים, ואם יפסיד מקום עבודה כזה, הרויח. ומדיני לא תעמוד על דם רעיק, חייב גם לדווח לרבני ב"ד שיוודיעו לציבור ולא יכשלו.

ופשוט שהדברים נכונים דאזיל בטר טעמא, שאם תקנוס את הפועל אין מושגת המטרה לגדור ולהפסיק את העבירה. מה שאין כן אם יקנסו הבעלים או נותן הכשרות, דלא יהנו להם מעשיהם הרעים, אזי תיפסק העבירה. וכיון ש"הסמכות הקובעת" הינו הגוף נותן הכשרות, אזי דברי הפוסקים לקונסם שלא תתקיים מחשבתם למכור לציבור שומרי תו"מ ולא יהנו להם מעשים אלה, קאי עליהם¹⁹².

ומבלי להיכנס לדיני ממונות בין נותן הכשרות ליצרן, של מי האחריות על התוצרת שנאסרה, הרי שברור שעל פי ההגדרות שלמדנו מהפוסקים עד עתה, הרי ייצור היין בימינו חשיב כמזיד, ולפי זה התוצרת נאסרת משום קנס. נפקא מינה דלפי הרמ"א אין למכרה לישראל, ולמקילים למכור לגוי, רק במחיר עלות הייצור, ללא שום רווח דלא יהנו להם המעשים הרעים. עד כאן לענ"ד.

שאם יתירו הפוסקים למכור יין זה, איזה קנס הוא ליצרן או לנותן הכשרות? שהרי תאוותו ומחשבתו נתקיימה במלואה, דלשם כך יוצר היין וניתן לו הכשר¹⁹³.

י.ח. על מי נאסרת ההנאה, בדיעבד לאחר שהמאכל כבר נטחן או נסחט באיסור - דעת הפוסקים:

משהגדרנו את הנעשה בימינו בייצור היין כנ"ל, כמסקנתנו בגדר "מזיד", אזי יש לדון על מי נאסר: האם על כל ציבור הקונים או שמא רק על היצרנים וב"ב או על נותני ההכשר?

להלן דעת הפוסקים וטעמם:

י.ח. 1. הובא בטור (צט): "וכתב הרמב"ם דוקא למבטל עצמו אם הוא שלו קנסינן לאסרו עליו, או למי שכיון לבטלו בשבילו, אבל לאחרני שרי" עכ"ל.

¹⁹². ולצורך המחשה ניתן דוגמא למפעל שמייצר מכשירים אלקטרוניים שיש בהם קרינה. ומנהל המפעל הביא מומחה חשוב ושילם לו הון כדי שינחהו כיצד יעשה שמהכשירים לא תיפלט קרינה מסוכנת וכל אשר יאמר אותו מומחה, יעשה הבעלים שאין לו יד ורגל בענין קרינה. ואכן הגיש המומחה דרישותיו, ועשה בעל המפעל כל השינויים הנדרשים במכשיר, השקיע ממון ומאמץ כדי שרמת הקרינה תהיה מזערית ולא מסוכנת כלל, כדרישת אותו מומחה. וקיבל על כך ממנו אישור כתוב וחתימה על שעמד בכל הדרישות והמכשיר מותר לשימוש לכולי עלמא, בחתימת אותו מומחה מוסמך על תעודה. והנה כשמכר את המכשירים תוך זמן קצר מתו רבים מהמשתמשים עקב קרינה מסוכנת שנפלטת מהמכשירים, והתברר שטעה אותו מומחה. מי עתיד ליתן הדין על כך, בעל המפעל או אותו מומחה מוסמך?

ופשוט לפי זה שנותן הכשרות הוא האחראי ואותו קונסים, (שגם אם יתבעו את הבעלים, הרי יתבע הוא את המומחה, ויזכה הבעלים בדין).

¹⁹³. ודוקא לפועלים יהיה מותר כיון דלשיטת ה**טור** כל שאינו שלו וגם לא כיוון על עצמו, שרי למבטל. נפקא מינה שלפועלים מותר ובלבד שיתנו להם ללא תשלום, או לכל אדם אחר, שלא ירויחו בעל היקב ונותן הכשרות.

אלא שכבר כתב **מרן בב"י** (שם) ש"אין זה מלשון **הרמב"ם** עצמו" אלא ז"ל (הל' מ"א פט"ו הכ"ה): "יראה לי שכיון שהוא קנס, אין אוסרין תערובת זו אלא על זה העובר שביטל האיסור, אבל לאחרים הכל מותר" ע"כ. ואחר כך הוסיף מרן בב"י: "ולא הזכיר למי שנתבטל בשבילו".

ותירץ מרן את הבדלי הנוסח בכך שמה שכתב הטור הוא לפי לשון הרשב"א דוקא וז"ל **הרשב"א** (ב"ד ש"ג לב): 'וכי אסרינן ליה במבטלו לכתחילה, דוקא למי שעבר וביטל וכן למי שנתבטל בעבורו, כדי שלא יהנו לו מעשיו הרעים'. אבל לשאר כל אדם מותר, דקנסא בלחוד הוא דקנסינן. וכן כתב **הרמב"ם** וכן כתב **הראב"ד**, ז"ל. עכ"ל. כלומר, דברי הטור הם דברי הרשב"א דסבירא ליה דכן דעת הרמב"ם¹⁹⁴.

והוסיף **הב"י** לבאר שדעת **רשב"א ברמב"ם** "דכיון דטעמא דקנסא כדי שלא יהנו לו מעשיו הרעים ויבא לעשות כן פעם אחרת אם אתה מתירו למי שנתבטל בשבילו, איכא למיחש שמא יעשה כן פעם אחרת. ואף על גב דקיימא לן (ב"מ ה:) 'אין אדם חוטא ולא לו', ואם כן לא הוה ליה למיחש להכי, איכא למימר דשאני הכא דלא משמע להו לאינשי דאיכא איסורא במילתא. הילכך חיישינן אי נמי דאי שרית למי שנתבטל בשבילו, חיישינן דילמא אתי למימר לגוי או לעבד שיבטלנו. הילכך קנסינן ליה"¹⁹⁵.

כלומר, חששו החכמים מפירצה שאם נתיר בדיעבד למי שנעשה בשבילו, יבואו לעשות כן לכתחילה. ואם לא בעצמם אז יאמרו לגוי או לעבד, ונמצא שמשום שאפשרו לו חכמים להנות ממעשיו הרעים ולא נקנס, ימשיך בזה לבטל איסורים בהערמה האסורה ולעוון יחשב לו, ויתפשט הדבר אצל עוד ועוד אנשים ועל כן יש לגדור הפירצה בזה. וטעם זה כתב **הש"ך ורוב האחרונים**.

וגם **הרא"ש** הזכיר את דברי **הרמב"ם** ולא פירש. ולענ"ד, דעת הרא"ש בעצמו וברמב"ם נראה לאסור גם למי שנתבטל בשבילו, אף על פי דלא גילו דעתם להדיא. ויש יסוד חזק כראיה, אפילו ממה שנקט הרמב"ם לשון "קנס", ולהוי ידוע שקנס משמעותו שלא יהנו לו מעשיו הרעים. וטעמו של קנס בכל דוכתי שקבעו חכמים היא לגדור פרצות ולמנוע העם לעשות העבירה שוב ושוב ועל ידי כך למנוע את התפשטותה לרבים.

194. ואולי דסבירא ליה לטור עצמו, שכן דעת **הרמב"ם**, אף על פי שלא כתב כך מפורש שהרי לא הביא הטור ציטוט מדבריו. (אם כי לא נראה הכי כל כך כיון שלשונו 'כתב הרמב"ם', והיה לו לכתוב "דעת הרמב"ם").

195. **והרשב"א** מבאר - דאפילו מין במינו ויש רוב בהיתר, דהשתא איסורו מדרבנן, אם ריבה עליו (במזיד), אסור לו ולמי שביטל עבורו. (ונלע"ד שיתכן שבזה רצה הרשב"א גם לחסום את האפשרות להערמה אסורה, שיהפכו איסור הדאורייתא לדרבנן, ואז ירבו עליו. כגון, לרסק מאכל המוחזק בנגיעות, שאז אין יותר בריה רק חלקיה, ובהו יחשב האיסור מדרבנן, ואז ירבו עליו). ומבאר **הט"ז** שרק בשוגג ובדיעבד - שרי.

ויש לזכור של**הרמ"א** ממילא אין הפרש בין ביטול איסור מדרבנן לדאורייתא, לעניין ההנאה.

ונפקא מינה דלכל הפוסקים הדנים בזה, הבנה אחת, גם אם נקטו בנוסחים שונים. ומכאן הבנה נוספת **ברמב"ם** וכמו שכתבו ראשונים ואחרונים (**הרשב"א** **הטור** ועוד), שכשאוסר למבטל, אוסר גם למי שנתבטל בשבילו, שהרי נקט בלשון "קנס", היינו שלא יועילו לו מעשיו הרעים וכדי למנעו מלהבא. ולפי זה כן דעת **הרא"ש**¹⁹⁶.

ועוד, לדעת **הטור** - אפילו עבר וביטל במזיד, אם אינו שלו ולא עשה בשביל עצמו, מותר גם לו (למבטל). דלא אהנו לו מעשיו. וכן פסקו **הש"ך** ו**רוב האחרונים**.

ומעתה אסרו גם למי שנתבטל בשבילו מטעם זה: הרמב"ם (לפי הרשב"א והב"י) והראב"ד והרשב"א והריב"ש (יובא להלן) והטור¹⁹⁷ ורוב האחרונים.

יח. דעת אחרונים לענין מי שנתבטל בשבילו.

וכמוהם פסק **מרן בשו"ע** (צט, ה): "אין מבטלין איסור לכתחילה... עבר וביטלו או שריבה עליו, אם בשוגג, מותר. ואם במזיד, אסור למבטל עצמו אם הוא שלו, וכן למי שנתבטל בשבילו. ולשאר כל אדם, מותר". וכן דעת **הרמ"א** משלא הגיה.

והט"ז¹⁹⁸ (סק"י) כתב ד"ה 'וכן למי שנתבטל בשבילו': "פירש **רש"ל** שם בפרק ג"ה (סימן נט) דהיינו דוקא שידע זה שנתבטל עבורו וניחא ליה, אפילו לא ציוה לבטלו. אבל אם לא ידע ממנו, שרי ליה דהרי הוא כשוגג. ובמקום האסור לו, אסור גם לבני ביתו. כן פירש **רש"ל** שם". עכ"ל.

אך כבר הביא **בחיידושי רע"ק** (שם סק"ד) את דעת הריב"ש אחד הראשונים שחידש בזה וז"ל: "ואם ביטל על הסתם למי שירצה לקנות, הרי הוא כמו שנעשה בשבילם ביחוד, ואסור לכולם. **תשובת הריב"ש** (סימן תצח). ונשמע מזה דאף (אם) מי שנתבטל עבורו לא ידע מזה ודלא כט"ז (סק"י)".

וגם **הפמ"ג** (סק"י במשב"ז) הביא דעת **הפר"ח** (אות י"ג) שנאסר "אפילו לא ידע מי שנתבטל בשבילו". ולענ"ד זהו כפשט דברי **הרמב"ם** ו**מרן השו"ע** שלא חילק בין ידע או לא ידע. וכדעת **רע"ק בדעת הריב"ש**.

196. ולפי זה גם נראה דדעת **הרא"ש**, שהרמב"ם סובר לאסור למי שנתבטל בשבילו וכולל אותם במילה "לעצמו", דגם למכור / ליתן לאחרים מקרי צורך עצמו. וכן דעת **הרא"ש** עצמו לאסור ממה שלא כתב מפורש לשלול את אפשרות האיסור (בלשון: "אסור למבטל עצמו בלבד, מה שאין כן לאחרים ואפילו למי שנתבטל בשבילו ואינו יודע, הכל מותר"), שאילו כתב כן היה בזה ראיה גמורה. ועיין עוד הערה הבאה.

197. ומשכתב כן **הטור**, נראה לומר שכן דעת **הרא"ש** (אף שהביא דברי הרמב"ם והותרים בלא להעיר), שהרי אין דרך הטור לחלוק על אביו אלא לפסוק כוותיה.

198. בהתייחס למה שפסק הרשב"א דאפילו באיסור דרבנן אם ביטל במזיד, אסור לו ולמי שביטל בעבורו.

ובכף החיים מענין השבת (סימן שיח אות יב) כתב בשם **הנהר שלום** שראוי לאסור גם למי שנתבטל בשבילו וגם לבני ביתו הסמוכים על שולחנו, שאם הזיד אסור גם עליהם לעולם. והמקור לזה הוא **הרדב"ז**, הביאו **הדעת תורה** (סעיף א).

יח. 3 ומעתה באנו למחלוקת הפוסקים שאינה שקולה וכדלהלן:

שהרמב"ם והראב"ד (לדעת הרשב"א), **והרשב"א עצמו מפורש והרא"ש והטור והריב"ש**, **ומרן בשו"ע והרמ"א והש"ך והפר"ח ורע"ק וערך השלחן ותבואות שור ועוד**¹⁹⁹ - **אוסרים גם למי שנתבטל בשבילו**.

(והפמ"ג לא גילה דעתו להדיא).

ומכל מקום, המתירים להדיא למי שנתבטל בשבילו באופן שאינו יודע מזה, הם: **הרש"ל, הט"ז והפרי תואר** (הביאו במשב"ז סק"י²⁰⁰).

ועיין עוד בסעיף ח. 8, מה שפסק **המהר"ם מלובלין** (וכן דעת **הצמח צדק** ו**הגהת לחם הפנים**) לאסור אף בדיעבד (!) שיכר שנעשה מכישות מתולע מבלי ניקוי, ופסק שלכתחילה יש למוכרו לגוי. ואין להנות ממנו, אלא אם כן בשעת הדחק והפסד מרובה ובתנאי שינקה השיכר לגמרי.

ולפי כל הנ"ל וכיון שדעת **מרן השו"ע** לאסור, ובפרט שהאוסרים רבו על המתירים, ועוד שכן דעת **הרמ"א**, הרי שהלכה למעשה יש לאסור גם בימינו למי שנתבטל בשבילו, אפילו אינו יודע.

199. ולענין הכלים: כדעת **מרן בשו"ע** לאסור למי שנתבטל בעבורו, כן דעת כמה אחרונים אשר דנו אם להתיר את הכלים: **ערך השלחן** הסיק להתיר את הכלים, ולעומתו **התבואות שור ועוד**, סבירא ליה לאסור אף את הכלים, בכהאי גוונא שהזיד (ואף על פי שהיה ששים בהיתר כנגד האיסור!). **ובאחרונים** כתב בדעת מרן השו"ע שמה שנפל ואסור להרבות עליו, זה אפילו באיסורי תורה ששיעורן מדרבנן. ושם הזיד וביטל, אסור לא רק למי שנעשה בשבילו, אלא גם לבני ביתו. (בכלל עצמו).

200. וז"ל: **"והפרי תואר** (סק"ט) הסכים **לט"ז ורש"ל** דהוי זה שנתבטל בשבילו שוגג ואין בדין לאסור עליו".

יח. 4. המבטל כדי למכור לאחרים

א. עד כאן דננו לענין מי שנתבטל בשבילו²⁰¹, אך בבואנו לדון לענין המבטל כדי למכור לאחרים בסתם²⁰², נראה שבזה גם חלק מהמתירים הנ"ל, אוסרים לעשות כן, וכמו שכתב מפורש הרש"ל.

הנה הרש"ל²⁰³, כיון שרק הוזכר או שהובאו דבריו רק בחלקם ולא במלואם בכמה אחרונים, היינו חושבים שכיון שהתיר למי שנתבטל בשבילו ואינו יודע, משמע התיר גם למכור לאחרים בסתם, שהרי אינם יודעים שנתבטל בשבילם. אלא שהמעין בדבריו במלואם רואה שגם דעתו לאסור בכהאי גוונא. וז"ל הרש"ל (יש"ש פרק ג"ה סימן נט): "ומכל מקום כתב הרמב"ם (המ"א פט"ו הכ"ה) דדוקא למבטל עצמו, אם הוא של מבטל קנסינן לאוסרו עליו, והרשב"א (תוה"א בית ד', דף ל"ב ע"א) כתב נמי למי שכוון לבטלו בשבילו, אבל לאחרני שרי, והרשב"א נתן טעם לדבר, דמשום הכי קנסינן לאותו שביטל, או למי שנתבטל בשבילו, כדי שלא יהנו מעשיו הרעים, ומכל מקום נראה דוקא שידע זה שנתבטל בעבורו, וניחא ליה, אפילו לא צוה אותו לבטלו, אבל היכא שביטלו דבר שאינו שלו, וזה לא ידע ממנו, בודאי שרי ליה, שהרי הוא לא נתכוון לכך, והוה כשווג. ונראה, היכא דקנסינן, [קנסינן] נמי לאסור לכל בני ביתו, דאל"כ יהנו מעשיו, שכיון לבטלם, כדי להאכיל לבני ביתו. וגדולה מזו יראה בעיני, שאסור לו למכור לישראל, דאל"כ יהנו לו מעשיו, אלא ימכור לעכו"ם, או יתננה לישראל בלא דמים, וראוי להורות כך, אם באת לתקן שלא יקילו לבטל לכתחילה, ויהנו להם מעשיו". עכ"ל.

ב. ואם נסכם את דבריו, הרי לנו כמה מסקנות:

1. לענין הטעם לאסור או להתיר למי שנתבטל בשבילו, דעתו כדעת הרמב"ם והרשב"א היינו משום קנס ושלא יהנו לו מעשיו הרעים (ויש בזה נפקא מינה להמשך דבריו), שהרי חזר על טעם זה כמה וכמה פעמים.

201. החלוקה הנהוגה בענין זה היא בדרך כלל: "מי שנתבטל בשבילו", ו"לאחרים (קונים) בסתם". אלא שיתכן שלפחות חלק מהפוסקים שלא חילקו כן אלא רק "לעצמו", "למי שנתבטל בשבילו" ו"לשאר בני אדם", כוללים ב"מי שנתבטל בשבילו" גם את סתם אחרים הקונים. ונפקא מינה שבנוסף לאוסרים להדיא כשנעשה כדי למכור לאחרים בסתם, גם מי שאסר ל"מי שנתבטל בשבילו", אוסר למכור לצבור.

202. וכבר הוכחנו בראיות ברורות שבכהאי גוונא שמבטל איסורי דאורייתא, אין מועיל שלא כיוון לבטל אלא רק לתקן המאכל, כיון דרק באיסורי דרבנן שייך הטעם שלא כיוון לבטל, מה שאין כן הכא שסוחט ענבים או פירות מתולעים, לייך (כל שכן וכל שכן שנסחט עם בעלי חיים בין האשכולות ועל גביהם. שלזה אין שום היתר בעולם) או שאר משקין, שהביטול מדאורייתא. והבאנו בראיות שיש ז' תנאים הכרחיים להתיר בזה וסימנך "בְּדֵין אֵם וְאֵב, גֵּן טֶף יִשְׂרָאֵל וְנֶקֶד" והכא בנדון דידן אינם מתקיימים לפחות ב' מהם.

203. שהוא היחיד מראשוני האחרונים, שלכאורה היה נראה ממה שהובאו דבריו, שמיקל להתיר למי שנתבטל בשבילו אם אינו יודע. ולפניו לא מצינו מי מהראשונים שנקט בשיטה כזאת, רק מהאחרונים הסכימו עמו הט"ז והפר"ת.

2. דעתו לחלק בין יודע לאינו יודע במי שנתבטל בשבילו, הינה בגדר סברא (משכתב "נראה") וכיון שלא כתבו כן פוסקים נוספים, אזי הינה סברא יחידאה. נפקא מינה לענין שחולק עם כל הראשונים האחרים הסוברים שאין הפרש בין יודע לאינו יודע, ולכן אינם מתירים למי שנתבטל בשבילו מטעם אינו יודע²⁰⁴.
3. מה שהתיר למי שנתבטל בשבילו ואינו יודע, טעמו משום ש"הוא כשווג", אותו שבטלו בעבורו.
4. מה שאסר למבטל עצמו, כתב שנראה לאסור נמי לכל בני ביתו, כדי שלא יהנו לו מעשיו.
5. ומאותו טעם כתב לאסור למכור לכל ישראל אחר, והתיר רק לעכו"מ. או שיתנה לישראל במתנה. וכדי לגדור הפרצה²⁰⁵ כתב שלא רק לעצמו יחמיר כל

204. קצת קשה על מה שכתב הרש"ל כשבא לדון במי שנתבטל בשבילו ואינו יודע, להתיר לו מטעם ד"הו כשווג". כיון דלכאורה אין הוא הענין, אלא המבטל. (וכך משמע להדיא מדברי כל הראשונים שלפניו, שהרי באו לדון רק בכוונת המבטל ולא נגעו בכוונת או מחשבת מי שנתבטל בשבילו). שכל גדר הקנס בא לגדור את המבטל למונעו מביטול איסור לכתחילה, ואין שאר הפוסקים מתעסקים לדון במי שנתבטל בשבילו, שלא הוא הענין. (ועוד, לא דן הרש"ל במי שנתבטל בשבילו ויודע אך לא ניהא ליה. ושם יתיר לו?). ואם תרצה לומר שהמשתמש שנתבטל בשבילו הוא כן ענין לדון בו אם לקנוס אותו, שכבר נהגו כן חז"ל בכמה דוכתי בעניינים שונים, והכא נמי דמי ויש לדמות מילתא למילתא בזה. נענה שאדרבא, גם בשאר ענינים שגזרו חז"ל על העם, עשו זאת רק מצד של למנוע סיועם לדבר עבירה למי שעלול להיכשל בגללם, כבנדון דידן. (ולא מצד של נתכוונו העם או ידעו מהעבירה או לא). הנה כדוגמא בגזירת הבלנים, הרחיקו החכמים לגזור על כל העם שלא לרחוץ (ולמאן דאמר גם לטבול) בחמין בשבת, לא מפני חשש שידעו מהעבירה או שיעברו הם עצמם עבירה, אלא כדי לגדור בפני הבלנים שהיו נכשלים בחימום המים בשבת. ודמי לנדון דידן (בכמה עניינים, כולל שוזהו גם כן סוג של קנס). ודוגמא נוספת יש מענין קנין, שבא אדם לקנות סחורה מאדם שידוע שגנב הוא וסחורתו גנובה, אסרו חכמים לקנות ממנו (אפילו במחיר מלא ואין הקונה נהנה מהגניבה), רק כדי לגדור בפני הגנב שלא יהנו לו מעשיו הרעים. וז"ל מן בשו"ע חו"מ (סימן שנו, א'): "אסור לקנות מהגנב החפץ שגנב, ועוון גדול הוא שהרי מחזיק ידי עוברי עבירה וגורם לו לגנוב גניבות אחרות, שאם לא ימצא לוקח, אינו גונב" עכ"ל. ובנדון דידן דמי גם מצד שלא נסייע בידו עוברי עבירה. כדאחז"ל שלא העכבר אשם אלא החור (קדושין נז). ומה שכתבנו לעיל שאסרו לאחרים בענין גזירת הבלנים ומענין קניה מגנבים, מדבר באינם יודעים, ואלה דוגמאות חמורות יותר מהענין המובא בגמ' קידושין (נז) על דברי רבי יהודה ברייתא, שאם הזיד אדם להוציא מעות מעשר שני על דעת לנהוג מנהג חולין בדבר הנקנה, קנסו חכמים את המוכר על שסייע בעבירה וביטלו את המקח. דהרי המוכר יודע ושותף לעבירה. ובגזירת הבלנים גזרו וגדרו אחרים אף על פי שאינם יודעים ואינם שותפים לעבירה. והכא נמי בנדון דידן שדעת האוסרים איירי אפילו באופן שאין הציבור יודע כלל מהאיסורים שעושים בהכנת המשקים והמאכלים וכיוצא בזה, שאין זה הענין.

205. משברור להדיא שטעמו של הרש"ל כטעם הרמב"ם והרשב"א, משום קנסא ודלא יהנו לו מעשיו הרעים, אם כן יש לומר דרך סובר שגודל הקנסא מוגבל עד מקום מסוים (לאסור למי שנתבטל בשבילו וידע), ולא רצה להרחיק יותר כמוהם לאסור גם לאינו יודע. אלא שלכאורה קשה, כיון דעל ידי שאסר ליודע, אמנם קנס את המבטל כדי לסתום הפירצה שלא יבא לעשות כן לכתחילה. אלא שכשהתיר לאינו יודע, שוב לכאורה איפשר למבטל לפרוץ הגדר שסתם קודם לכן. ושוב בא הרש"ל וסתם הפירצה על ידי שאסר גם לבני ביתו. ואם כן קצת קשה כיון שסתם

בר ישראל, אלא שעל מורי ההוראות גם כן להורות כך לעם הלכה למעשה, שכן ראוי להורות²⁰⁶.

ג. ויש לדעת שמקור האיסור למכור לישראל אחר הוא בעל **האיסור והיתר**, הביאו ופסק כוותיה **הרמ"א** (בהג"ה צט, ה) וז"ל: "ואם במזיד אסור... וכן למי שנתבטל בשבילו (הגה: ואסורים למוכרו גם כן לישראל אחר, שלא יהנו ממה שביטלו. ארוך כלל כד) ולשאר כל אדם מותר".

ד. וגדולה מזאת, יש לומר דגם דעת **רש"י** להדיא וכן דעת **המאירי**, לאסור מכירה לציבור בכהאי גוונא שנעשה הביטול שלא בשוגג ומתוך כוונה למכור. שכן **רש"י** הוא המקור להגדרת הקנס בביטוי "דלא תתקיים מחשבתו", דנקט **רש"י** מענין סירוס הבהמה (גמרא פרק הפועלים צ:). והחזיק אחריו **המאירי** (גמרא ע"ז דף עו: סד"ה כל כלי) בשם קצת מפרשים. ובאמת שכך כתב מפורש **המאירי** (שם) וז"ל: "ויראה לי שאם עשה למכור, אסור ליטול דמיו. כמו שכתבנו במסכת חולין" עכ"ל.

ה. ונמצאנו למדים שגם דעת **הרש"ל כהריב"ש וכהאו"ה**, שבאופן שהמבטל לא שגג, יש לאסור למכור את התוצרת לכל הציבור כיון שביטול לכתחילה בסתמא, אפילו שלא לצורך שימכור אחר כך. שאם לא כן יהנו לו מעשיו.

יש לומר דכן דעת כל הני רבוותיה דלא התירו למי שנתבטל בשבילו בסתמא, היינו: **רש"י והרמב"ם**²⁰⁷ **והראב"ד** (לפי הרשב"א) **והאיסור והיתר**, **והרשב"א והמאירי** (בשם קצת מפרשים) **והרא"ש** (כן נראה) **והטור והריב"ש והרש"ל ומרן בשו"ע והרמ"א**²⁰⁸ **ופר"ח וש"ך ורע"ק וערך השלחן ותבואות שור ועוד**.

ו. ודבר גדול בגדר יסוד חידוש לנו **הכתב סופר** על פי העקרונות שהתוו הראשונים לענין ההנאה ממעשה שבת²⁰⁹ ונוגע מאד לענינינו. והובאו דבריו **בכף החיים** אות י"ב.

הפירצה, אחר כך התיר לכאורה הפירצה, ושוב סתם חלקה. מה שאין כן לאוסרים בלא לחלק בין יודע לאינו יודע, שדרכם אחת בכל הסוגיא.

²⁰⁶. ובאמת נראה פשוט שאין לחלק סתם קונים משאר מי שנתבטל בשבילו, לכל אותם רבים שפסקו לאסור למי שנתבטל בשבילו, כיון דמה לי אם כשמבטל האיסור, מכוון על פלוני אלמוני או מכוון על סתם אדם שתיכף יבא לחנותו לקנות, שכל שהטעם לקנסו ושלא יהנו לו מעשיו הרעים, שניהם (הקונה האלמוני שיגיע, ואותו שהמבטל מכוון עליו להדיא), שוים לזה, ואסור. ולפי זה משמע דגם **להרמב"ם והראב"ד והרשב"א**, סבירא ליה לאסור לעושה למכירה, בדיק **כהריב"ש**.

²⁰⁷. ומה שהתיר **הרמב"ם** לשואלים שדרכו הענבים מתולעים, לשתות בדיעבד את היין (ואסר לעשות כן לכתחילה) הוא מטעם שהיו שוגגין (עיין סעיף ג.י.) ועשו כן באקראי (חד פעמית) ולא באופן קבוע.

²⁰⁸. ומה שכתבנו לעיל **שהרמ"א** הסכים למרן השו"ע ולא הגיה עליו (בסימן צט, ה) לענין מי שנתבטל בשבילו, יתרה מכך, פסק ככל הראשונים שאסרו למכור לישראל, שכן כתב בדעת **האו"ה** (בסימן צט, ס"ה בהג"ה). ועוד שלרמ"א חומרת ביטול איסור מדרבנן, כביטול איסור מדאורייתא (צט, ו. בהגה משם הטור בשם **הרא"ש** ובת"ה ובהגהת ש"ד ורא"ה ר"ן ומרדכי ואגודה. וגם **כהרש"ל**) עיי"ש.

²⁰⁹. עיין מש"כ בזה בספרי **"דין ידן עמו"** (ח"א שער השבת ושער הכשרות).

והסכימו עימו רוב ככל הפוסקים, שכתב **הכתב סופר** (סימן כ) דכל הנדון בזה שייך דוקא לעושה מלאכה בשבת (מבשל) באקראי, אך בפונדק ישראל העושה כן בקביעות מדי שבת בשבת²¹⁰, ודאי אסור לא רק למי שנעשה בשבילו מדעתו ומשום קנסא שלא ירויח ממעשיו הרעים וימשיך בעבירה, אלא יש לאסור גם לאחרים שאינם יודעים ולא נעשה בשבילם מדין "משום עיור לא תיתן מכשול" ומדין "מסייע ידי עוברי עבירה".

וכן דעת **האול"צ** (ח"ב פ"ל אות א') **בדעת הב"י** לאסור למי שנתבטל בשבילו מאותו הטעם. וכן נקט **הקהילות יעקב** (ח"ב סימן ז). וכן פסקו עוד כמה אחרונים ובהם **שו"ת שבט הלוי** (ח"ג סימן נד אות ב) וכן **פסק הילקו"י** (סימן שיח עמוד כג. ומה שהתיר בילקו"י בדיעבד פלאפל שנעשה מגרגירי חומוס נגועים שנטחנו, הוא על ידי ספק ספיקא כנגד מרן השולחן ערוך, וכיון שנעשה בשוגג ובאקראי ולא באופן קבוע, התיר. אחרת היה נאסר). וגם הפוסקים שרצו להקל בענין זה, דלא כהכתב סופר, לא כתבו להקל אלא באותם קונים שאינם קבועים. שהקבועים חשובים כאילו ציוו על זה, ובדין הקונים שאינם קבועים כתב רק לא למחות במי מהם שרוצה להינות מהאיסור (בכדי שיעשו). כן כתב בשו"ת **מחזה אברהם** (ח"א סימן מח) וכן צידד להקל כדבריו השו"ת **מנחת יצחק** (ח"ג סימן עט אות טו) וכן נראה דעת **השו"ת הר צבי** (ח"א סימן קפ).

ומכל מקום אין נפקא מינה לנדון דידן כיון דגם לשיטתם המקילה, ממילא כולם נחשבים כקונים קבועים של היין, שהרי לקידוש משתמשים בהם כל בית ישראל. ויוצא דעל פי דעתם יש לאסור (כהבנה מדיני הנאה ממעשה שבת) את היין, על כל הקונים, כל שנחשיב את יצרני היין כאינם שוגגים. ואם לשוגגים יחשבו, הרי שמה שעשו כבר, יהיה מותר למכרו, אלא שמעתה ואילך יצטרכו לנקות לכתחילה את הענבים ולסלק את האיסורים לפני הסחיטה.

יט. סיכום הכלל המנחה לענין הנאה בדיעבד: על מי נאסר ונפקא מינה לנדון דידן

יט.1 ובסיכום ניתן לומר שהכלל המנחה שקבע וטבע **הרשב"א** (וקדמו לו רש"י והרמב"ם) שקונסים את המבטל משום העקרון "דלא יהנו לו מעשיו הרעים" ושלא ירויח מהם, מקובל על הכל, ומשום הכי פסקו מרן השו"ע ונושאי כליו שאסור למבטל ולמי שנתבטל בשבילו.

210. מפשט לשונו של **הכתב סופר** נראה דמדבר על מזיד. ואמנם שייכים הדברים גם לענין מי ששגג תקופה ארוכה באופן שאף על פי שהסבירו לו שאסור, המשיך לעשות כן מתוך שטעה בדין ולא נתיישב לעומק ההלכה לבדוק טענות האוסרים. או שבחר בדווקא לעשות כן מבלי לשאול את גדולי הדור וההוראה שליט"א, ולהסתפק בהיתר של מורי הוראות שהקילו כנגדם. ובפרט אם קבלו חיבור הלכתי המצביע על ראיות לאסור, והתעלמו.

בא הפר"ח והוסיף **משם רש"י**, על דברי הרשב"א נופך נוסף שיש בו גם ביאור דברי הרשב"א בדרך אחרת, אך גם חלק עליו במובן מסוים:

שכתב הפר"ח (צט): "אלמא דכל היכא דלא נתקיים מחשבתו שרי, אף על פי שמרויח בדבר, וכן עיקר", עכ"ל. הנה בחלק הראשון של דבריו כלל את הכלל שטבע הרשב"א, דהיינו הקנס הוא בכך שלא נתקיים מחשבתו של המבטל. אלא שהוסיף להתיר שירויח המבטל באופן אחר²¹¹, ובכל זאת חשיב כקנס מספיק לפר"ח, וזה כשיטת הטור²¹².

למעשה פסק **מרן** כהרשב"א (וחלקו הראשון של דברי הפר"ח מתאים לזה). וכן שיטת **הרמ"א** (צ"ט, ה' בהג"ה) שאסר הן את קיום מחשבת המבטל והן כל רווח אפשרי אחר, ומשום הכי אסר מכירה לישראל, רק לגוי ובמחיר הקרן²¹³. וגדולה מזאת, **בדרכי משה** (סק"ג) פסק כן **בשם רבינו יונה** (או"ה) ועוד, דאף באיסורי דרבנן משיתין קנס לזה.

ופוק חזי בדברי כל הפוסקים לענין הנאה ממעשה שבת שגם הם כולם נוקטים באותו הטעם של: "דלא יהנו לו מעשיו הרעים" ו"לא תתקיים מחשבתו": בכללם: **רש"י** על הגמ' **ב"ק** (עא). **כתובות** (לד.), וכן **השטמ"ק** (שם), **הרמב"ם** (פ"ו מהל' שבת הל' כג), **הרב פעלים** (ח"ג, או"ח, יז) **כה"ח** (שיח, ח') ועוד, וכן מענין קנסא בעבירות אחרות כגון מהגמ' פרק הפועלים (צ): לענין סירוס הבהמה, שמזה הביא **הפר"ח** (יו"ד צט, סק"ד) ראייה מדברי **רש"י** (שם) שענין הקנסא הוא שלא תתקיים מחשבתו, וכן כתב **המאירי** (ע"ז דף עו:): בשם קצת מפרשים.

וכן דעת **הרדב"ז** [(בתשובה חלק ו סימן ב קנ) שכתב דכיון דאסירינן ליה משום קנס דעבד איסורא, כל היכא דמטי ליה הנאה מיניה איכא למיקנסיה, דאם לא תאמר הכי מה הועילו חכמים בתקנתם, ולכן אסור גם לכל בני ביתו שמזונותיו עליו] וכן דעת **הש"ך** (יו"ד) וכן דעת **הפליתי** (צט סק"ז) **והגר"א** (יו"ד צט ס"ה) **והחוו"ד והחכ"א והזב"צ והכה"ח ועוד**, הובאו **במנוח"א** (פרק כה הל' ו') שכולם נקטו על פי הכלל של קנסא שלא יהנו לו מעשיו, וכל אחד לשיטתו עד היכן להרחיק בקנס, מי בכה ומי בכה, וכל ההפרש הוא לענין עד היכן קנסינן, אך כולם מאוחדים בדעה אחת ושיטה אחת.

211. וכגון דשרי לתרום יין כזה לנזקקים או אפילו למכרו לצורך כלשהו (לא לשתייה) ואפילו ברווח, אך למכרו לציבור בכל גוונא אסור כיון דזויה מחשבתם ביצור היין.

212. מה שחידש או באר **הטור**, שאם אין התבשיל של המבטל וגם לא כיון לבטל עבור עצמו מותר, דבר זה כלול בכלל שקבע **הפר"ח** (**בדעת הרשב"א**) שלא נתקיימה מחשבתו. ואמנם יתכן דחשיב כמרויח ממעשיו הרעים. ולכן, זאת השיטה להפר"ח, נראה דלמדה מהטור.

213. ובאר **הש"ך** (סק"ב) **בדעת האו"ה** דשרי ליתנו לישראל חנם. והקשה, דכיון דשרי ליתן לגוי במחיר הקרן, אם כן יש להתיר גם לישראל באותו מחיר, דאז שוב השגנו שלא הרויח ממעשיו הרעים. ולפר"ח כבר כתב שמתיר גם לישראל.

ובנדון דידן ברור ופשוט אם כן שבחשיב כמזיד לכל השיטות, אין לאפשר ליצרני היין למכור תוצרתם לציבור, שזה מוסכם על הכל²¹⁴.

ט.2 והעולה מן האמור, שרוב ככל הפוסקים ראשונים ואחרונים אוסרים למכור לצבור יין, מיץ תותים וכיוצא בזה²¹⁵ בכהאי גוונא שהיצרן במפעל סוחט, טוחן או מרסק או מבשל את הפירות באופן מתוכנן מראש (היינו מזיד ולא שוגג). ואף על פי דאינו מתכוון לבטל האיסורים, רק לתקן המשקה, ואף על פי שבסופו של תהליך אין איסור בעין, (שהכל נימוח במשקה או אפילו נותרים חלקים ומסננים אותם עם הקליפות), הכל אסור במכירה לציבור, ומותר למכרם רק לגוי בלא רווח (או ליתנם במתנה לישראל²¹⁶).

ט.3 ובפרט שמעתה דקיימא לן שהסכימו כל הפוסקים כולם להטעם של קנסא ולא יהנו לו מעשיו הרעים, שזהו הכלל העובר כחוט השני וכברח התיכון לכל השיטות אצל כל הפוסקים ובכל הציורים, השתא שבמכירה לצבור מרויח כסף, ודאי חמיר טפי מלהנות בזה את בני ביתו או מי שנתבטל בשבילו, דבכהאי גוונא אף על פי שנהנה מהנאתם באכילת מעשי ידיו, עדיין לא מרויח את התשלום הממוני. מה שאין כן במוכר לצבור, שענין הממון הוא סוג הנאה נוסף ועיקרי. ופשוט. ואין לך הנאה ברורה יותר מלהרויח ממון ואין לך ביטול גדול יותר של ענין הקנס והתגשמות מלאה יותר של מחשבתו של המבטל, מאשר שמרויח ממון על מעשיו הרעים.

ט.4 והנה לנו לסיכום שבין שהקונה יודע, בין אינו יודע מהאיסור ושוגג, קנסו החכמים את מי שהאיסור נעשה בשבילו ואסרו להם, ואפילו עבור צבור שימכור להם בעתיד (כבנדון השימוש במקוה חם בשבת, קנין בסחורה גנובה, הנאה מכספי המעשר לחול וכיוצא בזה). והכלל שקבעה הגמ' כמסקנה: "מסתברא כל היכא דאיכא איסורא התם קנסין", כלומר מי שהאיסור אצלו אותו קונסין. וכמו שבסוגיא (שם) במקום שאפשר לקנוס את המוכר ולבטל את המקח, כן עושים, ורק אם ברח המוכר קונסים את הלוקח, הכא נמי למסקנא אם לא ישמעו לפוסקי הדור שלא לבטל לכתחילה את האיסורים בייצור היין (וכיוצא בזה) באופן האסור כנעשה בימינו.

²¹⁴ שבנוסף לריב"ש (סימן תצח) שהביאו רעק"א הלכה למעשה שכתב זאת מפורש (שאם בטל בסתם עבור מי שירצה לקנות, ה"ז כמו שנעשה בשבילם ביחוד ואסור לכולם), כן עולה מכל הראשונים ואחרונים שהבאנו, דעל פי העיקרון והכללים שקבעו, פשוט שאין להתיר מכירת היין שנעשה באיסור לכתחילה, לציבור.

²¹⁵ משקין שנסחטו לכתחילה מפירות מתולעים בלא ניקוי (כל שכן כשביניהם או על גביהם בעלי חיים וחרקים).

²¹⁶ ולא רק משום קנסא על המבטלים (בעלי היקב ונותני הכשרות) אלא גם משום שבמכירתם לישראל, יש משום הכשלה של הקונה באיסור 'בפני עיור' מדאורייתא או לכל הפחות 'מסייע בידי עוברי עבירה' מדרבנן.

ולמעשה בימינו הצבור שאינו מודע לזה, מסייע בשוגג ליצרנים ונותני ההכשר, שלא ידוע לנו על מי מסתמכים במתן ההכשר למכירה ולשתיית היין ואתם משקים.

יט.5 וכל שכן לעושים כן באופן קבוע ולאורך שנים ובנו מפעלים שכל תהליך הייצור מתוכנן מראש לעשות כן, לבטל איסור לכתחילה. הלזה יקרא שוגג?? וכבר אמר רבי יהודה במשנה דאצל ת"ח שגגת תלמוד עולה זדון וכן פסק רש"י וכן כתב רבנו יונה.

וכבר הבאנו מה שכתב **הכתב סופר**²¹⁷ (לענין ההנאה ממעשה שבת) לאסור במיוחד ודווקא בכהאי גוונא גם לכל האחרים, כיון שהמזיד לבשל או לבטל בקביעות, הוא דבר חמור עוד הרבה יותר מהעושה כן באקראי.

יט.6 ולמסקנא:

א. הורתו של היין ומיץ התותים (וכיוצ"ב) כפי המיוצר בימינו, הינה שלא על פי ההלכה. וכן כל המשקין הנעשים מפירות הנסחטים יחד עם שקצים ורמשים ובעלי חיים, אף על פי שהמשקה בסוף צלול ומסונן ואף על פי שאינם מכוונים.

ב. וגם מכירתם לציבור והכשרם לשתייה על ידי נותני ההכשר, אסורה לפי רוב ככל הפוסקים ראשונים ואחרונים (אף על פי שכבר נתבטל האיסור ב-ששים, אלא מטעם קנסא דחשיבי בגדר "מזיד").

ג. ואילו היו מנקים את הענבים (או הפירות) לפני סחיטתם מבעלי חיים ושקצים ורמשים שביניהם ועל גבם, כל שתהיה נגיעות בענבים (או בפירות) עצמם, אזי:

- אם הענבים (או הפירות) מוחזקים כנגועים (50% ויותר), הדין אותו דין כנ"ל, ואסור הן לעשות המשקה והן למכרו, אפילו אין מתכוון לבטל האיסור²¹⁸.
- אם הענבים (או הפירות) אינם מוחזקים כנגועים (פחות מ-50% נגיעות) בין היו כן לכתחילה, בין נוקו הנגועים או נזרקו, וכעת לפנינו פירות שהגיעות בהם אפילו מיעוט המצוי (30%-50% להריב"ש או 10%-50% להמשכנו"י), מותר יהיה להקל בכהאי גוונא לסחוט את הפירות לאחר שבדק היטב ועשה ככל יכולתו באמת לנקות עד היכן שידו משגת, על פי הוראות המומחים והפוסקים. וכעת וגם לבסוף אין

²¹⁷. ואף דקיימא לן כרבי יהודה בגמרא (שהוא שיטה אמצעית בין רבי מאיר לרבי יוחנן הסנדלר) שמעשה שבת אסור רק על העובר, לעולם. אך לאחרים אסור רק עד מוצ"ש. עם כל זה פסק **הכתב סופר** דהני מילי, בעושה באקראי אף שהזיד. אך העושה במזיד בקביעות, אסור גם לאחרים, לעולם. וכבר הסכימו עימו **רוב ככל האחרונים**.

²¹⁸. הכוונה לפירות וירקות שניסו לנקותם ככל האפשר אך לא אפשר במציאות להוציאם מגדר מוחזק כנגוע. אך אם ניקו ככל הניתן והגיעו לגדר מיעוט שאינו מצוי, שבחיפוש נגיעות נוספות (על פי הוראות הניקוי בהלכה) אין מצליחים למצוא החרקים, אזי שרי (עיין בסעיף הבא). ואם סחטם בלא ניקוי, חייב מדאורייתא (עיין בטבלה שבסעיף יב).

איסור בעין²¹⁹. וכל התנאים שסיכמנו (סעיף ח.11): **"ניסיון לאם ואב, אם טף ישר ונקי"**.

ד. ומה שכתוב לעיל הוא במזיד, וכוונת הפוסקים לסוּחַט בביתו למכור לאחרים, אפילו באקראי. וכל שכן במפעלים העושים כן באופן קבוע המתוכנן מראש. ואולם בשוגג ובאקראי, לא קנסו החכמים להנות **בדיעבד** כל שלא היו בעלי חיים בין ועל גבי הפירות וגם שלא היו מוחזקים בנגיעות, מטעם של ספק ספיקא: שמא היו שמא לא היו, ואם תרצה לומר שהיו, שמא נימוחו. (והרי בטלים ב-ששים). וכמו שכתב **הרמב"ם** בתשובה, (שו"ת פאר הדור סימן קיד). וכמו שפסק **מרן בשו"ע** (צ"ט, ה') לכולי עלמא **כדעת ראשונים ואחרונים**, "עבר וביטל... אם בשוגג מותר".

ויוצא אם כן שבנדון דידן, ודאי שבאופן שהיקב ונותן ההכשר נחשבים מזידים, אסור להם למכור לכל הציבור ואסור לציבור לקנות מהם. שלא יהנו להם מעשיהם הרעים ושלא ירויחו מהם.

כ. אין הוצאת לעז על ת"ח אשר שתו או השותים יין כפי שמיוצר בימינו.

לאחר כל הראיות שהובאו, חשוב לציין ולהדגיש, כי אין בדברינו לומר או לרמוז ח"ו שמי מת"ח אשר שתו או השותים או מתירים לשתות את היין המיוצר בימינו באופן האסור, עושים שלא כהלכה.

טענתנו לגבי אופן הייצור, אמנם אושרה ע"י כמה ת"ח, שאסורה, מכל מקום כמה מהם גם התירו לכתחילה את שתייתה (בדיעבד לאחר שכבר יוצרה באופן האסור), כיון דהביטול הינו גמור ואין כל איסור כשרותי ביין כזה.

ויש מגדולי ישראל ששותים יין מייצור ביתי וכו' ויתכן שדעתם להחמיר.

מכל מקום, מה שכתבנו לאסור אפילו הנאה, הוא עפ"י יסוד **הכתב סופר**. אך אם רואות עינינו שת"ח שותים יין כזה, ודאי שיש היתר, דלשיטתם סומכים כנראה על פוסקים אחרים.

מכל מקום, הבאנו את הדברים לצורך ליבון הלכתי של ההיתרים, ויפסקו הפוסקים וכדעתם נעשה. (ומש"כ התוס' שאין הקב"ה מביא תקלה כשרותית לת"ח, הרי כבר בארנו שאין איסור כשרותי ביין וכו' הפתחי תשובה שהאוסר לעצמו דבר שגדולי ת"ח התירו, דינו ככופר ר"ל. ובנ"ד אם לאחר הצגת הדברים בפני הפוסקים, יפסקו להיתר, אסור יהיה לאסור על עצמו את שתיית היין. אא"כ מי שאינו

²¹⁹. וניקוי זה חיובו מדרבנן. והמחמיר לנקות כן לפני סחיטה או בישול, גם במיעוט שאינו מצוי, תבא עליו ברכה, אם כי בדיקה כללית ראשונית, לוודא לאיזו דרגת נגיעות שייכת הסחורה העומדת לסחיטה, **חובה** לעשות בכל מצב.

יכול מצד בל תשקצו, בידעו שסוחטים הענבים עם עכברים, ונחשים וכד', יכול וצריך להימנע, דבזה אין הפוסקים יכולים לחייבו מצד זה).

חלק ג'

**סיכום ודוגמאות
משוק הכשרות**

כא. סיכום דיני בדיקת וניקוי פירות נגועים (פנימית ו/או חיצונית) המיועדים לאכילה או בישול או סחיטה או טחינה.

להלן סיכום הדינים על פי כל היסודות והדינים שנלמדו עד עתה מפי ראשונים ואחרונים, באופן שמפורטים הבדיקות והניקוי הנצרכים בכל אחד ואחד מהמצבים השונים, כתלות בנתונים שונים, הלכה למעשה.

הנתונים שנלקחו בחשבון הינם:

- א. האם הנגיעות פנימית או חיצונית. וכן האם הנגיעות הפנימית הגיעה מהחוץ.
- ב. האם נתלע במחומר או בתלוש, או באופן שאין הדבר ידוע.
- ג. מה היא דרגת הנגיעות: מוחזק כנגוע, או מיעוט המצוי, או מיעוט שאינו מצוי או מוחזק כנקי.
- ד. האם התולע ריחש בפנים הפרי או לא, בתלוש ובמחומר.
- ה. האם חורו נקוב לחוץ או לא, בתלוש ובמחומר.
- ו. האם מדובר בפרי "קטן" (קטניות וכד') או בפרי "רגיל".

להלן "תרשים זרימה" המאפשר בכל ציור לדעת את המותר או האסור, ובהמשכו פירוט של כל ט"ז אופני ההיתר, ואין בילתם.

הערות כלליות

- כל ספק ואפילו ספק ספיקא, כל שיכול לברר ולפשוט הספק, חייב לעשות כן (כמו שפסק מרן (סימן פד סעיף ט) **כהרשב"א** בחולין נ"ג: וכעוד ראשונים ואחרונים רבים שהבאנו בחיבור).
- כשרות מהודרת / בד"ץ לא יסתמך לכתחילה על ספק ספיקא, כיון שההידור משמעותו כל מה שפסקו מעיקר הדין לכתחילה בתוספת חומרות, אך לא קולות, דאז מדובר בכשרות רגילה. (כמו כן על ידי ספק ספיקא אפשר בנדון דידן להתיר דברים שודאי שאין רוח חכמים נוחה מזה כלל וכלל).
- להלן רשימת הספיקות ששייכים בנדון דידן, לענין ספק ספיקא או כסניפים **היכן שלא ניתן לברר הספק** וכמובן על פי כללי הספק ספיקא ושיקולי הפוסקים²²⁰ ובודאי לא בכשרויות מהודרות:

220. **הש"ך** (סימן קי) כתב שלושים ושישה כללי ספק ספיקא מפורטים, ומפורסם מה שהזהיר שם כמה פעמים ש"אין לנו עכשיו לבדות שום ספק ספיקא להקל, אפילו לדמות מילתא למילתא, אם לא באלו שנתבאר" וכו'. ושפאלו ספיקא דרבנן פעמים הרבה שאינו לקולא בענייני איסור והיתר, וז"ל: "דהרי כתב רבנו ברוך בפרק החולץ דאשכחן בכמה מילי דרבנן דאיכא ספיקא (דרבנן) דאזלינן בהו לחומרא וכו'".

- א. שמא לא היה מתולע²²¹. (ואם תרצה לומר שהיה מתולע, אזי)
- ב. שמא נתלע בתלוש ולא פירש חוץ לפרי. (ואם תרצה לומר שפירש, אזי)
- ג. שמא מכל מקום אף שמרן בשו"ע אסר (מדרבנן) בתלוש ופירש, שמא אין הלכה כמוהו בזה ומותר בתלוש²²². (ואם תרצה לומר שאסור מדרבנן, אזי)
- ד. באופן שבושל או נסחט או נטחן - שמא נימוח.
- ה. ובאופן שחורו נקוב לחוץ, דלמרן כל שלא ודאי פירש, שרי (בתלוש). אך לרמ"א דאסור, שמא אין הלכה כמוהו בזה²²³.
- ו. ובאופן שיש תולע בתוך הפרי ונתלע בתלוש ואין ידוע מהיכן בא, שמא נתלע מתוכו ולא בא האיסור מבחוץ (ואף על פי שחורו נקוב לחוץ, למרן שרי כל שלא ראו שפירש).
- ז. ובאופן שלא ידוע אם נתלע במחובר או בתלוש, דיש להחמיר ולאסור (כן פסק מרן) אך בהצטרף ספק נוסף, ניתן להקל מטעם שמא נתלע בתלוש.
- ח. ובאופן שנתלע במחובר: שמא לא רחש בתוך הפרי. (ואם תרצה לומר שרחש, אזי)
- ט. שמא הלכה כמרן בשו"ע (כהראשונים דסבירא ליה שלא כשמואל בגמרא) דאף שרחש בפרי, כל שלא פירש חוץ לפרי, שרי²²⁴.
- י. ובאופן שההתלעה בקטניות, שמא הלכה שתולעים במקום צר ואינם יכולים לרחוש, שמותרים ולית בהו משום שרץ השורץ על הארץ²²⁵
- יא. ושוב, באופן שבושל או נסחט או נטחן - שמא נימוח.

וכן כתבו שאר האחרונים בכמה מקומות". ולפי זה צריכים זהירות גדולה מאד במה שמכשירים בימינו ביצור תעשייתי משקאות ומאכלים מפירות נגועים וכיוצא בזה.

221. ואולם שלא בדיעבד, אין לעשות ספק שמא הפירות שלפנינו אינם מוחזקים. דזה אסור וחייב לבדוק. ואפילו במיעוט שאינו מצוי כאשר יכול לבדוק ולנקות.

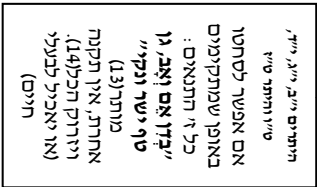
222. שהרי בגמרא (חולין יז:): מימרא דרב הונא, יש תיקו בזה, ומרן פסק לחומרא (כן כתב הש"ד דקיימא לן להחמיר בזה).

223. כמרן פסק גם הפר"ת. ואילו דעת הפר"ח והבן איש חי כהרמ"א.

224. שיטת שמואל בגמרא (חולין יז:): "קישות שהתליע באיביה לוקה עליו משום שרץ השורץ על הארץ" היינו אפילו לא ריחש מבפנים. וכמוהו פסקו הר"ף והרמב"ם והשאלתות ובה"ג והרשב"א (ת"ח) ועוד. ומרן בשו"ע פסק כהראשונים דלא כשמואל והם: רש"י ור"ח ור"ת ורא"ש ותוס' והאשר"י ורשב"ם ורבינו נתנאל וריב"א. ועוד. היינו לאסור במחובר רק אם ריחש.

225. כהתוס' ורא"ש וכן פסק מרן בשו"ע (פד, י) ודלא כהרשב"א והר"ן ורבינו יחיאל, בזה.

אז סחיבה

הערות בתוך תרשים הזרימה

- (1) חשוב לציין שמה שכתבו בספרי הפוסקים בציורים מסוימים: "אין צריך בדיקה", הכוונה שאין צריך לבדיקה יסודית. שלאחר שעשה בדיקה ראשונית לברר או לוודא באיזה ציור עסקינן ("מוחזק כנגוע" או "מיעוט המצוי" או "מיעוט שאינו מצוי". והאם ננגע במחומר או בתלוש. והאם חורו נקוב לחוץ, או רחש בפנים או לא. וכיוצא בזה), רק אז יכול לעשות כמו שנפסק באותו ציור: ניקוי יסודי, או ניקוי קל, או אכילה/בישול/טחינה "בלא בדיקה" כלומר ללא בדיקה נוספת. [וכגון מה שכתב **ביש"ש** (פ"ג דחולין סימן קג) לענין מה שעושים פאוידל"א מגודגדיות קטנים, שמבשלים אותם מבלי בדיקה קודם, עד שנימוחים. שדווקא בגודגדיות שלא רואים בהם ריעותא והם בריאים ולחים, אפשר לעשות כן, כיון דלא מחזיקין ביה שום ריעותא. מה שאין כן אם נראה בהם ריעותא וכגון נקבים, ודאי שצריך לבדוק לכתחילה. ואף בדיעבד כתב דכל ירא שמים ימשוך ידיו מהם, כיון שאין ששים כנגד התולעת. ומזה נלמד גם כן שהבדיקה בהסתכלות ראשונית מחוייבת לכולי עלמא ובכל מצב].
- (2) צריך, אפילו נבדק קודם על ידי גוף מוסמך על פי הוראת הפוסקים והמומחים. (אלא אם כן סמוך ובטוח שלא השתנה המצב לגריעותא, ישתמש בנתוני האמת שקיבל מהגוף המוסמך).
- (3) יש לוודא על פי ספרי המומחים ועל פי המציאות שמדובר באופן שברור שהתולע נוצר בפנים הפרי ואכל כלפי חוץ. שאם נכנס מבחוץ לבפנים, הפרי אסור מדאורייתא ויש להתייחס לזה כדין נגיעות חיצונית.
- (4) צריך לברר. ואם אי אפשר, יש להחמיר ולהחשיב כנתלע במחומר כמו שכתב מרן בשו"ע (פד, ז). שכן פסק מרן (בכמה מקומות וכגון סימן פד סעיף ט) כהרשב"א (חולין נ"ג): דאפילו בדיעבד, כל שיכול לבדוק בודק (קל וחומר בלכתחילה). ואף דיש ספק ספיקא יבדוק ויפשוט הספק.
- (5) רבנו יונה, נו"ב, פמ"ג, מרן ועוד. וודאי שאין שום איסור בעין. וינקה אפילו בטירחא. ועוד: כלל זה דכל היכא דאפשר צריך לנקות נכון גם בכל שלב משלבי הייצור!
- (6) בתלוש הוי מדרבנן, וספיקא דרבנן לקולא [כל שכן ובפרט שבגמרא (חולין ס"ז): יש מתירים בתלוש אף דפירש, וסיים בתיקון].
- (7) שמא אין תולע. ואם תרצה לומר דיש, שמא לא פירש מחורו הנקוב לחוץ. (ט"ז, כנה"ג, לחם הפנים, שולחן גבוה, פמ"ג, זב"צ, כף החיים (פ"ד אות ס"ג)).
- (8) אמנם נתלע במחומר, אך כשאינו מוחזק כנגוע יש ספק ספיקא להקל: שמא אין תולע ואם תרצה לומר שיש, שמא כשלא רחש בפנים, שרי (למרן). וגם לרמ"א שרי שבפרי "קטן" שממילא אינו יכול לרחוש, שרי אף לאוסרים כשמואל בגמרא. ואפילו אם הוחזק כנגוע עדיין שרי משום ספק ספיקא: שמא הלכה כמרן בפרי "גדול" שלא רחש בו, שרי. ואם תרצה לומר דלא כמרן אלא כהרמ"א (כשמואל), שמא גם לרמ"א, בקטניות שרי. (וצריך ששים משום חנ"נ לרמ"א ודוקא כשידוע שנתלע במחומר).
- (9) ואין שום ריעותא לחשוש שרחש האיסור בפנים, וכגון שהפרי אינו קל מדי או צף, או אינו נראה חלול מבחוץ, אף שאינו נקוב. וכיוצא בזה.

(10) שלרמ"א כהראשונים כשמואל, אף שלא רחש במחובר אסור. אך כשאין ידוע (ואי אפשר לברר!) אם נתלע במחובר או בתלוש, יש ספק ספיקא להקל: שמא בתלוש ואם תרצה לומר שבמחובר, שמא הלכה כמרן כהראשונים דלא כשמואל. מכל מקום אף כי שרי אפילו באכילה משום ספק ספיקא, אך ראוי יותר אם אפשר, בבישול, סחיטה או טחינה.

(11) מסוגים הכלולים בראשי תיבות (סימנך) עזני"ת: עכברים, זבובים, נמלים, יתושים, תולעים. (ואם מדובר בנותן טעם לשבח, ההבדל הוא שבדיעבד שנתבטל, במקום רוב היתר צריך שיהיה ששים. אך לכתחילה יהיה אסור).

(12) דהוי חדא ספיקא (שמא לא רחש בו) ואין ספק שמא נגוע, דאסור אפילו למרן.

(13) ז' תנאים כהאורחות חיים, והסכימו עמו כל הפוסקים: בדיעבד נעשה, אינו מתכוון לבטל, אין ברירה, גוף נזרק, טעם פגום, יש רוב. והמאכל נקי בסוף התהליך (וסימנך: בְּדֵן אִם וְאֵב, גֵּן טַף יִשְׂרָאֵל וּנְקִי). אלא שבימינו לא מעשי בייצור התעשייתי, להוציא את גופי האיסורים לאחר הסחיטה, כיון שכוחות הסחיטה גדולים מאד וממחים הכל. כמו כן אין שייך דבר זה בחטים וכיוצא בזה, אלא אם כן בעשיית שיכר מאידים שהופכים למשקה.

(14) כמו שכתב הש"ך והסכימו עמו משם כמה פוסקים לענין החיטים המתולעות הרבה שאין להם תקנה.

(15) שמא אין תולעת. ואם תרצה לומר שיש, שמא נתלע בתלוש (אלא שאין לכשרויות ברמת בד"ץ או מהדרין להסתמך על ספק ספיקא דאינו נקרא הידור).

(16) בישול, סחיטה, טחינה או ריסוק. ואין היתר שלא לנקות לכתחילה, על סמך שממילא מסנן בסוף, או שהכל ממילא נמחה במשקה / במאכל. דזהו גדר מבטל איסור לכתחילה.

(17) ז' תנאים: ניקוי יסודי מוקדם, לא מוחזק כנגוע, ואין איסור בעין, אינו מתכוון לבטל, טעם פגום, יש רוב בהיתר, נקי אחרי הסחיטה (וסימנך: נִיסוֹן לֹאֵם וְאֵב, אִם טַף יִשְׂרָאֵל וּנְקִי). ולשיטת הסוברים שתולעת אינה נותן טעם לפגם, במקום יש"ר התנאי הוא י"ש כלומר יש ששים. ולענין "אין איסור בעין" יש להבהיר שהטוענים שכל שאין רואים את החרקים שמסתתרים, הדבר (לכאורה) מותר, אין דבריהם אלא הבל וטעות גדולה ומנוגד לכל הפוסקים. שאם כן יהיה מותר תירס קלחים, ברוקולי וכרובית ותותים וכל אותם שהאיסורים קטנים ומוסווים ומתחבאים היטב בפרי, בלא ניקוי, ח"ו, ופשוט שאין זו טענה כלל והעושה על פיה עובר איסורי דאורייתא ודרבנן רבים, ר"ל.

(18) שמא אין תולעת. ואם תרצה לומר שיש, שמא נימוחה (בדיעבד ולא לכתחילה) בבישול או בטחינה.

כב. סיכום ט"ז (16) האופנים בהם שרי לאכול או לבשל או לסחוט פירות נגועים - על פי מרן השו"ע

- א.** ניקה את כל בעלי חיים שבין ועל גבי הפירות - ניקוי חיצוני.
- ב.** ביצע בדיקה וניקוי ראשוניים, קבע את דרגת הנגיעות הפנימית.
- היתר א' -** התברר שהפירות מוחזקים כנקיים - שרי לאכלם וכל שכן לבשלם או לסחטם.

היתר ב' - ביצע ניקוי חיצוני ובדיקה וניקוי פנימי ראשוני (סעיף א, ב הנ"ל).

הנגיעות בפירות היתה בתלוש, אך אין חורים הנקובים לחוץ.

מנקה כמה שיוכל, והפירות מותרים באכילה, בישול, סחיטה.

היתר ג' - ביצע ניקוי חיצוני ובדיקה וניקוי פנימי ראשוני (סעיף א, ב הנ"ל).

הנגיעות בפירות היתה בתלוש, אך יש חורים הנקובים לחוץ.

למרן השו"ע כל פרי שלא ידוע שפירש התולע חוצה ממנו, יהיה מותר אפילו באכילה וכל שכן בבישול וסחיטה, בתנאי שינקה כמה שיכול, ואין איסור בעין (לרמ"א, אסור).

היתרים ד', ה' - ביצע ניקוי חיצוני ובדיקה וניקוי פנימי ראשוני (סעיף א, ב הנ"ל).

הנגיעות בפירות היתה במחובר, (או שאין ידוע אם במחובר או בתלוש).

ומדובר בקטניות "קטנות".

כל שאין חורים נקובים לחוץ, מנקה כל מה שיכול, ומותר לאכול או לבשל הן למרן והן לרמ"א. ולרמ"א צריך ששים כנגד (אלא שאם יש ראיות שריחשו בפנים, אסור הן למרן והן לרמ"א).

היתרים ו', ז' - ביצע ניקוי חיצוני ובדיקה וניקוי פנימי ראשוני (סעיף א, ב הנ"ל).

הנגיעות בפירות היתה במחובר (או שאין ידוע אם במחובר או בתלוש), אך מדובר בפירות רגילים שיש אפשרות לתולעים לרחוש בתוכם.

כל שאין חורים נקובים לחוץ, וכן כשפותחים (מדגם ראוי) רואים שאם יש תולעים, לא ריחשו בפנים, אזי מנקה כמה שיכול ואז למרן מותר. ולרמ"א - אם הנגיעות היתה במחובר ודאי אסור אך אם יש ספק (ואי אפשר לבררו), מותר משום ספק ספיקא, ומכל מקום ראוי בבישול וסחיטה מאשר באכילה.

היתרים ח', ט' - ביצע ניקוי חיצוני ובדיקה וניקוי פנימי ראשוני (סעיף א, ב הנ"ל). והתגלו בהם חורים שנקובים לחוץ, או שאמנם אינם נקובים לחוץ, אך כשפתחו (מדגם ראוי) ראו שהתולעים ריחשו בפנים הפירות. אלא שאין ידוע בודאות האם הנגיעות היתה בתלוש או במחובר. אזי כל שינקה ביסודיות (כנ"ל) וכבר אין הפירות מוחזקים בנגיעות (ואי אפשר לנקות עוד ואין איסור בעין) אמנם מותר יהיה באכילה, אך לכתחילה עדיף לבשל או לסחוט, באופן שאינו מתכוון לבטל, ויש רוב בהיתר, והמאכל נקי בסוף, שהרי מתקיימים כל התנאים. ומכל מקום עדיף, אם אפשר לעשות באופן שגוף האיסור (אם יש), מסולק.

היתרים י', י"א - כמו בהיתרים ח', ט', רק שהתברר בוודאות שהנגיעות בפירות היתה במחובר.

כל שינקה ביסודיות ככל יכולתו ועוד שודאי אין איסור בעין, אם הצליח לנקות לדרגת מיעוט המצוי (כל שכן מיעוט שאינו מצוי) ואי אפשר לנקות עוד, אזי אסורים יהיו באכילה, אך מותרים הן למרן והן לרמ"א בבישול או בטחינה, כיון שמתקיימים כל ז' התנאים שבסימן: ניסיון לאִם וְאָב אֶם טַף ישר ונקי ונקי.

היתרים י"ב, י"ג, י"ד, ט"ו - כמו בהיתרים ח' ט' י' י"א, רק שמתברר לאחר הניקוי היסודי שעדיין הפירות מוחזקים בנגיעות. באופן כזה אסורים באכילה, אך באופן שמתקיימים כל ז' התנאים: **בְּדֵן אֶם וְאָב, גֵּן טַף ישר ונקי** (בתנאי שגוף האיסור מסולק ונזרק), יהיה מותר לסוחטן.

היתר ט"ז - באופן שיש נגיעות חיצוניות אך אי אפשר לנקות ולסלק כל האיסורים לחוץ, כמובן שאסור באכילה, אך מותר לסוחטן באם מתקיימים כל ז' התנאים: **בְּדֵן אֶם וְאָב, גֵּן טַף ישר ונקי** (בתנאי שגוף האיסור מסולק ונזרק).

סיכום: אין שום היתר לסחוט ענבים ליין (או שאר פירות למשקים), באופן הנעשה בימינו ללא ניקוי מקדים, אלא רק באחד מט"ז האופנים הנ"ל בלבד. ואם עסקינן בציר:

מסוג "נפלו בו נמלים" - צריכים להתקיים ז' התנאים **"בְּדֵן אֶם וְאָב, גֵּן טַף ישר ונקי"**
מסוג "חטים מתולעות בריחיים" - צריכים להתקיים ז' התנאים **"ניסיון לאם ואב, אֶם טַף ישר ונקי"**.

ולפי זה, הטוענים בפשטות שפרי אשר לא ידוע אם נתלע בתלוש או במחובר, מותר לבשלו משום ספק ספיקא (שמא נתלע בתלוש, ואם תרצה לומר שבמחובר, שמא ימחו בבישול), טועים טעות גמורה. הנה על פי התרשים וסיכום ט"ז האופנים שכתבנו כאן ניתן לראות שלא רק שצריך לנקותו ככל הניתן לפני הבישול וגם שלא יהיה איסור בעין, אלא שאם הוא נותר עדיין מוחזק כנגוע, אסור לבשלו בשום אופן. אלא אם כן אינו מוחזק כנגוע ובהתקיים כל התנאים שכתבנו ("ניסיון לאם ואב, אֶם טַף ישר ונקי")

ובפרט ובתנאי שגופי התולעים / האיסורים, צריכים להיות מסולקים ונזרקים לחוץ. אי לאו הכי, אסור בבישול וסחיטה / טחינה, ודלא כמו שהבינו בטעות מכמה פוסקים שכביכול התירו באופן גורף, מבלי לציין את תנאי ההיתר באופן מלא.

ולצורך ההמחשה, ניקח כדוגמא ב' מקרים שכיחים:

א. ענבים שנגיעותם הפנימית נמוכה (מיעוט שאינו מצוי), אך יש בעלי חיים בין ועל גבי האשכולות.

ב. תותים שביניהם ועל גביהם בעלי חיים, אך נגיעותם הפנימית ברמת 'מיעוט המצוי'.

הנה צריכים במפעל לנקותם היטב מכל בעלי חיים שביניהם ועל גבם, עד שאין שום איסור בעין גם בבדיקה טובה ובטרחא²²⁶. וכיון שאי אפשר במציאות במפעלים לסחוט למשקה הן את הענבים ואת התותים באופן שגופי האיסורים יסוננו ויזרקו לחוץ, אזי את התותים יש לנקות באופנים שנקבעו, כלומר: בהשרייה ג' דק' במים וסבון, אחר חיתוך הראש על יד העלים. ואחר כך קילוף פני התות (לשיטת הרה"ג משה ויא שליט"א) או שטיפה תחת מי ברז שוטפים תוך כדי שפשוף ידני לכל תות (לשיטת הרה"ג שניאור זלמן רווח שליט"א).

וגם בענבים יש לנקות על ידי סילוק הענבים הנגועים פנימית, עד היכן שאפשר, ובאופן זה שרי לסחוט למשקה, כל שאינו מתכוון לבטל האיסורים, רק לתקן המשקה²²⁷. ובאופן שיהיה רוב במשקה נגד גופי האיסורים אם נותרו ונכנסו עם הפירות לסחיטה, והרי נמחו שם (באופן שאינו פרי קטן ונעשה חנ"נ, לרמ"א). ולבסוף גם יסוננו את המשקים, שמא היו ונותרו חלקי איסור, וכמו שהוכחנו לעיל.

ובשום אופן אין היתר לסחוט את הענבים או התותים כמות שהם ללא ניקוי מוקדם, על סמך שיסננו אחר כך, ואפילו אין כוונתם לביטול האיסורים.

226. ובימינו אין צריך לטרוח בזה כל כך, כיון שאפשר באמצעות תכנון מוקדם לנצל הטכנולוגיה בס"ד, לזה.

227. שכיון שנתקיימו ה' התנאים הראשונים הנדרשים בסימן: "ניסיון לאם ואב אם טף ישר ונקי בסוף" שרי למחות הכל למשקה, רק שיעשה באופן שמתקיימים גם ב' התנאים האחרונים, כלומר יהיה ששים או רוב כנגד האיסור, ויבוצע ניקוי בסוף שלא יהיו שיירי איסור במשקה.

כג. שתי דוגמאות לאיסורים הנמכרים בימינו לציבור, בהכשר. והסיבה שלא עושים כהלכה: "מחמת שהדבר אינו רווחי..."

1. דוגמא א': מכירת מיץ תותים הנעשה מסחיטת תותים (נגועים ו/או עם בעלי חיים שביניהם).

ולפי מה שלמדנו עד כאן לשיטת כל הראשונים ואחרונים שהבאנו והלכה למעשה מה שכתב **מרן השו"ע** וגם פשיטת **הרמ"א** (דהחמיר יותר), אותם סיכמנו בסימנים (בדן אם וְאָב, גן טף ישר ונקי וכן: ניסיון לאם ואב, אם טף ישר ונקי בסוף) נביא דוגמא מענין סחיטת התותים למשקה, הלכה למעשה כדלהלן:

א. התותים, אפילו מוחזקים כנגועים (היינו רוב), כיון דיש להם תקנה דאפשר לנקותם, אין צריך להשליך הכל לנהר, אלא ינקה (מה שאין כן בחטים).

ב. צריך לנקות באופן שמוציאים מגדר "מוחזק כנגוע", וחייב לנקות ככל יכולתו, כלומר: בהשרייה וקילוף או בהשריה ושפשוף כל אחד.

ג. ובכל גוונא שרוצה למחות למשקה מבלי לנקות, אסור, אך לו יצויר שניקה ככל יכולתו (על פי הנחיות המומחים!) כנ"ל ועדיין נגועים התותים, אז:

ג.1 אם עדיין מוחזקים בנגיעות - ההיתר לסחטם קאי רק באופן שגוף האיסור נזרק היינו על פי הסימן: **בְּדֵן אִם וְאָב, גן טף ישר ונקי**. ומכיון שבימינו אין אפשרות מעשית במציאות²²⁸, בייצור התעשייתי, לסחוט מבלי שימחה גוף האיסור, **הרי שאפשרות זאת לא שייכת בייצור התעשייתי, אלא (יתכן) בסחיטה עדינה ידנית בבית (ויסנן את המשקה בסוף)**.

ג.2 אם יצאו התותים מגדר מוחזקים בנגיעות (כגון נוקו מדרגה של "מיעוט המצוי" כפי שבדרך כלל בשווקים, לדרגה של "מיעוט שאינו מצוי"), אם יכול לסחטם גם כן באופן שגוף האיסור יסולק, כן עליו לעשות, אך אם אי אפשר באופן הזה, שרי אפילו באופן שיתכן שגוף האיסורים (שספק אם נמצאים) ימחה במשקה, והיינו בתנאים שכתבנו בסימן: **ניסיון לאם ואב, אם טף ישר ונקי בסוף**.

ד. אך באופן שסוחט תותים מבלי לנקות, באופן הנעשה בימינו בכל גופי הכשרות, **המכשירים משקים אלה, ודאי דאסור**. וגם אין לטעות בדברי הילקו"י שהבאנו (בסעיף 5.ט ובסעיף 7.ט) שכביכול התיר לעשות כן, שכבר הבאנו ראיות שם מכל הפוסקים שחייב לעמוד בתנאים שכתבנו.

²²⁸. ולמעשה, אפשרות זאת לא קיימת גם משום שאם מוחזקים התותים בנגיעות, ממילא אפשר להמשיך ולנקותם. ואם כן, אין היתר לסחטם בכהאי גוונא, אפילו לו יצויר שגוף האיסורים היה נזרק, וכפי שלמדנו מארחות חיים לענין הנמלים בדבש, שרק באופן אשר דוקא אי אפשר בענין אחר, נוקטים בשיטה זאת (ט"ז ועוד). אלא שהבאנו הדוגמא כדי להמחיש ולסבר את האוון ולא מצד ההיתר ההלכתי.

2. דוגמא ב': מכירת אצות ים "נורי" לציבור, במסעדות ומרכולים, בהכשר... עם איסורים. הסיבה שלא עושים כהלכה על פי מומחי כשרות הינה: "מחמת שהדבר אינו רווחי..." ר"ל.

הנה במאמר הלכתי שפורסם על ידי אחד הבדצי"ם המצוינים בשם: "הסוד שמאחורי הסושי", תאר הרב את המציאות העגומה גם בתחום זה, כבנדון דידן. להלן נביא ציטוט מהמאמר המתאר גם את תהליך ייצור האצות, ואת הבעיה ההלכתית של ביטול האיסורים שבאצות לכתחילה (סרטנים, תולעים ושרצים טמאים שונים) כפי שנעשית בייצור בחו"ל, ואף על פי כן היבוא ארצה נעשה בהכשר, והסיבה שלא עושים כהלכה, מגלה לנו בגילוי לב, הרב שהוא בקיא ביותר בכל נושאי הכשרות וענייני השוק (וכד'): **"לצערנו, מחמת שהדבר אינו רווחי כלל ליבואנים..."** (ודמי למה שהבאנו משם הרה"ג ש.ז. רווח שליט"א מענין הדגים הנגועים בתולעים, אשר אלפי טונות נפסלו עקב נגיעות רבה שאינה ניתנת לניקוי, אך יובאו ארצה ונמכרו כמות שהם על ידי גוף כשרותי אחר... סביר להניח שרבים מהקוראים הנאמנים "נהנו" מתוצרת נגועה זו בסעודות השבת... ר"ל. עיין בנספח ו').

להלן ציטוט חלק מהמאמר (ההדגשות אינן במאמר המקורי אלא נעשו על ידי - ד.ד.): **"אצות נורי - אף שזהו סוג האצות המוכר יותר, בפרט לאלו שאוכלים סושי, ומקבלים את האצה כמין דף מרובע מגולל בצבע ירוק כהה, שהמילוי שלו אורז או דגים שבישולם נא, הליך יצורן מורכב ומצריך כשרות. ונסביר: כיום גידול האצות נעשה באופן מלאכותי, זורעים את זרעי האצות האדומיות בתוך קונכיות... ומיד לאחר ארבעים וחמש יום הן נקצרות ושוב חוזרות וגדלות כמה פעמים עד הקיץ, הקציר נעשה באמצעות סירות, כאשר אין הבחנה או מיון לכל היצורים החיים בתוכם, לאחר הקציר מועברות האצות מהסירה הקטנה לאונייה גדולה, לתוך טנק המאחסן אותן עד העברתן למשאית עם סילו (מיכל קיבול), ומשם למפעל.**

כשמגיעות האצות למפעל, הן מושרות במי ים, ולאחר מכן נקצצות לגודל של בין שלושה לארבעה מ"מ, גודל שאין בו כדי לבטל את בעלי החיים האסורים שיש בתוכן. לאחר הקציצה מתקבלת כמין עיסה של אצות, המוכנסת למכונות עם שבלונה בצורה של דף האצה. למכונות אלו יש מכבש העושה את צורת הדף, ומייבשם באמצעות אוויר חם, ומכאן מגיע לאצות השם נורי, שפירושו בסינית דבק, וממש כהליך יצור גלילי הנייר. בשלב זה הדפים מאוחסנים במחסן וצבעם חום. לפני השיווק עוברות האצות קלייה בסרט נע ומהיר, ושם משתנה צבען מחום לירוק.

חשוב לציין, שבכל הליך הייצור עד השלב הסופי אין מיון קפדני שלא יהיו בתוך האצות סרטנים ושאר מינים של שרצים טמאים. אמנם לרוב המפעלים, מותקנת על המסוע עין אלקטרונית, כמין לייזר המאתר מוצרים פגומים או משונים, כך שאם יש על הדף פגם או סרטנים גדולים, היא מזהה אותם ופולטת אותם מחוץ למסוע, אלא

שמבדיקות רבות הוכח בברור, שהניקיון אינו מוחלט, ובפרט לאור זה שמהירות המסוע גבוהה, ולכן יש דפי אצות **רבים** שעל גבם יש סרטנים ושאר בעלי חיים טמאים.

אמנם בעבר היה ניסיון לייצור מיוחד, כאשר לשם כך בתחילה עובר המפעל וכל חומרי הגלם של האצות בדיקה קפדנית, ורק לאחר שהתברר שהאצות ברמת ניקיון סבירה, מתחיל הייצור, ולאחר שהתקבלה צורת הדף, כל אצה ואצה עוברת בדיקות מיוחדות. **אבל לצערנו מחמת שהדבר אינו רווחי כלל ליבואנים, אין כיום אצות המוחזקות כנקיות...** אבל כיום שוקדים בבד"ץ (שלם - ד.ד.) על פתרון אחר.

ואם תשאלו, אם כך פני הדברים, כיצד יתכן שהיו מסעדות כשרות המוכרות סושי...

אכן שאלה טובה²²⁹, רק נגלה לכם שבהוראות ראש הבד"ץ²³⁰ שליט"א, יש הקפדה מאיזה מפעל לקנות ומאיזה יצור, ובעיקר לא מסתמכים כלל וכלל על בדיקות מדגם, וכל אצה ואצה עוברת בדיקה קפדנית ומורכבת מאוד, ולשם כך כל משגיח כשרות המתעסק עם אצות עובר הדרכה מיוחדת על ידי מפקח הבד"ץ האחראי על תחום החרקים, כאשר מטרת ההדרכה ללמוד לזהות, כדי לנקות ולגרד, כל נקודה שהיא שונה, בין אם היא בצבע לבן או צהוב, ובין אם זה חרק או שרץ או סתם קרש²³¹ עד כאן לשון הרב מומחה הכשרות, במאמר.

וראינו שבד"צ מצוין זה²³² מקפיד ומשתדל לעשות על פי גדרי ההלכה כפי שהבאנו, אלא שמבחינה כלכלית אין הדבר מתאפשר, כי תמיד יש גוף כשרותי אחר, חסר יר"ש או מיקל, שנותן הכשר גם בלי כל הדרישות ההלכתיות (שאינן חומרות! רק מעיקר הדין). ולמה שאנשי עסקים בעלי המפעלים יכניסו עצמם להוצאות ולמאמצים "מיותרים" כאשר אפשר לקבל הכשר מהודר / בד"צ / גוף מתחזה לבד"ץ, בלי כל מאמץ נוסף? (כל שכן כשמדובר בייצור אצל שאינם יהודים, המיובא לארץ).

229. כוונת הרב כותב המאמר הינה שהכשילו את הסועדים באותן מסעדות כשרות, שאכן יש להם תעודת כשרות, כי אותו גוף שמכשיר את האצות באופן המתואר, מטעה ומכשיל את אותם סועדים. **היכן הרה"ר בכל העניין? נדרשת התערבות והנחייה של מועצת הרה"ר.**

230. אותו בד"צ שמפרסם את הדברים. אך בשאר גופי הכשרות, יתכן שאין הקפדה כזאת. על הקורא לבדוק זאת.

231. והוסיף עוד להעיר בעניינים נוספים: "אצה דורשת כשרות גם כשהיא במראה טבעי, וללא קשר לבעיית הסרטנים, וזאת משום שיש מפעלים המושחים את התבניות והדפים בשומן של בעלי חיים טמאים, ויש המתזים על האצה אבקת שרימפסים... ועל האצה המשווקת כקפסולה נצטרך מאמר בפני עצמו".

232. ובכוונה אין אנו מציינים את שמו, שלא יחשדונו שבאנו לעשות פרסומות לגוף כשרותי מסוים ולפגוע באחרים ח"ו, ועל מנת שיהיה ברור שאין אנו נגועים בדבר (לא "מוחזקים בנגיעות" ואף לא ב"מיעוט שאינו מצוי...") וכל כוונת המאמר לתקן תקלה כשרותית זו לתועלת הציבור. רק נציין שיש לא מעט המטילים דופי ומדברים לשון הרע על בד"ץ זה. ונלע"ד שיתכן שלא משיקולים עניינים. והחכם עיניו בראשו לבדוק כל דבר לגופו.

וראה להלן מה שהבאנו דוגמא מעדכון כשרות של הרה"ר לישראל, ובו ביקשו מכל גורמי הכשרות בארץ, לסלק מהמדפים סחורה נגועה ביותר (!!!) מאושרת וחתומה על ידי הרה"ר ובד"ץ, שכבר הגיעה לתוך המרכולים ונמכרה לציבור (!), עד "שבמקרה" נתגלתה התקלה החמורה כ"כ. ועדכון זה הגיע לידי גם כן "במקרה" אחר כתיבת חיבור זה.

וברור לפי מה שכתבנו, שלא רק שנעשים איסורי ביטול איסורים לכתחילה, בנדון דידן, אלא אף בדיעבד אין למכור לאכול אצות כאלה²³³ שנעשות באופן המתואר, ונותני ההכשר עוברים גם על "לפני עיוור..." / "ומסייע לדבר עבירה" ועוד... כיון שאי אפשר להבטיח ניקוי מלא שלהם ובדיקה מלאה של כל עלה ועלה, על ידי האזרח שבבית, דלא עבדינן ספק ספיקא בכהאי גוונא, שבמוחזק אינו ספק. וגם אינו ודאי נימוח, כפי שניתן לראות מהצילומים במאמר (סרטן או תולעת שלמה דחוסה בתוך דף אצת נורי, וקשה להבחין בה למי שאינו מומחה) וכפי שציין הרב.

צילום כותרת המאמר הנ"ל עם צילום התולעת בתוך האצה.

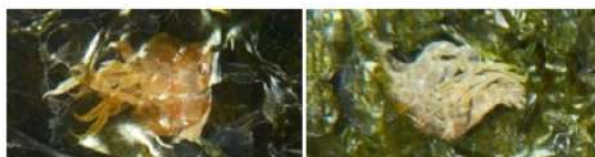
דוגמא: מתוך עדכון כשרות של הרה"ר לישראל, מספר 14 מיום 23 ינו' 013'

היצרן: "ננטונג דינבור", סין
היבואן: "ראקטו דפלמט
אינטרנשונל", קרית שדה
התשעה, לוד

מעדכון שהתקבל מאת גורמי ההשגחה, אשר ביצעו מיזמתם בדיקה לגבי המוצר "אצות ים קלוי" שבתמונה, עולה כי המוצר נמצא נגוע ביותר בשאריות של שרצי מים טרפים זעירים.

על כן חל איסור לעשות בהם שימוש חרף העובדה, שע"ג האריזה מצוין כי הן "כשרות למהדרין בהשגחת בד"צ חוג חת"ס פ"ת והרה"ר לישראל". יש להסיר מוצר זה מהמדפים ולהחזירו ליבואן בדחיפות (לפרטים נוספים אודות המוצר ומוצרים מיובאים אחרים יש לפנות למח' היבוא ברה"ר בטל' מס' טל': 02-53137/38).

בתמונה: השרצים שנמצאו בתוך העלים

233. שהן גם מוחזקות בנגיעות וגם אין האיסורים נימוחים, כפי שהעיד כותב המאמר, מתוך בדיקות רבות שעשו.

נספחים

נספח א' - דינא דגמרא להדיא, וכן פסקו כמה ראשונים וכן פסק מרן בשו"ע וכן דעת הרמ"א: איסור מדאורייתא אין לבטלו לכתחילה בכל אופן. מה שאין כן באיסור דרבנן.

א. שנינו **במשנה תרומות** (ה, ט): סאה תרומה שנפלה לתוך תשעים ותשע סאים חולין (והרי רק במאה בטלה) ואחר כך נפלה לתוכה עוד סאה חולין, אם בשוגג (התוספת האחרונה), כל התערובת מותרת. ואם הוסיף במזיד, כדי לבטל התרומה בחולין, אסור. כלומר, אין התרומה בטלה, והכל מדומע. והטעם, כיון דהזיד, קנסוהו חכמים. והוא הדין באיסורים אחרים שיש בהם דין ביטול, שאם ריבה בשוגג מותר. ובמזיד אסור (ירושלמי) וממשנה זו למדו את ההלכה המובאת בכל מקום בלשון "אין מבטלין איסור לכתחילה" (מלאכת שלמה).

ולמדנו אם כן: איסור מדאורייתא אסור לבטל בכוונה, ואם ביטל במזיד אינו בטל משום קנסא.

ב. **הגמ' בביצה** (ד:) - אומרת שאיסור מדאורייתא אין מבטלים. אך מדרבנן מבטלים, כדלהלן. "אמר רב מתנא: עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביו"ט". (על אף שמוקצים הם) "מרבה עליהם עצים המוכנים" (להסקה) "ומסיקין". (מקשה הגמ'): "והא קא מהפך באיסורא"? (הרי מטלטל העצים כשהפך בתנור? משיבה הגמ'): "כיוון דרובא דהיתרא ניהו" (בטלים ברוב) "כי קא מהפך בהיתרא קא מהפך" (טלטול העצים הם כבר היתר. ולהר"ן מבאר, בתנאי שאינם ניכרים. שאין ביטול לדבר הניכר לעין. ומקשה הגמ'): "והא קא מבטל איסורא לכתחילה, ותנן: אין מבטלים איסור לכתחילה" (כבמשנה תרומות לעיל. מתרצת הגמ'): "הני מילי בדאורייתא" (כגון תרומה שאסור לזר לאוכלה, מהתורה אסור לבטלה בכוונה), "אבל בדרבנן, מבטלין" (כשכבר נפל ונתערב אפילו בכוונה, כל שאינו ניכר ויש רוב כנגדו. ור"ן מצא לזה סמך מהגמ' מדברי רב מתנא: "מוסיף ומרבה עליהם עצים מוכנים").

אך אף על פי שסתימות הגמ', שבכל איסורי דרבנן, אם נפל מעצמו, מרבה עליו, חילקו כמה ראשונים שהני מילי באיסורי דרבנן שאין להם שורש מן התורה. וכגון בנדון הגמ' (ביצה ד:), שהעצים מוקצה, עניין שאין לו שורש מן התורה. מה שאין כן תרומה כשהיא מדרבנן (כגון שאר פירות שאינם דגן, תירוש ויצהר) כיוון דיש לה שורש מן התורה, אפילו נפלה, לשיטתם אי אפשר לבטלה²³⁴.

234. **התוס'** (ביצה ד:) הביא במשמע מ-ב' סוגיות את החילוק הנ"ל:

א. **ביצה** (ג:) - עיגול שהוא תרומה מדרבנן, מזה שבסוגיא לא הובאה אפשרות ביטול, משמע כיון דיש לו שורש מהתורה, אסור.

ב. **חולין** (צח.) פרק גיד הנשה - אביו של מר בר רב אשי לא התיר לו לבטל חצי קזית דתרבא (קלב), כיון שבכזית, האיסור מדאורייתא. ובכחצי זית, מדרבנן. מסיקים התוס' כיון דיש לו שורש מן התורה, אסור לבטלו.

ומצאנו ד' שיטות בראשונים בענין זה²³⁵.

ורואים עד עתה שכל החילוקים והפילוגים לענין היתר ביטול איסור לכתחילה, עוסקים באיסורי דרבנן בלבד. מה שאין כן באיסורי דאורייתא, אין, לא במשנה ולא בגמרא (ובהמשך נראה דגם לא בראשונים ובאחרונים), שום היתר מצד אינו מתכוון או באופן אחר, כל שמוחזק בנגיעות. (כיון שצריך להיות בכהאי גוונא של סאה תרומה וודאי כבמשנה (תרומות ה, ט) הנ"ל).

והרי בנדון דידן מיירי בביטול איסורי דאורייתא (יתושים, זבובונים, תולעים וכו') שלמים אשר בתהליך ייצור היין או המשקים או המאכלות, נטחנים או נסחטים עם הפירות, והוי גדר של "מוחזקים כנגועים" (אפילו יהיו הפירות עצמם אינן נגועים פנימית).

ג. ועוד ברור מסוגיות הגמ' שכל שמבטל איסורי דאורייתא (בנדון דידן סוחט או מרסק פירות עם בעלי חיים או פירות מתולעים) מבלי לנקות, הוי בגדר ביטול איסור לכתחילה, שאין מושג זה מוגבל רק לציור של חלב שנתערב בבשר ובא להוסיף עליו וכד'. (ובהמשך הבאנו עשרות ראשונים ואחרונים שפסקו כן להדיא).

235. (א) **התוס' ר"י וראב"ה** - סבירא ליה שבאיסור דרבנן שיש לו שורש מן התורה - איסור ביטולו כבאיסורי דאורייתא.

(ב) לעומתם שיטת **הרמב"ם הרמב"ן והרשב"א** - שאין הפרש בין יש לו שורש מן התורה או אין לו, בדיעבד שרי להרבות. **וכן פסק מרן**. והקשו כמה אחרונים (ט"ז, ש"ך, מג"א. אור"ח סימן תרעז) דלכאורה הסתירה במרן שלעניין נר חנוכה פסק (שם סעיף ד): "הנותר מן השמן... שורפו בפני עצמו שהרי הוקצה למצוותו, ואם נתערב בשמן אחר ואין ששים לבטלו יש מי שאומר שאין להוסיף עליו כדי לבטלו". **ולכאורה**, כדעת **הרא"ש והמהר"ם** בסעיף זה.

אלא שניישב לענ"ד, שאין סתירה במרן, שאין כוונתו לאסור ביטול הדרבנן (שיש לו שורש מן התורה) ברוב, אלא במקרה זה של השמן, מטעם שכתב: "שהרי הוקצה למצוותו". וגם בכהאי גוונא לא אסר מפורש, רק כתב בלשון: "יש מי שאומר" לאסור (כלומר מרן מתיר כפשט הגמ', ביטול כל איסור מדרבנן). ולמה נחלקו עם עצמו, שלא בראיות כלל?

וכן תירץ ליישב הש"ך, (דשמא הוקצה למצוותו חמיר טפי) ונשאר בצ"ע. **והמג"א** כתב לתרץ דהוי דבר שיש לו מתירין (לשנה הבאה בחנוכה) ולכן אינו בטל. (והבאר היטב דחה תירוצ זה) **ופסק מרן הראש"ל** הגרע"י זצ"ל **ביבי"א** שנכון לומר דהדר ביה השו"ע ממה שכתב באו"ח וסוגיא בדוכתא עדיפא. שאת חלק יורה דעה חיבר מרן אחר חלק אור"ח. **והייתי** מוסיף דלעניין נר חנוכה, גם אי נימא דיש ספק בדעת מרן, מכל מקום הכא בסימן צט מתיר להדיא. ואם כן: ברי ושמא, ברי עדיף.

(ג) בשיטת **יש אומרים ברשב"א** - מיקל עוד יותר, שדרבנן ואין לו שורש, שרי אפילו לערבו בידיים (כגון חלת תרומה בחו"ל. בכורות כז. ואילו לרמב"ן חלת חו"ל היא מקרה פרטי לקולא ואין ללמוד ממנה. ומשע שטיטו כבסעיף ב) לעיל).

(ד) שיטת **הרא"ש ועוד כמה ראשונים**, קיצונית יותר - שאין הפרש, וכל איסורי דרבנן אסור לבטלו כאיסורי דאורייתא. **וכן פסק הרמ"א**.

הנה **בגמ' גיטין** (נד:): מובאת הברייתא ממנה ניתן ללמוד לנדון דידן להדיא²³⁶: "נפלו ונתפצעו, אחד שווג ואחד מזיד - לא יעלו, דברי ר"מ ורבי יהודה. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: בשווג יעלו, במזיד לא יעלו", עכ"ל.

ומדובר באגוזי פרך שאין בטלין מדרבנן אפילו באלף מחמת חשיבותן, שגזרו עליהם חכמים (ערלה פ"ג, ז'). ואם נתפצעו היינו נחתכו ונפגמו, בטלה חשיבותן. ונחלקו התנאים באופן שנתפצעו בשווג (כגון נפלו ונתפצעו) האם לקנוס שווג אטו מזיד, (שאם נתפצעו ואחר כך נפלו יש להם ביטול באחד ומאתיים).

ומכל מקום למדים מסוגיא זו שאסור לגרום לכתחילה לביטולו של איסור על ידי הפקעת חשיבותו, דחשיב ביטול איסור לכתחילה, שלכל הדעות בין לר"מ ורבי יהודה ובין לרבי יוסי ורבי שמעון (שם), לא הותר לפצוע לכתחילה את האגוזים.

והנה בנדון דידן, בעלי חיים הנמצאים בין ועל גבי הפירות, הם כאגוזי ערלה שלמים, שאינם בטלים אפילו באלף, והסוחטם ומרסקם עם הענבים לכתחילה, מבטל חשיבותם כבנדון האגוזים, והוי מבטל איסור לכתחילה. (ורק לשיטת רבי יוסי ורבי שמעון, אילו נסחטו בשווג, היה לזה היתר).

ולמסקנות אלה נגיע גם **מהמשנה (תרומות ה, ט) ובגמ' (ביצה ד:)**:

הנה ראינו מהמשנה נפקא מינה לנדון דידן שבעלי החיים שבין הפירות (האסורים כהתרומה) בתערובת עם הפירות (המותרים כפירות החולין). ועתה תערובת זאת, אין היתר לעשות בה פעולה **אסורה** כדי לתקנה.

והבא לסעון דלא דמי כיון שבתרומה מדובר במאכל מוכן והפעולה האסורה נעשתה בכוונה לתקן ולהתיר, ואילו בנדון דידן כל כוונתנו לתקן המאכל, היינו להפוך הענבים לזין, ולא דמי למאכל קיים ומתוקן שנעשית בו בכוונה פעולה אסורה להתירו.

אמנם כן, אם גם בכהאי גוונא שאינו מתכוון לבטל האיסור רק לתקן המאכל, כבר פסקו כל הראשונים ואחרונים (כמובא בהמשך), שחייב לנקות **תחילה** את המאכל מהאיסורים שבו עד היכן שידו מגעת, ורק אחר כך יש היתר לבשלו או לסחטו. אי לאו הכי, אסור. והעובר על כך גם כן נקרא "מבטל איסור לכתחילה".

ולבד מזאת הבאנו ראיות להלן, שכל היכא שהאיסורים מדאורייתא (כבנדון דידן) ובגדר "מוחזק כנגוע" (כבנדון דידן), אין טענת "אינו מתכוון לבטל" מועילה, ונפקא מינה שחייב לנקות ולסלק את כל האיסורים **לפני** סחיטת הפירות.

ובאותו אופן, נלמד מהגמ' ביצה הנ"ל, דיש ד' תנאים להתיר ביטול איסור לכתחילה:

236. **בגמ' ביצה (ד:)** ובמשנה **תרומות (פ"ה, ט)** ובעוד מקורות, מדובר בצעירות שונים מהנדון דידן, אך בגיטין (נד:): מיייר בצעיר דומ' להפליא.

ועוד, שיש טעות למתבונן על המצב אחר הריסוק כנקודת ההתחלה.

אלא, נקודת ההתחלה אותה עלינו לבחון מבחינה הלכתית הינה המצב בו אשכולות הענבים עם בעלי החיים, לפני הסחיטה, ואז גם תנאים (א) ו-(ד) אינם מתקיימים. כלומר: (א) היתושים, דבורים, חלזונות תולעים וכו' הם אז בגדר בריה שלמה ואיסורם מדאורייתא. (ב) עדיין לא נתערבו, והסוחט אותם יחד, מערב אותם לכתחילה ובזדון. (ג) אמנם יש רוב, אך (ד) האיסורים ניכרים לעין. ועל פי כל הראשונים ואחרונים, חובה לנקודתם ולסלקם לפני הסחיטה. וכדלהלן.

נספח ב' - בדין מתי ובאיזה אופן שייך ענין הכוונה (דאינו מתכוין) בביטול איסור לכתחילה, כשיקול להתיר או לאסור.

קיימים ג' סוגי ביטול איסור:

הראשון: ביטול לכתחילה על ידי שיוסיף בידיים לעשות רוב (חד בתרי ביבש, בחתיכה שאינה ראויה להתכבד) או להרבות לששים (בלח).

וסוג שני, שבדיעבד שנפל, יוסיף עליו.

וסוג שלישי כבנדון דידן שיבשל / יסחט / יטחן מאכל נגוע מבלי לנקותו.

ובשלשתם נפסק להלכה שאין לעשות כן לכתחילה, למאן דאמר כאיסור תורה, ולמאן דאמר מדרבנן, כדי שלא יהיה פתח לפירצה זאת ולא תתפשט אצל רבים העלולים לבא לאיסורי דאורייתא על ידי זילזול ב-ג' דברים:

א. באכילת איסורים (על ידי ביטול, ומזה גם באופנים אחרים), או

ב. שיעשו ביטולים שלא כראוי (כגון שלא בכמות היתר מספקת) או

ג. (בכהאי גוונא השייך לנדון דידן) שיעשו ביטול מבלי לסנן ולסלק האיסורים (שהרי כבר נתבטלו) או שישכחו או לא ידעו כיצד לסנן ולסלק האיסורים כראוי אחר כך, או שינקו אחר כך רק באופן חלקי, וכיוצא בזה.

ובפרט שאם במפעלים עושים כן באופן קבוע וממוסד ומתוכנן מראש, אם כן יכול כל אחד לעשות כן בביתו ואז המכשול ודאי גדול יותר, שאין השגחה עליו ואין לו ידע מומחיות וניסיון בעניינים אלו, וכשל בודאי, ועימו יכשלו רבים נוספים.

ומה שפסק **מרן בשולחן ערוך** (סימן צט, סעיף ה) "אין מבטלין איסור לכתחילה" - באיסור דאורייתא, מבלי לחלק אם כיוון או לא, ובכל אופן אם ביטל, אסר. וכן בשולחן ערוך (סימן צט, סעיף ו): "איסור של דבריהם, אין מערבין אותו בידיים כדי לבטלו..." ובמזיד, אסר. שייכים דבריו לשני סוגי הביטול הראשונים. שלא יוסיף כשר על הטרף כדי לבטל (שהרי זאת כוונתו היחידה במעשהו להדיא).

אך בסוג השלישי כבנדון דידן לא שייך ענין זה, שהרי אין לך אדם (שפוי) בעולם שטוחן / סוחט / מבשל מאכלים (פירות וירקות) נגועים, כאשר כל כוונתו רק לבטל את אותם איסורים. ותמיד נעשה הדבר רק כדי לתקן את המאכל²³⁷. ולפי זה צריכים היו

²³⁷ אלא אם כן שהמאכל מתוקן ומוצא בו איסורים. וכעת משום "בל תשקצו" רוצה לרסקם ולהעלימם במאכל. או כדי שיוכל לסחור בו. ובאופן של מאכל סחוט (טחון / מבושל), הכוונה שלאחר שסחט גילה במשקה איסורים בעין, וכעת רוצה להעלימם (כנ"ל) וסוחט (טחון / מבשל) שוב על מנת לבטלם. ומיירי באופן שאינו יכול לסלקם באופן שיוציאם מהמאכל.

לכאורה הפוסקים להתיר לכולם לטחון ולסחוט ולבשל פירות וירקות נגועים ועם בעלי חיים ביניהם, מבלי לנקותם כלל, שהרי אינם מתכוונים לבטל האיסורים, רק לתקן המאכל? והרי כל הראשונים ואחרונים אסרו לעשות כן לכתחילה. ואם כן, איזה מקום יש לשיקול זה בפסיקת ההלכה בנדון דידן? הרי כולי עלמא עושים כן שלא מוטעם לבטל האיסור, ורק אחד מאלף מבטל בכוונה. האם לכך תיקנו חז"ל הלכה זו? אין לומר כן. משמע בודאי שאין כוונת הפוסקים להתיר בכהאי גוונא כבנדון דידן, למבטל לכתחילה כל שמתקן המאכל ואינו מתכוון לבטל, כמו שרוצים לפרש בימינו. ושוב אם כן, לא מובן על מה סומכים בימינו לסחוט לכתחילה, פירות עם בעלי חיים ליין ותות וכד' (וכן לטחון במאכלים), במפעלים?²³⁸

ועל כן, אין טענת "אינו מתכוון לבטל" מספיקה, בכהאי גוונא כבנדון דידן לטחון עם איסורים (ובפרט שיש תנאים נוספים שצריכים להתקיים כמפורט בהמשך). ואפילו אם תרצה לומר שכוונת מרן גם בכהאי גוונא שבנדון דידן בתיקון אוכלים, וכל שאינו מכון מותר, ובסחיטת ענבים ליין / פירות למשקה אינו נקרא מכון לבטל את האיסור, כיון שהיו סוחטים את הפירות הנגועים בכל מקרה, בין יהיו נגועים בין נקיים, וסתם לא איכפת להם שנגוע וממילא לא נקרא שכוונתם לבטל. אין דבר זה נכון כיון שממילא פסקו כל ראשונים ואחרונים שחייב לנקות את המאכל הנגוע לפני בישול או סחיטה וכד', בלא קשר אם אינו מכון לבטל, הן במוחזק כנגוע והן במיעוט המצוי. ואין במקורות שום חילוק כזה להתיר שלא לנקות לכתחילה איסורי דאורייתא, אם אינו מכון לבטל, אפילו בכהאי גוונא שמסנן אחר כך. ועוד הבאנו ראיות למכביר שאפילו בטרחה מרובה חייבו לנקות לפני הבישול / סחיטה, כמבואר בסעיף יג, ובנדון דידן בימינו לא טורחים בזה כלל.

ועוד שגם אי נימא דאכן אין להם כוונה מיוחדת לבטל, רק רוצים לתקן המשקה, עדיין אי אפשר לומר דאין להם בזה ענין כלל, אלא כוונת הביטול מצטרפת לכוונת תיקון המאכל, כיון שאילו נותרו האיסורים בעין, לא היו הלקוחות קונים לשתות את המשקאות מצד ההלכה ומצד בל תשקצו. ובזה שמתרסקים בסחיטה התולעים (והקונניות, זבובונים, יתושים, כנימות, דבורים, לטאות וכו') ובסופו של דבר כוונתו למשקה נעשה, אך גם הרויחו שאין רואים בעין שום איסור (כיון שנמחו במשקה), דאז הקונים רוכשים והמפעל מרויח מכך שלא הוציא אגורה על ניקוי לכתחילה.

ולראיה, דיש להם ענין בכך שלא יראו איסורים במשקה כדי שיקנו הציבור, שהרי אילו סחטו הכל למשקה, ולבסוף סיננו את שיירי קליפות או גרעיני הפרי, ואחר כך עוד היו נותרים כנימות או תולעים צפים או "שטים" במשקה שבבבוק, ודאי שהיו

238. ועבירה זו נעשית רק במפעלים מסחריים שעוסקים בסחיטה / בישול / טחינה של מאכלים בכמויות ענק מסחריות. והרי אותם גופי כשרות המכשירים את התוצרת במפעלים, בביתם נוהגים אחרת, כמו כל העולם לנקות לפני הסחיטה או הבישול וכו' כנדרש בהלכה. מעיקר הדין ולא כחסידות וחומרא. ואם כן, מה ההבדל? וכי מה שאסור בביתו נהיה מותר כשעוסקים במסחר???

עושים כל מאמץ, גדול ככל שיהיה, לסלקם. שהרי מי יקנה סחורה כזאת? ולפי זה כוונתם גם על ביטול האיסור לכתחילה, רק שאינם רוצים (בעל המפעל) להוציא הוצאות ולהשקיע מאמץ בניקוי זה. והמסכים לזה עובר על ההלכה בזה פעמיים, גם בעיקרה וגם כמסייע לדבר עבירה. כנלע"ד וכן לדעת כמה פוסקים עמם נתבררו הדברים.

ועוד עיין מה שהבאנו בסעיף י, מה שהביאו הפוסקים את דברי התוס' והר"ן (פסחים ל.) דמשמע שאין לבטל איסור אפילו אינו מכוון כדי להנות. וכן מה שכתבו הכנה"ג והרב אוהל יוסף מולכו מפורש, שכל שודאי יש תולעים אפילו טוחן שלא במטרה לבטל האיסור, חשיב כמבטל איסור לכתחילה. ואף שהראשונים והאחרונים לא דברו בצורה מפורשת, אך כולם ללא יוצא מן הכלל סוברים שאפילו לא נתכוון כלום, לא כיוונו לבטל ולא כיוונו בדווקא שלא לבטל, אינו מועיל, כל שהאיסורים מדאורייתא (ומוחזק כנגוע כבנדון דידן).

בחיבור זה הובאה דעת כמה ראשונים ואחרונים לאסור אפילו הנאה בדיעבד לציבור, אף ללא הטעמים שכתבנו לעיל.

נספח ג' - חומרת האיסורים במאכלות והשפעתם העצומה על נפש האדם - דעת ראשונים ואחרונים.

להלן כמה ציטוטים מפי קדשים:

- "תנא דבי רבי ישמעאל אלמלא לא העליתי את ישראל ממצרים, אלא בשביל שאין מטמאין בשרצים כשאר אומות, דיי".
- **בזוה"ק** כתב: "בא וראה. כל מי שאכל מאותם מאכלות אסורים, נדבק בסט"א ומשקץ את נפשו וגופו ורוח טומאה שורה עליו, ומראה את עצמו שאין לו חלק בא-ל עליון, והוא אינו בא מצד קדושתו ולא דבק בו. ואם יצא כך מהעוה"ז... דנים אותו כאדם שהוא משוקץ לקונו. משוקץ בעוה"ז ומשוקץ בעוה"ב".
- ועוד **בזוה"ק**: "סירכא בריאה איהי טריפה" (זהר ויקרא ח"ג רכח). וכן "סירכא איהו סם המוות... כנפי ריאה צריך דלא יהא בהון סרכות" (תיקונ"ז ת, כה, ע, ועיי"ש שכתב שיש י"ח מיני סרכות).
- **בגמרא** (יומא לח): "מאכלות אסורות מטממים הם את הלבבות".
- **רש"י** (פר' שמיני): "אל תשקצו את נפשותיכם... ולא תטמאו בהם ונטמאתם בהם" - אם אתם מטמאין בהם בארץ, אף אני מטמא אתכם בעולם הבא ובישיבה של מעלה".
- **הרמב"ם** כתב שהמאכלות האסורות גורמים למינות ואפיקרוסות, לריחוק מהקדושה ולהכחדה... ומסיים את הלכות מאכלות אסורות (פי"ז, לב) כך: "וכל הנזהר בדברים אלו מביא קדושה וטהרה יתירה לנפשו, וממרק נפשו לשם הקב"ה".
- **בספר החינוך** (מצוה ע"ג) הרחיב להסביר התועלת הרבה באיסור מאכלות אסורים שאסר "הרופא הנאמן", גם כי במכוון לא נתגלה טעם האיסור, לתועלתנו.
- **האברבנאל** כתב: "התורה האלקים... באה לדאוג לבריאות הנפש ולרפא תחלואיה, ולכן אסרה את המאכלים, לפי שהם מתעבים ומשקצים את הנפש הטהורה".
- **הכלי יקר** (ויקרא יא, א) כתב: "...כי הם משקצים הנפש הטהורה ומגרשים רוח קדושה וטהרה מן האדם ומולידים אטימות השכל ותכונות האכזריות".
- **השל"ה הק'** (ח"א שער האותיות אות ק') האריך בעניין השפעתו של המאכל האסור, על נפש האדם.

הפרי חדש (יו"ד פ"א כ"ו): "ולפי שבזמננו זה אין נזהרים מעניינים אלו, **רוב הבנים יוצאים לתרבות רעה** ורבים הם **עזי פנים שבדור** ואין יראת ה' נוגעת בליבם ואף אם יוכיחום על פניהם לאו בר קיבולי מוסר נינהו".

- **הפרי חדש** (יו"ד פ"ד) "לא אוכל להתאפק מלהזכיר ולהודיע לעם ה', חומר איסור התולעים, לפי שנעשה קל בעיני הבריות, וכיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר, ואפילו החכמים והיחידים אינם נזהרים כראוי".
- **האור החיים הקדוש** (פר' אחרי יח, ג) "שמעתי בשם הרב הקדוש מוהר"י לוריא זצוק"ל (האריז"ל) והוא כי לפעמים יתהפך האדם וישתנה מטוב לרע וטבעו ומזגו, ולא ידע מאיזה סיבה, והוא עצמו יתמה איך נהפך מדעתו. ואמר כי זה יסובב לצד שלפעמים יאכל אדם מאכל שיש בו מחלקי הרע". ועוד כתב (ויקרא יא, י/מג) **שאפילו בשוגג** נגרם הנזק: "שצריכים ישראל להיזהר לבל יכנס לפיהם אפילו בהיסח הדעת כי... במציאות זה כשוגג כמזיד, כי התיעוב יעשה מעשהו בשורש האדם".
- **במסילת ישרים** לרמח"ל (פרק י"א): "והנה כל מי שיש לו מח בקודקודו, יחשוב איסורי המאכל כמאכלים הארסיים... היקל אדם על עצמו לאכול ממנו...? **ודאי שלא יקל**. ואם יקל, לא יהיה נחשב אלא לשוטה גמור! אם כן מי איפוא יהיה המיקל במקום חשש של איסור, אם בעל שכל הוא?"
- **המסילת ישרים** (פ' י"א): "המאכלות האסורות מכניסים טומאה ממש בליבו ובנפשו של אדם עד שקדושתו של המקום ב"ה מסתלקת ומתרחקת ממנו... והנה הוא נשאר בהמי וחומרי, משוקע בגסות העוה"ז **והמאכלות האסורות יתרות בזה על כל האיסורים** כיון שהם נכנסים בגופו של אדם ממש ונעשים בשר מבשרו" הא מפורש שח"ו להקל באיסור הזה בדוקא שכן חוזק איסורו רב משל כל שאר האיסורים.
- **הדברי חיים מצאנז** (יו"ד ח"א סימן ז): כתב שבגלל הכשלה בנושאי כשרות "בעוה"ר הרבה **קהילות** יצאו כמעט מן הדת בגלל השו"ב... שעל ידי זה אכלו ונתפטמו בטריפות וגברו עליהם דעות זרות עד **שנאבדו מתוך הקהל הקדוש** רח"ל".

יסוד ושורש העבודה (שער ז', פ"ד): "ואין די להפקיע את עצמו בלבד בזהירות והשגחתו של עצמו, אלא על הכלל כולו יצא להזהיר את האחרים גם כן, וביחוד להרים מכשול מעמ"י, ואשרי חלקו...".

- **בספר דרכי הלכה** (יו"ד פד, י) הביא את דברי **שו"ת מהרשד"א** (סימן לה) שבמכירת מאכל האסור יש ג' איסורים:
א. "לפני עיור לא תתן מכשול" (ולרוב הפוסקים איסורו מדאורייתא).
ב. מסייע ידי עוברי עבירה.

ג. סחורה בדברים אסורים.

- **החת"ס** (בתורת משה ס"פ קדושים) כתב שרוב אפיקורסות מתנוצץ באדם על ידי אכילת נבלות וטרפות.
- **המלבי"ם** (ויקרא יא, מג): "ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם, ר"ל שזה יהיה סיבה שנטמתם ממש כי הם ישקצו אתכם עד יטמטמו את הלב, כל יראה באור המצווה ובתורת אור".
- **האבני נזר** (יו"ד ע"ט): "ישראל קדושים הם בוודאי ישמעו ותבא עליהם ברכת טוב בהישמר עצמם משרצים, אשר **עיקר קדושת ישראל תלוי בזה**".
- **ר' שמואל אבן תדון** כתב: "מי ששומר עצמו ממאכלות... נעשו דמיו צלולים וטהורים ויש לו לב טהור והמוח... לכל רמ"ח אבריו ומתקדשים ומטהרים. וכן להיפוך ח"ו נעשה... שכל עכור ומעופש בדעות זרות ונטמאו דמם ומשם לבם ומוח שלהם נטמטם... נוטה למינות...".
- הגאון **תורת יקותיאל** כתב: "ותמה אני על חכמי הדור, מדוע שרים עצרו במלין, ובפרט באיסורא דאורייתא, ולפע"ד הם מאכילים טרפות לישראל".
- וכן כתב **מהר"ח מוואלאזין** בשו"ת חוט המשולש (סימן כ).
- **מרן הגרע"י זצ"ל**: רמז רבי יהודה הנשיא, רבינו הקדוש, שכל קדושת ישראל תלויה בשמירת מערך הכשרות, ושלא ניתן לריקים ופוחזים תאבי ממון, להרוס את קדושת עם ישראל.

נספח ד' - פסקי ההלכה ראשונים ואחרונים, עד וכולל בדורנו לענין חיובי בדיקת נגיעות במאכלים - לכתחילה ובדיעבד.

(מתוך הספר "דן ידן עמו" שער הכשרות סימן יב)

ה1. הגדרת רמות נגיעות במזון

חילקו החכמים את כל סוגי המזון הקיימים בעולם ל - 4 סוגים, על פי ההגדרות כדלהלן:

א. **"מוחזק כנקי"** - מאכל שבתנאים רגילים תמיד נקי מחרקים, כגון: מלח, קפה, בננה, מלפפון, אבטיח.

ב. **"מיעוט שאינו מצוי"** - מאכל שרק לעיתים רחוקות נגוע, כלומר בתנאים רגילים אין זה דבר שכיח. כגון: איטריות, מצות, שוקולד (וכן מאכל שבעקבות תנאי אחסנתו או משך אחסנתו עלול להפוך לנגוע ברמה כזו).

ג. **"מיעוט המצוי"** - מאכל שבתנאים רגילים מצויה בו נגיעות, ודבר זה שכיח אם כי לא ברוב המקרים אלא עד למחצית מהמקרים²³⁹.

ד. **"מוחזק בנגיעות"** - מאכל שרוב הפעמים מצויה בו נגיעות, כגון: כל ירקות העלים שלא מגידול מיוחד נקי (שמיר, פטרוזיליה, נענע, שיבא, עלי תרד, עלי גפן, ארטישוק, ברוקולי, כרובית, כרוב, חסה, וכד') וכן תירס קלחים, חרובים, תאנים, תות שדה, פולים יבשים, דגים מסוימים מגידול רגיל (ללא חומר למניעת טפילים).

הגדרות אלה שייכות הן בנגיעות פנימית והן בנגיעות חיצונית כגון בכנימות על קליפת פירות ההדר.

ה2. שיקולים עקרוניים בפסיקה

גישתם של פוסקי הדורות להקל או להחמיר נובעת מכמה שיקולים:

א. ככל שהסיכוי להיכשל, לפגוש איסור בזמן האכילה גדול יותר - כן יחמירו לחייב בדיקה וכן יחמירו באופן הבדיקה.

ב. ככל שחומרת האיסור ונזקו גדולים יותר (אילו יכשל מאן דהו), כן יחמירו יותר, להרחיק ככל הניתן את הסיכוי להיכשל.

²³⁹. הגדרת בעל שו"ת שבט הלוי (ח"ב סימן פא): מיעוט המצוי היינו שהתופעה היא דבר שכיח ובכל רוב של בהמות כשרות, ישנו מיעוט טריפות אשר מלווה את הרוב בכל עת ובכל מקום.

ג. ג. "וחי בהם" - תורתנו תורת חיים, וברור שכוונת הבורא שנתן לנו בעולמנו את כל המאכלים והאפשרויות שנוכל להשתמש בהם, ולא היתה כוונתו שנגיע למצב שהכל אסור, או שהכל או הרוב כרוכים בטורח רב כל כך עד שאי אפשר לצבור לעמוד בגזירות התורה והחכמים, (אך מאידך היכן שאין ברירה וצריך להחמיר מעיקר הדין, יקוב הדין את ההר).

כפועל יוצא מ-ג' העקרונות ההלכתיים הנ"ל, נגזרים הפסיקות בהתייחס לכל אחד מ-ד' ההגדרות הנ"ל לענין נקיות או נגיעות המאכלים (הן לענין לכתחילה והן לדיעבד, ולהלן יפורטו)²⁴⁰.

ה. הגדרה מספרית של רמת הנגיעות - דעות הפוסקים

נחלקו הפוסקים בגדר מיעוט המצוי:

פוסקים ראשונים:

כתב בשו"ת הריב"ש (סימן קצא) שחזקת נגוע הוא קרוב למחצה, (והוא לענין עוף טמא ובדיקת סירכה, והרשב"א הביא בתו"ה בדביקת תולעים דמי לבדיקת ריאה).

כתב המשכנו"י (סימן יז) שנגיעות של פחות מעשרה אחוז, מקרי כמיעוט שאינו מצוי. (והביא ראה מהמשנה בגיטין (לא). מענין החיוב לבדוק יין שיוחד להפרשת תרומה שמא החמיץ).

240. וברור הוא שהיכן שהמזון מוחזק כנקי, יהיה פטור מבדיקה. והיכן שמוחזק הוא כנגוע, יהיה חייב בדיקה. והיכן שיהיה גם מוחזק כנגוע וגם חומרת האיסור ונזקו גדולים אזי יהיה חיוב הבדיקה גמור ואפילו בטורח רב. וגם היכא שהנגיעות אפילו נמוכה, אם הטורח בבדיקה אינו רב כל כך, כיון שחומרת האיסור גדולה, החמירו הפוסקים. כגון מה שכתב בספר בדמ"כ (עמוד 116) שבמציאות בימינו כבר נהוג בועדי הכשרות למהדרין לבדוק את צומת הגידים ברגלי העופות (100%) למרות שהממוצע הכללי של טריפות בצומת הגידים הוא של אחוזים בודדים (3%-2%). וכל שכן דהיכא שהטורח אינו רב כל כך, ראוי מאד בכהאי גוונא שהאיסור חמור, לבדוק אפילו היכן שלא חייבו החכמים וכגון במיעוט שאינו מצוי בחלק מהקטניות. (שאלו היתה בימינו מכונה ב"פס הייצור" הבדוקת ומנפה אוטומטית את הנגועים, ודאי שטוב וראוי לעשות זאת אף על פי שאינו חיוב מעיקר הדין) וכן על זה הדרך.

בד"א? בחיוב דרבנן שם יש לחכמים שיקול דעת. אך היכא שהחיוב הוא מדאורי' אין עצה ואין תבונה נגד ה' ית', ואי אפשר להקל.

ועדיין צריך לבאר דעת הפוסקים לגבי מהי אותה רמת נגיעות המוגדרת כ"מיעוט המצוי" או "מיעוט שאינו מצוי" במציאות (בהגדרה מספרית ניתנת לבדיקה) בקטניות, עמ"ל לגזור מכך להלכה, האם חיוב הבדיקה מדאורי', דרבנן, או שמא נדרשת בדיקה מדגמית בלבד או פטור לגמרי. וכן חשוב הדבר לצורך היצרנים, נותני הכשרות, לידע אי שרי להם לקלותם/לבשל המאכל לפני שיווקו וכו'.

ובפוסקי זמננו:

הגרש"ז אויערבך זצ"ל (תשובה. הובאה בספר בדמ"כ להרה"ג משה ויא שליט"א): "טוב להתחשב בשיעור של המשכנות יעקב". וכתב בספר ששמע ממנו שסובר כהמשכנו".

הגריש"ש אלישיב זצ"ל (הביא בספר בדמ"כ, עמוד 11) סובר שמ- 4% יש לחוש (למיעוט המצוי).

הגר"י יוסף שליט"א סבירא ליה בדעת הריב"ש שכוונתו לנגיעות מעבר ל- 30%. (כך בשיעורי הלכה שמוסר ונראה שבדעת מרן שליט"א. וננקוט זאת להלכה בדעת הריב"ש).

הגרש"ל וואזנר זצ"ל, סובר שאפילו 1% עדיין חשיב כמיעוט המצוי (שם).

הגר"ח קנייבסקי שליט"א, והגר"נ קרליץ שליט"א, סוברים ש- 5% חשיב כמיעוט המצוי (שם ובספר לבושי יוסף).

כיון שהסכימו כל הפוסקים דגדר מוחזק כנגוע הוא כל שרוב הפעמים מצויה בו נגיעות, היינו 50% ומעלה. ומוחזק בנקיות - היינו אינו נגוע, אזי סיכום דעות הפוסקים הוא כדלהלן:

שיטת פוסקים ראשונים:	"מיעוט שאינו מצוי"	"מיעוט המצוי"
הריב"ש ²⁴¹	1% עד 30%	30% עד 50%
משכנו ²⁴²	1% עד 10%	10% עד 50%

ה4. חיוב הבדיקה בכל אחד מ-ד' דרגות הנגיעות

א. פסק מרן בשו"ע (פד, ח, ומקורו מהרמב"ם פ"ב) וז"ל: "כל מיני פירות שדרך להתליע כשהם מחוברים לא יאכל עד שיבדוק הפרי מתוכן שמא יש בו תולעת, ואם שהה הפרי וכו' ומכל מקום צריך לבדקו ולהשליך התולעים הנמצאים ביניהם בחוץ או

²⁴¹. וכן דעת פוסקי הספרדים מעיקר הדין, אולם מכל מקום (גם) בימינו נהגו להחמיר בדרך כלל כמשכנו". (ראה להלן).

²⁴². וכן דעת הגרש"ז זצ"ל. וכן נוהגים להחמיר בימינו בדרך כלל פוסקי הספרדים, וכגון: בבדיקה שנעשתה בשנת התש"ע במכון למצוות התלויות בארץ, על ידי ראש המכון הרה"ג שניאור זלמן רווח שליט"א, נמצא שבכ- 17% מסך התותים שנבדקו קיימת נגיעות, ולהלכה נפסק (בפירסום הבדיקות) שיש לבדוק ולנקות כל התותים. כלומר, לחומרא כהמשכנו".

וכאמור לעיל יש שהחמירו בימינו יותר מהמשכנו": להגרש"א מיעוט שאינו מצוי הוא 1% עד 4%. ומיעוט המצוי 4% עד 50%. להגרש"ל וואזנר עד 1% מיעוט שאינו מצוי. 1% עד 50% מיעוט המצוי. להגר"ח קנייבסקי והגר"נ קרליץ: 1% עד 5% מיעוט שאינו מצוי, ומ- 5% עד 50% מיעוט המצוי.

על גבי הפרי, ואף לאחר שישליך הנמצאים בחוץ, יש לחוש שמא כשיתנם במים בתוך הקדירה, יצאו לחוץ וירחשו במים או בדופני הקדירה או על גבי הפרי" וכו'.

ב. ועוד בשו"ע: תולעים הגדלים בפירות או בירקות שעדיין מחוברים לקרקע ולא נתלשו, ("שורץ על הארץ"), איסורם מן התורה, שנאמר: "ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ על הארץ". ודעת **מרן השו"ע** דמיירי כשריחשה. אי לאו הכי - שרי אפילו במחובר.

(ודעת **הרמ"א** דאפילו לא ריחשה, כל שבמחובר, אסורה).

ובתלוש, היינו אחרי קטיפתם, חל האיסור רק היכא דפירשו התולעים מן הפרי, ואפילו מקצת התולעת. וכן אסור בפירש על הפרי או על הגרעין בתוכו או מפרי לפרי. (ובכל הנ"ל מיירי באופן שהחרק (או התולעת) אילו נבדק כנגד השמש, היה נראה בעין חדה ובריה).

ג. ועוד פסק **מרן בשו"ע** (פד, ז) וז"ל: "פרי שהתליע ואין ידוע אם במחובר אם בתלוש, אסור", עכ"ל. (ולענין להקל לצרף לספק ספיקא, נביא בס"ד בהמשך).

ד. ובאחרונים יש מי שכתב (בסימן פד. וחשוב לציין שדבר זה נדיר ביותר... אך יש המשתמשים בטענה זו כתירוץ לחמוק מבדיקות, וד"ל) דכל שדרך הפרי להתליע בתלוש, כשאי אפשר לבדוק, אז אין צריך בדיקה, כיון שיש ספק ספיקא להקל: שמא אין בו ואם תרצה לומר די שבו, שמא לא פירש, ובספק ספיקא מותר אפילו בשל תורה. ושעל כן אין חיוב בדיקה בקמח או בפירות יבשים. הובאו דבריו **בכה"ח** (אות ס"ג) שכתב לבאר שמכל מקום אם ודאי יש תולעים (כלומר מוחזק כנגוע) - חייב בדיקה, אפילו התליע בתלוש. והני מילי קאי לא רק בודאי אלא אפילו בעל פי רוב (כלומר במיעוט המצוי. כ"ב קמח הירושלמי").

וכן כתב **בכנה"ג** (פד, סעיף יז שיטה טו) כתב: "אם לא מותר כו'. נ"ב. והיינו שלא הוחזקו פ' בסתם מיני קטניות. אבל פרטיים שהוחזקו בכך, הוי ודאי ולא ספק. או"ה כלל מ"א סוף דין ג', וכתב ש"ך וכ"נ מדברי מהר"ם מלובלין סימן כז" עכ"ל.

ה. **והרשב"א** (ת"ה) כתב "ולפיכך תמרים שהרחש מצוי בעודם מחוברים לקרקע לא יאכל מהם בלא בדיקה וכן עדשים פולים וזיתים הרחש מצוי בהם במחובר ולכך צריכים בדיקה" הובא בב"י²⁴³.

²⁴³ וגם **הש"ך** (פד סק"ב) הביא בשם **האשר"י** ו**הרשב"א** שבפולים ועדשים דרכן להתליע כשהם מחוברים. (מיהו **בשערים ומדרכי ובדברי מהר"א** בהגה"ה ד"ש כתב דקטניות וכיוצא בזה אין דרכן להתליע אלא בתלוש). ולפי זה לא מובן כיצד יש בדצי"ם המכשירים רסק תמרים וגרוע מכך תמרים ממועכים שהרי אינם בודקים ומנקים אותם כל אחד ואחד. וידוע על בד"ץ אחד שהסיר כשרותו ממוצרים אלה בשנת תשע"ו.

ו. **הרשב"א** בתשובה (סימן רעד, הובא בב"י) כתב: "עדשים ופולין וזיתים בלי ספק הרחש מצוי בהם במחובר, ולפיכך, אף על פי שבדק קצתן, אין בדיקת הקצת מטהרת חברותיה, כי באמת אין רחש מצוי ברוב, מכל מקום הוי מיעוט המצוי, וכל שמצוי אין סומכין על בדיקת הקצת, ולא אפילו על בדיקת הרוב (הערה 243), והמשל בזה, בדיקת הריאה שהוא מיעוט המצוי, ואין אנו סומכין המקצת על בדיקת המקצת אפילו על הרוב", ע"כ.

כלומר, גם במיעוט המצוי חיוב הבדיקה הוא בדיקה מלאה. (ואמנם החיוב מדרבנן ולא מדאורייתא). אך הדגש הוא שבאותו האופן ("ציור") שבו המיעוט מצוי - שם צריך בדיקה מלאה. (לאפוקי כשאנו מצוי ב"ציור" אחר).

ז. והנה בבדיקת סירכות הריאה הסכימו הראשונים דהוי רק מדרבנן כיון דחששו למיעוט המצוי - ומדאורייתא סמכין על רוב גם בזה. (ואם כן גם בדיקת החרקים בפירות שהן בגדר מיעוט המצוי הוי נמי רק מדרבנן). וכן כתב **הפמ"ג** (פד, סקכ"ח). אך **להר"ן** (חולין יא.) וכן משמע **מהגר"א** (יו"ד א, סק"ד) הבדיקה לכאורה מדאורייתא כיון שהטעם לבדיקת סירכה הוא משום דלא אזלינן בתר רוב היכא באפשר לברורי. וכן **לפנ"י** (פסחים ט:) כל שאפשר לברר אינו בגדר ספק וחיובו מדאורייתא. (אך שמא כיון שגם דין זה הוא מדרבנן, אם כן הבדיקה הוי מדרבנן?).

ח. ועוד כתב **הרשב"א** שכפי שחששו לסירכות שבריא, אף על פי שהוא במיעוט המצוי, כן הוא בענין פירות מתולעים. וכן הוא **ברמב"ן** (חולין ג:). **והר"ן** (שם, פרק אחד, ט) כתב: "דמשום הכי נקט תמרי לפי שהתלעה מצויה בהם וכיון שהדבר מצוי אף על פי שהוא מיעוט, למיעוט המצוי חששו, כענין שחששו לסירכות הריאה". וכוונתם אף על פי שאינם בגדר "מוחזק כנגוע".

ט. כתב **הכרתי ופלתי** (פ"ד, סקט"ז) דדבר שהרחש מצוי בו אינו נכנס בגדר ספק שמא היה, אלא כל שעבר ובישל חשיב כחד ספק דלמא נימוח, ואסור.

וכן משמע מדברי **האיסור והיתר** (כלל מ"א דין ג') הובאו דבריו **בש"ך** (שם) שכל דין ספק ספיקא להקל, קאי אגבי סתם מיני קטניות שלא הוחזקו כנגועים, אך בסוגים שהוחזקו הוי ודאי ולא ספק.

הדרכי תשובה (סקכ"ג) הביא ג' דעות באחרונים: הפר"ח והכרו"פ, הצמח צדק, והבינת אדם.

הפרי חדש (פד, סקל"א) ו**הכרתי ופלתי** כתב שבמוחזק בנגיעות חשיב כנגוע ודאי.

הצמח צדק (חידושים לסימן פד) כתב דמיעוט המצוי הוי ספק, אך מוחזק בנגיעות הוי בגדר ודאי, ולכן רק במיעוט המצוי מהני ספק ספיקא, אלא שמכל מקום לכתחילה הצריכו בדיקה מפני שחששו למיעוט המצוי.

הבינת אדם סובר דאפילו מוחזק הוי ספק, אלא אם כן מוחזק הקרוב כל כך לודאי.

כתב **הגרש"א זצ"ל** בתשובה (הובא בבדמ"כ עמוד 178) שאף על פי שבמיעוט המצוי חיוב הבדיקה הוא מדרבנן, אפילו הכי "גם בכהאי גוונא שאי אפשר לבדוק אלא על ידי טורח גדול מאד... החמירו בזה הפוסקים".

וכן כתב (שם) לחלק בין מיעוט המצוי למוחזק בנגיעות, שבמיעוט המצוי כל שיש ספק לגבי הימצאות התולעת, עדיין יתכן דיש להתחשב עם קולות שונות (ואף על פי שחלקו עליהם רבים, כגון על מה שכתב **הכרתי ופלתי**, וכן הגאון **בעל שיבת ציון** ועוד) אך המשיך "הן אמנם דבודאי תולעת חלילה לסמוך על זה וכמובא **בדרכ"ת** סימן קי או"ד".

י. ולפי זה כל הפירות שבחזקת נגועים, כיון שנחשבים כאילו ודאי יש בהם תולעת (אף על פי שאין יודע באמת שבודאי יש בה), אין לאכלם בלא בדיקה מלאה תחילה. וכגון: בתירס קלחים שכתבו הפוסקים שבין שינוי חבויים טריפסים (חרקים קטנים אך בגודל הנראה לעין), ובקילוף עליו הירוקים ניתן לראותם רוחשים, אך בחשיפתם לאור, מיד נכנסים ומתחבאים הם בין שיני התירס ואינם נראים שם מפאת דקותם והסוואתם (צבע שחור וצהוב)²⁴⁴. ועל כן יש לאכלו רק באופן שיחתכו השיניים מהקלח, ישטפו וינוקו.

וכן בתותים²⁴⁵.

וכן בתאנים כתב **בכף החיים** (אות קג) דיש להיזהר בבדיקת התאנים מאד מאד, כיון שהתולעת דומ' למוץ התאנים ולעיתים יש להתבונן הרבה והיטב כדי להבחין בה.

²⁴⁴ בשיעור שנמסר על ידי אחד מת"ח החשובים בדורנו, לאברכים בישיבה חשובה, אמר הרה"ג שאין צורך להיזהר בתירס קלחים. ולאחר שפניתי אליו בשאלה בנושא (ביחידות לאחר השיעור), שעלולים להיכשל בזה רבים, ביקשני לערוך בדיקה אישית וכן עשיתי. הבדיקה נערכה ל-7 יחידות תירס קלחים בחודש כסלו התש"ע, במעבדת המכון להנחלת ההלכה. נכחתי בבדיקת 2 תירסים ראשונים - וחזיתי בעיני את החרקים (תריפסים) השורצים בין עלי התירס הירוקים, ובין שיני התירס לאחר חיתוכם (חרקים חיים ומתים), ושאר 5 היחי' נבדקו שלא בנוכחותי. ועל הכל ניתן לנו דו"ח ותוצאותיו מורות על נגיעות גבוהה ביותר - והוי מוחזק כנגוע בין למשכנו"י ובין לריב"ש. (והרה"ג משה ויא שליט"א ענה לי שנגיעות התירס בדרך כלל הינה בין 80% ל-95%, היינו יותר מ-8 קלחים מתוך 10, נגועים). התוצאות הועברו אל כב' הרה"ג הי"ו שאימץ את הגישה ההלכה למעשה. (ובאמת בספריו כתב להיזהר בתירס קלחים).

²⁴⁵ שידוע ומפורסם בימינו (לצערנו הרב, רק בקרב שומרי ת"מ) שבחיבור בין הפרי לעלים נמצאים חרקים חבויים ולהלכה יש לחתוך חלקו העליון של התות עם העלים ולזרוק, ולאחרונה עוד נתברר שישנם בתוך הגומות שבבשר התות, ואמנם פורסם על ידי המכון למצוות התלויות בארץ שניתן על ידי שטיפה טובה עם שפשוף, להוציאם (והרה"ג ויא הצריך קילוף). ואף על פי שלריב"ש הוי מיעוט שאינו מצוי ואינו מחייב בדיקה, אך כבר נהגו גם בני ספרד להחמיר כמשכנו"י ולשיטתו הנגיעות בתותים בדרגת מיעוט המצוי - ונפסק להלכה בימינו לחייב בדיקת וניקוי כל הכמות, אחד אחד.

יא. העולה מן האמור: במאכל המוחזק כנגוע הבדיקה היא מדאורייתא, כיון שיש רוב (או מחצה על מחצה) שיש תולעים, הוי ספיקא דאורייתא, כן משמע מכל הפוסקים וכן מבואר בש"ך (פ"ד סקל"ה).

כמו כן מאכל החייב בדיקה, יש לבדוק את כולו ואין להסתפק בבדיקת מדגם, כמבואר בשו"ע (פד, ח) וברמ"א.

במיעוט המצוי, מה שחייבו הפוסקים גם כן בדיקה מלאה (ולא מדגמית) כפי שפסקו כבמוחזק כנגוע, חיובו מדרבנן, וכן משמע מהרשב"א בתשובות (ח"א, סימן רעד - הובא לעיל) הובאו דבריו בב"י (פד) וכן משמע מהשו"ע (פד, ח) וכן הובאו דבריו ברמ"א (פד, ח) ובעוד אחרונים. (אמנם לרמב"ן להר"ן לפני" להגר"א ולכרו"פ גם בכהאי גוונא כשאפשר לבדוק הוי מדאורייתא). ובכנה"ג (הגהת ב"י אות נב) התרעם על ההמון הנכשלים כשמקלים לאכול גודגניות על ידי בדיקת ג' מהם, וכן הוא ביוסף אומץ להחיד"א (אות קמג) ובשלחן גבוה (סימן כד), וכן פסק הגר"ב צ"צ שאל זצ"ל. וכן פסקו כמה גדולי ההוראה בזמננו.

במיעוט שאינו מצוי, יש שחייבו לבדוק מדגם (שו"ת טוב טעם ודעת קמא, סימן קכג, וח"ג סימן קנח. ועיי' בספר בדמ"כ עמוד 121). ויש דלא חייבו בדיקה, אך לענ"ד כוונתם שטוב וראוי לבדוק מדגם²⁴⁶. (ומכל מקום בדיקה ראשונית כללית, חובה לעשות).

במוחזק כנקי - אין חיוב בדיקה כלל, לכולי עלמא, כיון ששכיחות הנגיעות אפסית או קרובה לכך. וכן מבואר בשו"ע (פד, ח) וכן כתב הש"ך (שם סקכ"ג): 'אבל אותן פירות שאין דרכם להתלע כלל, ודאי אין צריך בדיקה כלל', וכן הוא בפר"ח (פד סקכ"ד).

(וברור שאם אוחסן בתנאים לא נאותים שעלולים להרע מצב המאכל ולגרום נגיעות, יצא מחזקת נקי. וכיון שאז יש חשש שהתלע, חובה לבדוק אם כי ניתן להסתפק בבדיקת מדגם²⁴⁷. תשב"ץ (ח"ג סימן יא) וערוה"ש (פד, סה)).

246 ויש לתמוה: הרי קיימא לן ספיקא דאורייתא לחומרא, ואם כן בנדון דידן שמכל מקום יש ספק שמא יש תולעת בקטניות (סיכוי של עד 10% למשכנו"י ושל עד 30% לרבי"ש!!), היה צריך להחמיר ולחייב בדיקה? אלא שבנדון דידן, יש לומר שפסקו בזה ראשונים ואחרונים שעד כאן, לא מיקרי ספק וכאילו אינו, ורק מכאן ואילך (30% נגיעות לרבי"ש או 10% נגיעות למשכנו"י) חשיב כספק שמחמירים להחשיבו כודאי. ומרב (50% ומעלה) מחשיבים כודאי גם בדיעבד.

247 להלכה נוהגים חלק מועדי הכשרות לבדוק באופן מדגמי תוצרת שגודלה באופן מבוקר. אך בקטניות בתפוזות רק בודדים בודקים מדגמית. כתב בספר 'יסוד ושוש העבודה' (שער ז' פרק ד'): "שאם בודק עד שידו מגעת, אפילו היה שוגג, לא יאונה לצדיק כל און, אך מי שאוכל בלי בדיקה וחקירה אף על הספק נקרא מזיד". כתב הפרי חדש (יו"ד סוס"י פד) אזהרה חמורה על איסור התולעים "שהוא איסור מצוי מאד בפירות, בירקות ובקטניות ברוב מיני מאכלות, ואי אפשר ליהרר מלהכשל בהם אם לא בזריזות גדולה, ולפיכך הוצרך הכותב לזרז ביותר ולהרבות לאוין באיסור שרץ...".

יב. עד כאן דיברנו בחיוב הבדיקה לכתחילה לפני אכילת הפירות / הקטניות החיות, או לפני סחיטתן / בישולן (ואמנם ביין וכיוצא בזה משקאות, מסננים בסיום הסחיטה מה שאין כן במכירת קטניות לציבור). וכגון בקטניות (גרעינים השחורים, קשיו, בוטנים, אגוז פיסטוק וכד') שבדרך כלל נמכרות לציבור לאחר קלייתן. ויש לברר מה הדין להצריך בדיקה לאחר הבישול או הקליה. וכיון שאין בימינו היצרנים ונותני הכשרות בודקים את הגרעינים וכד' (ודאי וודאי שלא את כל התוצרת) וסומכים על בדיקת הקונים (כפי שביררתי עם נותני הכשרות) עוברת האחריות אל הצרכנים²⁴⁸.

חיוב הבדיקה אם עבר ובישל

כתבו הפוסקים לחלק שבמיעוט שאינו מצוי בדיעבד כשבישל ללא בדיקה, שרי. מה שאין כן במיעוט המצוי, שחייבו לבדוק גם בדיעבד, ורק אם אי אפשר התירו. ובמוחזק כנגוע, אסרו בכל אופן שנתבשל ללא בדיקה, אלא אם כן ניתן לבדוק ולנקותו כראוי²⁴⁹.

248 ואמנם יש ביקורת רבה על כך כיון שהציבור אינו מודע לזאת וסומך ב"עניים עצומות" כיון שיש על המוצר אישור כשרות (כפרט בד"צ) ובטוחים שנבדק גם מחרקים. (כ"א יכול לבדוק על ידי שישאל את אותם שאינם בני תורה, וינכח בכך). ועיי' עוד ב"עין יצחק" להגר"י יוסף שליט"א שהביא כמה פוסקים שאסרו להתיר דבר (לתת כשרות) כשהיתר חל רק מצד חלק מהשיקולים, אך יש עוד שיקולים לאסור. וכמו שעושים בנדון דידן, שאסור. ועוד הגדילו חלקם לעשות בכך שגם אינם מציינים זאת על גבי השקית, סמוך לחותמת הכשרות, שזה ודאי אינו נכון לעשות כן להלכה, דמחטיא את הרבים!

ובעיה חמורה נוספת שנזכרה כאן ו"תורמת" וגורמת להכשלת הציבור על ידי הטעיתו, היא שמכירתם של פירות וירקות בעיקר ירקות עלים שבחזקת נגוע ודאי, נמכרים בדוכנים פתוחים (ללא אריזות) ללא כשרות, בתוך חנויות וסופרמרקטים שיש בהם תעודות כשרות, ומטבע הדברים, רוב הציבור (שבימינו כבר לא כל כך בקיא בנושאי כשרות בלשון המעטה) טועה לחשוב שמתן הכשרות כולל גם אותם, ומשום כך אינם בודקים ומנקים, ה"י. (ולענ"ד על הרה"ר לתלות הודעה בולטת באותו איזור מכירה שמבהיר זאת לציבור ומנחה לנקות וכו'). ובכלל צריך וחובה גמורה על האחראים (רה"ר, בדצ"ס וכד') לפרסם ולהודיע לציבור על מכשלות כשרות נפוצות, להדריכם על ידי העלאת המודעות הציבורית בנושאים אלה. כיון ש"תינוקות שנשבו" רבים נכשלים יום יום, ולא רק הם, ומחוסר ידע. וכמו שמפרסמים באמצעי התקשורת ההמונית תשדירים על סכנת העישון וסכנת תאונות דרכים וכד', יש לעשות לפחות באותו היקף, לסכנות איסורי הכשרות. ופשוט.

249 בשו"ת צמח צדק (פסקים פ"ד סקכ"ז) כתב דאפילו בפולים ועדשים חשיב כמיעוט המצוי. ואם נתבשלו, אפילו הכי חייבים בדיקה "וכדמוכח להדיא בתורת הבית דף פ' ע"ב".

ובשו"ת כתב סופר (י"ד סוס"כ כ"ז) וכן **בשו"ת יבי"א** (ו', י"ד, דף רכב ע"ב) פסקו דבמאכל או פרי שהוחזק כנגוע, אפילו נימא להקל משום ספק ספיקא בדיעבד, מכל מקום לכתחילה צריך בדיקה.

מדבריהם של הפוסקים למדים דיש להבחין בין פרי או ירק, או קטניות הנאכלים חיים לבין מבושלים, כיון שאחר בישול מצטרף ספק שמא נימוח, ואף על פי כן, הסכימו כולם דלכתחילה, כל שבגדר מיעוט המצוי (וכל שכן מוחזק כנגוע) - חייב בדיקה, ולא אמרינן לכתחילה שרי לבשל (או לקלות) ואפילו חושב לבצע הבדיקה אחר כך, (וכל שכן כשאין כוונתו לבדוק מטעם דשמא היה נגוע שמא לא, ואם תרצה לומר דהיה נגוע שמא נימוח). לכן, כפי שבראות אין עושין ספק ספיקא לכתחילה להקל, כן בשאר פירות שבגדר מיעוט המצוי, (כהא דפסק הרשב"א).

נמצא דלהלכה ב"מוחזק כנקי", אין חיוב בדיקה כלל, ובמיעוט שאינו מצוי, אמנם אין חיוב בדיקה אך מכל מקום ראוי מאד לבצע בדיקה מדגמית ועל פי התוצאות לקבוע אם אפשר לאכול (או לסחוט / לבשל) ללא בדיקה נוספת או יש לבדוק הכל, ובאלה, אם נתבשל או נקלה, בדיעבד אין צריך לבדוק.

אך במיעוט המצוי, חיוב הבדיקה לפני אכילתו או בישולו, מדרבנן. ובדיעבד אם נתבשל ללא בדיקה, אפילו הכי חייב לבדוקו כולו, ורק אם אי אפשר, שרי. (והנה מילי כשנעשה באקראי בשוגג. אך אם נעשה בקביעות, המאכל אסור).

(והטעם הוא שבמיעוט המצוי, אף על פי שספק הוא אם יש או אין, נפסק להלכה שאף בכהאי גוונא, כל שיכול לבדוק, חייב לבדוק. ועוד שההתייחסות בכהאי גוונא היא כאילו יש איסור ודאי, כפי ההתייחסות במוחזק כנגוע).

ובמוחזק כנגוע, חיוב הבדיקה לפני אכילתו או בישולו, מדאורייתא. ובדיעבד אם עבר ובישל ללא בדיקה, אסור המאכל²⁵⁰. אלא אם כן אפשר לבדוקו גם עתה באופן

הרדב"ז בתשובה (ח"ב סימן תשכג) כתב לחלק בין חזקה גדולה שנמצאו תולעים מרובים בקדירה, בכהאי גוונא מצריכים בדיקה יפה מקודם הבישול, לבין חזקה שאינה גמורה כגון סתם עדשים ופולין, שאין צריך בהם בדיקה יפה, ואם אי אפשר לבדוק - מותרים משום ספק ספיקא, אך בפולין ועדשים שידוע שמוחזקים בנגיעות או שראינו בעין, אזי נסתלק הספק שמא לא היו וחייב בדיקה קודם הבישול. ואם לא בדק, בודק אחר הבישול ואם אי אפשר מותרים.

כתב יש"ש (פ"ג דחולין סימן קג) - בגודגניות, אם נראות לאנשים נקיות לגמרי, חשיבים להם כמוחזק לנקי ולכן מבשלים אותן, אך אם נראים בהם נקבים אפילו אחרי הבישול, חייבים בדיקה (מלאה).

והכנה"ג כתבו בדעת **מרן השו"ע** שאין לבשל גודגניות לכתחילה, ורק בעבר ובישל שרי, וכן כתב **הרב אוהל יוסף מולכו** (סימן יח) אך האחרונים חלקו על היתר זה.

כתב הגרש"א זצ"ל (הובא בבדמ"כ תש"ג) שאם נתבשל ירק בלי בדיקה ואי אפשר עוד לבדוק מותר לאכלו, כהא דפסק **השו"ע** (פד, ט). ומבאר **הרמ"א** (פד, ח בה"ה) דמיירי במיעוט המצוי (ולא בחזקת נגוע). וכגון בגרעינים שחורים אחר קליה ניתן לבדוק את הגרעינים, וכתב **הרה"ג מ. ויא שליט"א** שאחר הקליה נראים חלקי גוף התולעת, ואינה הופכת לעפר.

250 ומה שכתב **ביבי"א** (יו"ד, ו', סימן כד, עמוד רכב): לגבי "מה שכתב **הרשב"א** ופסקו **מרן השו"ע** (סימן פד, סט) אם עבר ובישל פירות שדרכן להתליע במחובר, בלא בדיקה, אם יכול לבדוק בודק, ואם לאו מותר משום ספק ספיקא, שמא היה שם רחש או לאו, ואם תרצה לומר היה, שמא נימוח ונתבטל, יש לומר על פי מ"ש **הצמח צדק** בפסקים (סימן פד, סק"ז) דמיירי גם בפולים ועדשים שמצוי בהם הרחש ואסור לאכלם בלי בדיקה, וכמוכח להדיא **בתורת הבית** (דף פ ע"ב) ודלא **כהפ"ח וכו"פ** שכתבו שכל מין שהרחש מצוי בו אינו נכנס בגדר ספק שמא לא היה בו רחש. דליתא"עכ"ל.

פשוט וברור גם מפורש מלשונו שכוונתו לפירות שבגדר מיעוט המצוי, דאז אמרינן ספק שמא היה בו וכמוכח מענין הסירכא שפסק **הרשב"א**, (וממה שהביא את הצמח צדק הנ"ל שמפורש מדבר על מיעוט המצוי), אולם היכא דמוחזק בנגיעות, לענ"ד כוונתו דלא מהני ספק ספיקא, ואם תרצה לומר שמיירי במוחזק כנגוע, אז כוונתו שאין ידוע אם התליע במחובר (וכמו שכתב **הש"ד**, (פ"ד סק"א) גבי מה שכתב **מרן** "פרי שהתליע" דמין איירי בפירות דלא ידעין אם דרכן להתליע במחובר) ושוב מהני ספק ספיקא משום שמא התליע בתלוש (ולא פירש) ושלא נימוח, (ונראה דזו כוונת בעל **הילקוט יוסף** שהתיר מטעם ספק ספיקא בריבת פירות (איסור והיתר ב', סימן פד, הל' יח, עמוד ריט) וכמו שכתב להלכה בעמוד רט הל' י).

יעיל שיבטיח ניקוי המאכל וסילוק כל האיסורים²⁵¹.

251 ובספרי "דן ידן עמו" המשכנו לעסוק בענין קליית גרעינים שחורים (וקטניות), שם הוצרכנו לדון האם דין הקליה כדן בישול שבו נימוח האיסור לגמרי, שאם לא כן אי אפשר לסמוך על ספק ספיקא בזה. מה שאין כן בנדון דידן שכל האיסורים נימוחים לגמרי במשקה. אך בגרעינים השחורים מסתבר (וכן דעת המומחים) שכיון שיש קליפה המגינה על התולעת והפרי שבתוכה, ספק אם ניתן לסמוך על זה ולהחשיבו כנימוח לגמרי. ודעת רזה"פ הלכה למעשה שלא להקל בזה כל כך. ולהלן דעת הפוסקים בדין הקליה האם דינה כבישול שנימוח האיסור?

כתב הפר"ח (פד סקל"ג) שאוסר בנקלה דאינו שווה לנימוח.

הפלתי (פד סק"ז) מחלק דמועיל רק בתולעים קטנים כמילב"ן.

שו"ת תורת נתנאל (לבעל הקרבן נתנאל סימן לח, הובא בדרכ"ט ס"ק ס"א וק"ב) אם בוודאי נשרפו בתנור ונעשו עפר - שרי. אחרת, לא.

הבינת אדם (פד סקל"ו) משמע כל שנתייבשה התולעת לגמרי, נחשבת כעפר ושוב אינה אסורה, אך עדיין יש החולקים במציאות אם אכן התנור גורם להפוך את התולעת - החרק לעפר כנ"ל.

בשו"ת הרמ"ץ (י"ד לא אות ח', הובא בדרכ"ט סק"א) כתב: "אין לנו ראייה משום פוסק שחום התנור יפעל בגוף של התולעים לעשותם כעפר, ואף שנתייבש על ידי התנור מכל מקום עדיין נשארים גוש ועצם עם התולעים ומה מועיל זה שנתייבש הלחלוחית שבהם כיון דמכל מקום עדיין הבריה קיימת".

ומשמע מדבריו שאם אכן יהפוך לעפר גמור כל האיסור - יסכים. רק שבמציאות סבירא ליה שמתייבש הלחלוחית אך עדיין נשאר "גוש ועצם" ואם כן אין זה בגדר עפר גמור אלא מקרי "בריה קיימת".

הבינת אדם חלק בחזקה על דברי **השואל ומשיב** (קמא, ח"ב, מו' בשו"ת) שהתיר לצלות כבד מתולע בתוך תנור, וכתב על זה שאין לסמוך על זה להקל אפילו לסניף, כיון התולע בסה"כ כעין מטוגן עם הכבד משום לחות הכבד (הובא בדרכ"ט סק"א).

ערוה"ש (פד סק"ב) התיר להניח בתנור רק את שרביטי השמיר, רק כשחומו גבוה מאד, ואפ"ה, לא את העלים כיון דאינו יעיל עבורם.

הראב"ד כתב "אחר י"ב חדש אין בו לחות כלל והוי כעפרא בעלמא". והובא **בב"י** ושכן כתב **הר"ן**, וניתן ללמוד מזה שסבירא ליה להחשיב האיסור כעפרא בעלמא, רק במצב שכבר אין בו לחות.

בתשובה מאהבה (ח"ג, ש"ל) מחלק בין חרקים בתוך הפת - שאין החום משפיע בהם כל כך, לכמון ושומשום מתולעים שעל גבי הפת, שבזה מועיל יותר החום לשרפם.

וכעין זה כתב **בכנפי יונה** (סב:) ששמע מרבו שבמעט שומשום על גבי הלחם "אין לחוש לתולעים קטנים שבו שמחמת חום התנור מקלי קלי להו להתולעים וחוזרים לעפרן מרוב קטנותם".

ומהט"ז (פ"ד סק"ז) משמע שגם תולעים שנמצאים בתוך דבר מאפה, נחשבים כספק נימוח. ואם כן שרי לצרפם לעשות ספק ספיקא לקולא.

אך הפר"ח (סקל"ג) חולק עליו וז"ל: "מ"ש דילמא בתנור אין לו שחר, שהתולעת אינו נימוח בתנור אלא ניקלה ואסור וטפי מסתבר למימר שנימוח בשעת עריכה ולישה".

יחד עם זאת יש מחמירים שלא לסמוך על חום התנור, כיון שאינו מועיל לשרוף התולעים. **טוטו"ד** (קמא, קכא), **דברי יוסף** (סימן תקמג) ו**הרמ"ץ בשו"ת** (י"ד, ל, ח, הובא לעיל) וגם הם חולקים יותר במציאות.

והכרו"פ (סק"ז) כתב לחלק בין תולעים גדולים שאינו מועיל לבין קטנים שנעשים עפר ואפר.

וכן הורו הלכה למעשה **הגרשז"א זצ"ל** ו**יבלחטו"א הגריש"א שליט"א**, לכתחילה לנפות הקמח במאפיות, אך בדיעבד שלא נעשה כן אפשר להתיר כיון שהלישה וחום התנור באפיה גורמים ספק שמא נמחה

(בתנאי שבמציאות מתרסקות).

ובשו"ת שבט הלי (ח"ה פ"ז אות ב') כתב שלכתחילה אין לסמוך על חום התנור לגבי קליית תבלינים ב- 120 מעלות צלזיוס, והמנהג לבדוק ולהוציא מה שאפשר, ורק מספק סומכים על שריפת התנור רק בתנאי שעשו ניסיונות והוכח שבפועל במציאות נהפכו לעפר, אך אם נותר שלד האיסור, אסור.

בדמ"כ הביא שנעשו ניסיונות בעלים נגועים (בחרקים קטנים) שהונחו בתנור בחום 250 מעלות צלזיוס לכ: 2-4 דק' "וכל החרקים נשארו בשלמותם", ולא מבואר אם כוונתו שנשרפו לעפר גמור ורק נשארו כגוש עפר שלם. ושאלתי את **הרה"ג משה ויא שליט"א** - וענה לי שאין זו כוונת הדברים, אלא שנשרפו באופן

ובכל אופן שהוא, באם נתגלו ג' חרקים במאכל (אפילו לא היה בגדר מיעוט המצוי) – יש לבדוק כולו²⁵².

חלקי בלבד. ועוד כתב שם "שבימינו נפוצים תולעים בתוך עובי העלה עצמו (זבוב המנהרות) וחום התנור בודאי אינו מחולל בהם שינוי" ומכל האמור לעיל ניתן ללמוד על ענין הגרעינים השחורים שבתוכם נמצא החרק.

אך סיכומו של דבר, התוצאות במציאות תלויות בגורמים רבים כגון: גודל החרק, מיקומו - אם על גבי משטח המאכל או בתוך המאכל המוכנס לתנור, חום התנור, זמן הקליה, לחלוחיות המאכל וכד', והתוצאה הסופית היא הקובעת.

ובנדון דידן בגרעינים שחורים, עינינו הרואות שבגרעינים הנמכרים לציבור (קלייה תעשייתית) באופן מסחרי - החרקים בדרך כלל אמנם נשרפים לעפר, אך לא תמיד ולא לעפר גמור. אך לגבי קליה ביתית, תלוי הדבר בגורמים שתוארו לעיל.

252 בדין ג' תולעים שנמצאו פסק **מֵרֵן הַשּׁוּ"ע** (פ"ד, י') על פי המבואר בתשובת **הרשב"א** (סימן קיג) שכל שמצא בירקות מבוסלים ג' תולעים או יותר, הוי חזקה והתבשיל אסור (ואילו במרק עצמו אם יש דרך בטוחה לנקות כל האיסורים כגון לסנן והתולעת אינה קטנה כל כך, שרי'). ולא חילק בין קדירה גדולה לקטנה וכד'. (וכלל זה שייך בכל סוגי המאכלים ובכל דרגת נגיעות שתהיה).

ודברי **הרשב"א** בתשובה הובאו ב**פרי חדש** (סקל"ד) וכן פסק **הפרי מגדים** (שפ"ד סקל"ד).

נספח ה' - הגדרת סוגי התערובות במאכלים נגועים, ובדיקת התאמת ההגדרות ההלכתיות בין "דיני הביטול בתערובות" לבין "דיני חיוב בדיקת המאכלים".

להלן כמה ציורים שכיחים במציאות, שיש להגדירם האם נחשבים כתערובות ומאיזה סוג ונפקא מינה להיתר או לאיסור ביטול / סחיטה / אכילה חי. ונבצע בדיקה על פי "דיני בדיקת המאכלים" (הטבלה בסעיף יב.1) בהשוואה ל"דיני הביטול בתערובות" (הטבלה בסעיף יב.2), לוודא שיש התאמה בפסקים להיתר או לאיסור בין דיני הבדיקות לדיני הביטול. ובסוגריים להלן סימננו בכל ציור אם (יש התאמה) בין הדינים המסוכמים בטבלאות, או לא:

א. חרקים²⁵³ על עלה חסה, בתוך גבעול הבצל ירוק, בתוך הכיסים שעל פני התותים, בין אשכולות הענבים, על גבי כרוב, כרובית, בסלט חי וכד' - אין בזה גדר תערובת כלל. חשיב כנאכל בפני עצמו. ולכן חשיב כ: 4 או 5 או 6 לאוין, וכמו שכתוב בספרים.

ובכהאי גוונא שבושלו או נטחנו או נסחטו בהיותם נגועים:

ב. תירס שלם מבושל. תריפסים (חרקים) בין שיניו - גם כן אינו חשיב תערובת. ואין להם ביטול. ואם יש מי שמחשיב כתערובת, אזי על פי דיני הביטול חשיב כמין באינו מינו, ובדרך כלל יש ששים. ואף על פי כן אסור לאכול כיון דמוחזק בנגיעות. ואין מועיל ספק ספיקא בכהאי גוונא. ואם נותרה בריה - דאז אין בטול אפילו באלף - גם כן האכילה תאסר.

ועל פי דיני הבדיקות כיון שמוחזק בנגיעות - גם כן בדיעבד המאכל אסור. (ויש התאמה בדינים).

ג. עלי ירק מבושלים מגידול רגיל (שאינו מבוקר) - כנ"ל (כבתירס, סעיף ב).

ד. ממרח תמרים - אם טחון היטב (רסק גמור) - חשיב כתערובת מין באינו מינו, בלח, ואם יש ששים כנגד האיסורים - שרי. (אף על פי דלכתחילה אסור לבטל מדאורייתא). אלא שאם המפעל מרסק תמרים באופן קבוע, באיסור, אסור לאכול. ועל פי דיני הבדיקות, אם היו התמרים מוחזקים בנגיעות - המאכל אסור (ואין התאמה לדיני הביטול). אך בתמרים שאינם מוחזקים בנגיעות - המאכל מותר (ויש התאמה).

²⁵³ פסק מרן (ק"א, ו') שבכריה דלא בטלי הוא דוקא בעודה שלמה, אך אם נחתכה או נתרסקה עד שנאבדה צורתה, בטלי, דתו לא חשיבי, ואפילו נתרסקה לאחר שנתערבה עם ההיתר. וכן בחתיכה הראויה להתכבד.

וכן פסקו - טור, ש"ד, עוד אחרונים (הובאו דבריו בכה"ח) מהרא"י, ב"י, חכ"א, שו"ת חקרי לב. אך באור הגר"א ועוד אחרונים כתבו שבכריה אין בטול אפילו נתרסקה, ורק בחתיכה הראויה להתכבד שייך הביטול כנ"ל.

תמרים מעוכים - אם ננקוט לקולא להחשיב כתערובת: מין באינו מינו, בלח, אך כיון שסביר שנותרה בריה - המאכל כולו אסור דאין לה בטול.

וכן הדין על פי דיני הבדיקות - שבמוחזק אסור. אלא אם כן ניתן לניקוי, מה שבמציאות לא אפשרי כל כך. (ויש התאמה).

ה. יין/מיץ ענבים - על פי כל עשרות הראשונים והאחרונים שהבאנו בראיות, סחיטה לכתחילה אסורה, כיון שבימינו לא בודקים ולא מסלקים את האיסורים מבין האשכולות. ובדיעבד, כיון שנמחה האיסור וחשיב כתערובת מין באינו מינו, לח, כיון דיש ששים - אילו נעשה בשוגג ובאקראי, מותר היה לשותות. בין מבושל בין לא. אך כיון שנעשה באופן קבוע (כל שכן שלפוסקים רבים גם חשיב מזיד) - אסור.

ו. מיצים: תות, תפוזים (אם נכנסות כנימות מהקליפה למיץ), דובדבנים. כנ"ל, כבין.

ז. חומוס נגוע שנטחן לפלאפל - כיון שספק אם פירשו וספק אם נגיעותו היתה במחובר, וספק ריחשו, וספק נימוח:

על פי דיני ביטול, בדיעבד מתירים משום מין באינו מינו, לח, ויש ששים. (עיין בסעיף ט.ו) (ולכתחילה אין לטחון כשהחומוס מוחזק בנגיעות).

על פי דיני הבדיקות - כיון שהחומוס בדרך כלל בדרגת נגיעות "מיעוט המצוי", ואי אפשר לבדוקו - שרי (ויש התאמה. אך אילו היה מוחזק בנגיעות, אין התאמה)²⁵⁴.

ח. דבש ובו רגלי / כנפי דבורים - למדנו מהאורחות חיים, שכיון שיכול לסנן, ודאי דצריך לעשות כן. אף על פי שיפלט מעט טעם לדבש. וממילא יתבטל בששים.

ט. גרעינים שחורים - באופן שהתערבבו מוחזקים כנגועים עם מוחזקים כנקיים וסה"כ התערובת 40% נגיעות. על פי דיני הבדיקות, הגרעינים והתותים כולם צריכים בדיקה, הן לריב"ש והן למשכנו", כיון שאפשר לבדוק. כיון שבנגיעות מעל 30% (לריב"ש) ומעל 10% (למשכנו"), צריך בדיקה מדרבנן. במוחזק בנגיעות (מעל 50%), הבדיקה מדאורייתא.

ועל פי דיני הביטול: בגרעינים שלמים, אם נחשבים כחתיכה הראויה להתכבד, אין ביטול אפילו באלף. בגרעינים שבורים, בחתיכה שאינה ראויה להתכבד בה, חד בתרי בטל, ושרי. (אך מכל מקום חייב לבדוק כל שיכול).

254 ובכל אופן יש לשים לב, מה שלכאורה יש סתירה בין דיני הביטול לדיני הבדיקות, זה בכהאי גוונא שמאכל המוחזק כנגוע, נטחן (באיסור) ובוטל בששים. לפי "דיני בדיקת המאכלות" המאכל אסור, אלא אם כן ינוקה לחלוטין. אך על פי דיני הביטול בתערובות - בדיעבד מותר. אלא שהלכה למעשה, אסור, ויש לומר שההיתר הוא רק מצד **דיני ביטול שמהוים חלק מהלכות איסור והיתר**, אך למעשה נאסר על פי כל להקת הראשונים והאחרונים שצויינו מצד דיני איסור והיתר הכללי.

י. תותים - חתיכות פרי או מחית:

• אם הוכנסו כמילוי לעוגה וכעת אי אפשר לבדקם, ואין בהם בריה (כגון שנתרסקו התותים דק דק), אפילו לא נאפו כך, חשיב כתערובת מין באינו מינו בלח, שבטל בששים, ומותר בדיעבד לאכול כך העוגה. (וכמו שכתב הרה"ג משה ויא שליט"א, שעוגת תותים עם חצאי / רבעי תות, אסורה לאכילה). ומסקנה זו מתאימה לטבלת בדיקת המאכלים, שבמיעוט המצוי, הן לריב"ש והן למשכנו"י, בדיעבד כשבושל (והכוונה שכבר אין דין בריה), חייב לבדקו כולו, ואם אי אפשר, שרי. (והוא שנעשה באקראי ולא בקבע).

ואילו היו התותים בציור של רוב נגוע ("מוחזק בנגיעות"), אפילו בדיעבד אסור היה התבשיל (העוגה) הן לריב"ש והן למשכנו"י.

ומצאנו שיש התאמה בדרך כלל בין "טבלת דיני הביטול" ל"טבלת בדיקת המאכלים".

• ואם העוגה נאפתה ויש העברת טעם מחתיכות תות נגועים לאינם נגועים:

בדיני חיוב בדיקה: אם הרוב נגוע ("מוחזק") - אפילו בדיעבד אסור (ריב"ש ומשכנו"י).

בדיני ביטול: מין במינו, לח - מדאורייתא צריך רוב, ואין. לכן אסור. (יש התאמה).

ואם "מיעוט המצוי" (כגון 40% מהחתיכות נגועים) - בדיעבד שרי. (ריב"ש ומשכנו"י).

מין במינו, לח - מדאורייתא יש רוב (60%), שרי. אך מדרבנן צריך ששים.

וכיון שיש 40% נגיעות, ואי אפשר לבדוק, מדרבנן אינו בטל. וצ"ע.

נספח ו' - בדין מאכל הנגוע ברמה של 'מיעוט שאינו מצוי', ואפשר לנקות עוד. האם חייב לנקותו עוד, או יכול לטחנו כמות שהוא? ומה הדין במיעוט המצוי?

דמיון רב יש מענין הכלאיים לנדון דידן: הגמ' בבא בתרא (צד.) דנה בציר שיש לו תערובת מיעוט זרע זר בזרע העיקרי, והאם עליו למעט הזרע הזר רק עד לפחות מרובע או לגמרי? ובנדון דידן עד כמה למעט האיסורים במאכל?

וענין דומה נוסף הינו שלאחר שזרע (על אף שהזריעה אסורה מדאורייתא), יבוא לאכול החיטה כלאיים, וגם זה איסור הנכנס לגופו ממש, כענין אכילת התולעים בתערובת המאכל.

הנה **המשנה כלאיים** (פרק ב' משנה א'), אומרת: "כל סאה שיש בה רובע ממין אחר, ימעט" וכו', (שיש לו שק כגון חיטה ומעורבים בו גרעיני תלתן. דזהו כלאיים ואסור לזרעם זה ליד זה, ואם יש עד רבע - בטל ברוב, ואם יש יותר, מה יעשה? ימעט. למה הכוונה: לגמרי, או רק עד רובע?) **בגמ' ב"ב** (צד.) **פרק שישי** (המוכר פירות) כתב **רש"י** (שם ד"ה כל סאה) וז"ל: "תבואה שיש בה רובע הקב ממין אחר, ימעט דלא ליהוי רובע ואחר כך יזרענו וכן פי' רבינו חננאל" עכ"ל.

ופשט הדברים, די ש למעט עד לרובע וקצת פחות. ולכאורה, אין צריך ליותר מזה, ומותר. ולפי זה יתכן שאפשר למסקנה בנדון דידן לחלק: אם היה מיעוט מצוי, די שינקת עד למיעוט שאינו מצוי (כבזרעי הכלאיים), וקל וחומר אם היה מיעוט שאינו מצוי, שאין צריך לנקותו, אפילו יכול, רק ראוי. (אלא אם כן דלא כרבינו חננאל, והמנקה חייב לנקות לגמרי).

אלא שעולה השאלה: אם ניקה כל מה אשר יכל, ועתה עדיין בדרגת 'מיעוט המצוי'. (ומשמע אם כן דיכול לנקות עוד, כי הרי מצא), אז מדוע לפטור מלנקות עוד ולא לחייב לנקות עד שיגיע לנקיון המרבי האפשרי באותם נסיבות: 'חזקת נקי' או 'מיעוט שאינו מצוי'?

וקל וחומר אם ניקה אך עדיין המאכל מוחזק כנגוע, דודאי לא נפרש את דברי כל הפוסקים מהרמב"ם ועד הנו"ב דחשיב לו שניקה "כמה שאפשר" ומעתה שרי המאכל. דלפי זה ניתן יהיה לאכול ברוקולי וכרובית, שהרי קשה מאד לנקותם... והרי כולם אסרו.

ואכן יש שיטה אחרת המחייבת ניקוי מלא. מהמשנה (שם) - דעת רבי יוסי. ובגמ' (שם) דעת רב הונא.

הנה **בגמ' ב"ב** (דף צד.), הצריך רב הונא להסיר מכל וכל את הפסולת שבתבואה שנמצא בה יותר מרובע שזהו השיעור המקובל. (ולא רק למעט עד לפחות מרובע הקב²⁵⁵).

255 משמע לגמרי שהשיעור המותר בכלאיים הינו פחות מרובע קב לסאה (ריטב"א). היינו חלק 1 מ-24 (ובלשוננו, כ-4% לכל היותר).

כלומר, שלפי רב הונא כל שהפסולת יותר מרובע, צריך להוציא את כל הזרע הזר, (ולא רק למעט אותה/את המין האחר עד שיהא בו פחות מרובע הקב) אך אם לכתחילה יש פחות מרובע, מותר יהיה לזרוע כך ללא ניקוי כלל, ואין בזה חשש כלאיים בזרעים²⁵⁶. מקשה הגמ' על הוראת רב הונא, מענין מכירת הפירות עם פסולת, **מהמשה בכלאים** (ב, א): "כל סאה שיש בה רובע ממין אחר, ימעט".

ואומרת הגמ' הנחה, (שמתקבלת אחר כך למסקנה) ששיעור רובע הקב בכלאים, דינו כשיעור רובע הקב פסולת בפירות, ואם כן לשניהם גדר תערובת המתבטלת מעיקר הדין, וכל מה שחייבו החכמים למעט בכלאים לפני הזריעה, הוא גזירה משום חומרת איסור כלאיים²⁵⁷. ומביאה הגמ' את דעתו של רבי יוסי במשנה (שם): "כל סאה שיש בה רובע ממין אחר... רבי יוסי אומר: יבור", שרב הונא סובר כמוהו (וחולק על ת"ק), להורות שאין די בלמעט רק עד שיגיע לשיעור המותר, אלא הצריך לנקות הכל "משום דמחזי כי מקיים כלאיים". כלומר אף על פי דמעיך הדין היה אפשר לזרוע אפילו תערובת שיש בה רובע הקב של זרע זר בסאה, אלא מחמת החומרה אין להתיר זאת (אלא אם כן בפחות מרובע), ולשיטת רבי יוסי החולק עם תנא קמא, כשיש יותר מרובע, אי אפשר למעט לדרגה של פחות מרובע, אלא צריך לנקות הכל, כדי שלא יראה כמתכוון לקיים או לזרוע כלאיים בכוונה (רשב"ם) דהוי מדאורייתא. וכן כתבו **התוס' יו"ט** "שהתורה לא אסרה אלא כשרוצה אדם לזרוע כלאיים, אבל כשאינו רוצה לא אסרה התורה, אלא שחכמים אסרו מפני מראית העין ונתנו שיעור לדבר".

ואם כן נלמד מזה (בשיטת רבי יוסי ורב הונא) לנדון דידן, דהיכא שהמאכל 'מוחזק כנגוע' או אפילו 'מיעוט המצוי' אינו יכול לנקותו לדרגת "מיעוט שאינו מצוי" ולהסתפק בזה אלא חייב לנקות כולו עד היכא דידו משגת, כדי שלא יכשל באכילתם, ועוד שלא יראה כמתכוון לאכול או להאכיל איסורי תורה (חרקים) שבמאכל, בכוונה, או לבטלם לכתחילה באיסור. דגם ביטול איסור לכתחילה, הוי מדאורייתא לכמה מהראשונים²⁵⁸ ולבד מזאת, בחרקים שיש להם דין בריה, ממילא לא בטלי אפילו באלף ואפילו רק מצד זה חייב ניקוי גמור. ומכל מקום, גם מבלי הדיון הנ"ל, מלשון כל הפוסקים ראשונים ואחרונים, גם במיעוט שאינו מצוי חייב לנקות עד היכן שידו מגעת. וכמו הכלל שסיכם **הנו"ב מדעת ראשונים ואחרונים רבים**: ד"כל היכא דאיכא לברר, מבררין".

256 בא"י. ומבאר **הרמב"ם** בכלאים (ו, ב) דדוקא כשלא עירבם במתכוון ואינו זורע על מנת להינות מן הכלאים. והטעם הוא שכל עוד שהדבר רגיל שתתערב כמות קטנה מעצמה, ה"ו נחשב כאילו הכל ממין אחד (רמב"ן וריטב"א).

257 כדי להרחיקו מהאפשרות לזרוע בשוגג תערובת שיש בה יותר משיעור רובע הקב, ונמצא עובר על איסור תורה (ריטב"א), מה שאין כן בפסולת פירות, שאף אם יטעה, אינו איסור תורה.

258 ואף על פי שחיוב הבדיקה במיעוט שאינו מצוי הוי מדרבנן (הלכה למעשה) אך האיני מקיימו, לכשיכשל באכילת איסורים יתחייב פעמיים: מדרבנן שלא בדק כצווי החכמים ומדאורייתא על אכילת האיסורים. כנלע"ד.

ולענין עד כמה צריך לטרוח בזה עיין בסעיף יג.

ואף על פי דמרון פסק **בשו"ע** (יו"ד סימן רצז סעיף ה) כתנא קמא דשרי למעט אף שישארו שם מזרע הזר, רק שיהיו פחות מרובע הקב, בנדון דידן שאני, דיש לנו כמה סייגים שקבעו הפוסקים ראשונים ואחרונים בדוקא לענין החרקים (כמו שהבאנו לעיל דדבר חשוב לא בטל לעולם ובכלל זה בריה ועוד דחייב לנקות כל כמה שיכול וכו'), ונפקא מינה שבנדון דידן חייב לנקות כולו.

ומעשים בכל יום שגופי כשרות בודקים סחורה ופוסלים אותה, כל שאי אפשר לנקותה כראוי. וכן סיפר **הרה"ג שניאור זלמן רווח שליט"א** שניסו לנקות דגים מתולעי אניסאקיס שבהם, בסין, ובכמה מחזורי ניקוי ראו שאי אפשר להגיע לניקוי מחלט ופסלו את כל הכמות. (אלא שאחר כך באה כשרות (בד"ץ!) אחרת ובאופן תמוה בניגוד להלכה אישרה את הסחורה הנגועה והדגים יובאו ונמכרו בארץ ליהודים).

ובמציאות כיון שבידו סחורה / מאכל מוחזק כנגוע או מיעוט המצוי, שממילא חייב לנקותו, אם כן כל שמנקה ועדיין מוצא איסורים, הרי חייב לנקותו, ולמעשה עד שיהיה נקי לגמרי ומכל מקום כל שבעין ועד היכן שידו משגת, וודאי שלא יפסיק באמצע הבדיקה והניקוי, מטעם שהנגיעות פחתה למיעוט שאינו מצוי.

נספח ז' - כמה מילים על היין מהזוה"ק

רבי יצחק פתח (דברים ל"ב) אשר חלב וזבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם. זכאין אינון ישראל דאינון קדישין וקדשא בריך הוא בעי לקדשא לון. תא חזי ישראל קדישין. כל חיי עלמא דגרתין כללא תלגין בההוא עלמא דאתי בגין דאיהו חזין דכללא לעילא ותתא והוא אתר יין דמנטרא שארי (ואקרי יין) ומתמן נפקין חזין וקדושאן לכלא. ויין דישראל בגין יין דישראל אתרא ודא בדא תלגא דהא ישראל לעילא ביה נטיל חזין ובגין כך אקרי עץ חיים עץ מההוא אתר דאקרי חיים ונפקי מתמן חזין ועל דא מברכין ליה לקדשא בריך הוא ביין. ויין דישראל לתתא כהאי גוונא. גוי עובד עבודה זרה דאיהו מסאב ומאן דקריב בהדיה יסתאב כד יקרב ביין דישראל הא יסתאב ואסיר כל שכן ההוא יין דאיהו עבד. ועל דא לא תימא דדא הוא בלחודי אלא כל מה דעבדי ישראל לתתא כללא הוא כעין דוגמא דלעילא כל שכן יין דקאי באתר עלאה דוגמא דין דמנטרא. בגין כך ישראל שתגין יין דישראל דאתעביד כדקא חזי בקדושה כגוונא דישראל לעילא דשתי ואשתרשא ואתברכא בההוא יין עלאה קדישא ולא שתאן יין דאתעביד במסאבותא ומסטרטא דמסאבותא דהא ביה שרייא רוחא דמסאבותא (ולאו). הוא מסטרטא דישראל ומאן דשתי ליה (בהדיה) אסתאב רוחיה ואסתאב איהו ולאו הוא מסטרטא דישראל ולית ליה חולקא בעלמא דאתי. דהא ההוא עלמא דאתי יין דמנטרא איהו ועל דא ישראל קדישין בעיין לנטרא דא על כללא בגין דיתקשר באתר דעלמא דאתי. ובגין כך ביין אתבריך קדשא בריך הוא יתיר מכללא בגין דאיהו חדי לסטרטא שמאלא ובגו חדוותא דיליה אתפליל בימינא וכד אתעביד כללא ימינא כדן שמא קדישא בחידו וברכאן משתכחי בכלהו עלמין ובעובדא דלתתא יתער עובדא דלעילא. ועל דא מזמני יין לקביל יין ובגין דאיהו מנטרא לעילא בעי לנטרא ליה לתתא וכל נטירו דיליה קדושה הוא לישראל ומאן דפגים ליה לתתא בסטרטא דמסאבותא יסתאב איהו בהאי עלמא ולית ליה חולקא בעלמא דאתי אתר דההוא יין דמנטרא שרייא. הוא לא נטיר לא יתנטר הוא לעלמא דאתי. הוא סאיב ליה יסאבון ליה בההוא עלמא ולא יחא ליה חולקא בההוא יין דעלמא דאתי זכאין אינון ישראל דמקדשי נפשיהו בקדושה עילאה ונטרי מה דאצטריך לנטרא ומקדשי למלכא בנטירו עלאה דא. זכאין אינון בעלמא דין ובעלמא דאתי:

תרגום הזוהר: רבי יצחק פתח: אשר חלב וזבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם. אשריהם ישראל שהם קדושים, והקדוש ברוך הוא רוצה לקדשם, בא וראה, ישראל הקדושים, כל חיי עולם שיוקדשם, הכל תלוי בעולם הבא ההוא, משום שהוא חיים של הכל, למעלה ולמטה והוא המקום שגין המשומר שורה שם, ומשם, יוצאים חיים וקדושה

לכל. וזו של ישראל למטה, הוא קדוש בשביל הנין של ישראל אחר למעלה, וזה בזה תלוי, שנין שלמטה תלוי ומכוון כנגד זין שלמעלה. כי ישראל למעלה, לוקח בו, בינו, חיים, ומשום זה נקרא עץ חיים, דהינו עץ מאותו מקום שנקרא חיים, ויוצא משם חיים. ועל כן מברכים להקדוש ברוך הוא בינו, כי זין של ישראל למטה, הוא כמו זה הנין של מעלה. עובד עבודת כוכבים, שהוא טמא, ומי שיקרב אליו יטמא, כשיקרב ויגע בינו של ישראל, נטמא הנין ואסור לשותתו, כל שכן הנין עצמו שהוא עושה שהוא טמא. ועל כן, אל תאמר שזה בלבד, דהינו זין של ישראל למטה, הוא כעין של מעלה, אלא כל מה שעושים ישראל למטה הכל הוא כעין דוגמא של מעלה, כל שכן זין העומד במקום עליון, בדומה לזין המשומר. משום זה, ישראל שותים זין של ישראל, שנעשה פראי בקדשה, כעין ישראל למעלה, ששותה ומשתרש ומתברך בינו ההוא העליון הקדוש, ואינם שותים זין שנעשה בטומאה, ומצד הטומאה, כי בו שורה רוח הטומאה, ומי ששותה אותו נטמא רוחו, והוא נטמא, ואין הוא מצד ישראל, ואין לו חלק לעולם הבא, כי עולם הבא, שם הוא זין המשומר. ועל כן ישראל הקדושים צריכים לשמר זה יותר מהכל, משום שנקשר במקום דעולם הבא, כנזכר לעיל, ומשום זה בינו מתברך הקדוש ברוך הוא יותר מכל, משום שהוא משמח צד שמאל, ובתוך שמחתו נכלל בימין וכשנעשה הכל זמין, בז"א, אז השם הקדוש, בשמחה והברכות נמצאות בכל העולמות. ובמעשה שלמטה מתעורר המעשה שלמעלה, ועל כן מזמנים זין למטה, כנגד זין שלמעלה. ומשום שהוא זין עלאה צריכים לשמר אותו למטה ממגע נכרי, וכל השמירה שלו הוא קדשה לישראל, ומי שפוגם אותו למטה בצד הטומאה, יטמא הוא בעולם הזה, ואין לו חלק לעולם הבא, ששם המקום שנין המשומר ההוא שורה בו, וכינון שהוא לא שמר הנין למטה, אינו משומר לעולם הבא. הוא טמא אותו, את הנין, יטמאו אותו בעולם ההוא, ולא יהיה לו חלק בינו ההוא של עולם הבא. אשריהם ישראל, המקדשים עצמם בקדשה עליונה, ושומרים מה שצריך להיות משומר, ומקדשים למלך בשמירה עליונה הזו. אשריהם בעולם הזה ובעולם הבא.

נספח ח' - התייחסותו של הרב הגאון אהרן בוטבול שליט"א

עֵת הַזֶּה יָבִיעַ אֹמֵר
בְּשֵׁיאוֹת מֶרֶץ הָרִאשִׁי לְשָׁלִיטָא

בס"ד

לכבוד
הרב דן דוידאן שליט"א

שלום וישע רב!

בדבר האתגר, שאלת חכם, בה פרטת בהרחבה, ובטוב טעם, שיטות הפוסקים בענין סודות העולם ביקבים שמעורבים בהם שרצים וחורקים ואין מפרדים אותם, והם נסחטים ומתעצבים לתוך היין, ואף דאיכא ביטול בסי' מ"מ קי"ל דאין מבטלין איסור לבד וכו', ואם עבר וביטל במזיד אסור עולמית, ואיך היין והמץ ענבים מותרים:

וזו תשובתי בתמצות:

הרי"ן במס' ע"ז דף לג' דה"ט "איבעיה לה"י הקשה על האי דינא דממלאים ומערים כלים שבלע ז' בצונן, ובכך חוששים את הכלים, וגם המים מותרים בשתיה דהאיסור בטל בסי', והרי אין מבטלין איסור לכתחילה, והרי אותו טעם של האיסור שיוצא למים מתבטל בהם, ועושים כן לכתחילה!

והביא שם תירוצו ר"י וראב"ד דהאיסור הבלוע אינו אלא "משהו" ומותר לבטל איסור "משהו" לכתחילה, והרי"ן ז"ל דג"הם ותיירץ תירוצו אחר וז"ל: "לא נאסר לבטל איסור לכתחילה אלא למי שמבטלין כדי ליהנות ממנו, הלא"ה לא, דאלת"ה איך הכשירה תורה כלי מדין בהגעלה, והרי הן מבטלין איסור הבלוע בהם מלכתחילה במים שהוא מגעיל אותם, אלא ודאי אין אמרו אלא במתכווין להכשיר את הכלי ואינו נהנה מן האיסור שרי"י עכ"ל, וז"ל בשו"ת הרשב"א סימן תשי"ג ובשו"ת הריב"ש סימן שמי"ט.

ומרן הבי"ד ביו"ד סימן פ"ד הביא בשם האורחות חיים, וז"ל שגפלו בו נמלים, ורוצה להפרידם, יחמם הדבש בכלי ע"ג האש ובכך הדבש ילשע ונזיל, ועי"ז יוכל לסנן בבו כדי שהנמלים ישארו בתוך הדבש, ואע"פ שבשעתו שמבטלין הנמלים שבו נותנות טעם בדבש, והרי אין מבטלין איסור לכתחילה! מ"מ וז"ל ביו"ד שאין כוונתו לבטל האיסור, אלא לתקן הדבש, וכ"פ מרן בשו"ע שם סימן קכ"ג.

ומדבריו אלו למד בשו"ת פרי הארץ ח"ב (סימן י"ג) דמותר לרסק אותם מתולעים ולשתות המשקה היוצא מהסחיטה ע"י שייסנו בבגד מהתולעים, ואע"פ שיש מהתולעים נכתשות בריסוק ומתערבות יפה במשקה, ואין מבטלין איסור לכתחילה! מ"מ מותר דמיא למ"ש תב"י בשם האו"ח, כיוון שאין כוונתו לבטל, אלא כוונתו לחוציא המשקה מהתולעים ע"י כתישה, וכ"פ בשו"ת צמח צדק סימן נ"א, וכן פסק המהר"ם מורח"י בשו"ת אדמת קודש (ח"א יו"ד סימן ד') ובשו"ת בית דוד (יו"ד סימן כ"ז). וכ"פ בספר שולחן גבוה (סי"ק מ"ג) בחומץ שגפלו לתוכו תולעים, יכול להרתיחו ובכך ימותו התולעים ואח"כ יסננו, ואעפ"י שעי"י הרתיחה הם נותנים טעם בחומץ מותר, דבטלים, ואף דאין מבטלין איסור לכתחילה! מ"מ כיוון שאין כוונתו לבטל אלא מתכווין ברתיחה להמית את התולעים, וביטול הטעם נעשה ממילא, מותר, ואע"פ שיכול לסנן קודם שירתיח, ויכול להועיל לפחות לחלק מהתולעים שיצאו תחילה ע"י הסינון, לא הצריכוהו לעשות כן.

רח" אור החיים 14 קריית ספר ט"ל: 08-9763131 ייד 054-5222626 עמר 0

הערת המחבר: דף שני של התשובה אבד וע"כ צורף רק הדף הראשון, וחבל על דאבדין. מסקנת הרה"ג הנ"ל היתה כי אכן אין לכתחילה לייצר את היין ללא ניקוי מקדים והדברים שכתבנו בספר "דן ידין עמו" (ח"א סימן יא) הינם נכונים, אלא שאע"פ שיוצר היין בניגוד להלכה, אין לאסור את ההנאה ממנו.

נספח ט' - התייחסותו של הרב הגאון שמואל יאיר שליט"א

הארות והערות על קונטרס "מִצִּיּוֹן מְכַלֵּל יָפִי"

למעלת הרה"ג חריף ובקי ידיו רב לו במלחמתה של תורה רבי דן דוידאן שליט"א הובאו לפני גליונות הספר "מִצִּיּוֹן מְכַלֵּל יָפִי" גליוני כסף מעוטרים בעטרת זהב, בבקיאיות נפלאה ועיון מעמיק בדבר יצור היין בזמנינו. עברתי על רוב ככל דברי תורתו, וכתבתי עליהם כמה הארות כחותה על גחלים, ואף שבכמה מקומות נטתה דעתי מדעתו, מ"מ ודאי שיש בספר זה תועלת גדולה לעורר הלבבות לאיפרושי מאיסורא, ויה"ר שחפץ ה' בידו יצלח ויזכה לחבר עוד חבורים מחוכמים, ויפוצו מעינותיו חוצה, ויזכה לאורך ימים מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא בתפארת בנים דומים לשורשים. אכ"ר.

עמ' 15 - מש"כ בשם הרמב"ם בתשובה, מלבד שברוב הספרים הגירסא ברמב"ם "ראוי" לנקות מפני התולעים, וא"כ לא הוי אלא חסידות. [וכן מוכח מלשון הרמב"ם שכתב שם "ופעמים רבות ראינו מי ששורה אשכולות הענבים במים כדי לנקותו" ומשמע דכוונתו להוכיח שכן ראוי לעשות, שאם כוונתו שחייב לנקות, א"כ מאי מייתי ראייה מהא שפעמים רבות ראינו מי ששורה]. אלא אף אם נאמר שהגרסא "צריך", מ"מ מדלא קאמר הרמב"ם חייב, משמע שאינו חובה, והרבה פעמים מצאנו בפוסקים לשון צריך, ואינו מהדין.

ועוד דשמצינן למימר דכל מה שהצריך הרמב"ם לנקותם קודם, היינו משום דאינו מסננם אח"כ [דהרמב"ם לא הצריך לסננם אחר הדריכה] אבל היכא דמסננם אחר הדריכה אפשר דאף להרמב"ם לא בעי לבררם קודם.

ובפרט שאפשר שמש"כ הרמב"ם שצריך לנקות הענבים היינו כדי שיסיר מהם כמה שיוכל ויהיו בודאות בטלים בשישים וכמ"ש הרב חק"ל בחיו"ד (סי' נד) בדעת השו"ע דכל היכא שאין כוונתו לבטל שרי, והא דבעינן לברור בחיטים מתולעים היינו דאם לא יברור יהיו תולעים ברוב ולא יהיה בהיתר שישים לבטל התולעים, אבל לאחר ברור התולעים אף אם יישארו כמה תולעים יהיה בהיתר שישים לבטל האיסור וכ"כ הבית דוד חיו"ד (סימן כח) ע"ש. וכ"כ בעל הבית דוד בתשובתו שבשו"ת אהל יוסף מולכו (סימן כ דל"ד ע"ג) ע"ש. ועוד כתב הרב חק"ל שם דבדין החיטים נפל טעות בדברי השערי דורא, ולא מיירי בחיטים מתולעות אלא קמח מתולע שבכה"ג כשחוזר וטוחנו מינכר טפי שכוונתו לבטלו דאל"כ למה חזר לטוחנו ולכן נחשב כוונתו לבטל האיסור משא"כ בדין הדבש שאין כוונתו לבטל האיסור שרי וכן הביא בשם הרב חנוך בית יהודה (סימן נז) עיי"ש וע"ע בהגהות גיליון המהרש"א על השו"ע שם.

ומ"מ מדקאמר הרמב"ם שאם לא ניקה אותם קודם מותר לשתות היין לכתחילה וכו' מבואר דס"ל דהיכא דלא נתכוון לבטל האיסור אין חשש משום מבטל איסור, דאם יש חשש היה צריך לאסור לפחות למי שדרכם וסחטם לשתותם.

ועוד מוכח מדברי הרמב"ם שלא הצריך לסננם אחר הסחיטה, דאף היכא דגופם וממשם קיים כיון שסחטם שרי וכמ"ש בדעתו בספר בן אברהם אבוקראה (דנ"ג ע"א) ובספר עיקרי הד"ט (י"ד ס' ט אות יג) ע"ש.

עמ' 16 - מש"כ בשם רי"ו שהביא בכנה"ג - אדרבא מלשון רי"ו שכתב "לכתחילה צריך לעשות תקנה בכל מה שיוכל", משמע דהיינו דוקא לכתחילה היכא דאפשר בנקל.

וכן מש"כ (שם עמ' 8) בדעת השו"ע והש"ך, אין ראייה אלא דלכתחילה צריך לנקות ולא לאסור בדיעבד, וכיון שכן אפשר דכל מה שהצריך השו"ע ודעימיה לנקות לכתחילה, היינו דוקא היכא דאינו מסננם בסוף, אבל אם מסננם בסוף דתו ליכא למיחש לממשם ולא נותר אלא טעם, א"כ מצינן למימר דשרי לכתחילה כיון שאין כוונתו לבטל האיסור.

גם מה שהביא (עמ' 9) מהפמ"ג דלא מהני בדיקה אח"כ, היינו דוקא דלא סמכין על ביטול היכא שפשר לבדוק, היינו דוקא באופן שגופן קיים כנדון הפמ"ג לעניין קיטנית, אבל בין וכדו' דליכא אלא חשש טעם אחר הסינון, א"כ אפשר דשרי לכתחילה כיון שאין כוונתו לבטל האיסור.

בעמ' 19 הערה ג.5. בדעת השו"ע

מש"כ בשם השו"ע ס' צט - משם אין ראייה כלל דמיירי אפילו כשאין כוונתו לבטל האיסור. ובפרט שלשון מרן שם (ס"ה) "אין מוסיפים עליו כדי לבטלו"

ומש"כ בעמ' 21-23 בשם הילקו"י [ושם בסוף דבריו הזכיר הילקו"י דברינו שכתבנו בס"ד בקונטרס שי לאברהם (ס' ה) שבסוה"ס זכרונות אליהו]. הנה בקונטרס שי לאברהם שם הארכנו בזה ועמדו בדברי מרן בדין הבש ובדין חיטים המתולעים, וכתבנו לבאר בדעת מרן השו"ע דעיקר החילוק תלוי דבדבר שממשו של האיסור ניטחן, אסור אע"ג דאין כוונתו לבטל האיסור שהרי אין ניכר מתוך מעשיו שאינו חפץ באיסור, ודוקא בדבש שרי שהרי כשמחמם הדבש ומפריד הנמלים מן הדבש אין בו ממשו של איסור ואדרבא ניכר מתוך מעשיו שכוונתו להפריד הנמלים מהדבש ואינו חפץ בהם, ושכן מתבאר מלשון הכנה"ג (הגב"י אות ס"ו) וז"ל מיהו דוקא בדבש התירו לכתחילה ע"י בישול לפי שהנמלים עולים למעלה וכן במים ודבר לח וגם דוקא בידוע שלא נתלע במחומר אבל תולעים שבמחומר שבפירות ובירקות יתבאר בסמוך דלא מהני כה"ג וכן אפילו התלע בתלוש ואינו דבר לח והנמלים אינם עולים למעלה עכ"ל, הרי להדיא מוכח דס"ל דכשממשו של איסור מעורב אסור אבל בטעמו מותר.

ובזה אתי שפיר דברי הכנה"ג (שם אות פ"ג) שכתב בדבר הכישות, שבשנה אחת כל הכישות היו מתולעות דמותר לבשל הכישות ולשתות השכר הנעשה מהם, ואם יכול לסנן השכר כל פעם שרוצה לשתות הנה מה טוב ואם א"א להיזהר בזה בכל פעם אעפ"כ מותר דבלי ספק הם נימוחים תוך בישול הכישות וכשמגיסים בהם הם בטלים בשישים וכו' ומקורו טהור מדברי המהר"ם מלובלין (סימן כז) ולכאורה צ"ע דהא הוי מבטל איסור לכתחילה ולהנ"ל אתי שפיר שהרי הוא מסננו קודם השתיה ובכה"ג ניכר שאינו חפץ בתולעים ולא הוי בגדר מבטל איסור, שו"ר שכבר קדמני בזה הגר"ש שלם בתשובה בשו"ת אהל יוסף מולכו הנ"ל (סימן יח) דבדבר שאין בו ממשו מותר וכשיש בו ממשו אסור ולהכי בכישות שרי לבשלו שהרי מסננו ושם כתב ליישב דין הכישות בעוד אופן עיי"ש. ומצאתי בס"ד דאף הגרע"א בתשובה (סימן עז) כתב לחלק דדוקא בדבש שההיתוך הוא להפריד זה מזה ולהשליך האיסור אלא דממילא נפלט הטעם זה מקרי אין כוונתו לבטל דנראה מתוך מעשיו בהיפך שמפריד האיסור, אבל בטחינה שנתערב הכל ביחד יש לומר שכוונתו לבטל והביאו בשבט הלוי ואזנר (ח"ז סימן קכז אות ב) ובשד"ח (מערכת הא' סוף אות ד) והוסיף ע"ז וצריך להתיישב בדברי רבנו קדישי אי סברי הכי עיי"ש, ובפאת השדה שם (אות עט) כתב ועתה נדפס שו"ת משיב דבר להגאון הנצי"ב וראיתי (בח"ב סימן כו) לחלק יצא בעיקר כללין בין שהוא טעם האיסור בלבד דבזה שרי כל שאין כוונתו לבטל האיסור, ומקורו מגיעולי מדין כמ"ש הר"ן בפרק אין מעמידים וכו' עיי"ש והוסיף השד"ח נקוט האי כללא בידך כי לפום ריהטא נראה שהוא חלוק נכון ליישב בו עניינים רבים הנראים כסותרים, ותנא דידן ראשון לציון הרב לב מרפא (דף ד' ע"א) האריך קצת בעיקר הכלל דכשאין כוונתו לבטל האיסור ליכא משום בטול איסור לכתחילה עיי"ש הרי דאף הוא תפס דדוקא כשיש בו טעמו בלבד שרי אבל כשיש בו ממשו אסור וחידוש שלא זכר שכבר קדמו רע"א כמ"ש בחלק הכללים וכן הוכיח הרב חק"ל חיו"ד (סימן נד) בדעת הרב בית דוד שכתב בהיתר הי"ש מתאנים מתולעים דשרי וכתב החק"ל דעל כרחך לדעתו יש לחלק דכשאין כוונתו לבטל גוף האיסור שרי אבל כשמבטל גוף האיסור אסור עיי"ש.

וכיון שכן אף בנדו"ד כיון דבסוף מסננו היין והמשקאות ולא נותר בהם גופו של איסור אלא טעמו, והוא בטל בשישים, אמרינן דכיון שאין כוונתו לבטל האיסור משרא שרי.

מש"כ בעמ' 27-29

בדעת הט"ז והפמ"ג- לכאורה יש לדון דאף דהט"ז כתב דהיינו דוקא בא"א בענין אחר, מ"מ כיון שהפמ"ג ביאר דאם יש טירחא יתירה נמי שרי וכמו שהעלה נמי הרב בית יהודה שהביא הפ"ת שם. א"כ בסחיטת היין בימינו שאחר כך מסננים אותו היטב, ולא נותר אלא טעמו, א"כ אין לאסור דודאי יש טירחא יתירה ועלויות מרובות בברירת כמות גדולה כו"כ של ענבים או תותים

וכיון צשכן גם מה שמביא במע' 18 בשם כה"ח בשם האחרונים, אינו סתירה להנ"ל דאפשר דבסינון היין והמשקים חשוב שמסיר את כל האיסור ולא נותר אלא טעמו דבטל, מחמת שאין כוונתו לבטלו.

ומש"כ בעמוד 32 שלא נמצא פוסק אחד שמתיר

ראוי להתיק כאן לשון מהר"י מולכו באהל יוסף אהל יוסף (סימן יז) שנשאל בדין הקימונו' שיש בו תולעים אי שרי לטוחנו לכתחילה וכתב להתיר ולמד היתרו מדברי תה"ד הנ"ל שהתיר לטחון חיטים מתולעים ע"י ברירה וכתב וז"ל "והא דקאמר תה"ד כיון שספק אם יתערב בו איסור כלל כוונתו לומר לפי שהוצרך הוא באותה תשובה לברור החיטים המתולעים ולהשליכם לחוץ והנשארים התיר להם וכו' דספק הוא אם יתערב שום איסור כלומר אם ישארו עוד בהם תולעים, והגם שיהיה בהם עוד תולעים ודאי הם נימוחים על ידי הטחינה ויש בהם בטול בס', וכו' ואע"ג דקי"ל אין מבטלין איסור לכתחילה הכא שאני דאין דעת הטוחן לבטל התולעים בקמח בס' אלא דעתו לטחון הקמח ודכוותא בנידון דידן שבתחילה בוררין הקימונו' וכו' ומסתמא אם יראו בה תולעת זורקים אותה חוצה לו ואח"כ דכים אותו במדוכה עד אשר דק דמסתמא נמי התולעת נימוח וכו' וגם אינו מתכוון לבטל האיסור כשדכין אותם במדוכה שהרי א"א לאוכלו כמו שהוא אם לא דכין אותו במדוכה והוא דומיא דחיטים שעיקר הטחינה הוא לעשותו קמח וכו' עיי"ש באורך, הרי מוכח דס"ל דאע"ג דיש בו ממשו של איסור כיון שאין כוונתו לבטל האיסור מותר ושם אח"כ הביא דברי הבית דוד ומהר"ש שלם, דלא ס"ל הכי, והרב אהל יוסף שם השיב על דבריהם בכוח דהיתרא והוסיף שם לדייק לשון השו"ע שכתב חיטים מתולעים מותר לטוחנן וכתב ע"ז ומי הגיד לו שחיטים הללו מתולעים אם לא שעינו ראה ולא זר תולעים שריחשו בין החיטים, ואת"ל שלא ראה תולעת רוחש בניהם אלא חיטים נקובים ותולעים בתוכו שלא פרשו מ"מ מסתמא א"א אם לא נשמטו תולעים ממקומם ורחשו בין החיטים והם ודאי אסורים כדאמר ונמצא כשנותנים חיטים ברחיים לטחנן בלא ברירה היינו בכוונה מכוונת לבטלם ואין לך מבטל איסור גדול מזה כיון שכבר ראה או ידע שהיו ביניהם תולעים אסורים קודם טחינה וכו' עיי"ש ומוכח דס"ל דאע"ג דאית ביה ממשו של איסור אפ"ה אין בו משום מבטל איסור וכן נראה דס"ל להרב ערך השולחן (סימן פד) הנ"ל והרב ערך השולחן שם תמך יסודו בדברי הגנת ורדים (יו"ד כלל א סימן טו) בהיתר הפולים המתולעים דכתב דאחר ברירה מותר לבשלם ואע"ג דכשמגיס בקדירה מבטל ומרסק התולעים אין בזה איסור דכוונתו היא להשביח הקדירה ולא לבטל התולעים עיי"ש ומזה יליף האהל יוסף לנדון הקימונו דשרי עיי"ש

ומש"כ בעמ' 34-38

מדין החיטים לאסור. הנה לפי מה שנתבאר אין ראייה מדין החיטים לנדוד', דבחיטים גופם וממשם של התולעים נטחנים ואינו יכול לסננם אח"כ להפריד האיסור.

משא"כ בנדו"ד שאח"כ סוחטים היין ומסירים ממנו כל ממשות, ולא נותר אלא יין צלול וכדו', אין לאסור כיון שאין כוונתו לבטל האיסור ואין בו ממשות.

ולפ"ז גם מש"כ בע' 41 - 40 והלאה, להוכיח מדברי השו"ע בדין פירות שהתליעו ומבשלים, אינו ראה דהתם אינו מסננם ויש חשש שגוף האיסור מעורב שם אע"פ שנימוח, משא"כ בנדו"ד שמסננם אח"כ להפריד גוף האיסור.

ומש"כ בעמ' 39 - בדעת הרש"ל זצ"ל בהליכות עולם ח"ו (עמ' רעג) כל המעיין ישר בדברי הראש"ל שם יראה נכוחה שדעתו שאין צורך כלל לברור המתולעים מראש, אלא ס"ל דכיון דמסננם בסוף שרי כאילו בררם מראש דכיון דמסננם בסוף ומראה שאין כוונתו בגוף האיסור, ולא נותר אלא טעמו שרי מטעם ביטול ברוב כיון שאין כוונתו לבטל האיסור כלל. [ואין לטעון דבנדו"ד שרי שממחה אותם, דבכל בישול יש מיחוי חלק מהתולעים ואפ"ה התיר הראש"ל שם בשם האחרונים מטעם שמסננם בסוף]. וכל הרואה דבריו שם יראה דס"ל דאין צורך לבררם תחילה.

[ודברי הראש"ל שם מיוסדים על אדני פז דמלבד המקורות שכתב שם כן הורה מהר"ש פלורנטיין כמ"ש בספרו בית הרואה (דף ט"ל ע"ג) וכן הרב פר"ח (אות ל"ג) התיר בפ"ה מלה עיי"ש וכן כתב בשולחן גבוה (מחודש אות י') ובזבחי צדק (אות צ"ג) ועיין בכה"ח (סימן פד אות עז) ובדרכ"ת (אות ס"ו) וכן מוכח מדברי כולוהו רבנן קדישי בהיתר סחיטת תותים מתולעים דהרב אדמת קודש (חיו"ד סימן ד) והרב פרי הארץ והרב נחפה בכסף בביאורו לרא"ם כתבו להתיר כנזכר בחק"ל (חיו"ד סימן נג) וכן דעת הרב דבר שמואל (סימן רפו) בהיתר סחיטת זיתים המתולעים וכן דעת הרב צמח צדק כמבואר בחק"ל שם, ומוכח דס"ל דכל שאין בו ממשו מותר וכן הביא רבינו הרא"ם בזכרונות אליהו (יו"ד מערכת הב' אות י') בשם הרב לב שלמה (או"ח סו"ס י"ב) והרב תפארת אדם בזכרונות (מערכת הב' אות יג) וע"ע במש"כ החיד"א במחזיק ברכה (סימן פד ס"ק ח) בהיתר בישול החומץ ובדרכ"ת (אות מה) ושם גרע טפי אף למחמירים דהרי ניכר מתוך מעשיו דכוונתו להמית התולעים שבחומץ, וע"ע במש"כ הגר"ח פ"ב ברוח חיים (סימן פד אות א) בשם רבים מהאחרונים.

וגם מש"כ בעמ' 51 והלאה בדעת הילקו"י אחד הרואה יראה שהעמיס בדבריו דברים שלא נתכוון וכוונת דבריו כפשוטם וכדעת אביו בהליכות עולם [ומ"מ דברי הילקו"י שם נדפסו בשנת תשנ"ט, ודברי הראש"ל זצ"ל בהליכות עולם נדפסו בשנת תשס"ב ואין לנו אלא דברי הראש"ל בהליכות עולם].

וע"ע בתשובת הגר"ד טהרני בספר "דעת כשרות תשס"ט" שכתב ע"ז תשובה ומסקנת דבריו שם וז"ל: ולכן הנראה למעשה שענבים שהובאו אל היקב לעשות מהם יין אף שמעורבים בהם וביניהם תולעים מותר לדורכן כמות שהן ללא שטיפתן בכדי לעשות מהם יין מכיון שהיין עובר סינון לפני הכנסתו לבקבוקים, ובפרט שאם יש על הענבים שקצים ורמשים גדולים כנחשים ולטאות שע"פ רוב כבר במפריד הם יורדים

ורק הענבים עצמם נכנסים לתהליך התסיסה הראשוני ולאחר מכן מתבצעת סחיטת הענבים ורק הנוזלים נשארים לתהליך התסיסה המשני. עכ"ל. [ושם כתב שכן הורה הגר"י טופיק לעניין סילאן].

מסקנה דמילתא: בדבר שאין בו ממשו של איסור ס"ל לרובא דרבוותא קדישי דאין בו משום ביטול איסור ואע"ג דהחזק"ל והרב פעלים נטו קו להחמיר אין בדבריהם לדחות דברי כלהו רבנן הנ"ל ובפרט דלדעת רוב רבותינו הראשונים ביטול איסור לכתחילה הוי אסור דרבנן וכמבואר בשד"ח (אות ו') ובפאת השדה (אות קל"ה ס"ק ו' וט') וכיון שכן ודאי דהו"ל למיזל לקולא ובשל דבריהם הלך אחר המקל. ובדבר שיש בו ממשו של איסור אין להתיר.

ומ"מ נראה דודאי דאם אפשר בנקל לשטוף הענבים קודם הדריכה, ולברור משם בעלי חיים השורצים בניהם, ודאי דאריך למיעבד הכי, כדי לצאת אליבא דכו"ע ובפרט בכשרויות המהודרות.

ולפי מה שנתבאר בשיחה עם הרב דן דוידאן שבצורת הסחיטה הנעשית היום בלחץ גדול שמתפרק גופם של התולעים בתוך המשקה ואי אפשר לסננו, א"כ הוי כגופן של התולעים בתוך המשקה וקשה להקל, וכל מה שהתיר הראש"ל זצ"ל עטרת תפארת ישראל מי סחיטת התותים, אינו באופן שמתפרק גופם של התולעים במשקה. והמזהיר והנזהר ירבה שלום כנהר.

נִסְפַּח י' - הִתְיַחֲסוּתוֹ שֶׁל הָרֵב הַגָּאוֹן חַיִּים יוֹנִיאַן שְׁלִיט"א

יום רביעי ה' בשבט שנת "דן ידין עמו" כאחד שבטי ישראל" (תשע"ז)

לכבוד הרה"ג ר' דן דוידאן שליט"א מח"ס דן ידין עמו.

הנני לאשר בזה קבלת ספרו החשוב "מִצִּיּוֹן מְכַלֵּל יָפִי", ובקשני כת"ר לעבור עליו באשר הוא חפץ לשולחו לרה"ר בהקדם, לכן רצה לדעת דעתנו בענין. והן אמת שעברתי על רוב החומר ומצאתיו מלא וגדוש בהוכחות וסברות מוצקות בענין הנזכר בתוכו.

גם ראיתי שכת"ר ירד לעומקה של הלכה בדיון מעמיק ויסודי בכל ענין וענין, ובכ"ד נתן בו טעם כעיקר לסברתו לצד בקיאות בנעשה בבדצי"ם וביקבים השונים. ומדי עברי על גליונות ספרו החשוב רשמתי כמה דברים (בעיקר בדין היתר ביטול איסור לכתחילה). וכתבתי כן אגב ריהטאי, ובאיזהו מקומן ראיתי שכת"ר הרגיש בחלק מהדברים בהמשך ספרו. ומ"מ אמרתי לשלוח הדברים כמות שהן. וזה החלי. (הדברים מסודרים לפי סדר הדפים וד"ה).

בעמוד 13

(בהגהה מס' 4) במש"כ וע"ש בנספח א' מה שהבאנו שחילקו התוס' וכו'. יש להוסיף: (בפסחים ל. ד"ה לשהינהו, וכ"כ הר"ן (פסחים ח. ד"ה ופרכינן).

בעמוד 17

(בהגהה מס' 17) במש"כ כל הפוסקים וכו' הר"ן וכו'. ולהלן יבוארו דברי הר"ן

בעמוד 18

במש"כ ולכאז' קשה וכו' אלא מכאן ברור וכו' צ"ע מה ההוכחה, והרי כשמשמש במרובה התיר, ואמאי. אכן מצאתי שעמד בזה ה"נחלת צבי" (בעל הפת"ש) ע"ד הנוב"י הנ"ל ולכן אזיל בתר איפכא בד' הרשב"א וז"ל, עיקר ראיית הנוב"י איני מבין, דאדרבא משם מוכח איפכא דלפי דעתו יקשה אמאי מותר להשתמש בכלי שדרכו להשתמש בשפע הרי עכ"פ הוא מבטל איסור לכתחילה וע"כ הטעם מאחר שאין כונתו לבטל. כן נראה לכאורא, עכ"ל.

[אולם עי' בבית זבול (ח"ג קונטרס ונקדש קודש סי' יד אות ג) מה שתי קו' הנחלת צבי ע"ד הנוב"י]. ועיין עוד באשל אברהם (ה. הובא באוצר מפרשים על שו"ע מהדורת פרידמן סי' פד סעיף יג) דיש דעות וסברות להתיר בנידון דידן (גבי התותים) ושיש שם גם סברא להתיר עכ"פ בדיעבד מטעם דלא נהנה מגוף האיסור בעין, ע"ש.

בעמוד 20

במש"כ וברור הדבר וכו'. זה א"נ, דהרי גם בס"ה הזכיר המילים "כדי לבטלו" ואמנם הזכיר כן רק גבי ריבוי, מ"מ כיון דבא הש"ע לומר בדבאו' אין חילוק בין ביטול לריבוי ואפי' ריבוי אסור, א"כ י"ל דקאי אתרוייהו דגם ביטול בדאו' אסור דוקא כשכונתו לבטל. ומה של"כ כן גבי ביטול משום שכך התחיל ההלכה אין מבטלין וכו'. ודו"ק.

בעמוד 23

במש"כ וז"ל הילקו"י וכו' עד שיהיה ניתך ויסננו וכו'. הנה הרי גם כאן הט' היוצא מן הנמלים נבלע בדבש, ומ"ש. ואמנם לעיל בסוף עמ' 11 העמיד שחימום הדבש אינו חימום כו"כ וכו'. אמנם מד' מרן שכתב "עד שיהי' ניתך" משמע דאפי' חימום גדול ובחימום כזה ק' לומר שלא יוצא ט' מהנמלים, אמנם אמת נכון הדבר דמ"מ אינם נימוחות אבל טעם ודאי יוצא מהן. ומ"מ הדברים ברורים בדברי מרן (בסעיף יג) שכ' וז"ל, דבש שנפלו בו נמלים יחממנו עד שיהיה ניתך ויסננו עכ"ל. וכתב בב"י (הובא בט"ז שם) דאין כאן מבטל איסור לכתחילה דאין כוונתו אלא לתקן הדבש. ונר' כונתו ברורה דכיון שעושה כן ע"מ להסיר הנמלים כי כשהדבש סמיך א"י להסיר ממנו הנמלים (וכמ"ש הפמ"ג (במשב"ז) דכיון דא"א לו בענין אחר שרי) ולכן מתיכו כדי שיוכל להסיר ממנו הנמלים, וכיון דכ"ז כדי להוציא ממנו האיסור ולתקנו א"ב משום ביטול איסור, וכמ"ש כת"ר. וסברא זו מצינו בתוס' בפסחים (ל) ד"ה ולשהינהו שכתבו בשם ר"י, דכיון דהקדירות של חרס הן אם יהיו אסורין ואין להם תקנה זה חשיב דיעבד. והיינו דכיון דאין תקנה אחרת הוי דיעבד, ול"ח ביטול איסור **לכתחילה**. וה"נ.

[ובזה אפי' לבאר גם מה ששאלתי, דהנה לכאו' צ"ב בד' הב"י דלכאו' מה הי' לו להביא דא"כ ביטול איסור וכו' דלכאו' זה פשיטא דאמאי יהי' ביטול איסור הרי אין מבטל כאן מאומה אלא אדרבא מסלק האיסור. לכן נלפענ"ד (ובזה תתורץ קושייתי) הביאור בד' הב"י דאה"נ דיש בחימום זה כדי שהטעם יצא (ואפשר דיש גם בחימום כזה כדי שהתולעים יהיו נימוחים ממש (ודלא כהילקו"י שהביא כת"ר לעיל סוף עמ' 11) מכיון דאדרבא יש לו כונה הפוכה והיינו דכונתו לסלק האיסור ולא לבטל האיסור, ולכן אף אם יתכן שישאר משהו או יהי' נימוח ל"ח לזה, דהחילוק הוא כך, דאם כונתו רק כדי לסלק האיסור שרי אף אם נמצא שנצטרך לבסוף להגיע להיתר של ביטול ברוב והיינו אף אם לבסוף ימחה מעט מהאיסור או דיצא טעמו ממנו, וא"כ משום מבטל איסור וכו' כיון דכל כונתו רק לסלק

האיסור. משא"כ כשאין כונתו רק כדי לסלק האיסור, בזה י"ב משום ביטול איסור, אפי' כשאין לו כונה מיוחדת לבטל את האיסור (והיינו כמ"ש כת"ר). ולכן בסעיף יד פסק הש"ע דחטים מתולעים מותר לטחנן דוקא כשירקד הקמח לאור היום, והיינו דלא סגי במה שאינו מתכוין לבטל האיסור אלא צ' לסלק האיסור מקודם. ואח"כ שרי השאר מטעם דהוי רק ספק וכמ"ש שם הש"ך. וכ"כ הרב יד אברהם (הגאון ר' אברהם משכיל לאיתן ז"ל וכעת ראיתי שכת"ר ה"ד בסוף עמ' 37 וציטט כ"ד) ע"ד הש"ע (בסעיף יג) דלא הוי מבטל איסור אלא לאכלו, [והיינו שכשעושה כן ע"מ לאכלו אסור, אפי' אם אין כונתו לבטל]. אבל כשנתכוין להתיר ההיתר ולהפריד ממנו האיסור מותר, (כ"כ בשם הרשב"א והר"ן, וע"ש שהאריך בזה, ודו"ק). נמצא שזו גם הבנת הט"ז והש"ך בד' הב"י דהא דשרי דוקא כשכונתו רק כדי לבטל האיסור משא"כ בכל ענין אחר, וכמו ההבנה הפשוטה שכתבנו. ולפי"ז תימה על הפת"ש (סימן פד סק"י) שאחר שה"ד הט"ז והש"ך (והעתיק רק תחילת דבריהם שכ' "כיון דאין כונתו לכך"), ה"ד הנוב"י (מהדו"ק חיו"ד סי' כו) דס"ל דזה לא שרי אלא היכא שכבר היה מעורב, כמו הכא, אבל לערב לכתחילה אסור, ע"כ. ומשמע מדבריו שהבין שהנוב"י בא לחלוק על הט"ז והש"ך. ותימה אקרא דמה דמות יערוך דברי הנוב"י לדברי הט"ז והש"ך דהרי הט"ז והש"ך דיברו בכה"ג שכונתו רק כדי להוציא האיסור, והיינו שיש לו כונה הפוכה (וכעת ראיתי שכן הבין כת"ר בד' הט"ז (בסוף עמוד 15) בסי' צט) והנוב"י (גם במהדו"ק סי' כו בהגהה, וגם במהדו"ת סי' נו ד"ה ומעתה, ושם בסימן נו ד"ה ועד) מיירי באופנים שנותן איסור ממש לתוך היתר ורק אין כונתו לבטל האיסור (ע"ש בתשובותיו, ודוק, וכן מצאתי כעת שהביא כת"ר בעמ' 18 הע' 47), וע"ז כתב דבזה לא מהני מה שאינו מתכוין לבטל האיסור אלא לאחר שכבר נתערב, משא"כ הכא בנידו"ד דיש לו כונה הפוכה, בזה לא מיירי הנוב"י. (והפת"ש השמיט ד' הב"י (במה שהעתיק הפת"ש בשם הש"ך והט"ז) במש"כ "אלא לתקן הדבש" וזהו עיקר הטעם שהיה לו להביא, דכיון דכל כונתו לתקן הדבש, והיינו דעיקר כונתו רק להסיר האיסור, והיינו דיש לו כונה הפוכה, לכך שרי, אבל בנידון דהנוב"י דמיירי רק שאין כונתו לבטל בזה אה"נ דגם הט"ז והש"ך יודו לדבריו דאסור בכה"ג. ומ"מ הפת"ש (בספרו נחלת צבי) הביא מפוסקים רבים דפליגי ע"ד הנוב"י וס"ל להתיר בכה"ג שאין כונתו לבטל אפי' כשמערב לכתחילה. (וכן ס"ל למהריט"ץ סי' פא דאין לחלק כחילוק הנוב"י. [ושם הוכיח גם מדברי הר"ן בע"ז (יב:) דלא כהנוב"י. אולם ראייתו צ"ב, דהלא הר"ן הוכיח דבריו שם מכלי מדין דשרי ע"י הגעלה אפי' בב"י ואע"ג שהאיסור בלוע בתוכן, והלא התם מיירי שאינו עושה כן אלא לסלק האיסור, והיינו להכשיר הכלי, ואין כונתו לשתות את אותן המים כלל (שו"מ שהביא כת"ר סב' זו לקמן בסוף עמ' 36), משא"כ הנוב"י מיירי כשמערב האיסור עם ההיתר ממש, וכדי לאוכלן אח"כ. ובאמת שגם ד' הר"ן גופייהו צ"ב, דהלא מוכיח מכלי מדין להאי דינא (בע"ז לג:) דקנקנים של עכו"מ שבלוע בדפנותיהן י"נ דשרי ליתן לתוכן שכר ולשתות כך (וכפ' מן בש"ע סי' קלז ס"ד) ואע"ג דקא מבטל לאיסור הבלוע בדפנות, ולכא' מאי ראיא איכא לפמשנ"כ, וצ"ע. ואמנם כבר כ' בתוה"ב (הובא בשם הנוב"י לעיל בעמ' 9) דהטעם משום דהבלוע בהם דבר מועט, והדרך להשתמש בהם בדבר מרובה, אבל מ"מ קשה, אמאי הר"ן לא ס"ל כטעם התוה"ב (וכן מוכח מדהביא טעמו שם אך ס"ל דאינו ראיא לנידון דהתם, ע"ש). והביא הראיה מכלי מדין דהלא

ל"ד כלל להתם, ואין להוכיח משם כלל, וכמו שנתבאר. ומ"מ גם על ט' זה דדבר מועט שממנו הוכיח הנוב"י את דבריו כבר הק' ע"ז הנחלת צבי, ומהאי גופא דחה ד' הנוב"י, וכמשנ"כ לעיל, ועדיין צ"ע. אכן נראה לומר דהר"ן ס"ל כהאי טעמא דהריטב"א שפי' בד' הגמ' (ע"ז לג): הטעם משום דמרירותא דהשכר מבטל ליה להיי"נ הבלוע בקנקנים, וא"כ הוי ממש כמו גבי הגעלה דכלי מדין, ואמנם הר"ן בתחילת דבריו כתב דא"נ טעם זה אלא טעם דרש"י משום ביטול ברוב, אולם בסו"ד (ד"ה ולי) הסביר דבריו וז"ל, ולי גברי רברבי חזינא (כונתו לדברי התוה"ב דס"ל הטעם דדבר מועט דלעיל) אבל איני רואה לדינם מכאן ראייה לפי שהכשר המים של מילוי ועירווי אינו מטעם שיפליטו את הכלי מהיין ובולעים איסורו דנימא ביה משום הכי אין מבטלין איסור לכתחילה וא"כ דהוא איסור משהו שהרי לא מצינו בשום מקום שהצונן יפליט אלא ודאי אין המים מכשירין אלא מפני שמפיגין היין הנבלע בתוך הכלי ומבטלין טעמו ולא שמערבין אותו עם ההיתר אלא הרי הן כאילו שורפין אותו במקומו, וכן מצאתי בבית זבול (ח"ג קונט' ונקדש קודש סי' יד אות ג) שכתב דדבר שדרכו להשתמש רק בשפע ולעולם לא יבוא לנתינת טעם, ל"ח כלל מבטל איסור כי אם מכלה האיסור וכאילו כבר אינו בעולם, שהרי תיכף בשעת התהוותו בעולם היינו הפליטה מהכלי אינו כבר בעולם וכו', ע"ש. ולא הביא ד' הר"ן, ולהאמור דבריו מסתייעים היטב מדברי הר"ן. וכ"כ הב"ח (סי' קלז ס"ב) דאין מבטל איסור לכתחילה במה שנותן המים בנקב של היין של גת של עכו"מ, משום דאין כונתו אלא להוציא היין ולא לבטל האיסור שבנקב. והיינו דכונתו לסלק האיסור עם המים (וחלק על הב"י שם שאסר לכתחילה). ועוד שאפילו תאמר שהן מוציאין אותו משם ומערבין אותו עם ההיתר לא נאסר לבטל איסור לכתחילה אלא למי שמתכוין לבטלו כדי להנות ממנו וכו' (כאן הביא הראיה מכלי מדין) הרי דהראה פנים לסברת הריטב"א (והרא"ה רבו) דהטעם משום דמפיג הטעם הבלוע, וא"כ עכ"פ יש להוכיח מכלי מדין לנידון דקנקנים, ודו"ק. ועכ"פ הוכחת הנחלת צבי נגד הנוב"י צ"ע (מכל טעם שנאמר בד' הר"ן, ודו"ק).

[אכן כעת אחר העיון מצאתי בגזע ישי (מע' הא' סימן קלז) שנגע להדיא בכל הפלפול שכתבנו בדעת הר"ן וביאר דבריו בענין אחר ומדבריו בהמשך יתבארו הדברים גם בנידון בו עוסק ספקו של כת"ר. דהנה בתחילה כתב שם וז"ל, ונסתפקתי בסברת הר"ן ז"ל הלזו (בע"ז) אם היינו דוקא בכהאי גוונא דגיעולי כלים דמעשיו מוכיחין על כונתו דלא חפץ באיסורין שהרי אדרבא הוא טריח להגעיל את הכלי כדי שיפלוט האיסור הנבלע בו ולהכי אף כי ממילא הנה הוא מבטל איסור הבלוע ברוב היתר דמי ההגעלה וכי נהנה אח"כ מן המים הרי נהנה מהאיסור שביטלו מ"מ כיון דאיהו לא חפץ באיסורא שרי, אבל היכא דאין מעשיו מוכיחין דלא ניהא ליה באיסורא אף שאין כונתו לבטל האיסור משהו הבלוע אלא עיקר כונתו לתקן בו המאכל אפ"ה אסור דכיון דאין מעשיו מוכיחין על כונתו דלא חפץ באיסורא לא אזלינן בתר מחשבתו דלא מכיון לבטל האיסורין אלא בתר מעשיו דהרי הוא מבטל איסור לכתחילה, או דילמא כל שאין כונתו לבטל האיסור אף שאין מעשיו מוכיחין על כונתו שרי כיון דסוף סוף איהו בדידיה אינו מכיון לבטל האיסור, והנה טרם בואי לפשיטות ספקינו

אמרתי לבאר כונת עיקר דברי הר"ן ז"ל דנראין לכא' בלתי מובנים דהנה הר"ן ז"ל כתב סברא הנזכרת על מאי דאיבעיא לן התם בקנקנים של גויים מה לתת לתוכן שכר וז"ל, וכו' וכו' [כאן הביא הגזע ישי את כ"ד הר"ן] עכ"ד ז"ל וע"ש, ולכא' דברי הר"ן ז"ל אינם מובנים וצריכין ביאור, חדא, דמאי ראייה מייתי מגיעולי כלי מדין דהא איהו ז"ל עיקרו לא בא אלא ליתן טעמא דהיתירא דמים של עירו משום שאינו מתכוין לבטל האיסור כדי ליהנות ממנו ומייתי לה מכלי מדין ומנ"ל דמי ההגעלה דכלי מדין נתנו לשתייה כי היכי דנכריח מיניה דכל שאינו מתכוין לבטל כדי ליהנות ממנו שרי דילמא מי ההגעלה סתמייהו לאו לשתייה נתנו אלא נשפכים והולכים לאיבוד ומשו"ה אין כאן מבטל איסור, ותו, דאפי' אי מי ההגעלה נמי לשתייה חזו ולא אזלו לאיבוד משום הכשר הכלי וכדי שלא יבוא לידי איסור מבטל איסור לכתחילה אסרתן התורה למי ההגעלה דהשתא ליכא משום מבטל איסור לכתחילה, ואי משום שמכשיר הכלי נקרא מבטל איסור הא ודאי ליתא דאינו אלא סוחט האיסור ומפרידו מן הכלי ומשליכו וכמ"ש הרשב"א בתשובה, משא"כ במים של ערוי או שכר דהרי הוא נהנה מן המים ומן השכר ולכן שפיר מייתי הני גברי רברבי ראייה לדינם, ותו איכא למידק בדברי הר"ן ז"ל דבסיום דבריו כתב אבל במתכוין להכשיר הכלי ואינו נהנה מן האיסור וכו' אשר נראה מדבריו דמי הגעלת כלי מדין לא ניתנו ליהנות מהם שהרי כתב ואינו נהנה מן האיסור וכו' וזה תימה דלפי מאי דבעי להוכיח מהגעלת כלי מדין ע"כ דמי ההגעלה מותרים וליהנות ניתנו וכי שתי להו הרי הוא נהנה מהאיסור. תו איכא למידק במ"ש בהוכחתו מכלי מדין בזה הלשון היאך הכשירה תורה כלי מדין וכו' ומה הלשון אומרת היאך הכשירה תורה דלשון זה צודק על אחר ההגעלה וכו' [כאן ממשיך הקו' וכעת אכ"מ] ומבאר הגזע ישי בכונת הר"ן ז"ל, **אמנם נראה** דכונתו מבוארת ומוכיח שפיר מהא דגיעולי כלי מדין בע"כ כל שאינו מתכוין לבטל האיסור כדי ליהנות שרי ואפי' דע"כ הוא נהנה מן האיסור שרי **דכאילו אינו נהנה מן האיסור הוא** משום דבכה"ג הו"ל הנאה הבאה לו בעל כרחו דלאו הנאה היא כדאמרין בעלמא הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו לאו הנאה היא והוא ממה שהכשירה התורה כלי מדין בהגעלה ואיך הכשירה תורה בהגעלה והרי המים פלטי לאיסור ומערב במים וחוזרין המים ואוסרין את הכלי שהרי הכלי חוזר ובולע מן המים הנאסר ע"י תערובת האיסור שנתערב, וע"כ לומר דמשום הכי הכשירה התורה ע"י הגעלה משום דמיירי ביש במים שיעור לבטל האיסור הנפלט מהכלי ולהכי כי חוזר הכלי ובולע מן המים היתירא בולע שכבר נתבטל האיסור במים ונמצא לפי"ז דא"א להכשיר הכלי ע"י ההגעלה אלא ע"י מה שמבטל האיסור ברוב המים ומעתה היאך צותה תורה להגעילן כלומר כיון דעיקר ההכשר בהגעלה ע"כ דלא הוה אלא ע"י מה שמבטל האיסור הבלוע במים איך צותה תורה לבטל איסור לכתחילה שהרי ע"כ הכלי בולע מהמים שמעורב בו האיסור וא"כ מה יתן ומה יוסיף במה שישפוך המים של ההגעלה הא עכ"פ הרי הוא נהנה מן האיסור במה שחזר ובלע הכלי, אלא על כרחינו לומר דכיון שאינו מתכוין לבטל כדי ליהנות ממנו אלא מתכוין להכשיר הכלי ואינו נהנה מן האיסור כלומר כיון דהוא אין כונתו אלא להכשיר הכלי אף דעל כרחך הנה הוא נהנה מן האיסור ע"י מה שחוזר הכלי ובלע ממי ההגעלה

אינו נהנה מן האיסור מקרי משום דהוה ליה הנאה הבאה לו לאדם בע"כ דלאו הנאה היא שרי וכו', וממילא נפיק לפי הוכחתו (של הר"ן) הלזו דהמים של ההגעלה וכן מי עירוי מותרין דאע"ג דע"כ הוא נהנה מן האיסור כיון שאינו מתכוין כדי ליהנות אלא להכשיר הכלי הו"ל כאילו נהנה משום דהו"ל הנאה הבאה לו בעל כרחו דלאו הנאה היא וכו', ולכן שפיר קאמר מר (הר"ן) דאין לדברי רברבי ז"ל הנז' שום ראיה לדינם מהא דקנקנים של נכרים. [וכעת תמה בזה על הכנה"ג ובהמשך הדברים ביאר לפי"ז דברי הריב"ש בבאורים החשובים לנו (ובחלקם דיברנו כבר לעיל בד' הריב"ש) אולם כעת אכ"מ] וכעת בא ה"גזע ישי" לבאר את עיקר החקירה שחקר מתחילה (שזו נוגע ממש לנידון של כת"ר) ואכתוב ת"ד בקיצור, דהעלה בדעת הר"ן דלא שרי אלא בדומיא דכלי מדין דדוקא כשכונתו לסלק האיסור שרי, **משום דהוה ליה הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו**, הלא"ה אע"פ שאין כונתו לבטל האיסור, אלא רק לתקן המאכל אסור לדעת הר"ן, ולפי"ז א"ש הא דהק' הר"ן (בפסחים ב' כל שעה) גבי כלי חרס דישברו, דפרכינן לשיהינהו אחר הפסח וליעבד בהו שלא במינן. והק' הר"ן, דהא אין מבטלינן איסור לכתחילה ובהכי ניחא נמי מ"ש הר"ן בתשו' (סי' נז, וכמו שביארנו לעיל) דאסור לטחון כאחת החטים המבוקעות עם אותן שאינן מבוקעות. [כאן כתב הגזע ישי דאמנם מדברי ריב"ש (גבי החלב שמשמין בין נסר לנסר בקנקנים) משמע דא"צ שיהי' כונתו בדוקא לסלק האיסור, **ואמנם** כבר כתבנו לעיל לדייק בדברי הריב"ש דהא דהתיר כאן משום דסו"ס איכא ספק אם היין נוגע בחלב. וכמו שכתבנו לדייק בדברי הטור (או"ח סי' תנג), והש"ך (סי' פד סק"מ), ומ"מ יעוי"י בנוב"י ובספרי האחרונים מש"כ בד' ריב"ש, ואכ"מ] וכעת הגזע ישי שב לבאר את דברי הר"ן כמ"ש בעניותין לבאר דבריו (כמ"ש הריטב"א) לעיל וז"ל ה"גזע ישי", והא דקנקנים של נכרים דיין נסך דישראל נותן לתוכן מים או שכר נמי הוי כגוונא דגיעולי כלי מדין דכיון דבנתינת מים או שכר מבטל לטעמא דחמרא, הנה דמה שאינו רוצה לתת לתוכן יין מיד אלא נותן לתוכן קודם מים או שכר דהוא כדי שהמים או השכר יבטלו לטעם יין הבלוע בו, הרי בזה מוכיחין מעשיו שפיר דלא ניחא ליה באיסורא דאי הוה ניחא ליה באיסורא אמאי נותן לתוכן בתחילה מים או שכר כדי ליתן אח"כ בהן יין ואינו נותן מיד בתוכן יין אלא מוכח מנתינתו לתוכן מים או שכר קודם דלא ניחא ליה באיסורא ולהכי הוא נותן מים או שכר כדי שיבטלו לטעמא דחמרא ויוכשר הכלי להיות ראוי ליתן לתוכו חמרא ומאחר שבשביל שהנכרי נתן לתוכן יין הוא נותן לתוכן מים או שכר בתחילה ולא יין מוכיחין מעשיו שפיר על כונתו דאין כונתו לבטל האיסור כדי ליהנות אלא כדי להכשיר הכלי דומיא דגיעולי כלי מדין, ולהכי המים או השכר מותרין דאינו נהנה מן האיסור מקרי כיון דאיהו לא ניחא ליה באיסורא והו"ל הנאה הבאה לו לאדם בע"כ דלאו הנאה היא וכו', ע"ש, והר"ז כמשנ"ת. ויל"ע עוד במש"כ בנוב"י מהדו"ק (סי' כה) בדברי הר"ן.

ולמסקנא הסיק ה"גזע ישי", דמדברי הר"ן מוכח דדוקא בעינן שיהיה בכונתו לסלק האיסור. ושמדברי ריב"ש מוכח דא"צ שיהי' כונתו בדוקא לסלק האיסור וכמו שכתב לעיל, ושכן מוכח מדברי הטור בא"ח (סי' תמח) גבי חטין מבוקעין [א.ה. דברי הטור

הללו לא מצאתי בסי' תמח, וצ"ע, ואמנם יש לומר דא"ז הוכחה כו"כ מדברי הטור די"ל דהטור אזיל לשיטתיה (באו"ח סימן תסז ס"א) שהביא בשם אביו הרא"ש דאם נמצאת חטה בעיסה או במצה אפויה מותר אפילו היא בקועה שאפי' נתבקעה אינה חמץ גמור אלא קרוב להחמיץ (וע"ש בב"ח שפי' דעתו דפליג ע"ד רש"י וס"ל דר' יוסי בנתבקעו ממש אסור, ואפי"ה לית הלכתא כותיה, ע"ש). וא"כ י"ל דדוקא בכה"ג שרי כשאינו מתכוין משא"כ באיסור גמור וברור, וכמשנ"ב לעיל בדעת הטור בסי' תנג, ובדעת הש"ך והט"ז, ודו"ק. אכן ראיתי כעת שגם כת"ר (בעמ' 22) דייק מה שדייקנו לעיל מדברי הטור בסי' תנג, ונכון הוא]. (ובדברי ריב"ש כבר כתבנו לעיל דאפי' שכונתו כהש"ך והט"ז, אולם מדברי הגזע ישי בהמשך דבריו נראה דהבין דהריב"ש למסקנא לא צ' לט' הא' אלא מסתמך על הט' הב' בלבד, ולא התיר בדוקא בצירוף טעם הא', ודו"ק בדבריו. וכן כתבנו בדעת הטור בסי' תנג. **אולם** בדעת הרמ"א (סי' קכח ס"א) שהביא הנידון של ריב"ש והתיר רק מטעם א' דהריב"ש כיון שאין היין נוגע בחלב, ולא התיר מט' ב', כ' הגזע ישי, דאפי' דמשו"ה השמיט הט' הב' משום דס"ל דלא דמי להך דגיעולי עכו"מ דבעינן אחר שנתערב. והנה חוץ מנידון דגיעולי עכו"מ (דהתם מיירי בלערב לכתחילה) עדיין נמצאו הנדונים המדוברים בכלל תנאו של הנוב"ש שהרי גבי נמלים בדבש מיירי אחר שנתערבו, וכן גבי חטים מבוקעות (באו"ח סי' תמח) וכן גבי נידונו של הריב"ש כ' הנוב"ש (במהדו"ת סי' נו) להשיב דגם הוא מיירי אחר שכבר נתערב החלב ביין ולא לענין לערב לכתחילה. וא"כ נמצא דלית מאן דפליג ע"ד הנוב"ש. וכן גבי הנידון של כת"ר לגבי סחיטת ענבים שנמצאים בהם חרקים וכו' ואפי"ה התיר הנוב"ש בכה"ג שאין כונתו וכו' (ואם נאמר דס"ל דשרי אף כשאפי' בע"א, וכן ס"ל דא"צ בדוקא שיהי' כונתו רק לסלק האיסור) (וכמו בכלי מדין) א"כ בנידון של כת"ר נמצא שהנוב"ש יתיר.

אמנם כעת אחר העיון נראה שהפתי"ש (מזה שהביא את דברי הנוב"ש ע"ד הט"ז והש"ך) אכן הבין שאין שום חילוק בין אם כונתו **רק** לסלק את האיסור, לבין אם **אין** כונתו לבטל את האיסור. ושם אחד יש לכולם והוא "אין כונתו לבטל את האיסור" (רק שהש"ע מיירי באופן כזה שכבר נתערב האיסור ורוצה לסנן כדי לסלק האיסור, ולכן שרי כיון שאינו מתכוין לבטל, אבל אה"נ דשרי בכ"מ שאינו מתכוין לבטל ואפי' כשאינו מתכוין לסלק האיסור בדוקא). והבין שבזה נח' הט"ז והש"ך (ועוד אחרונים רבים שהביא בנחלת צבי ומה שהביא שם מדברי הצמח צדק בסי' נא דמשמע מדבריו היפך דברי הנוב"ש, הנה כבר ביאר דבריו כת"ר לקמן עמ' 28 ובהגהה שם) והנוב"ש. דלשאר פוסקים זה שרי אף במערב לכתחילה ואפילו כשאינו מסלק את האיסור, אלא **רק אין** כונתו לבטל את האיסור (ואפי' נשאר האיסור בפנים).

(ומהט"ז והש"ך בסי' פד סי"ג אין שום הוכחה ואדרבא לעיל הוכחנו בדבריהם דאף כשאינו מתכוין לא שרי אלא משום ספק וכו'. ואמנם הנחלת צבי הוכיח מהט"ז בסי' קלז דלא כהנוב"ש ומשמע דהבין דאין חילוק וכדלעיל). **ולנוב"ש** זה שרי רק אחר שכבר נתערב. **וכן** מוכח שהבין הפר"ח (דאין שום חילוק בדבר) ממש"כ בסי' סד (ס"ק כו) וז"ל, אמנם בעיקר הדין כיון יפה (התם מיירי בקנקנים של יין שנסדקו והדיקו סדקיהן בחלב, דשרי מטעם דאינו מתכוין לבטל האיסור, אלא לדבק הקנקנים, והלא התם מתערב טעם האיסור ממש, ומערב האיסור לכתחילה) (ואפי"ה שרי כשאינו מתכוין) שכל שאין כונתו לבטל האיסור ליהנות בו לא מקרי מבטל איסור, וכמו שכתב הב"י לקמן בסי' פד בשם

הארחות חיים על דבש שנפלו בו נמלים שיחמם הדבש עד שיהא ניתן ויסננו, ואין כאן משום מבטל איסור, שאין כונתו אלא לתקן הדבש, ע"כ, והכי מוכח מהא דקתני במס' תרומות (פ"ה משנה ט) סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה וטחנן והותירו כשם שהותירו החולין כך הותירה התרומה ואסור, אם ידוע שהחיסין של חולין יפות משל תרומה מותר, ואמרינן עלה בירושלמי (פ"ה ה"ג) דאף לכתחילה טוחן ומתיר, וטעמא דמילתא משום שאין כונתו לבטל האיסור אלא כונתו לטחון ולאכול, אלמא כל היכא דלא מיכוין לבטולי לאיסור אלא דממילא מיבטיל ולא קמכוין שפיר דמי, עכ"ד הפר"ח. ומוכח מזה שהפר"ח ערבב הדברים והוכיח מהא דנמלים שנפלו בדבש להתיר בדיק סדקי החבית בחלב, וכן גבי תרומה דמייירי שבהכרח אוכל גם האיסור, מוכח דהפר"ח הבין שאין שום חילוק באינו מתכוין לבטל האיסור, ובין כשאינו מתכוין לבטל האיסור ומסלק להאיסור, ובין כשאינו מתכוין לבטל האיסור ואוכל האיסור יחד עם ההיתר, שם אחד לתרווייהו, וא"כ לפי"ז יפה הבין הר"י וי"א שליט"א בספרו בדיקת המזון כהלכה (איני זוכר איזה עמוד וכעת אמ"א) דהא דשרו כשאנו מתכוין וכו' היינו אפי' כשנשאר גוף האיסור ממש. [ומ"מ בדברי הפמ"ג (מבואר בדברי כת"ר בעמ' 17) מפורש להדיא החילוק בין היכא שעושה לסלק האיסור, לבין היכא דאינו מתכוין לבטל האיסור גרידא.

והנה בדברי הריב"ש גופייהו צ"ב נמי, דאיך הוכיח דבריו דכל שאין מתכוין לבטל איסור דשרי, דאל"כ היאך צייתה תורה להגעיל כלי מדין וכו' ושוב צ"ב מה הראיה מהתם הא התם בא להכשיר הכלי. ומצאתי בשו"ת שואל ומשיב (תניינא ח"ב, סימן סד) שעמד בזה, וביאר (ולפי"ז יבואר גם ד' הר"ן דלעיל) וז"ל, אך זה אינו דממנ"פ אם נתיר המים שוב נהנה מן האיסור ואם אינו נהנה מן המים דהמים אסורים ע"כ דהתורה אסרה המים דל"מ ביטול ושוב אוסר הכלי ושפיר הקשה הריב"ש דמה מועיל הגעלה, וע"כ דבכה"ג לא שייך אין מבטלין איסור ויפה דייק הריב"ש וז"ב, עכ"ל. [וכבר נתבאר הדברים בכע"ז לעיל בשם הגזע ישי]. אולם ע"ש בדברי השואל ומשיב (בד"ה והנה ובד"ה ובזה) דנראה מדבריו (גבי הא דימותו כולן בזבחים עד.) דאין חילוק בזה אלא כל שאין כונתו לבטל האיסור שרי. ולא בעינן שיהי' כונתו בדוקא לסלק האיסור.

ומ"מ השואל ומשיב (שם בסוד"ה והנה) הוכיח מדברי הט"ז (יו"ד סי' עו ס"ק יא) כשי' הנוב"י, ע"ש. וע"ע שם בד"ה והנה שהביא עוד הוכחות לשי' הנוב"י, ע"ש.

בעמוד 23 בסוף הגהה 29, יש להוסיף:

שהרי הש"ע הוסיף באותו סעיף וכו' "והוא שירקד הקמח לאור היום" והיינו דאם יראה תולעים יוכל לסלקם, וע"ז הוסיף הרמ"א וכו' וז"ל "וכל תולע שיראה שם יזרקנו" וכו', והיינו דאין משום מבטל איסור לכתחילה כשאין כונתו לבטל משום דהוי רק ספק אם יש כאן תולעים שהרי בודק אותו לאור היום, וכמב' מדברי הט"ז (שם סק"ב) דכ' וז"ל, נראה דהא דשאר מותר הטעם דהא יש ספק ספיקא ספק אין שם ואת"ל יש שם ספק נימוח בשעת האפיה ואין כאן מבטל איסור לכתחילה שאין כונתו רק לאפות הפת ולא לבטל התולעת, עכ"ל. וכ"כ הש"ך (שם סק"מ). הרי דאף שם לא שרי כשאנו

מתכוין וכו' אלא מט' ספק אם ישנו שם. וכן י"ל בדברי הריב"ש (בתשובה סימן שמט) דמה שמשימין חלב בין נסר לנסר בקנקנים של עץ בסדקים כדי שלא ינטף היין אין בכך כלום לפי שטבע היין שמתרחק מן החלב ואפי' נגיעה אין כאן. ועוד, דהיין הנוגע בחלב כבר הוא מתערב עם היין האחר ואין זה כמבטל איסור לכתחילה כיון שאין כונתו לבטלו וליהנות מהאיסור אלא כונתו לתקן הכלי ולהדביק סדקיו וראיה לזה מכלי מדין וכו'. ע"כ. הרי דכאן התירו משום דהוי רק ספק אם היין יהיה נוגע בחלב, ולכן שרי כשאינו מתכוין, ולקמן נדייק כן גם בדברי הטור (או"ח סי' תנג) ע"ש. אולם צ"ב באמת, מה הס' בזה, דכיון דכל הס' משום דאין כונתו וכו' מה ההבדל אם יש ודאי איסור או רק ספק, ועוד צ"ב, ע"ד הש"ך דאמאי הגיע לס' דאין בזה משום מבטל וכו' משום דאין כונתו וכו'. תיפו"ל דא"ב משום מבטל וכו' משום דאין ודאי איסור אלא רק ספק ולא הוי "מבטל איסור" משום דאינו ודאי שיש כאן איסור, וכמ"ש הפוסקים (מהריט"ץ סימן פא ועוד), וצ"ע. אכן יעויי' בשד"ח מע' הא' כלל ה' שנר' שעמד בזה, וציון להרב שבילי דוד (יו"ד אחר ההשמטות בתשו' על הציקרייה בד"ה וגם מה שביאר בד' הש"ך. (וכעת הספר אינו תח"י ויל"ע בו בעזה"ת לעת הפנאי). ומ"מ בדברי הט"ז אפש"ל דא"ז כו"כ קושיא, כיון דאפשר לפרש בדבריו שהם ב' דברים נפרדים אמאי א"ב משום מבטל איסור, גם מצד דהוי רק ספק, וגם משום דאין כונתו, ובא ליתן ב' טעמים לזה, וכמב' בדברי הט"ז, אך הלשון קצת קשה בדבריו.

בעמוד 26 בסוף ד"ה הנה להערוך וכו':

וסברא כע"ז בשו"מ (תנינא ח"ב סי' סד סוד"ה והנה התוס' בפסחים). וע"ע תוס' בב"מ (ל). אמנם כבר עמד בזה בשו"ת רמ"ץ (חאו"ח סימן לו אות ג) שהקשה בעיקר כלל זה, דכיון דבע"כ יתבטל מה לנו אם יתכוין או לא הא הוי פס"ר ובפס"ר אסור אף דלא מיכוין, ות' דכיון דאין מבטלין איסור הוא מדרבנן וכו', עיי' בזה בשד"ח מע' הא' כלל ד' ד"ה וראיתי שהביא כמה פוסקים שדיברו בזה, ע"ש. ושם הביא גם דברי הפר"ח (בסי' סד) שהבאנו לעיל, וגם הוא כתב (הבית מאיר המובא בשד"ח) דמוכח מהפר"ח שסובר דאף אם הוא מדאורייתא שרי באין מתכוין לבטל, ע"ש. ועוד כתב שם גם בדעת הטור (שהביא כת"ר בעמ' 13 בשם הילקו"י) דאע"ג דס"ל דאין מבטלין איסור וכו' הוא מדאו', מ"מ הטור בעצמו (בסי' תנג ס"ג) ס"ל דכיון דאין כונתו לבטל רק לטחון החטים אין בו משום ביטול איסור ושסתמיות דברי הטור שם מורה ודאי דגם לטחון בחוה"מ (שהוא בזמן האיסור) אין חשש משום ביטול איסור כיון שאינו מתכוין. עכת"ד השד"ח. ובאמת שיש להתעכב מעט בדברי הטור הנ"ל, דהרי מוכח להדיא בדעת הטור דשרי לבטל איסור לכתחילה ולטחון החטים יחד עם החטים הנשוכים מעכברים כיון דאינו טוחן כדי לבטל, ואפשר, דהטור ס"ל בדעת הש"ך (סי' פד סק"מ) דכל היכא דאיכא ספק שרי כשאינו מתכוין. וכאן הרי כתב הטור בתחילת דבריו וז"ל, ונראה שאין לחוש לזה כלל דחששא רחוקה היא זו לומר שתחמיץ חיטה קשה במעט רוק שבפי העכבר דאפי' לתיתה שרי בגמ' אלא שהחמירו הגאונים לאוסרה ועוד, אפ' אם יש בהן נשוכין אינו אחד מאלף ומתבטלין

הן כשיטחן ואין כאן משום מבטלין איסור לכתחילה שאינו טוחן כדי לבטלן, ע"כ, הרי דס"ל דאינו ודאי כלל שהחמיצו ולכן שרי כשאינו מתכוין לבטל ואפשר דלא נתכוין להתיר אלא בצירוף הסברא דהוי רק ספק אם החמיצו וכמ"ש הש"ך. ומ"מ יעוי' להד"מ (שם אות ג) שהביא בשם הר"ן בתשובה (סוס"י נז, נט) על חטים מבוקעות שהיו בתוך חטין שאינן מבוקעות דאסור לטחנן דהוי כמבטל איסור לכתחילה, וכו', ע"כ. ומשמע דאפי' באינו מתכוין וכו'. וכן הביא הב"ח (שם ס"ב) בשם הר"ן. ולכאורה גם כאן ק' מ"ש מכלי מדין שכ' הר"ן בע"ז, ולפ"מ שנתבאר לעיל מבואר גם כאן.

ובעיקר דברי כת"ר שכתב דלא שרי אלא גבי נמלים בדבש דהתם אדרבא יש לו כונה הפוכה לסלק האיסור, וכמו שנתבאר לעיל, הנה זה מבואר להדיא בשו"ת רעק"א (סי' עז) דלא שרינן מטעם זה דאין כונתו לבטל אלא בכגון ההיא דדבש שנפלו בו נמלים דשרי לחממו להתירו דההיתוך הוא להפריד זה מזה הדבש מהנמלים ולהשליך האיסור אלא דממילא נפלט הטעם זה מקרי אין כונתו לבטל דהא מראה בהיפוך שמפריד האיסור, אבל בטחינה שנתערב הכל יחד יש לומר דמקרי קצת כונתו לבטל ואין להתיר אא"כ מצטרף עוד סניף אחר. ע"כ.

והשד"ח (מע' א' סוף כלל ד) אחר שהביא ד"מסורת בידינו מגדולי הפוסקים דלא אמרו אלא כשכונתו לבטל האיסור וכו' ואח"כ הביא דדין זה אינו מוסכם והביא הפו' החו' ע"ז (א.ה. ושם סתר דבריו לכאו' בד' הפר"ח, וצ"ע) ואח"כ ה"ד הגרעק"א הנ"ל, מ"מ אח"כ הוסיף וכתב בזה"ל "וצריך להתישב בדברי רבנן קדישי הנ"ל אי סברי הכי", ע"כ. [והיינו דאפי' דפליגי ע"ד הגרעק"א הנ"ל וס"ל דסגי במה שאין כונתו לבטל האיסור, וא"צ שיהיה כונתו רק לסלק האיסור, ובזה כבר ל"ח דמבטל איסור לכתחילה].

[ובגזע ישי (מע' הא' אות קלה ד"ה ונלע"ד) הקשה דמוכח משילוח ציפורים של עיר הנדחת דאין מבטלין איסור לכתחילה מדאורייתא אפי' באינו מתכוין לבטל האיסור כדי ליהנות, שהרי בכל הני אין כונתו לבטל אלא לקיים מצות שילוח ואפי"ה לא אמרה תורה שלח לתקלה, ולפי"ז הק' מדברי הריב"ש והר"ן הנ"ל דמוכח מדבריהם דאפי' למ"ד אין מבטלין איסור לכתחילה מדאורייתא, מ"מ כי אינו מתכוין שרי, והאריך שם לבאר דיש לחלק בזה, דהא דכי אינו מתכוין לבטל האיסור דשרי לכ"ע היינו בביטול איסור דנאכל ע"י תערובת כענין גיעולי כלי מדין דמינייהו הוכיחו דכי אינו מתכוין לבטל שרי דהא לא אתי למיכל איסור בעיניה, אבל איסור יבש ביבש וכן בע"ח דהוה ביטולם משום כל דפריש מרובא פריש דע"כ אוכל חד דאיסורא בעיניה בכה"ג לכ"ע אסור לעשותו בידיים מה"ת אף באינו מתכוין לבטל, ולכן אמר' גבי ציפרים לא אמרה תורה שלח לתקלה כיון דאוכל איסור בעיניה שלא ע"י תערובת דנהי דהתורה התירה לנו ספק זה אחר שנתערב היינו משום דכיון דאנן בדין לא ידעינן הי ניהו דאיסורא אף דכלפי שמיא גליא דאיסורא אכיל התירה התורה כאילו נהפך להיתר, אבל לגרום דבר זה בידיים ודאי דאסור ותקלה גדולה היא שבא לאכול דבר איסור בעיניה ואף דאיהו לא

ידע ליה דאיסורא הוא, ומשו"ה מותר לו מ"מ כיון דכלפי שמיא גליא דאיסורא אכיל תקלה היא ומשו"ה לא אמרה תורה שלח לתקלה, עכת"ד].

בעמוד 27 במש"כ כתב מרן בב"י וכו' אלא הובנו שלא כהלכה, ע"כ.

הנה לפי האמור לעיל השד"ח הסתפק בזה.

שם, בסוף הקטע האחרון:

אמנם בכללי כסף נבחר (כלל יב אות ח) כתב דמהרב"ח והרש"ך נראה דפליגי ע"ד הט"ז בזה. גם הגאון ר' יהודה שמואל אשכנזי ז"ל בגזע ישי (מע' א' סימן קלט) אחר שה"ד הט"ז הנ"ל, כתב עליו, דמדברי הטור (באו"ח סי' תמוח) שכתב גבי חטים שיש בהן מבוקעות שא"צ לברור המבוקעות אלא טוחנן ומבטלן ואין בזה משום מבטל איסור לכתחילה דהוא אינו מתכוין אלא לטחון) מבואר דאף בדאפשר בלאו הכי שרי, כל שאינו מתכוין לבטל שהרי בהא דחטים מבוקעות אפשר לברור החטים ואפי"ה כתב דא"צ לברור אלא טוחנן ומבטלן מהאי טעמא דאינו מתכוין לבטל אלא לטחון, ע"ש.

בעמוד 29 וממשיך הפת"ש וכו'

זה ע"פ הס' דכל שעה"ד כדיעבד דמי, וא"כ ל"ח מבטל איסור לכתחילה, אלא דיעבד, וכמו שהבאתי לעיל בשם התוס' בפסחים (ל.).

שם (הע' 37 בסוף ד"ה בש"ך)

וכדמוכח מדברי הש"ך בס' פד.

בעמוד 29 הע' 41 וגם אם וכו' עדיין דעת יחידאה, ע"כ.

ובמחכ"ת אינו דעת יחידאה. כיעוי' בשו"ת רמ"ץ (או"ח סימן לה אות ג) שכתב דלא אמר הט"ז אלא היכא דאפשר לעשות בנקל באופן היתר לגמרי אבל היכא דאיכא טרחא גדולה כמו **לברר החטים** לית לן בה, ודלא כמו שחשש הרב פר"ח בס' תנג מכח דברי הט"ז הנ"ל כיעוי"ש, וכ"כ כדבריו בשו"ת שם אריה (או"ח סי' י) עד הפר"ח, וכתב שגם בשו"ת ברית אברהם (סימן לד) כתב כן. וכ"כ בשו"ת בית שלמה (או"ח סימן פח), וע"ש בס' פט. הרי דיש להקת אחרונים דס"ל כותיה. (ולא"ד גבי הגעלה, ודו"ק). ואפשר דה"נ ביקבים כיון דהוי טירחא מרובה סמכו על הנך פוסקים להקל. (וע"ע בגזע ישי (מע' הא' אות קלד), וכיון דהוה טורח ציבור וכו', ע"ש). ואמנם בט"ז (סי' פד ס"ק יד, והביאו כת"ר לקמן בעמ' 27) ה"ד רש"ל דה"ה אפי' במקום טירחא.

בעמוד 37 במש"כ דכל שיש איסור בעין, אין היתר לעולם לבטלו אפי' באיסורי דרבנן וכו'. נ.ב.

וכמו שהאריך בזה בשד"ח, ע"ש.

בעמוד 53 ועוד מש"כ הילקו"י וכו' ולבסוף הביא שם דברי התוס' יו"ט וכו'. נ.ב.

בפ"ה בתרומות, ואמנם ג"א חשבתי מתחילה לדייק מדבריו להתיר בנידו"ד. אולם לפענ"ד המעיין ישר יראה דנידו"ד אינו נכלל בכלל "משנה האיסור מכמות שהיה", עיי' בגזע ישי (מע' א' אות ק"מ) מה שהאריך לפלפל בדברי התוס' יו"ט, ודו"ק.

בעמוד 58 בסוף ד"ה בכלי מדין נעשית וכו', נ.ב.

אולם עיי' בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ת ח"ב סי' סד סוף ד"ה מ"ש) [והבאתיו לעיל בלשונו].

שם בסוף ד"ה בכלים. נ.ב.

בשו"ת שו"מ הנ"ל הוסיף דאפשר דגם כשיש אפשרות היתר לאחר זמן זה לא מקרי אפשר בענין אחר, אלא דוקא כשיש אפשרות היתר בזמן שרוצה להשתמש [ע"ש בד"ה ומן, ומירי ע"ד הט"ז בסי' קלז].

שם בהגהה 112 כיון דבעינן גדנפא וכו', נ.ב.

עיי' סוף מס' ע"ז.

בעמוד 94 בסוף ד"ה אך. נ.ב.

(ומרן רבינו עובדיה יוסף זיע"א הביא (בהקדמתו לספר גזע ישי) בזה דעות לכאן ולכאן, ולבסוף העלה דכשיש עוד סניף להקל יש להתיר, ע"ש).

בעמוד 95 בד"ה עד כאן וכו' אוסרים לעשות כן, ע"כ. נ.ב.

וכמ"ש להדיא הריב"ש בתשובה (סימן תצח).

בעמוד 99

במש"כ ומ"מ אין נפק"מ וכו'. והיינו דאע"פ שכ"א יכול לקנות במקו"א, מ"מ כבר כתב בתשו' הריב"ש (סי' תצח) גבי היכא דנתבטל בשביל כל הקהל למי שירצה לקנות ואע"פ שלא נעשה בשביל אדם מיוחד אלא על הסתם בשביל מי שירצה לקנות הרי"ז כמי שנעשה בשבילו ביחיד.

בעמוד 123 במש"כ ובהמשך נראה דגם לא בראשונים ובאחרונים, ע"כ.

הנה לעיל ראינו (בסי' שהבאתי) כמה דוגמאות שיש שדנו בזה כגון בחלב (איסור דאו') שהדביקו בו סדקי החבית, ועוד. ומ"מ אין בהוכחות אלו כדי להתיר וכמו שהבאנו לעיל.

שם בהגה"ה ופסק מרן וכו'.

עיין בזה באריכות בחזו"ע (חנוכה עמ' קסא-קסג) דאין ביהמ"ד בלא חידוש, ויש לפלפל בזה, ואכ"מ).

שם בסוף ההג' והייתי מוסיף וכו'.

האמת שבד"כ כשמרן אומר "יש מי שאומר" ומביאו לפסק הלכה בש"ע בלי דעות נוספות דעתו לפסוק כותיה, ואמנם הכא איכא סתמא דלא כותיה וכבר כתבו בעלי הכללים דדעתו לפסוק כהסתם אפי' כשאינו באותו הסעיף עם הי"א, מ"מ הכא לפענ"ד קשה לומר להאי כללא כיון שהוא במקו"א לגמרי. ולכן צריך להגיע ליישוב בזה, ולכן תי' מרן זיע"א מה שתירץ, וגם אין לומר כאן מ"ש הרמ"ע מפאנו (בתשו' סי' צז, והובא בח"מ אה"ע סימן א ס"ק יא) דלא הזכיר היש מי שאומר אלא לחלוק לו כבוד לומר שגם הם גדולים ורבים (ומ"ש הגרב"צ אבא שאול שליט"א (נכד הגרב"צ אבא שאול זצ"ל) בענין זה בהקדמה לקונט' תשו' ע"ד מרן היבי"א זיע"א, הנה דבריו מהבל ימעטו, ואכמ"ל בזה, ודו"ק). דזה לפענ"ד אין לומר אלא רק כשהזכירם יחד, דאז יש לומר דבא רק לחלוק להם כבוד אבל כשמביא דבריהם בסעיף בפנ"ע בחלק אחר, יש לומר שחשש להם, ולכן צריך להגיע לביאורים בזה.

בעמוד 125 במש"כ וז"ל, ומה שפסק מרן וכו' ובכל אופן אם ביטל, אסר, ע"כ.

כבר כתבתי לעיל בעמ' 10 דמזה אין כו"כ ראייה, ע"ש.

בעמוד 128 במש"כ בשם האוה"ח הק', והוא עצמו יתמה וכו'.

וידוע המעשה עם אותו זקן שבא אל הגר"ח קנייבסקי שליט"א שסיפר לו שעד גיל מסויים בהיותו בחור היה מתמיד גדול בתוה"ק וכו' ופתאום עזב הכל וכו' ואינו יודע מדוע ואמר לו הגר"ח שינסה להזכר האם אכל מאכל אסור. וחשב הרבה ונזכר שכשיצא מן הישיבה לחופשה לכיוון ביתם של הוריו נגשו אליו כמה מקולקלים במעשיהם ופיתוהו לאכול מאכלות אסורות, ומני אז נהפך הכל וכשרצה לחזור לישיבה הרגיש שא"י ללמוד יותר.

שם: כי התיעוב יעשה מעשהו בשורש האדם, ע"כ.

ולכן אין הקב"ה וכו' דוקא בדבר מאכל (תוס' גיטין ז.).

כמה נקודות עיון לסיכום:

(א) הנה המהרש"ל (פרק גיד הנשה, וכעת ראיתי שכת"ר הזכירו בעמוד 60) כתב, דאם ביטל איסור בשביל חבריו דאסיר גם לזה האחר שנתבטל בשבילו היינו דוקא בשזה שאחר **יודע שמבטלו בשבילו וניחא ליה**, אבל אם מבטל איסור של חבריו שלא מדעת חבריו שרי ליה לזה שנתבטל בשבילו דהוה ליה זה האחר שבשבילו נתבטל שוגג. והפר"ח (יו"ד סי' צט) חלק ע"ד הרש"ל. והגזע ישי (מע' א סימן קמג) הוכיח כהפר"ח גם מדברי הריב"ש (בתשו' סי' תצח). ומ"מ נראה דגם לרש"ל אסור בנידו"ד דהא לא שרי אלא בעבר וביטלו ומטעם דהוי כשוגג גבי זה שנתבטל בשבילו כיון שלא ידע.

(ב) מדברי הטור (מובא בגזע ישי (סי' קלט מע' א, בצירוף מ"ש בסי' קלז בד"ה המורם) מוכח דשרי לגמרי בהא דסחיטת היין הנעשית במינו. וכן ס"ל להריב"ש (בתשו' סי' שמט) עפ"ד הגזע ישי שם סי' קלז ד"ה המורם, ע"ש). וכן ממ"ש התוס' יו"ט (תרומות ס"ה במשנה דתאנים שחורות ולבנות).

(ג) השאלה העיקרית האם אכן ניתן לנקות כמות כ"כ גדולה, ואפשר דמשו"ה התירו ולא פסלו הכל משום זה, בגלל שהוא לצורך מצוה, וכמו שהביא השד"ח וכו'. אכן מדברי כת"ר נראה שאפשר לנקות עם כל הטכנולוגיות שבימינו. ובאמת שאחד מיידידי שאל את יו"ר ועד העובדים דיקבי כרמל ואמר לו שאין מציאות שהענבים יטחנו יחד עם בע"ח משום שטרם הטחינה הענבים עוברים תהליך חיטוי שאינו מותר שום אפשרות לבע"ח (מכל סוג שהוא) להשאר על הענבים, וזה ע"י שבתחילה מכניסים את כל הענבים לחילזון שרק מסיע אותם לרמת קירור גבוהה אשר לא מותר סיכוי לבע"ח לחיות, ולאחמ"כ נשפכים הענבים טרם היכנסם לסחיטה מן החילזון לקירור לשטף של זרם מים עם "ביסופיט" אשר לא מותר שום סיכוי שבע"ח מכל סוג שהוא ישאר שם.

ומ"מ בעיקר האי דינא אחר שעיינתי בכ"ד כת"ר אני מסכים עם כת"ר במש"כ שיש בעיה גדולה בזה.

ובסיום הנני לברך את כת"ר שיזכה לברך בקרוב על המוגמר, ויזכה להיות ממעמידי ומקימי עולה של תורה והכשרות על תילה ולהחזיר עטרה ליושנה מתוך נחת ובריאות, ויזכה לראות פירות ופירי פירות העוסקים בנשמות ישראל להצילם ממכשולות במאכלים ובשאר מילי דקדושה.

כה דברי הכותב והחותם למען עמלי התורה ולומדיה בקדושה ובטהרה

בידידות ובברכת התורה

הצעיר חיים יוניאן

נספח יא' - נושאי כשרות כלליים נוספים לטיפול של הרה"ר לישראל

א. הצורך לפרסם לציבור את נתוני תוצאות השחיטה של גופי הכשרות השונים - כמדד להקפדתם ושיטתם בהלכה

משיחות שערכתי עם מפקחי ומומחי כשרות, עולה שהמצב הקיים בו אין לצבור נתונים, מאפשר לגופים חסרי יראת שמים, לאשר ולמכור לצבור תחת חותמת בד"צ וכד', סחורה שכשרותה פחותה בהרבה מבדצי"ם אחרים, מבלי שלצבור יש אפשרות לדעת. אין שקיפות.

כלומר מדובר בחוסר בהגדרות ומדדים לדירוג גופי כשרות המכנים עצמם מהדרין / בד"ץ, על פי רמת ההידור האמיתית. כיון שלצערינו כיום בדצי"ם מקילים ביותר (שאוילי אין להם אפילו רמת כשרות של כשר רגיל) נחשבים בציבור בטעות כשווים לבדצי"ם הטובים ביותר כיון שזה מכונה בד"ץ וגם זה. כגון בד"ץ המיקל מאד בהכשרות סירות ומגיע ל-60% בשר "חלק" מ-100 ושוחט בקצב של פי 3 מהבד"ץ האמיתי המהדר כראוי אשר מוציא ממוצע 20% חלק מ-100. ולעיתים **באותו קו שחיטה באותו עדר בהמות מחליפים באמצע בד"ץ וראה זה פלא: האחוז ה"חלק" קפץ בו ברגע מ-35% ל-65%** (על פי עדות אישית של מומחה כשרות בתחום הבשר אשר מוכר ומוערך כת"ח) **ולא יתכן ששניהם יהיו בדירוג כשרות זהה** ובפרט שנתונים מוסתרים או לא מפורסמים לציבור, "אין שקיפות".

דוגמא נוספת: יכול בד"צ א' להכשיר בממוצע שנתי באותה מדינה בחו"ל / משק בארץ: 25% "חלק", 60% "כשר", ו15% "טרף". ובדיקת באותו קו, יצאו לבד"צ ב', בממוצע שנתי תוצאות שונות משמעותית 60% "חלק" 35% "כשר" 5% "טרף" הכיצד? על אותו קו, באותו מפעל, "הישנה כושי עורו!" ומשמעות הדבר ש35% מתוצרת בד"צ ב' הינה "טרף" (לפחות לצבור מסוים) ונמכר לכתחילה כבד"צ...

ואילו פרסמה הרה"ר את הנתונים השנתיים של גופי הכשרות בהשוואה: אותה מדינה / משק, לפי עונות (קיץ וחורף) היינו רואים שיפור מדהים בהקפדות הכשרות אצל חלק מהבדצי"ם, שנהנים כיום ממצב זה של חוסר השקיפות, כי כך דרכו של יצה"ר ליצור בלבול ולעמעם ולטשטש וכו'. כי "החושך יכסה ארץ וערפל לאומים". פרסום נתונים כפשוטו "ישפוך אור" על הנושא ומי שיתגלה במעורמוי יהיה חייב להשתפר.

וכמו שארע בענין בדיקות המעבדה לירקות עלים, שבאותן שנים שנעשו, נפסלו מיידית כ-30% מהחברות, והאחרות דורגו עפ"י תוצאות הבדיקות, וראה זה פלא - תוך זמן קצר, כל שוק הירקות העלים, קפץ בכמה דרגות כשרותיות, לטובת הציבור כולו... (עיין בספר "דן דיין עמו" שער ב' ובנספח ח') והפרסום לצבור הוא כוח משמעותי ואדיר

שעל הרה"ר לנצל עד תום לצורך שיפור מערך הכשרות כולו. ועל כן ראוי שגם לגופי הכשרות יהיו מדדי הצלחה שיפורסמו לציבור. כגון: ידע הציבור לגבי כשרויות שפעם אחר פעם מודיעים עדכוני הכשרות לגבי סחורה נגועה שהכשירו, להורידה מהמדפים ולהחזיר ליצרן, אחרי שרבים כבר "נהנו" (נכשלו) מתוצרת זו. מצ"ב בנספח יד' פנייה לרה"ר בנושא והבטחתם לטפל בו.

ב. דחיקת רגלי בדצי"ם יראי שמים על ידי גופי כשרות (ואפי' בדצי"ם) חסרי יראת שמים

וידוע שבימינו טענת כמה תלמידי חכמים יראי שמים הינה שהבדצי"ם הטובים יותר "נדחקים לצד" ומנושלים ממקומות שהשגיהו בהם, כיון שנכנסו ל"שוק" גופי כשרות / בדצי"ם המקילים בעניינים מסויימים שבד"ץ אמור לקיימם לכתחילה. ויתכן שענין הכשרות אינו בראש מעייניהם. והרי למדנו שבעניינים עיסקיים / מסחריים הקשורים לממון הזהירנו הכתוב מאד: "הכסף יעוור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים...".

וכל מקום שמציב בד"צ רציני דרישות כשרותיות, בא בד"צ אחר שאינו יר"ש ומפתה את בעל העסק, שאצלו לא יצטרך "לדקדק ולהחמיר כל כך", ובעל העסק בסופו של דבר מחפש להקטין הוצאות, ולהגדיל רווחים... ופעמים שבעצמו מאיים על בד"צ רציני שאם יתעקש על ההלכה, יחליפהו בבד"צ אחר, וכך נגרר כל שוק הכשרות להתדרדרות... וכיון שהציבור הכללי אינו יודע מי הם גופי הכשרות / הבדצי"ם חסרי יראת שמים המחטיאים אותם, ממשיכים לקנות מהם תוצרת נגועה ולהעשיר את כיסם²⁵⁹, וכך אותם גופים צוברים יותר ויותר כוח בשוק ומשתלטים עליו ביתר חוזקה, בעוד שהבדצי"ם יראי שמים המשתדלים לדקדק כהלכה, הולכים ומאבדים מכוחם ומנתח השוק שלהם, לדאבון לב.

ומכאן מגיעים לבעיה שדווקא הבדצי"ם חסרי יראת שמים המקילים כ"כ, יש להם ביקוש אצל היבואנים והיצרנים, מסיבות מובנות, ואט אט כובשים חלקים נרחבים בשוק הבשר, הדגים, וירקות העלים ולמגינת לב הציבור כולו. מצב שגורם ח"ו להדרדרות כללית ברמת הכשרות הארצית אלא א"כ תעצר התופעה ותגדע בעודה באיבה.

הה"ד: "מלחמה ל-ה' בעמלק **מדור דר'**", כלומר: עמלק, יצה"ר, **מדורדר** את כולם לתהום... ר"ל.

259 **מרן הגרעי"צ**ל בשיעור לוין (הובאו דבריו בספרי 'דן ידיו עמו' סימן י עמ' קלב) התייחס לצוואת רבי יהודה הנשיא ע"ה, רבנו הקדוש, שציוה על חכמי ישראל לשמור על נושא הכשרות, השבת והטהרה. ואמר מרן: "שלא יתנו לריקים ופוחזים שרוצים למלאות את כיסם כסף... (לפגוע בכשרות המאכלים בעם ישראל) לא אכפת להם כשרות...".

ג. ניגוד עניינים נגיעות ואינטרסים

ועוד, כידוע עד אחד נאמן באיסורים, נאמר כשאין לו נגיעות, אינטרסים המנוגדים או עלולים להיות מנוגדים לתפקידו. האם אכן כל בעלי התפקידים בגופי הכשרויות השונים ובפרט בבדצי"ם, מנותקים לגמרי מניגוד אינטרסים? במשכורות? בכמויות להם נותנים הכשר? האם גם במקרה שחלק גדול מהתוצרת תיפסל על ידם, יהיה שכרם זהה, למקרה שחלק גדול יוכשר? אם לא - יש אינטרס לאשר כמה שיותר תוצרת! והרי מנוגד להלכה.

כמו כן, האם מותר להם להיות מוזמנים לחו"ל / לבתי מלון / נופשים וכו' - ע"י בעלי עסקים המבקשים מהם כשרויות? ולטיולים עם בני משפחותיהם, כאשר "במסגרתם" חלק מהזמן מושקע בענין הבדיקה הכשרותית? האם אין בזה ניגוד עניינים?

והאם מותר למפקח שסיים עבודה, במקרה שחלק גדול מהסחורה אושרה כחלק / מהודרת, לקבל מבעל המפעל והעסק, תגמול נוסף, אמנם בדיעבד על כך ש"עשה עבודה טובה"? (כפי שסיפר לי מפקח מאחד הבדצי"ם, שארע כך), כל אלה שאלות שעל הממונים על אישור גופי הכשרות לבדוק ולוודא, כי בנפשנו הדבר.

ד. אכיפת קיום ההלכה על ידי הרה"ר על נותני הכשרות

בשיחה טלפונית שנערכה עם הרב חיים לסרי שליט"א, רכז מחלקת יבוא מהרה"ר לישראל, ביום י"ז שבט תשע"ה, נדונה הבעיה הזאת אשר קיימת לא רק באצות אלא אף בעלי תרד ובדגים (הנגועים בתולעי אניסאקיס)²⁶⁰, ועוד. ועדיין צריך שהרה"ר תדון ותקבע לגבי תולעי האניסאקיס האם אסורים או מותרים ותפרסם לציבור. בהמשך תשובת הרה"ר.

ובכל אלה המוחזקים בנגיעות (ראה דוגמא לגבי אצות בספר "בדיקת המזון כהלכה" להרה"ג משה ויא שליט"א עמ' 232), הרי הלכה מפורשת לכולי עלמא שחייבים בדיקה (100%), מלאה ולא מדגמית, (ראה להקת הפוסקים שהבאנו בטבלה שבסעיף י.ב.) ואמר לי הרב לסרי שכיום אף גוף כשרות רגיל / מהודר / בד"ץ לא מקיים הלכה זאת, וכי מי יבדוק אלפי דגים אחד אחד? ואצות ים? ותרד?

ויצוין כי כל אלה נמכרים בשווקים באישורי כשרות רבנות ובנוסף מהודרים / בד"צ, ובכל פעם שבאים בטענה לגוף כשרותי שאישר תוצרת כזו, טוען שזה מקרה

²⁶⁰ עיין מה שכתבנו בזה בספרי "דן ידן עמו" שער הכשרות. ולאחרונה קיבלנו מכתב מהרב רפאל פרנק הי"ו, עוזר בכיר לרה"ר, ובו הודעה שהרה"ר הרה"ג דוד לאו דן בנושא והעביר נושא זה לדיון וקבלת חוות דעת במועצת הרה"ר מצ"ב בנספח ז'.

דוקא במשלוח זה... ולרה"ר אין מספיק כח כנראה לאכוף עליהם הלכה זאת. ומכאן עולה אם כן, שכנראה השוק כולו "נגרר" לעבור על ההלכה בענין זה.

ו-ב' ברירות בידינו:

א. לקיים ההלכה כלשונה, כלומר בדיקה 100% כאשר הסחורה מוחזקת כנגועה, ולשלם על מוצרים אלה סכום גבוה יותר. או,

ב. להימנע כליל משימוש במוצרים מוחזקים בנגיעות המשווקים לצבור, אף על פי שמשווקים בכשרות רגיל ומהודרת / בד"צ. ובאפשרות זו צריכים שהרה"ר או גוף אחר או מי מיראי ה' יפרסמו לכל הציבור באלו מוצרים מדובר.

ה. מכירה של פירות וירקות (עלים בעיקר) מוחזקים בנגיעות, בתוך חנויות / רשתות:

מדובר ברשתות שיש להם תעודת כשרות, כאשר הציבור מוטעה לחשוב שגם לתוצרת זו יש כשרות, שהרי נמכר במקום עם תעודת כשרות כללית.

ועוד: שאין הציבור הכללי יודע מה נגוע ואיך לנקות ופשוט שצריך לחייב תליית מודעות מתאימות בחנויות וברשתות שיווק המושגחות, כולל חלוקת דפי מידע לציבור כיצד מנקים וכו' שיחולקו לקונים. (עיין הצעה לדף מידע לציבור לגבי אופן הניקוי בספר דן ידין עמו נספח ז'. והצעה לדף מידע לרשתות המוכרות, עיין בנספח טז').

ו. מתן הכשר למאכלים כאשר ההכשר מתייחס לערלה ולמעשרות ולא לנגיעות בחרקים

כגון גרעיני חמניות. ורבים טועים לחשוב שההכשר כולל הכל והמוצר אינו נגוע כלל. מעטים גופי ההכשר שמציינים באופן ברור ובולט "יש לבדוק ולנקות מחרקים" ו/או כיצד לנקות, וכנראה שחוששים לפגיעה במכירות אמנם ע"פ ההלכה אין לתת הכשר למוצר אם לא כשר מכל צדדיו והיבטיו. עיין ב"עין יצחק" להגר"י יוסף שליט"א שהביא פוסקים שאסרו להכשיר מאכל כשהיתר חל רק מצד חלק מהשיקולים (כגון "ללא חשש טבל ושביעית"), בעוד שיש שיקולים אחרים לאסור (נגיעות, חרקים).

ופשוט שיש לחייב את גופי הכשרות לציין אזהרה והנחיה בנושא החרקים.

ז. מתן הכשר למאכלים מסוכנים

כגון זה הניתן לממתקים עם חומרי צבע שהוכחו כמסרטנים. ולמגינת לב, ילדי ישראל נ"י, צורכים בכמויות ענק. ר"ל.

באיזה דור ראינו ילדים רכים נ"י חולים במחלה הארורה, ר"ל?! ואם לא מאותם צבעי מאכל מסרטנים, ממה חלו?! ה' ירפאם בבי"א לעבודתו ית'.

וכגון ההכשר הניתן לירקות עליים אשר רוססו בחומרים מסוכנים ובכמויות מוגזמות החורגות מהתקנים, מצב די שכיח אשר נגרם עקב הנזק הכספי הגדול שעלול להיגרם למגדלים, אם ירקות העלים בשדה ינוגעו בחרקים. אין פיקוח מספיק על כך וראוי מאוד למנוע מתן הכשר עד לקבלת תוצאות בדיקות מעבדתיות לתוצרת המאשרות אי סכנה לציבור.

ה. יבוא מוצרים נגועים ושיווקם בניגוד להלכה, ע"י גופי כשרות מקילים ביותר

הנה הבאנו מאמר בחינת עדות **מהרה"ג שליט"א, מומחה הכשרות** בענין שיווק אצות נגועות בסרטנים ותולעים, כדבר שבשיגרה, באישור (בשוגג) של הרה"ר ובדצי"ם מסוימים (דוגמא 2 לעיל), וכן עדותו של **הרה"ג שניאור זלמן רווח שליט"א** בענין משלוחי הדגים שנפסלו על ידו מחמת נגיעות רבה (לאחר טירחא רבה בניקוי), ואשר באו מבד"צ מסוים אחר, ויבאו מסין את אותם דגים נגועים, **ללא ניקוי נוסף כלל!** וכך נמכר לציבור.

ועוד הבאנו דוגמא למקרה שפורסם בעדכוני הכשרות של הרה"ר ובו הוראה לגורמי הכשרות ברחבי הארץ לסלק ממדפי המרכולים, את תוצרת האצות הנגועה (אילו בדקו היו כנראה מוצאים עוד מקרים רבים כאלה), שבמקרה זה היתה חתומה בד"צ חתם סופר פתח תקוה.

וכבר ציינו שבעיה זו קיימת לא רק באצות, אלא אף בסוגי מאכלים נוספים. ואמנם במשקאות, כיון שמסוננים לבסוף, לא ניתן לגלות את האיסורים, אך גם בהם נעשה האיסור בניגוד להלכה. וגופי האיסורים, אף כי לא נראים, נמצאים בשלמותם בתוך המשקה: בייין, מיץ התותים, ועוד סוגי משקאות הנסחטים מפירות באופן שתואר.

ובהקשר לדוגמא שהבאנו מעדכון הכשרות הנ"ל (מספר 14 מיום 23 יוני '013 למנינם), מעתה עולות כמה שאלות נוספות:

א. כיצד יתכן שסחורה נגועה כל כך מגיעה לשווקים למדפי המרכולים ואינה נעצרת בדרך, לא במפעל בחו"ל, לא בבדיקת היבואן, ולא בכל נקודה אחרת לפני הגעתה לשוק???

ב. לא די שהבד"ץ הנ"ל חתם ברשלנות נוראה על סחורה נגועה כל כך, חטא והחטיא ציבור יהודי, אך האם הנושא טופל ביסודיות למנוע הישנות תקלות כאלה?

ג. האם נקנס מישהו?

ד. האם בוצעה חקירה יסודית? ומה מסקנותיה? למי פורסמה? אלו צעדים מעשיים ננקטו כדי למנוע מבד"ץ זה וגופי כשרות אחרים כמוהו, את הכשלת הציבור שאינו יודע מימינו ומשמאלו?

ה. האם נאסרה הבאת תוצרת כזו על בד"ץ חת"ס ו/או היבואן בעקבות המקרה?

ו. האם הרה"ר דנה בפן ההלכתי של הנושא לאסור את הייצור באופן שנעשה בניגוד להלכה כמו שכתבנו בחיבור זה?

ז. מי ערב לנו שאין לנו עוד מוצרים נגועים מסוגים דומים, בשווקים?
 ח. הנה הנגיעות נתגלתה "במקרה" ביוזמת משגיח כשרות עירני, כמו שאירע כבר כמה וכמה פעמים בעבר בנושאים שונים (כגון בירקות עלים נגועים). לפי זה נראה שיש תקלה חמורה בשרשרת הבדיקות ובפיקוח על היבואנים ועל נותני הכשרויות, כאשר מאידך הרצון להצליח כלכלית מהווה שיקול נוגד לצורך לעמוד בדרישות ההלכה. האם לא ראוי ליזום בדיקות תקופתיות מעבר לבדיקות הנעשות על ידי גופי הכשרות המאשרים, כדי לוודא את מניעת הישנות הכשלת הציבור המתרחשת פעמים רבות כל כך?

אילו לא היה יוזם בדיקה מעצמו, היתה ההכשלה נמשכת ללא הפרעה, ומי יודע כמה זמן בעבר הכשילו באופן זה מבלי שידעו הרוכשים את אותם מוצרים בהכשר, שבעצם נגועים הם.

לפיכך, מוגשת בזאת פנייה וקריאה אל הרה"ר לישראל, להעלות את הנושא שהועלה בספר זה לדין במועצת הרה"ר ולהחליט בפסיקה הלכתית בנושא זה בפרט ובנושאים הנוספים שהועלו.

ואף כי יש נפקא מינה לגבי כמה וכמה מפעלים וגופי כשרות, אנו מקווים ובטוחים שהאחראים על הנושא לא ירתעו מהקשיים העלולים לנבוע מפסיקה האוסרת את ייצור היין ושאר המשקאות והמאכלים המיוצרים או מיובאים לארץ באופן הנעשה בימינו.

"וירעו אותנו המצרים!"

כיצד הפכו המצרים את בני ישראל שהיו משועבדים להם, מטובים לרעים? איך גרמו לרוב העם (שמונים אחוזים!! לכל הפחות) לא לרצות לצאת מטומאת מצרים, לחירות, בהנהגת איש הא-להים מרע"ה? (ומתו אחר כך במכת חושך). ולא גילתה לנו התורה ולא גילו לנו חז"ל במפורש כיצד הרעו. אך מצאנו רמז לכך שהרעו אותם ע"י מאכלות אסורים. ורמז לדבר: **"וירעו אותנו המצרים"** גימ' **"זה מאכלים לא כשרים"** שזהו סודו של היצה"ר, למוטט את כל מערך הקדושה ועמל האדם בעבודת ה', בשיטה פשוטה... מאותם "מצרים" שהרעו את עמ"י כנ"ל, עלו ערב רב ביציאת מצרים, "וגם ערב רב עלה אתם" וע"פ גדולי ישראל מהזוה"ק, דרך האר"י הקדוש ועד הגר"א, ע"ה זיע"א, הם עדיין מעורבבים בעמ"י עד ימינו. וממשיכים להחטיא, לדרדר את קדושת עמ"י בשיטות שונות משונות ומגוונות, בגלוי ובסמוי ובפרט דרך מכשולות הכשרות, (חוק היתר מכירת חזיר, איסור בדיקת ירקות עלים ע"י מעבדה, היתר לגופי כשרות שונים שאינם עניינים ואינם מקצועיים להתחרות בהכשר הרה"ר, ועוד). ובעוד עמ"י חסרי אונים למול רשתתם וכוחם הרב, ר"ל. (עיין "דן ידן עמו" סי' צח).

יה"ר שיתקננו ה' ית' ברחמיו, בעצה טובה מלפניו, להסיר את איסורי הכשרות מעמו ישראל, שכל קדושת ישראל תלויה בזאת, ונזכה כל עם ישראל לתשובה שלמה מאהבה ולגאולה שלמה ברחמים, בבי"א.

ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

תשובת הרה"ר: נושא דגים נגועים בתולעים יועלה לדיון הלכתי במועצת הרה"ר

הרבנות הראשית לישראל

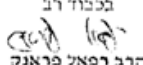
Office Of The Chief Rabbi Of Israel
Rabbi David Lau

בסייד, יום חשון, חשונה
11 נובמבר, 2014
כ"ד 84 י"ה

הנדון - תולעי אניסאקיס

ד"ר לאו שליט"א גי בסוגיה הנ"ל והעביר נושא לר' דוד לוי וד
צ"ת הרבנות הראשית לישראל

מועצת הראשית תדון בעניי.

בכבוד רב

הרב דוד לוי
עוזר בכיר לרב הראשי

נספח יב' - שתי שיטות סותרות לאופן קביעת דרגת הנגיעות גורמת למחלוקת בין הפוסקים. אחת מחמירה מאד והשניה מקילה מאד. הצעת שיטה שלישית אמיתית ומדויקת ע"פ התשב"ץ.

א. דרגת הנגיעות בקטניות בימינו: האם "בחזקת נקי"? "מיעוט שאינו מצוי" או "מצוי"? או "מוחזק כנגוע"?

על מנת להבין כעת את שורש המחלוקת לענין מה שמורים כיום לציבור גדולי ההוראה שליט"א שכמה מהם מחייבים מדאורי' בדיקת כל גרעין וגרעין, וכמה פוטרם לגמרי. להלן יתבאר שאין הם חולקים במציאות בדרגת הנגיעות, כי זה ודאי לא שייך לחלוק בדבר שקל לבדוק ולאמת. להלן הנתונים לגבי דרגת הנגיעות, ואח"כ ביאור ששורש המחלוקת בפירוש דברי הראשונים ואחרונים לענין אופן הגדרת דרגת הנגיעות²⁶¹.

משיחה שערכתי עם רב מבד"צ מסוים, נמסרו הנתונים הבאים:

261 פשוט שמה שקובע למעשה את הגדרת רמת הנגיעות הוא אך ורק המציאות באותם פירות המשווקים בפועל והנאכלים ע"י הציבור באותם מקומות (ואין שייך בזה כ"כ רמת נגיעות ממוצעת בשאר איזורים בעולם וכד', כיון שבד"כ יש הבדל ממקום למקום ומזמן לזמן ורק אם מיירי בפרי שבכל איזור וזמן נגיעותו קבועה, אז אפשר להסיק מסקנות גבי מקומות אחרים, ומכ"מ גם בכה"ג עדיין יש לקחת בחשבון את השפעת תנאי האחסנה ומשכה, לגרעינות - שמה עלתה רמת הנגיעות בגינה. לפיכך, גם דרגת הנגיעות ב"ציאה מהמפעל" אינה מייצגת בהכרח את דרגת הנגיעות האמיתית בה נתקל הצרכן).

עכ"ז, אין כיום בנמצא, עד כמה שידוע לענ"ד, ולמרבה ההפתעה, נתונים לגבי רמת נגיעותם של סוגי הקטניות, הפירות ושאר מוצרי המזון בארץ. (אמנם בספר בדמ"כ יש סיווג ל-ד' הרמות השונות, אך לא באחוזים מספריים. וכיון שמש"כ שם הוא עפ"י המשכנז"י, ואולי אף החמיר יותר, ועוד ששיטת קביעת דרגת הנגיעות בספר אינה מוסכמת על הפוסקים כשיטת הריב"ש וגם אינה מבוארת, אזי א"א לדעת האם מה שסומן כ'מוחזק כנגוע' הוא בגדר זה גם לסוברים כהריב"ש וכן למחשבים בשיטה השונה מזו שנקט).

ולכן היה ראוי שע"ג אריזות המזון, לצד חותמת הכשרות, יציינו את אחוז הנגיעות ביציאה מהמפעל. (ומזה ידעו הצרכנים אם חובה לבדוק וכד'). ונתון זה ודאי חיוני ביותר מבחינה הלכתית, ומשום מה אריזות מזון כוללות מידע רב בנושאים בריאותיים - הרכב תזונתי, אחוזי קלוריות, וכו' וכו', ונתון כה בסיסי של רמת נגיעות אינו מוזכר כלל. ועוד שהאריזות מעוטרות בהגשות הצעה לרוב, בעוד שהנחיות לאופן הבדיקה והניקוי בד"כ אינן כתובות. וברור שהמפעל המייצר רצונו במכירות ועל כן לא רצוי מבחינתו להוסיף דברים העלולים לכאורה לפגוע במכירותיו, וגם אולי אין זה תפקידו, אך ברור שלרה"ר זהו חלק מתפקידה ומחויבותיה כלפי הצרכנים, ואין האינטרס הכלכלי של היצרן מהווה שיקול בקביעת ההלכות, וע"כ לענ"ד חייבת הרה"ר לחייב את נותני הכשרות לפרט נתונים והנחיות (בקצרה) ע"ג האריזות, לצורך מניעת כשלונות רבים באיסורים חמורים, בפרט בימינו שרבו התינוקות שנשבו שאין מבינים בין ימינם לשמאלם בענייני הלכה בכלל ובנושאי כשרות, כש"כ ובפרט.

(ואמנם בענין עופות שאינם מוכשרים, הנמכרים לציבור באופן חפשי, נכתבו ע"ג האריזות הוראות מליחה באופן תמציתי ומובן, אך דא עקא שעצם ההיתר למכירת בשר שאינו מוכשר, הוא טעות חמורה, לדעתם של פוסקים רבים ועובדה היא שכמה רבני ערים הוציאו הנחיות לציבור להימנע לחלוטין מרכישת בשר שאינו מוכשר וציינו מכשולות רבות שארעו).

בגרעינים שחורים הנגיעות מבדיקות שערכו היא בדרגה של 1 לכל כ- 400 גרעינים (חרק ודאי או סימן ברור)²⁶². אולם זו הנגיעות "ביציאה מהמפעל". (ולענ"ד התוצאות במציאות גרועות הרבה יותר, 1 ל-200 בערך).

הבדיקה המבוצעת באותו בד"צ מדגמית, ועל פי זה, אם התוצאות אינן חריגות - קולים את הגרעינים.

לאחר הקליה, בנגועים, התולעת אינה הופכת לעפר גמור.

ואולם, הנחתי שבכשרויות פחות מהודרות הנגיעות גבוהה יותר, ובנוסף, משך ותנאי האחסנה מגבירים את הנגיעות, וא"כ לא רחוק הדבר שהנגיעות בגרעינים הנמכרים בכשרות רגילה תהיה 1 לכ- 100 יח', עד 150 יח'.

ואכן כן, בבדיקות שערכתי באופן עצמאי לגרעינים שנמכרו בכשרות רגילה (באריזה) - נמצאה נגיעות של 1 ל-50-100 יח' בממוצע.

כלומר מדובר בנגיעות שהן למשכנו"י והן להריב"ש היא בגדר מיעוט שאינו מצוי²⁶³.

וא"כ, חוזרת הקושיא שלכאורה צדקו הפוסקים שאין צריך מעיקר הדין, לבדוק את הגרעינים השחורים, בין לריב"ש בין למשכנו"י. ומה א"כ הטעם שחייבו גדולי פוסקי אשכנז מדאורי' לבדוק אותם אחד, אחד, בדיקה מלאה??

ב. שתי שיטות לחישוב דרגת הנגיעות, הנובעות מפרשנות שונה של דברי הראשונים ואחרונים: "ספירת הפירות" ו"ספירת האריזות"

התשובה לשאלה זו הינה שדברי ראשונים ואחרונים מתפרשים באופן שונה ע"י גדולי ההוראה האחרונים ובזמננו, דבר שתוצאתו פסיקה מנוגדת.

בדברי ראשונים ואחרונים אשר דיברו על "מיעוט המצוי" ושאר דרגות הנגיעות, לא מבואר האם כוונתם לספירה בעלמא של כמות הנגועים מסך כמות הפירות הכללית, **בתוך האריזה**, השקית, הצלחת וכד'. או שמא הכוונה לכמות השקיות, האריזות וכו'.

²⁶² כ' המשכנו"י שלא רק איסור ודאי (תולעת בעין) חשיב כנגיעות, אלא גם סימנים לריעותא. נ.מ. לקבוע אי הפרי שייך למוחזק כנגוע, מיעוט המצוי או מיעוט שאינו מצוי. אך **הבית אפרים** כ' שרק איסור ודאי חשיב כנגיעות.

²⁶³ לגבי מוצרים אחרים: במחקר שנעשה "במכון למצוות התלויות בארץ" ע"י ראש המכון, כאשר הראש"ל הרה"ר שלמה משה עמאר שליט"א סומך ידיו על ממצאי המחקר - נבדקו 471 תותי שדה שנלקחו ממקומות שונים בארץ, ולמסקנא פירסם המכון הנ"ל כי הנגיעות הממוצעת הינה כ- 17%. (אם כי למעשה זו טעות, ובפועל הנגיעות האמיתית שעולה מנתוני המחקר גבוהה יותר, כ- 30% ויותר). כמ"כ בצימוקים הנגיעות הממוצעת בכשרות טובה (בד"צ) עומדת על 1 ל-200-250 יח'. **בתירס** קלחים - הנגיעות כאמור 80% עד 95%. ובבצל ירוק - 95% (בדמ"כ).

שיש בהן נגיעות, מתוך סך כל כמות האריזות השקיות, או הארגזים שבשדה, בחנות וכד'264. כלומר, נכנה ב' שיטות אלה כדלהלן:

בשיטות "ספירת הפירות" (או "ספירת הקטניות") - סופרים מתוך ארגז / שק / סל של פירות או קטניות, כמה פירות או קטניות מתוך הסה"כ, נגועים, ולפי תוצאה זו של דרגת הנגיעות, מתקבלת ההגדרה265.

בשיטת "ספירת האריזות" - בודקים נניח 100 אריזות. לפי כמות האריזות שבתוכן נתגלתה נגיעות (אפילו חרק 1!), מחשבים את דרגת הנגיעות באחוזים, באותו אופן.

הפסיקות שהובאו בבדמ"כ ע"י הרה"ג משה ויא שליט"א בשם הגריש"א שליט"א, הגרשל"ו שליט"א, הגרח"ק שליט"א, והגרנ"ק שליט"א, לחייב בדיקות מלאות בחלק מהקטניות, וכן דירוג חלק מסוגי המאכלים בדרגות נגיעות של "מוחזק כנגוע" או "מיעוט המצוי" - הן עפ"י שיטת "ספירת האריזות".

ואולם בשיטת "ספירת הפירות" תהיה הגדרה שונה באופן קיצוני, כלומר ה"מוחזק כנגוע" או "המיעוט מצוי" יוגדר כמיעוט שאינו מצוי ואפילו "מוחזק כנקי"!

ולהלן נביא שאע"פ שב' השיטות אמת ולכאורה אמורות להתאים לכל ענין, מכ"מ נראה להלן שיש מקומות (כבנ"ד דמיירי בקטניות) שאינן מתאימות ונכונות לגמרי. ולכל שיטה יתרונות וחסרונות בהתאם לציור שבשאלה הנדונה. בנ"ד, האמת לענ"ד "נמצאת באמצע", כיון שחישוב עפ"י כ"א מהשיטות הנ"ל גורם לקולות מסוכנות מחד, או להחמרות מיותרות מאידך. והדרך השלישית תוצע עפ"י דברי הפוסקים, כמתאימה במדויק לנדון.

רק נציין עוד שבעבר בזמן ראשונים ואחרונים היתה הנגיעות בקטניות שבנ"ד, כ"כ גבוהה שבכל אחת מב' השיטות הנ"ל היה חיוב לבדיקה מלאה בין מדאורי' - כשהוחזקו כנגועים ובין מדרבנן כשהיו בגדר "מיעוט שאינו מצוי", וע"כ לא נתעוררה שאלה זו. משא"כ בימינו שב"ה השתפר המצב, והשאלה שייכת אם לפטור מבדיקה.

ולכאורה, יש ראייה מדברי **הרמב"ם** לשיטת "ספירת הפירות" מדבריו שהובאו **בשו"ת חת"ס** (יו"ד, סי' עז) וז"ל: **"הנה הרמב"ם** פ"ב ממ"א הל' טו' כשדיבר מתולעים בתלוש שפרשו, ומחובר אפילו לא פירשו, לא הוצרך בדיקה אלא אמחובר אבל לא בתלוש. וכ' ה"ה הטעם משום דהוה מיעוט המצוי, רצונו אפילו עינינו רואות רוב

264 כמש"כ הרה"ג משה ויא שליט"א בספרו בדמ"כ (עמ' 118, 4): "בדברי הפוסקים לא נתברר כיצד מחשבים מיעוט המצוי, האם מתייחסים לכל פרי ופרי בפני עצמו או שהולכים לפי הכמות שרגילים לקנות להשתמש או לבשל בבת אחת".

265 מעל 50% - מוחזק כנגוע. 10% עד 50% מיעוט המצוי למשכנו". 30% עד 50% - מיעוט המצוי לריב"ש. ובפחות מזה - מיעוט שאינו מצוי, או מוחזק כנקי.

בזמנם ובמקומות ההמה שכיח הרחש אפילו ברוב החביות אבל לא ברוב הפירות ואם בדוק כל פרי בפ"ע יהי הרוב בלא תולע, ע"כ ליכא אלא מיעוט המצוי, ע"כ.

ואולם, כיון שהרמב"ם מדבר בפירות "רגילים" ולא בקטניות, י"ל שאין זו ראייה לנכונות והתאמת שיטה זו לנ"ד. וזאת מכיון שיש הבדל מהותי בין פירות "רגילים" (תפוח, אגס, אבטיח, מלון וכד') שאלה נאכלים בפרי בודד אחד או ב' בכל יום, משא"כ בקטניות (גרעינים, שקדים, אגוזים, וצימוקים, פולים, עדשים וכד') שנאכלים עשרות או מאות באכילה אחת, ע"י סועד אחד. ובעוד שבפירות "הרגילים" אכן ספירה בעלמא מספיקה לקבוע את דרגת הנגיעות, מכ"מ בקטניות ודאי שא"א להגדיר באופן כזה, כיון שאם יבא אדם אחד לאכול 100 גרעינים שחורים (וכד') הרי שאע"פ שבספירה בעלמא יתברר שדרגת הנגיעות היא "מיעוט שאינו מצוי" (נניח "רק" 10 גרעינים בממוצע נגועים) היאך יתירו לו הפוסקים לאכול את כל הכמות במנה (100 או 200), כשידוע מראש שיכשל ב-10 או 20 איסורים?? וא"כ עלינו למצוא ראייה המתייחסת לקטניות בדוקא! (או לפירות / ירקות המורכבים מעלים רבים, שדרך בנ"א לאכול כמה וכמה עלים בבת אחת לכל סועד).

ג. דעת הגרשז"א (ועוד) שהגדרת הנגיעות בקטניות (או בירקות עלים) צריכה להיעשות עפ"י שיטת "ספירת האריזות"

הובא בספר בדמ"כ (עמ' 117) שלפוסקים בזמננו ע"פ שיטת "ספירת האריזות", שיטת החישוב היא (להגרי"ש אלישיב שליט"א) לפי ה"כמות שרגילים לקנות, אם שק או שקית". ועוד "בבית מלון מתחשבים בכמות כולה ולא הולכים לפי המנות הקטנות שמחלקים לכל סועד בנפרד". או (להגרש"ל וואזנר שליט"א) לפי "הכמות שרגילים לבדוקה". או (להגר"נ קרליץ שליט"א) לפי ה"כמות שרגילים לבשל בפעם אחת".

והגרשז"א זצ"ל כ' במכתב (בדמ"כ עמ' 179) שבפירות המורכבים מעלים רבים כבחסה, הולכים לפי כל הפרי (ראשי חסה) האם ברובם יש נגיעות, ולא מחשבים לפי כל עלה ועלה בנפרד. וז"ל: "אך עיקר כוונתי לומר שיש להחמיר כאילו יודעים שיש תולעת בתוך האגודה וכולה צריכה בדיקה דאל"כ אפשר תמיד לאכול חצי פרי או רבע ולסמוך על זה שכנגד חצי ליכא כלל השיעור של מיעוט המצוי, כי לא ידעתי מנלן להתחשב עם מספר העלים של דרך האוכלים וכו' כי יכולים תמיד לאכול קימעה קימעה", ע"כ.

משמע דס"ל שבפרי המוחזק כנגוע והמורכב מחלקים רבים (עלים בחסה, כרוב וכד'), וכן שיניים בתירס, וכן גרגירים באשכול הענבים) מסתכלים על כל הפרי כודאי יש בו תולעת ובודקים כולו, על כל חלקיו. ונשאל אנו מאי שנא אשכול ענבים, מגרגירי חומוס או גרעינים בשקית? לשיטתו של הגרשז"א יש להקשות על שיטת "ספירת הפירות": כמו שאשכול ענבים חשיב כפרי אחד ולא סופרים לפי גרגירי הענבים, אזי אין הבדל גם אם נפרידם מהשידרה וכעת יונחו כולם לפנינו בצלחת, גם אז יחשבו לפרי אחד וחייב

בדיקה בכל גרגיר. ומאי שנא ציור זה מגרעינים משקית אחת שהונחו בצלחת? הרי בכה"ג צריך להסתכל על כל הכמות כפרי אחד ולבדוק כל גרעין וגרעין!

(ואמנם קושייה זו אמיתית ולענ"ד אין לה מענה מצד הסוברים כ"שיטת הפירות", אך בהמשך יוקשה גם על שיטתו של הגרשז"א זצ"ל).

ועוד נשאל **הגרשז"א זצ"ל** (שם), שבדקו במשך שנה ויותר, 100 קופסאות של ברוקולי ומצאו תולעים כמעט בכל הקופסאות, האם חשיב כרוב (מוחזק כנגוע) אע"פ שמוכרים מיליוני קופסאות כאלה בעולם, או שחשיב רק כמיעוט המצוי?

וענה להם שבכה"ג "נלע"ד שצריכים לחשוש על כל המובא עד שיתברר אחרת" אולם, אע"פ שמכאן ראייה שלכאורה סובר שסופרים לפי קופסאות (או שקיות וכד'), ולא לפי פירות (כיון דבכל קופסא מסתמא היו כמה יחידות ברוקולי) - עדיין אין ראייה דס"ל שעושים כן בנ"ד, כיון דלא דמי, דהרי בשאלה מיירי בירק שהוא בפ"ע מוחזק כנגוע, וממילא חייב בבדיקה מלאה מדאור', משא"כ בנ"ד שהגרעינים שחורים הם בגדר מיעוט שאינו מצוי וי"ל דבזה יתכן דלא היה מחייב בבדיקה מלאה. (ועוד שברוקולי אינו נאכל בכמות של עשרות בסעיף אחד לסועד אחד).

ד. הקושיות על כל אחת מהשיטות

קשה על שיטת "ספירת הפירות" - י"ל שכל מה שכ' הפוסקים לפטור מבדיקה במיעוט שאינו מצוי, קאי גבי פירות בודדים (כגון פירות הדר) שאדם אוכל אחד או ב' בסעודה אחת, וכיון שכמות האכילה קטנה, ומיירי בגדר מיעוט שאינו מצוי, אזי הסיכוי להיכשל קטן מאד, ושרי לאכול מבלי לבדוק. ואולם לפי"ז פשוט שבקטניות, כיון שאוכל הרבה בפעם אחת, לא יתכן להתיר לאכול מבלי לבדוק, כיון שהסיכוי גדול מאד (ובהרבה ציורים, סיכוי ודאי) להיכשל²⁶⁶. והסכימו כל הפוסקים לכו"ע, דהיכא דבודאי

266 לדוג': להריב"ש - צימוקים הנגועים בקרוב ל- 30% מהכמות, האם היה מתיר לאכול משקית של 100 צימוקים (שיש בהם 32 צימוקים מתולעים), נניח חצי מהכמות או כל הכמות שבשקית, בלא בדיקה? שהרי לפי כללי הפסיקה הרגילים שרי, כיון שזהו רק "מיעוט שאינו מצוי"? לענ"ד ודאי שלא יתיר, כיון שאם יעשה כן, יכשל האוכל בודאי בכ- 16 צימוקים מתולעים באכילת חצי מהכמות שבשקית (או כ- 32 אם יאכל את כל תכולתה).

וה"ה למשכנו"י שודאי שלא היה מתיר אילו היו בה 10 מתולעים!
היינו כל מה שהתירו הוא בפירות "רגילים" שאז מיירי בספק רחוק: כשאוכל תפוח אחד מסל של 20 תפוחים, וידוע שבסל יש 2 תפוחים נגועים (10%), שרי בלא בדיקה בכה"ג. משא"כ בנ"ד.
ולכן למסקנא: השיטה לספור בעלמא כדי לקבוע את רמת הנגיעות, (מש"כ הפוסקים), שייכת בפירות רגילים, הנאכלים אחד או ב' בסעודה. אך אינה נכונה כלל לקטניות וכד' הנאכלים רבים כאחד, ולכן בכה"ג, א"א בשום אופן לפטור מבדיקה אע"פ שבספירה בעלמא מתקבלת תוצאה של "מיעוט שאינו מצוי".

יש תולע ועתיד להיאכל - חייב בדיקה מלאה, בכל גוונא: הן בתפוח אחד, והן ב-50 צימוקים!

וע"כ כללי הפסיקה בקטניות, חייבים להיות שונים²⁶⁷.

קשה על שיטת "ספירת האריזות" - על שיטה זו יש קושיא עצומה עוד יותר: איך יתכן שכמות האריזה תשנה את הגדרת הפרי לגבי גדר נגיעות (דבר שבמציאות לא נשתנה)??

כגון: אפשר באותו פרי שאחוז נגיעותו ידועה, לארזו באופן שבבדיקת השקיות יכנס לגדר "מוחזק כנגוע" ובכמות אריזה אחרת יהיה בגדר "מיעוט שאינו מצוי" (ועוד שבמציאות יהיה מיעוט המצוי)²⁶⁸! ודבר זה לא יתכן לעולם, וזו ראייה שבסיס השיטה אינו נכון.

קושיא נוספת - מה שייכותה של שקית לעניין הסיכוי להיכשל באיסור, כאשר יתכן שבשקית של 1 ק"ג, יאכלו ממנה כ- 10 סעודות שונות ע"י כמה אנשים? וא"כ מה שייך לחייב אדם אחד שרכשה, לבדוק את כל הכמות (5,000 גרעינים!) כאשר הוא בממוצע אוכל בכל פעם כ- 100 גרעינים בלבד? (ואפילו נימא דהוא עצמו לבדו אוכל כל התכולה ב- 50 סעיף שונות לאורך חודש שלם).

לכן למסקנא אין שיטת "ספירת האריזות" מייצגת נאמנה את האמת, ויש בה חומרה רבה, ופעמים זו גזירה שאין הציבור יכול לעמוד בה (ובאמת שפעמים מעיקר הדין צריך לפטור מבדיקה ומחמירים לחייב באופן שגורם לאנשים למנוע עצמם לגמרי מהמאכל, לעולם, ובזה אוסרים (בגרמא) את המותר!) ולא רק הציבור, אלא גם הבדצי"ם ושאר נותני הכשרות - אינם יכולים לעמוד בזה ולמעשה קולים הקטניות ללא בדיקה!

267 ואחר סיום כתיבת החיבור ראיתי שכעין זה הקשה הרה"ג יואל שוורץ שליט"א בספרו הלכות תולעים (עמ' 84, הוצ"ל ע"י "מכון התורה והארץ"), שהסתפק באותה שאלה בדיוק וז"ל: "הגדרה זו (של המשכנו"י) צריכה עיון, שהרי אם בשקית קטניות ימצאו כמה קטניות נגועות בשרצים, הרי בדרך כלל זה פחות מעשרה אחוז, מכיון שבשקית רגילה ישנם מאות קטניות, וכמו שמקובל אצל מורי ההוראה, דבר כזה בודאי שהוא צריך בדיקה. כמו כן עלים של הכרוב, אשר רובם בדרך כלל אינם נגועים, ורק חלק מהם נגוע, ובודאי שאין אומרים ללכת אחר רוב העלים אשר בדרך כלל העובדה היא כי העלים הנקיים הם יותר מפי עשר מאשר העלים הנגועים, וכי בכל אלו אין צורך לבדוק?"

268 לדוג': גרעינים שחורים, נניח נגיעות של 0.5%, כלומר 1 גנוע ל- 200 גרעינים, אם נארוז בשקיות של 200 גרעינים (לפחות) בכל שקית, הרי בכל השקיות (בממוצע) תהיה נגיעות ויכנס לגדר מוחזק כנגוע בשיטת "ספירת האריזות", אך אם האריזה תהיה בשקיות של 20 גרעינים בכל שקית אזי הנגיעות בשיטה זו תהיה פחות מ- 10%. והן למשכנו"י וכש"כ להריב"ש חשיב כמיעוט שאינו מצוי. ואין הדעת סובלת דבר זה.

ה. הצעת שיטה שלישית נכונה המתאימה לקטניות

(והוא הדין לירקות עלים הנאכלים עלים רבים כאחת בסעודה אחת ע"י סועד אחד)

לאור כל האמור לעיל, יש למצוא שיטה אמיתית המחייבת לבדוק כשצריך, והפוטרת כשלא צריך וכפי דעתם ועפ"י כוונתם האמיתית של הפוסקים ראשונים ואחרונים עד לדורות האחרונים.

עמ"נ לכוון לדעת הפוסקים יש לענ"ד לעמוד בכמה עקרונות פסיקתיים (ג' תנאים):

תנאי אחד - כל עוד שהנגיעות הכללית על פי ספירה בעלמא (כמות הנגועים מתוך סך הקטניות בשקית) היא בגדר "מיעוט המצוי" או "מוחזק בנגיעות" (להריב"ש 30%, למשכנו"י 10%) - הקטניות חייבים בבדיקה מלאה²⁶⁹.

ואם נתברר שהם בגדר מיעוט שאינו מצוי עדיין אינו פטור מבדיקה, כדלהלן:

תנאי ב' - היה ונתברר שמדובר בקטניות בגדר "מיעוט שאינו מצוי" (בספירה בעלמא) עדיין אינו פטור מבדיקה באם בכמות הקטניות שמתכוון לאכול²⁷⁰, ודאי, או קרוב לוודאי שיכשל באיסור²⁷¹, דאז חייב לבדוק. ורק בחשש רחוק שיכשל באיסור, יהיה

²⁶⁹ ועמ"נ לדעת מה דרגת הנגיעות, יש לבדוק מדגם של כ-10% מסך הכמות שמתכוון לאכול (אא"כ ידוע ומפורסם שאותו מאכל פטור מבדיקה לכו"ע) עפ"י אופן הבדיקה המתאים לאותו סוג קטנית, כגון: בגרעינים שחורים - פתיחה והסתכלות בכל גרעין. בבוטנים - בדיקה חיצונית ופנימית (ע"י שיחצה הבוטן וכד.). בצימוקים - ע"י השרייה במים חמים. בדובדבנים - פתיחה, התבוננות. בתותים - חיתוך הראש עם העלים, השרייה במי סבון ושטיפה תוך שפשוף או קילוף וכד'.

²⁷⁰ ב"כמות הפירות שמתכוון לאכול" הכוונה ל"סעודה" כעין מש"כ **התשב"ץ** (ח"ג סי' יא), כיון שלכמות זו בדוקא יש להתייחס משום שמתכוון לאכול כמות זו ואם יש בה איסור ודאי, א"כ חשיב כפרי אחד מתולע, שאע"פ שהתולעת בו קטן, אין יכול לאכול אא"כ יבדוק כולו. משא"כ בשיטת "ספירת האריזות" שאינה מייצגת את האמת כיון שיכול לאכול רק חלק קטן מתכולת האריזה / השקית, ועוד יתכן שתאכל ע"י כמה אנשים. ובתנאי ב' שכתבנו לעיל מיירי בכמות הסעודה שמתכוון הוא בעצמו לאכול לבדו, בסעודה זו בלבד.

²⁷¹ כיצד בודקים אם בכמות הקטניות (שנתברר שהנגיעות בהן בגדר "מיעוט שאינו מצוי") שמתכוון לאכול, לא ודאי ולא קרוב לוודאי שיכשל באיסור? כלומר כיצד מחשבים מהי כמות הקטניות ששרי לו לאכול בלי בדיקה כלל, לפי דעת המשכנו"י והריב"ש, ושביותר מזה חייב בבדיקה? התשובה הינה שיש לחשב ולוודא **שבכמות הנאכלת** אין אפשרות ודאית להיכשל באיסור אחד. (עי' מש"כ בהערה 8. ע' דוג' להמחשת הכוונה בסעיף יב).

ועוד יש לדון האם ההתייחסות לענין הסיכוי להיכשל באיסור הוא לאדם אחד (הסועד) בלבד בפ"ע, או לקבוצת אנשים כגון: משפחה, כל הסועדים בחדר האוכל בישיבה, במלון וכד'? **כלומר:** אם כעת יש בצלחת 200 גר' גרעינים (כ-1000 יח') וידוע שדרגת הנגיעות הינה נניח 10% "מיעוט שאינו מצוי". אם ירצה אדם אחד לאכול את כל הכמות בסעיף אחת בלי בדיקה - הדבר אסור, כיון שודאי יכשל. אך האם בכה"ג שכמה סועדים מאותה צלחת ובכל אחד יש רק ספק שמא יכשל, וגם בכמות שכל אחד אוכל בפ"ע, ספק אם יכשל באיסור, אך מכ"מ ודאי שבתוך קבוצת הסועדים, נניח 5 בני משפחה הסועדים את כל הכמות, יכשלו באיסורים, האם בכה"ג אמרינן דצריך לחייב לבדוק את הכל? כלומר האם ההתייחסות הינה לקבוצה ולא לפרט?

פסטר מבדיקה²⁷². (וכן הדבר באופן שהקטניות עומדות להיקלות/להתבשל).

תנאי ג' - היה וגם הנגיעות בספירה בעלמא בגדר "מיעוט שאינו מצוי" (תנאי אחד) וגם ספק אם יכשל באיסור ולא קרוב לודאי (תנאי ב'), שרי להתחיל לאכול בלא בדיקה, אך אם גילה ג' תולעים בקטניות (ואפילו בפרי הראשון) מיד כל הקטניות מתחייבים בדיקה מלאה.

באופן זה מובטחת לענ"ד עמידה בדרישת הפוסקים לכו"ע.

וכפי שהזכרתי לעיל, אחר שכ' החיבור ראיתי בספר **הלכות תולעים** (שם) שכ' בזו הלשון: "ושמעתי בשם אחד מגדולי ההוראה בירושלים, שאמר לענין תות שדה שמצוי שבכל ארגז של תות יהיו כמה פירות נגועים, והגדיר את השכיחות המחייבת בבדיקה: שאם בכל קבוצה של פירות אשר כרגיל נוהגים לייעדם למאכל אדם אחד, ימצאו פירות נגועים בשרצים, הרי זה נחשב כמצוי ופחות מזה לא, אולם לא מצאתי לכלל זה שום מקור".

ונלענ"ד שיסוד ההצעה שכתבנו כנ"ל תואמת את דברי **התשב"ץ** והוא המקור שעליו הסתמך אותו אחד מגדולי ההוראה הנ"ל. שכ' **התשב"ץ** (ח"ג סי' יא) לגבי פולין, שבעודן לחין אין הרחש מצוי בהם, ולכן התיר לבדוק "שיעור סעודה".

ומשמעות דברי התשב"ץ הינה שבמיעוט שאינו מצוי, בקטניות, כשאוכלים כמות שאינה בבודדים בפעם אחת, אע"פ שבפירות רגילים אין חיוב לבדוק, הכא יש לבדוק שיעור סעודה.

ו. דוגמאות להמחשת השיטה

דוג' אחד - בגרעינים שחורים נבדק מדגם של 10% ונמצאה דרגת נגיעות של 1%. (בממוצע 1 מכל 100 גרעינים, נגוע). גרעינים אלה פטורים מבדיקה כיון שהם בגדר מיעוט שאינו מצוי.

ואולם אם יאכל אדם בפעם אחד 100 גרעינים (כש"כ 200 או 300) ודאי שיכשל באיסור. על כן הכמות המירבית שתותר לו לאכול בלא בדיקה תהיה לעולם פחות מ-100 גרעינים. כמה? הריב"ש הגדיר שעד 30% נגיעות פטור מבדיקה.

[ואע"פ שבהמשך חיבור זה כתבתי כאילו ההתייחסות הינה רק לאדם הבודד ולא לקבוצה הריני פונה ומבקש בזאת את מורי הוראות שליט"א (שקיבלו קונטרס זה להתייחסות), שיפסקו בזה].

272 ויש פוסקים המחייבים בדיקת מדגם בכל אופן, ואכן ראוי לעשות כן (הן מצד גודל האיסור והן שאינו טורח כמעט כלל, ועוד שיש בזה הרגל טוב וגם צעד חינוכי כלפי הילדים ועוד). ובד"כ כתבו הפוסקים לחייבם לבדוק 10% (אך לא מחזור אם כוונתם ל - 10% מכמות הסעודה, או מכל השקית) ויש שכוונתם כך ויש כך, ובזה הכל טוב כיון דזו חומרה הנצרכת ובמקומה, ואם נתגלה אפילו 1 נגוע - יש מחייבים לבדוק הכל, ויש שרק מ- 3 נגועים מחייבים, כפי עיקר הדין.

אם ב-100 גרעינים (בדוג' זו) הסיכוי להיכשל באיסור אחד הוא 100% אזי כדי לפחית הסיכוי לעד 30%, מותר לשיטת הריב"ש לאכול עד 30 גרעינים בלא בדיקה. ואם כוונתו (ב"מנה" שלפניו) לאכול יותר מ-30 קטניות, חובה עליו לבדוק את כל הכמות. ולמשכנו", בכמות מעל ל-10 גרעינים, יתחייב בבדיקה מלאה.

באופן כזה, מובטחת עמידה בפסיקותיהם, שהסיכוי להיכשל באיסור, נעשה אך ורק עפ"י היתרם והגדרתם. (והוא הדין לענין היתר לקלות את הגרעינים במפעל, אא"כ יוסכם שהאחריות על הצרכנים וציינו זאת במפורש ע"ג האריזות ועוררו מודעות הציבור לכך).

דוג' ב' - גרעינים שחורים, או צימוקים שנבדקו מדגמית ונגיעותם 0.5%, (כלו' בממוצע 1 מתוך 200, נגוע) הוי בגדר של מיעוט שאינו מצוי. אם יאכל 200, ודאי יכשל באיסור (100%).

כדי להפחית הסיכוי לפגוש איסור, ל-30%, הכמות היא 60 (0.3×200) גרעינים, ולהפחית ל-10%, הכמות היא - 20 גרעינים.

כלומר לשיטת הריב"ש עד 60 גרעינים מסחורה משובחת זו, פטור מבדיקה. ביותר מזה חייב בדיקה מלאה. ולמשכנו"י חמור יותר, שמעבר ל-20 גרעינים כבר חייב בדיקה מלאה.

ז. סיכום

- א. קיימת כיום מחלוקת הפוסקים בין גדולי הדור שליט"א בדבר שנתיחדש:
- ב. האם לקטניות הנאכלות הרבה בכל סעודה, מתייחסים כפירות רגילים, לענין קביעת רמת הנגיעות (מיעוט שאינו מצוי/מצוי/מוחזק בנגיעות)?
- ג. נ"מ - לענין החיוב לבדיקתן לפני אכילתן או קלייתן/בישולן. הן לצרכן והן לנותני הכשרות.
- ד. שיטה אחד ("ספירת הפירות") גורסת שאין הבדל, וספירה בעלמא (כפירות רגילים) קובעת את רמת הנגיעות.
- ה. שיטה ב' ("ספירת האריזות") גורסת שיש הבדל, ובקטניות הנגיעות נקבעת לפי שקיות האריזה ולא בספירה בעלמא של הפירות.
- ו. בחיבור זה הבאנו ראיות לאי-התאמתן של ב' השיטות, לקטניות:
- ז. שיטה אחד - מתאימה רק לפירות "רגילים". באכילת קטניות הסיכוי להיכשל באיסורים רבים, גבוה מאד.
- ח. שיטה ב' - חומרא גדולה וא"א לעמוד בה (אפילו לבדצ"ס).

ט. לפיכך הצענו שיטה שלישית שאמורה לתת מענה לדרישות ההלכה שלא להקל ולהיכשל (ח"ו) מחד, ושלא להחמיר ללא צורך, מאידך.

י. השיטה מבוססת על **התשב"ץ** (שפסק אמנם לענין שונה אך ממנו גזרנו את ההלכה למעשה) ועיקרה, שבקטניות שנגיעותן בגדר "מיעוט שאינו מצוי", תוגבל הכמות המותרת לאכילה בלא בדיקה, לכמות כזאת שהסיכוי להיכשל ח"ו באיסור הוא נמוך כפי הדרגה שהגדירו ה**ריב"ש** או ה**משכנו"י**.

יא. [ובכל אופן אם מצא ג' נגועים, צריך לבדוק הכל].

יב. ובזאת ניתן מענה הן לצרכנים האם וכמה צריך לבדוק לפני אכילת (או קליית) ביסול) הקטניות והן הצעת פתרון לנותני הכשרות, שכיום נמצאים בבעיה הלכתית בנושא זה.

"מתוך הספר דן ידין עמו ח"א, שער ב' סימן יב'".

ויה"ר שנזכה ולא רק שלא יצא מפינו, אלא גם לא יכנס לפינו דבר איסור, לעולם.

ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

נספח יג' - פניה לרה"ר לישראל ביום אזכרתו של מרן הראש"ל הגרע"י זצ"ל עם ראיות מתוך תשובותיו בהליכות עולם לאסור את ייצור היין ומיץ ענבים כפי שנעשה כיום, ולחייב ניקוי מקדים כפי המובא בספר זה.

המכתב הועבר להתייחסותם של: בד"ץ העדה החרדית, בד"ץ בית יוסף, הרב שניאור זלמן רווח שליט"א (בשם הארגון האו"י ואחרים), הרב אריה רלב"ג שליט"א (משולש קיי), בד"ץ בעלזא, וחת"ס בני ברק.

בס"ד

לכב' הרה"ר לישראל הרב
הגאון דוד לאו שליט"א
לכב' הראש"ל וראש אב"ד הגאון
הרב יצחק יוסף שליט"א
שלום וברכה וכט"ס,

הנדון: מתן הכשר בדצי"ם למשקאות תותים ומיץ ענבים / יין - בניגוד להלכה.

רצוני להעיר את תשומת לב כב' לנושא שכבר העליתי בעבר, אך משום מה לא קיבל התייחסות וטיפול מתאימים.
ואעשה זאת שוב, לכבודו וביום פקודתו הרביעית של מרן פאר הדור והדרו, רשכבה"ג עט"ר הגר"ע יוסף זצ"ל.

הנה בספרו הליכ"ע פרשת נשא הל' תולעים ה"ח כ' מרן להתיר לעשות שיכר מצימוקים וענבים וכן לרסק תותים שהתליעו ולסננם ולשתותם, וראיתו ממש"כ הארוחות חיים (הו"ד בב"י ס' פד) שפסק להתיר לחמם דבש שנפלו בו נמלים ולסננו, ואין בכך מבטל איסור לכתחילה.

אלא שבימינו התקיים בנושא זה חששם של הפוסקים בכל הדורות: שההיתר ייזכר, רק את התנאים להיתר, ישכחו... ולא יקיימום כפי פסיקת הפוסק. והדברים ידועים.

הנה כל ההיתר מבוסס על הוצאת גוף האיסור (התולעים) מן הפרי הנסחט או המרוסק, כמש"כ מרן וחזר כמה וכמה פעמים בגוף התשובה בהליכ"ע, וכפי דברי האורחות חיים שהוא מקור ההיתר:

ציטוטים מתשובתו בהליכו"ע:

בהלכה הכללית כתב: "וכמש"כ מרן בב"י (ס' פד) בשם האורחות חיים, דבש שנפלו בו נמלים יש לחממו ולסננו". ופשוט, כידוע, שהאר"ח מדבר על הוצאת גוף הנמלים מהדבש ולא מחייתם בתוכו... (ע' שם סעיף יג.).

- ובנימוקים כתב מרן :
- מה שהתיר הרמב"ם לשתות, הוי דבר שבדיעבד כבר נעשה. ואף שלכתחילה מתיר לשתות, אך לכתחילה אוסר לעשות כן. וגם בזה כ' מרן: "ונראה שכוונתו להתיר ע"י סינון היין".
- שו"ת פרי הארץ (ח"ב, ס' יג) העלה להתיר לרסק תותים מתולעים ולשתות ע"י סינון
- בהתייחס לאר"ח כ' מרן בהמשך לחלק בין טחינת חטים נגועים לנמלים בדבש. "דשאני התם שהוא מחמם הדבש להתיכו ולהפריד ממנו הנמלים ולהשליך אותם ורק ממילא נפלט הטעם... מראה בעליל שכל כוונתו להפריד האיסור, משא"כ שמרסק התותים עם התולעים" ל' דהוי כמבטל איסור לכתחילה. וכמש"כ חילוק זה הגרעק"א (ר"ס ע"ז).
- ופוסקים נוספים (עיי"ש) "ואנן סהדי... ובודאי שאין כוונתו אלא להפריד האיסור מן ההיתר, לכו"ע שרי".
- ומסיים "ומ"מ י"ל שכיוון שלבסוף הוא מסנן המשקה להפריד גוף התולעים שפיר דמי שסופו הוכיח על תחילתו".

הנה כי כן ברור ופשוט שאין לרסק תותים או לסחוט ענבים למיץ/ יין, אפילו אינו מתכוון לבטל טעם התולעים, אלא א"כ מפריד ומוציא את גוף התולעים/איסורים, מהמשקה לאחר הסחיטה (או מהפרי כבר בתחילה).

אלא שהמציאות בימינו כבר כמה שנים שעוברים על הלכה ברורה זאת וסוחטים תותים נגועים כמות שהם (כידוע נגועים בטריפסים, בממוצע של לפחות כ-35%, כפי שבדקו הרה"ג שלמה זלמן רווח והרה"ג משה ויא, שליט"א). וכן סוחטים ענבים ליין כמות שהם, ללא הפרדת בע"ח (קונניות, עכבישים, זבובונים, לטאות, דבורים וכד') הנמצאים בתוך המכולות בינות לאשכולות הענבים (כן בדקתי עם משגיחי כשרות בכ-6 בדצי"ס). כל אותם איסורים נמחים במשקה כולם: גופם- בשרם, זיעתם ודמם, כיוון שהסחיטה בימינו נעשית בכח רב מאד (כח הידראולי-תעשייתי. במיכלי לחץ כפי שחזיתי ביקבים). ולא נותר כלום להוציא בסינון, למעט חרצני הענבים ואולי משהו מקליפתם ועלי התותים. ודלא כבסיס ושורש ההיתר מהאר"ח ושאר ראשונים ואחרונים, שפסקו להתיר רק באופן של "הוצאת הנמלים מהדבש"! כך שאין ההלכה מקיימת והדבר נעשה דרך קבע באיסור ונמכר לציבור.

הדברים הוצגו לפני כמה שנים בפני כמה פוסקים (הגאון הרב אברהם יוסף, הגאון הרב אהרן בוטבול, הגאון הרב יאיר שמואלי, הגאון הרב חיים יוניאן, שליט"א ועוד) והסכימו עם הדברים שיש לאסור, ולכוה"פ לא ייתכן שייחשב כהכשר מהודר/ בד"ץ.

כתבתי ע"כ קונטרס (של כ-100 עמודים) אך עד שיזכני הבורא ית' להוציאו לאור, אמרתי אעביר כבר עתה ביום אזכרתו של מרן זצ"ל, את הדברים אל כב' שישקלו לחייב את נותני ההכשר לחייב את יצרני היין / מיץ ענבים והתותים כנ"ל, להסיר את גוף האיסורים לפני הסחיטה/ הריסוק.

ובכ"ז אציין, (בתוספת למכתב המקורי) כמה מקורות המוזכרים בקונטרס הנ"ל ובהם ראיות ברורות לדברי.

ישום הפתרון של ניקוי מקדים כהלכה הינו אפשרי בהחלט (מבחינה טכנית וכלכלית) ואינו כרוך במאמץ גדול מידי. ובפרט כשמדובר בנותני כשרות יר"ש וביצרנים ישרים והוגנים שלצד הרווח הכספי עומדים לעיניהם גם היבטי ההלכה וההגינות כלפי הציבור.

אשמח לעמוד לרשות הרה"ר שליט"א, לסייע בנושא במידת הצורך.

בכבוד רב ובכל ברכה"ת,

דוידאן דן.

רשימה חלקית של מקורות לעיון ובהם ראיות לאסור את אופן הייצור כיום

- הרמב"ם פטו' מהלכות מאכלות אסורות הל' כה' - כז'.
- הרמב"ם - שו"ת פאר הדור סי' קיד. הליכו"ע הלכה ח' מהדורה בלאו סי' קעה. תפילה למשה ח"ג סי' ז.
- הרא"ש חולין (ז). הר"ן חולין (ק).
- הרשב"א ת"ה, ד'.
- רי"ו נט"ו אות כ"ז. כנה"ג סי' פד, סעיף יו שיטה יב.
- מרן בשו"ע (סי' פד, סעיף ח).
- ש"ך (סי' פד, סקל"א).
- פרמ"ג בשפתי דעת (סי' פד, סקכ"ו).
- תוס' והר"ן פסחים (ל), הו"ד בשער המלך.
- שו"ת נוב"י. פת"ש (סי' פד, סק"י). רשב"א הו"ד בשו"ע (סי' צט, סעיף ז).
- מרן בשו"ע (סי' צט, סעיף ה). והרמ"א לא הגיה.
- כנה"ג (סי' פד הגכ"י אות סו). האלף לך שלמה (יו"ד סי' קמו).

- אוהל יוסף מולכו (סי' יח) שו"ת בעי חיי (סי' קכו)
 - מרן החיד"א במחזיק ברכה (סי' פד, סק"ח). שו"ת חקרי לב (ח"א, יו"ד סי' מב) בדעת הרשב"א והר"ן. חסל"א (יו"ד, סי' ו). זבח"צ (אות כ).
 - שו"ת הרשב"א (ח"א סי' תצה)
 - שו"ת תורה לשמה (סי' שב) בדעת רש"י ורע"ב.
 - שולחן גבוה (סי' פד אות מג)
 - שו"ת יבי"א (ח"א יו"ד סי' ו אות ה). נתיבי עם (סי' פד, מג)
 - הריב"ש (סי' שמט). הטור (סי' תנג). הרשב"א (סי' תסג). תרוה"ד (סי' קיד וסי' קעא)
 - שו"ע (סי' צט, סעיף ה) וט"ז (סק"ז). פתחי תשובה (סכ"ד). באה"ט (סק"ח).
 - פרמ"ג (פ"ד, סקל"ג)
 - כה"ח (סי' צט, סקכ"ט) בדעת: ט"ז, כנה"ג, בהגה"ט, לה"פ, בל"י, הל"פ, חו"ד, מש"ז, ב"צ, ערוך השולחן, זב"צ. ומפורש יותר בכה"ח (סי' פד, קל) בדעת: ב"י בשם או"ח, ט"ז, ש"ך, פר"ח, לחם הפנים, בית לחם יהודה.
 - נו"ב (מהדו"ק יו"ד סי' נז) ובראיה מהרשב"א (הו"ד בנח"צ)
 - מרן הגרע"י בהליכו"ע (נשא, הל' ט). וכ"ד מרן הגרי"ש אלישיב בדעת החכמת אדם ותבו"ש ("בדיקת המזון כהלכה" לרב משה ויא, עמ' 175, ו"ספר הכשרות" פי"ג סעיף כב, נד).
- ועוד מקורות רבים נוספים לנ"ל שנלקטו מהקונטרס שכ' בנד"ד, בע"ה וב"נ יופץ בקרוב.

נספח יד' - פניה אל הרה"ר לישראל בנושא חוסר שקיפות של נתוני השחיטה בגופי הכשרות השונים והצורך בפרסומם לציבור על מנת להביא לשיפור במערך הכשרות הארצית בנושא זה.

מאת: לשכת הרב הראשי לישראל

אל: דן דודיאן

עותק: הרב אליהו מלול

נושא: נתוני הבשר של נותני הכשרות - שקיפות לציבור, לצורך שיפור הכשרות הארצית.
שלום רב,

מכתבך התקבל בברכה בלשכת הרב הראשי.

הרב אליהו מלול מבקש שתוכן מכתבך חשובים מאוד.

מחזקים את ידיך.

והנושא ראוי שיטופל במהרה.

יהי רצון שחפץ השם בידך יצמח.

בברכה,

לשכת הרב הראשי לישראל

הרב דוד לאו

טל: 02-5313191 פקס: 02-5377872

רחוב אהליאב 5, ירושלים, ת.ד. 36016, מיקוד 9446778

להלן תוכן הפנייה אל הרה"ר מיום ד' סיון ה'תשע"ח (17 יוני 2018):

נושא: נתוני הבשר של נותני הכשרות - שקיפות לציבור, לצורך שיפור הכשרות הארצית.

בס"ד

שלום רב הרב _____ הי"ו,

בהמשך לשיחה הטל' שנערכה בינינו ביום שני, י"ד סיון תשע"ח, 28 מא' 018', להלן עיקרי הדברים שהבנתי ממך בשיחה.

אבקש את אישורך לדברים, כיוון שעדיין לא קיבלתי מכם מענה בכתב לפנייתי שמצורפת, אשר נשלחה לגורמים הרלוונטים לפני מס' חודשים.

א. הרב סבג שליט"א מכיר בצורך ובתועלת של פרסום נתוני השחיטה של בשר, של כל נותני הכשרות לסוגיהם, לציבור, דבר אשר צפוי להביא לשיפור משמעותי במערך הכשרות הארצית.

ב. הכוונה לנתונים בסיסיים חשובים ובפרט לנתון אחוז שנתי ממוצע של "חלק" / "כשר" / "טרף", של כל אחד ואחד מנותני הכשרות.

כיום, אין הציבור יודע להבחין בין בד"ץ שמוציא 80% "חלק", לבד"ץ שמוציא 20% "חלק", כיוון שהנתונים אינם זמינים ואולי אף מוסתרים מהציבור, והמיקל יוצא נשכר ... ורמת הכשרות הארצית הולכת ונפגעת. ר"ל.

ג. נכון להיום, עדיין אין נתונים כאלה בזמינות מיידית ואולם כוונת הרה"ר לחייב כבר בימים הקרובים את נותני הכשרות לדווח נתונים אלה באופן פרטני ומסוכס.

ד. על כן צפוי שנתונים אלה יפורסמו לציבור כבר בתקופה הקרובה, לתועלת הציבור ולשיפור נושא זה.

(ואני הוספתי שגם הרבה מאד לשון הרע המדובר כיום על הכשרויות מתוך ניחוש על אחוזי ה"חלק" וכו', עתיד להיחסך ע"י פרסום הנתונים לציבור).

עד כאן סיכום השיחה,

ואוסיף שבעבר, כזכור לך, נעשתה פעולה זהה בנושא ירקות עלים, והיה שיפור אדיר בנושא, אשר אותותיו קיימים כמדומני עד היום.

נא אישורך לתוכן השיחה הנ"ל.

בכבוד רב, בתודה ובכל ברכה"ת,

דוידאן דן.

707

הצדדים ההלכתיים:

[illegible]

אם בישראל תוצרת ישראל ממוקדת בניית [רוב גנים] באופן שבמרום הסוף אין ודאות שהחריקים ימוחו, אולם יש ספק אם יבנו בלבד בארץ ארבעה אלף דונם בלבד. ואם איננו יכולים להוציא את המים מהים התיכון, ומה שחבנו בתולעת שני פ"ה הערה 21 ודו היטב. ועל עוד היטב בלשון הדרכי תשובה בס' פד ס"ח ככב, ובמה שהביא מהבית אדם [צ"ל אות ל], ראה עוד באריכות בדברי הצעת צדק (פס"ד בס' פד) ודו היטב בב".

[illegible]

מה שכתבנו שכל שיטול לבדוק, צריך לבדוק, היינו כל שיטול לבדוק בנקל וכלשון הרשב"א (עמ"ס חילין ט"ו ע"ב) ואם
אינו בודק הדין כמכלים עין מן האומר לפי שבת ויכל לראות אם יש שריט"א ע"כ. ומבוא טעם זה בפרש"י בפתיחה לס'
ל"ט ובפס"א שם שפתי דעת ק"ט וכן הוא לשון הרשב"א ב"מ תורת הבית הארוך בית שני שער ג' אבל בספרות שברביא
הואיל לא מצוי ויסיר לערבים הוציאם מן הארץ וזהו שכתבנו "מחלה" ע"כ. וזהו בריב"ש סי' קס"ג ועוד. ועתה מצנו
בפוסקים ודאי כי שורר ברוב בדיקתא או חיובו בדיקתא, לפיכך בפס"א (וכ"ה) כי בשם המצות (עיקר), וכן
כתב שם הפס"א בדיקתא שורר וזה הטעם בבדיקת הריאה. דהיי ובלא שורר חלוקה כל בדיקתו, אפי"ל כל אדם חלוקה גדולה
ועל חיובו בדיקת, אפי"ל כתב במבואות שור' סי' א' קס"ג אפי"ל דכל אדם דאיכא טירחא חשוב כדריבך כלא אפשר, ואף
לענין מצוה המצוה, וזכורני שיש לשון בשפ"א שבדיקת בשמש חשיבא כטירחא. ואם כן ברוך ופשוט שבדיקת למצוא או
ריב' מכל סוג שהאדם שיראה מרובה, ואפילו אם יש תחומות פרי בפנים עניין נחשב לטירחא מרובה, והה שמומח
המעבדה יכולים לבדוק גם את המזרח ואלוהא דההיקס, או לכו"פ טירחיהם בדיקתו. שלא חיובו כבה"ג של שבת
ויבשל כל אדם מוצר שאינו מחמק נגזר ומוחזק, וכן"כ פתחתי ליה גירסא"מ קארפ שיהיה א"כ בתשובותיו לגבי מוסרות
ההרג' ביהותא אדמורא, ולצרנו, ובחצי רבינו שרי"ת שיש ששור' א"כ קונומטר חוליעים בדעים ס"י ג' ישי"ש.

[illegible]

נספח טז' - הצעה למודעת אזהרה בנושא נגיעות ואופן בדיקת פירות וירקות ברשתות שיווק וחנויות ממכר.

בס"ד

דף מידע: לקוח יקר! לידיעתך:

ירקות עליים שאינם מ"גידול מיוחד ללא תולעים" בדרך כלל **נגועים בתולעים וחרקים רבים וקטנים** (בצבע העלים) שקשה מאד להבחין בהם.

ולכן: כרוב, כרובית וברוקולי (אפילו מהקפאה), עלי תרד, חסה, עלי גפן, ארטישוק, שמיר, פטרוזיליה, נענע, בצל ירוק, שיבא, אצות-ים, פטריות, עירית, עלי בייבי, פול יבש, עלי תבלין, עלי גאת, תאנים, תות שדה ועץ, תירס קלחים, אספרגוס, כוסברה, סלק עליים, סלרי-כרפס, שנמכרים בדוכנים בתפוזרת או בשקיות ללא הכשר המציין שהם נקיים מתולעים,

אין לנו כל השגחה לגבי נגיעותם בחרקים ותעודת הכשרות אינה כוללת נושא זה.

המלצת הרבנות: לרכשם אך ורק מגידול נקי

לגבי אופן הניקוי למי שבכל זאת מעוניין לרכוש תוצרת נגועה זו, ניתן לפנות אל המשגיח במקום (טל' 02-5313163/87 או לטל' _____) ולקבל דפי מידע בנושא במייל: ACHIFA@RABBINATE.

ההנחייה הכללית לניקוי הירקות הנגועים היא להפריד את העלים ולהשרותם במים עם מעט נזול לניקוי ירקות ("סטרייל") או עם נזול לניקוי כלים ("אמה") למשך כ-3 דקות, ואח"כ לשטפם היטב תחת מי ברז. (למעט: כרובית וברוקולי, עלי תרד, עלי גפן, תירס קלחים, תאנים ותות עץ - שאינם ניתנים לניקוי) (ניתן לקבל דפי מידע מפורטים לגבי אופן ניקוי כל ירק וירק, בטל' הנ"ל).

בתודה,

הרבנות המשגיחה.